

Þingsályktunartillögur.

A. Afgreiddar til ríkisstjórnarinnar.

1. Útvarp.

Á 5. fundi í Nd., 22. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um útvarp (A. 32).

Á 6. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Nd., 25. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg býst við, að hv. þm. þyki leiðinlegt nú að hlusta á langar umræður um þau svokölluðu smærri mál á þeim tíma, sem nú stendur yfir (frv. um gerðardóm í vinnudeilum var næst á dagskrá).

Jeg vil um útvarpsmálið taka það fram, að jeg álít það stærra mál en það alment er talið. Jeg skal aðeins

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

fara lauslega yfir sögu þess máls á þingi.

Eins og hv. deild er kunnugt, þá var nefnd skipuð til að undirbúa málið fyrir síðasta þing, þar sem landssíma-
stjóri var formaður. Nefndin skilaði allitarlegu álit og frv. samhliða, sem sent var til allshn. Átti jeg sæti í þeirri nefnd þá eins og nú, og það fjell í minn hlut að vera framsögu-
maður málsins.

Jeg sje ekki ástæðu til að fara að endurtaka þá ræðu, sem jeg hjelt þá, en vísa aðeins til hennar. Jeg tók það fram, að jeg álit þetta stórmál, eins og á stendur fyrir íslensku þjóðinni. Þingið var sammála ekki einungis að samþ. lögin með miklum meiri hl., heldur var samþ. þáttill. síðar á því sama þingi frá mjer og hv. 1. þm. Reykv. um að flýta þessu máli sem mest. Jeg mun hafa verið sá í hv. deild, sem hjelt því fastast fram, að útvarpið mætti ekki falla niður, heldur yrði haldið áfram á einhverjum grundvelli. Það er nú svo, að þótt fólk til

sveita sje ekki alment kunnugt þessu máli, þá leyfi jeg mjer að fullyrða, að það er almennur áhugi fyrir því um alt land. Sem dæmi skal jeg nefna það, að á fjölsóttum þingmálafundum í Rangárvallasýslu í vetur bar jeg fram tillögu um að skora á stjórnina að hrinda útvarpsmálinu í framkvæmd, og var hún samþ. með öllum atkv. Fólkið finnur, hversu mikið menningarmeðal þetta er, einkum þar sem fátt er um í sveitunum og póstgöngur strjalar.

Þegar fullkomin útvarpsstöð verður reist hjer í Reykjavík, verður meðal annars varpað út þingræðum frá Alþingi. En það mundi áreiðanlega spara þingmönnum óþarfar ræður, þegar þeir vissu, að þeim væri útvarpað. — Á síðasta þingi voru samþ. heimildarlög, þar sem stjórninni var heimilað að taka lán til þess að láta reisa fullkomna útvarpsstöð í Reykjavík. En stjórnin virðist ekkert hafa gert í því máli, og tel jeg hana ámælisverða fyrir það, þótt jeg hinsvegar játi, að hún hefir ýmsar afsakanir í því efni. Af því að jeg hefi dálítið kynt mjer þetta mál, skilst mjer, að þær afsakanir, sem stjórnin hefir í þessu máli, sjeu aðallega tvær. Fyrri afsökunina má telja þá, að ennþá er ekki búið að ganga að fullu frá lántöku ríkisins. Þó skil jeg ekki í öðru en að einhversstaðar hefði verið hægt að fá lán til þessa fyrirtækis. Hin afsökunin er ef til vill öllu veigameiri, sem sje sú, að sá maður, sem er önnur hönd stjórnarinnar í þessu máli, nefnilega landssímastjóri, hefir forfallast sökum veikinda.

Nú vænti jeg, að hæstv. forsrh. taki vel og vinsamlega í þessa tillögu mína og láti byrja á að reisa stöðina svo fljótt sem unt er. Það skal tekið fram,

að jeg tel engum tíma mega spilla til þess að stöðin verði komin upp árið 1930, sem jeg tel stórnauðsynlegt.

Jeg vildi óska, að hæstv. stj. tæki það sjerstaklega til athugunar, að gera móttökutækin sem ódýrust, svo að fátæku fólki verði kleift að eignast þau. Heppilegt mundi vera að semja við eitthvert sjerstakt fjelag um að annast öll innkaup tækja. Vil jeg benda sjerstaklega á eitt slíkt fjelag, sem heitir „Telefunken“ og starfar í Þýskalandi með amerísku fje. Hygg jeg, að innkaup hjá þessu fjelagi mundu reynast mjög heppileg. Sje jeg svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta að svo komnu.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhallsson): Jeg hefi vitanlega ekki ástæðu til annars en að taka vel í tillögu hv. 2. þm. Rang. Jeg er honum sammála um, að þetta sje hið merkasta menningarmál og ákjósanlegast væri að geta hrundið því í framkvæmd sem allra fyrst. Jeg skal geta þess, að 1. júlí síðastl. var, í samráði við landsímastjóra, opnuð lítil útvarpsstöð í sambandi við loftskeytastöðina hjer. Hún kostaði 3000 krónur, en nægir þó til þess að varpa út nauðsynlegustu frjettum, svo sem veðurfregnum til skipa. En auðvitað er þetta aðeins bráðabirgðaúrlausn.

Hv. flm. nefndi tvær ástæður dráttar þess, sem orðið hefir á þessu máli: Drátt þann, sem orðið hefir á lántöku, og veikindi landssímastjóra. En aðalástæðan er þó ótalin. Svo er málum háttað, að áður en stöðin verður reist, þarf að ákveða til frambúðar, hvaða bylgjulengd á að nota. En bylgjulengdina getum við Íslendingar

ekki ákveðið einir. Samkomulag um hana þarf að fást á alþjóðafundi. Það hafði verið ákveðið í fyrra að halda slíkan alþjóðafund í Róm 10. okt. síðastl., og var ákveðið, að þangað færi maður hjeðan. En af orsökum, sem mjer eru ókunnar, var fundi þessum fiestað, en verður nú haldinn í Prag í aprilmánuði næstk. Hefir þegar verið gerð ráðstöfun til þess, að þar mæti fulltrúi fyrir hönd okkar Íslendinga. Gert er ráð fyrir, að til þess verði valinn verkfróður maður í þessum efn-um, Gunnlaugur Briem símaverkfræðingur. En áður en úrslit þess fundar eru kunn, er ekki hægt að hefjast handa um byggingu stöðvarinnar. Veikindi Magnúsar heit. Kristjánssonar fjmrh. áttu mikinn þátt í því, hve undirbúningur lántökunnar dróst. Eins og hv. þingdm. er kunnugt, er hjer um mikið fje að ræða, því að lægri áætlunin um stofnkostnað stöðvarinnar nemur 527 þús. kr. og sú hærri 764 þús. kr., og rekstrarkostnaður er áætlaður upp undir 100 þús. kr. á ári. Vona jeg, að hv. flm. skilji, að hjer er eigi um vanrækslu að ræða af hálfu stjórnarinnar. Hún hefir í þessu máli farið að tillögum þeirra sjerfróðu ráðunauta, sem völ er á, og mun gera svo framvegis að svo miklu leyti sem unt er.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Það vill svo vel til, að jeg er sjálfur persónulega nákunnugur þeim manni, sem hefir verið ráðunautur stjórnarinnar í þessu máli, það er landssímastjóra. Og hann hefir talið mjög ólíklegt, að undanþága fengist um bylgjulengdina. Væri gott, ef hún fengist, en mjer heyrir

landssímastjóri vera vondaufur um það. Ekki get jeg neitað því, að mjer þyk-ir stjórnin hafa verið nokkuð dauf í þessu máli; hefir hún að vísu í mörg horn að líta, en þess er að gæta, að hjer er um stórmál að ræða.

Jeg finn ekkert að athuga við val á sendimanninum, sem á að fara á alþjóðafundinn í Prag; það mun vera góður maður og vel fær til þess.

Mjer skildist, að hæstv. forsrh. hefði ekkert á móti því, að tillaga mín næði fram að ganga, og væri þess jafnvel hvetjandi, og vona jeg, að hv. deild sjái sjer fært að samþ. hana.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 42).

2 Útflutningur hrossa.

Á 12. fundi í Nd., 2. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um útflutning hrossa (A. 62).

Á 13. fundi í Nd., 4. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 14. fundi í Nd., 5. mars, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi í Nd., 8. mars, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Það er öllum kunnugt, hversu mjög hrossaverð hefir lækkað á síðustu árum og erfiðleikar aukist um útflutning þeirra. Er þó full nauðsyn á, að útflutningurinn haldist, því hann ræður innanlandsverðinu. Ef hross verða ekki flutt út, þá verður ekki haldið uppi verðinu á sláturhrossum innanlands. Það er því brýn nauðsyn á að halda áfram útflutningnum.

Eins og í grg. er tekið fram, þá er útflutningskostnaðurinn stór þáttur í söluverðinu; er flutningsgjaldið 40 kr. á hross. Alþingi hefir ávalt stutt Eimskipafjelagið eindregið; það hefir ávalt fengið þann styrk, er það hefir farið fram á af Alþingi. Jeg sje því ekki annað en að ríkisstj. geti vel farið fram á það við fjelagið, að það lækki nokkuð flutningsgjaldið, sjerstaklega að sumarlagi, því þá hafa skipin oft lítið að flytja. Þá er það og ákaflega bagalegt, að fjelagið neitar stundum að flytja út hross, þegar kemur fram í september. Fyrir því varð jeg sjálfur á síðastl. hausti. Því er það ósk mín og áskorun til stj., að hún beiti áhrifum sínum til þess, að komist verði að hagkvæmari samningum við skipafjelogin. Er jeg vongóður um árangur.

Annar liður till. fer fram á, að stj. beiti sjer fyrir því, að Þjóðverjar lækki nokkuð toll á smáhestum. Fyrir tveim árum dvaldi jeg um hálfs mánaðar skeið í Hamborg og víðar á Þýskalandi. Átti jeg þá tal við ýmsa

Þjóðverja kunnuga þessum málum. Töldu þeir það líklegt, að tollurinn fengist lækkaður. En hann er nú allhár, um 40 mörk með dýralæknisskoðun. Sendiherra Íslands í Kaupmannahöfn var og sammála um það, að líklegt væri, að þetta gæti tekist, og lofaði að hefjast handa í málinu, en því miður hygg jeg, að þetta hafi brugðist. Það hafa verið gerðar tilraunir með sölu hrossa til Þýskalands, og hafa þær gefist misjafnlega. Jeg seldi þangað í fyrri 20 hross á eigin ábyrgð, og gekk það allvel. Öðrum hefir gengið ver. En jeg mundi gangast fyrir fleiri tilraunum, ef tollurinn fengist lækkaður. Og Þýskaland er svo stórt land, að lítið munaði þar um alla okkar hrossaframleiðslu.

Vona jeg svo, að hv. d. sjái ekki ástæðu til annars en samþ. þessa till.

Hjeðinn Valdimarsson: Jeg hefi ekkert á móti síðari hl. till. þessarar. En eins og hv. flm. talaði fyrir fyrri hl., þá virðist mjer hann vilja fara hjer inn á sömu braut og með áburðarlögunum í fyrri, að gefa flutninginn. Það eigi að beita áhrifum stj. til að fá lágt flutningsgjald hjá Eimskipafjelinu. Það eigi að gefa hrossaeigendum hluta af rjettmætum tekjum fjelagsins. Þetta er óheilbrigt og mun jeg ekki greiða ~~þá~~ gtv. En ef það er meining flm. að fá gjaldið einungis niður í sannvirði, þá hygg jeg, að það geti ekki munað afskaplega miklu fyrir hrossaeigendur frá því sem nú er.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg hefi ekki miklu að svara. Jeg get ekki álitð, að það sje gjöf, þó flutnings-

gjöldin lækki frá því, sem þau eru nú. Þar að auki hygg jeg, að Eimskipafjelagið hafi beinlínis haldið uppi flutningsgjöldum á þessari vörutegund. Jeg hefi átt tal um þau við forstjóra Sameinaða fjelagsins í Kaupmannahöfn, og gaf hann mjer góðar vonir um lækkun. En seinna var mjer tjáð, að það hafi orðið að samkomulagi við Eimskipafjelagið, að lækka ekki gjaldið. Og það er beinlínis hagur fyrir fjelagið að fá þessa vörutegund til flutnings, þó flutningsgjöldin lækki, heldur en láta skipin sigla tóm.

Pjetur Ottesen: Mig langar til að vita, hvernig hæstv. stj. ætlar að víkjast undir tilmæli þessi.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhallsson): Jeg get lýst yfir því, að jeg skal með ánægju fara á stúfana, ef till. verður samþ. En hitt er ekki gott að segja, hvaða árangur það kann að bera, allra síst hvað seinni liðnum viðvíkur.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 88).

3. Áhaldakaup til borunar eftir jarðhita.

Á 1. fundi í Nd., 18. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um kaup á áhöldum til þess að bora með eftir heitu vatni og gufu (A. 9).

Á 3. fundi í Nd., 20. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 5. fundi í Nd., 22. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhallsson): Eins og grg. till. ber með sjer, er hún fram komin aðallega vegna þess, að nú er verið að reisa mjólkurbú austur við Ölfusá, og þykir eigi örvænt um, að þar kunni að nást heitt vatn úr jörðu. Alt í kringum staðinn, þar sem búið á að standa, og í lítilli fjarlægð eru heitar laugar. Næðist þarna heitt vatn, yrði rekstur búsins mun ódýrari en ella. Borun eftir heitu vatni hefir verið reynd hjer við Rvík og gefist vel, og því er það, að stj. telur æskilegt að fá þessa heimild. Fallist þingið á að veita hana, væri best, að till. yrði afgr. innan skamms, svo að hægt væri að taka tækin til notkunar á vori komanda. Er einn þeirra manna, sem um þetta efni hafa fjallað, nú staddur erlendis, og mætti fela honum að annast útvegum tækjanna.

Jeg tel af ýmsum ástæðum heppilegt, að ríkið eigi slík tæki. Eru líkur til, að þau yrðu talsvert notuð. Beiðni hefir stj. borist frá Akureyrarbæ um, að ríkið veiti aðstoð til að bora eftir vatni hjá heitum lindum, sem þar eru undir fjalli fyrir ofan bæinn. Mundu sennilega fleiri á eftir fara og æskja samskonar tilrauna. Þessi tæki kæmu þá að hliðstæðum notum og skurðgrafan, sem ríkið keypti fyrir nokkrum árum og unnið hefir verið með í Skagafirði, en

Áhaldakaup til borunar eftir jarðhita.

kemur væntanlega að notum í fleiri hjeruðum síðar meir.

Að svo mæltu legg jeg til, að till. verði vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 20 shlj. atkv. og til fjvn. með 21 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Nd., 4. mars, var till. tekin til síðari umr. (A. 9, n. 60).

Frsm. (Ingólfur Bjarnarson): Fjvn. hefir athugað þáttill. þessa og leggur samhuga til, að hún verði samþ. Að vísu kom fram bending um það í n., að rjettara hefði verið, að heimild þessi hefði komið fram í frv.formi, en enginn ágreiningur var þó gerður um það efni.

Þessi till. gengur út á það, að ríkið kaupi áhöld til að bora með í jörð eftir heitu vatni og gufu. Er svo gert ráð fyrir að lána sveitarfjelögum o. fl., sem leita vilja að jarðhita, áhöld þessi. Það er vitanlegt, að á síðari árum hefir mönnum orðið það æ ljósara, hvílfur fjársjóður er fólgin í hverum þeim og laugum, sem til eru víðsvegar um land, og menn eru meira og meira að notfæra sjer þetta. Á síðari árum hefir og þekking vaxið til muna á þessum hlutum, og menn hafa komist að raun um það, að hita þennan mætti auka með því að bora eftir honum. Þetta hefir verið gert víða úti um lönd, þar sem jarðhiti er. Og hjer á landi hefir þetta verið gert hjer nálægt Reykjavík, og gefur sú tilraun vonir um, að mikils megi af þessu vænta. Nefndin leit líka

þannig á málið og telur það svo merki-legt, að sjálfsagt sje, að ríkið styðji framgang þess með því að kaupa áhöldin, sem mundu kosta 15—20 þús. krónur, einkum með tilliti til þess, að kostnaður sveitarfjelaga eða beirra, sem nota áhöldin, verður allmikill, þar sem þau eru dýr í rekstri. Vitneskja lá fyrir n. um, að þessara áhalda myndi verða og væri þegar óskað. Í grg. við till. er þess getið, að Flóa- og Skeiða-áveitunefndin hygðist leita að heitu vatni til afnota fyrir mjólkurbú það, sem þar er verið að stofna. Á Akureyri er áhugi fyrir hinu sama til afnota fyrir bæinn. Þá hefir og heyrst, að Vestmannaeyingar óski eftir að fá áhöld þessi, til að leita eftir fersku vatni úr jörðu. Þetta bendir á, að áhöld þau, er hjer um ræðir, myndu verða notuð víða. Annars er málið einfalt og kunnugt hv. þdm., og þýðir því ekki að fara fleiri orðum um það. Aðeins vil jeg fyrir hönd fjvn. óska þess, að till. verði samþ.

ATKVGR.

Till. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 14. fundi í Ed., 5. mars, var till. útbýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Nd.

Á 15. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 16. fundi í Ed., 7. mars, var till. tekin til fyrri umr.

Áhaldakaup til borunar eftir jarðhita.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhallsson): Jeg vil skirskota til grg. fyrir þessari till., svo og þess, að till. hefir verið til athugunar í hv. Nd. og verið samþ. þar einróma bæði af þeirri hv. n., sem hafði hana til meðferðar, og af hv. d. Vil jeg aðeins mælast til þess, að þessi hv. d. taki till. vel og að henni verði að lokinni umr. vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr, með 9 shlj. atkv. og til fjvn. með 9 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Ed., 18. mars, var till. tekin til síðari umr.

Frsm. (Páll Hermannsson): Mönnum hefir á seinni tímum skilist það betur og betur, hversu mikill auður er fólgin í heitu vatni og gufu á yfirborði lands vors. Menn hafa líka komist að raun um það, að þennan hita má auka með því að bora í jörðu eftir vatni eða gufu. Og það hefir jafnvel komið í ljós, að þennan hita má finna með borun, þó að ekki verði hans vart á yfirborðinu. Borun hefir nú verið reynd hjer í grend við Reykjavík, og er útlit fyrir, að hún muni bera talsverðan árangur.

Till., sem hjer liggur fyrir á þskj. 9, mun fyrst og fremst runnin frá stjórnarnefnd Flóa- og Skeiðaáveitufjelaganna. Austanfjalls er nú, eins og kunnugt er, í ráði að reisa mjólkurbú. Alt í kringum þann stað, þar sem búið á að standa, er jarðhiti, en kemur þó ekki til notkunar þar. Því er það, að nefndin mun hafa óskað eftir því hjá ríkis-

stjórninni, að borin yrði fram þáttill. um heimild handa atvinnumálaráðherra til kaupa á borunaráhöldum. Svo er til ætlast, að áhöld þessi verði lánuð fjelögum og einstökum mönnum, sem kynnu að vilja leita eftir heitu vatni eða gufu.

Samskonar beiðni mun ríkisstjórninni hafa borist frá Akureyrarkaupstað. Þar er í ráði að bora eftir heitu vatni eða gufu undir fjalli skamt frá kaupstaðnum.

Þáttill. sú, sem hjer liggur fyrir, hefir nú þegar gengið gegnum hv. Nd. og hlotið góðar undirtektir og samþykki, bæði af fjvn. þeirrar hv. deildar og deildinni sjálfri. Fjvn. þessarar hv. deildar hefir einnig athugað málið á fundum og orðið ásátt um að leggja til, að deildin samþykki till. eins og hún liggur fyrir.

Nefndin hefir aflað sjer þeirra upplýsinga, að áhöld þau, er hjer ræðir um, muni kosta 15—20 þús. kr., ennfremur að þau sjeu þægileg í flutningi alstaðar, þar sem akfærum verður komið við. Áhöld þessi eru ýmiskonar: Mótor, borvjel, dæla og loks borinn sjálfur. Þetta alt mun vera talsvert fyrirferðarmikið, og líklega ókleift að flytja það á klökkum, enda mun þess óviða við þurfa.

Skal jeg svo ekki fjölyrða frekar um till., en legg til, að hún verði samþ.

ATKVGR.

Till. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 143).

4. Vatnsveita á Hvammstanga.

Á 25. fundi í Ed., 18. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um vatnsveitu á Hvammstanga (A. 128).

Á 26. fundi í Ed., 19. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 28. fundi í Ed., 21. mars, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Baldvinsson): Jeg hefði viljað mælast til þess, að till. þessi yrði ekki rædd svo, að hæstv. fors.- og atvmrh. sje ekki við, því hann þarf að lýsa undirtektum hæstv. stj. um málaleitun þessa. Vil jeg því mælast til þess, að hæstv. forseti fresti umr. þar til hæstv. ráðh. getur verið við. (Forseti: Það hefir verið sent eftir hæstv. forsrh., og er rjett að bíða á meðan). Jeg sje, að hæstv. forsrh. er kominn og held því áfram. Jeg óskaði þess, að hæstv. forsrh. væri við, er umr. færu fram um þáltill. á þskj. 128. Svo er mál með vexti, að íbúar Hvammstanga eru mjög illa settir með neysluvatn. Neysluvatnið verða þeir að taka úr þverársprænu, sem rennur gegnum þorpið, og úr innibrunnum, sem eru hinar mestu gróðrarstíur fyrir sóttkveikjur. Samkv. umsögn hjer-aðslæknis er mikil hætta á, að taugaveiki og fleiri sóttir geti gosið upp af þessari orsök. Hefir og taugaveikisfaraldur legið þar í landi. Nú er því svo varið, að Hvammstangaþorpið er ekki nema

tæpur helmingur hreppsfélags þess, sem það er í. Hafa að vísu nokkrir þorpsbúar farið þess á leit, að vatnsveita yrði gerð fyrir þorpið, en ekki fengið því framgengt. Hreppsnefndin hefir að vísu svarað því til, að Hvammstangi mætti gera það sjálfur, en samkv. vatnsveitulögunum ætti hreppurinn að ganga í málið. Hafa því menn á Hvammstanga snúið sjer til mín og óskað eftir því, að vatnsveitulögunum verði breytt. En jeg tel þá aðferð rjettari, að ríkisstj. verði gefin heimild til að láta starfsmenn sína rannsaka skilyrðin fyrir vatnsveitu þarna. Jeg held, að ríkisstj. geti látið sína föstu starfsmenn gera þetta án þess beinn kostnaður verði að. Geri jeg því ekki ráð fyrir sjerstakri fjárveitingu til þess. Starfsmenn ríkisstj. hafa víst oft gert annað eins og þetta án þess sjerstök fjárveiting hafi verið til þess veitt. Hefir og fjárhagsstuðningur verið veittur einstökum hreppum til slíkra framkvæmda. T. d. var heimilað lán úr viðlagasjóði til Húsavíkur árið 1925. Var það af sömu ástæðu og nú er um Hvammstanga. Þar hafði líka legið taugaveiki í landi, og því gert af heilbrigðisástæðum. Þingið veikst vel við þessu þá og heimilaði alt að 40 þús. kr. lán. Hjer er aðeins farið fram á að fá rannsókn fastra verkfræðinga ríkisins eða aðstoðarmanna þeirra. — Jeg hefi fengið svo ófagra lýsingu af vatnsbólunum þarna, að jeg vil ekki fara með hana hjer. Álít jeg þetta, sem jeg hefi sagt, nægilegt til að sanna, að hjer er um þörf að ræða. Hjeradslæknir leggur í umsögn sinni eindregið með þessu. Vænti jeg því, að hæstv. ríkisstj. taki máli þessu vel. Og óski hún þess, að þáltill. þessi gangi gegnum

báðar deildir þingsins, þá tel jeg rjett, að það sje gert.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þór-hallsson): Það er föst regla þegar slíkum till. er beint til ríkisstj. frá deildum Alþingis, þá telur hún sjálf-sagt að verða við þeim. Annars finst bæði mjer og fleirum, að hjer hafi hv. flm. gengið fram fyrir skjöldu. Að minsta kosti má undirbúningur málsins tæplega minni vera. Jeg hefði getað vænst þess t. d., að um þetta hefði eitthvað legið fyrir frá hjeraðslækni. Eða að hreppsfundur, hreppsnefnd eða jafnvel þingmálafundur hefði óskað þessa. En mjer vitanlega liggur ekkert fyrir um þetta frá slíkum aðiljum. En samt sem áður, ef þörfin reynist mik-il að athuguðu máli og hv. deild vill. að slík rannsókn fari fram, þá er sjálfsagt, að ríkisstj. lætur slíka rannsókn fara fram, einkum þegar kröfunum er svo í hóf stilt, að þetta má framkvæma þeg-ar starfsmenn þeir, sem mælingarnar mundu framkvæma, eru þar á ferð hvort sem er.

Jón Jónsson: Mjer finst einkennilegt, að slík till. sem þessi skuli koma fram. Og það bendir ekki til þess, að mikið sje að gera hjer, ef það á að tefja þingið með slíku smámáli. Mjer finst og naumast taka því að láta ríkisstj. fara að sjá um framkvæmd á þessari rannsókn.

Í þorpi þessu eru ekki nema 1—2 hundruð manns. Og aðstaða til að ná vatni þar er ekki erfið, því lindir eru skamt frá þorpinu. Mjer finst því ó-þarft að blanda þinginu í þetta mál mikið til að ástæðulausu. Nú er svo á-

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

statt, að oddviti hreppsins er búsettur á Hvammstanga. Ætti hann því að geta beitt sjer fyrir framgangi þessa máls og fá því vegna aðstöðu sinnar komið í gegn, ef þorpsbúum væri það áhuga-mál. En um þann áhuga hefir ekkert heyrst. Hv. flm. segist að vísu hafa fengið brjef þaðan, en frá hverjum, veit enginn. Annað hefir ekki heyrst. Ekki hefir heldur heyrst að sýslu-fundur hafi neitt hreyft þessu máli. Mátti þó vænta þess, að svo hefði orð-ið, ef honum hefði þótt hreppsnefndin vanrækja sínar skyldur í þessu efni. Ekki hefir heldur verið snúið sjer til þm. kjördæmisins, sem er búsettur á Hvammstanga. Mjer finst þetta því nokkuð í lausu lofti og eiginlega vera gripið fram fyrir hendur sveitarfje-lagsins með þessu. Vil jeg því leggja til, að hvorki þing nje ríki eyði tíma sínum eða starfskröftum í þetta og till. verði látin falla.

Flm. (Jón Baldvinsson): Jeg held, að hjer sje nú ekki um svo mikið smámál að ræða. Að minsta kosti virtist mjer hæstv. stj. ekki líta svo á, því hún virt-ist vera æði-„nervös“ yfir þessu máli. Hæstv. atvmrh. taldi nú upp öll þau „autoritet“, sem hann gat hugsað sjer viðvíkjandi þessu máli, og vildi fá umsögn þeirra. (**Forsrh.:** Einhvers þeirra að minsta kosti). Hann taldi upp lækni, hreppsnefnd, sýslunefnd, þingmálafund o. fl. Nú vill svo vel til, að jeg hefi umsögn frá einu þessara „autoriteta“, sem sje hjeraðslækni. Jeg skal með leyfi hæstv. forseta lesa umsögn hans, þótt jeg viti ekki, hvernig mjer tekst það, því það er á henni hálfgerð „re-cepta“-skrift. Hún hljóðar þá þannig:

„Að gefnu tilefni vottast viðvíkjandi vatnsbólum og neysluvatni á Hvammstanga:

Nokkur hluti þorpsbúa hjer á engan kost á nothæfu drykkjarvatni. Aðeins aðgang að svonefndri „Syðri-Hvammssá“ og kjallarabrunnum með algerlega ónothæfu vatni, sjerstaklega begar tekið er tillit til taugaveikisfaraldurs, er gekk hjer fyrir nokkrum árum. Má fullyrða, að brunnar þessir sjeu ekki öruggir gagnvart taugaveikissýkingarhættu.

Hvammstanga, 2. febr. 1929.

J. Sveinsson, hjeraðslæknir“.

Hjer er þá eitt af þeim „autoritetum“, sem hæstv. atvmrh. var að lýsa eftir. Ennþá var eitt, sem hæstv. forsrh. var að höggva eftir, og það var, að jeg hefði gengið fram fyrir skjöldu í þessu máli. En jeg vil láta hæstv. ráðh. vita, að jeg tel mig þm. þessa kjördæmis eins og reyndar allra annara á þessu landi, því jeg mun sem landsk. þm. hafa fengið atkv. úr öllum kjördæmum landsins. En auk þess talaði jeg við hv. þm. V.-Húnv. og hv. þm. A.-Húnv. um þetta áður en jeg bar það fram. Höfðu þeir ekkert á móti því, og taldi hv. síðarnefndur þm. þessa leið vel færa. Jeg hefi þá nefnt „autoritet“, sem hæstv. forsrh. ætti að taka gilt. Annars hjelt jeg satt að segja, að hæstv. ráðh. væri ekki eins trúður á „autoritetin“ eins og orð hans báru vitni um. Annars virtist mjer ræða hæstv. ráðh. bera keim af glensi. Hæstv. ráðh. talaði um, að það mætti gera þetta, er starfsmennirnir ættu þarna leið um. En jeg ætlast til, að þetta verði gert á þessu ári, og það án tillits til þess, hvort menn þessir verða að leggja krók á leið sína eða ekki.

Þá virtist mjer hv. 6. landsk. vera

nokkuð „nervös“ yfir þessu. Hann vildi ekki raska friði ríkisstj. með slíku smámáli, sem hann taldi þetta vera. En jeg veit nú alls ekki, hvort það getur kallast smámál, að 200 manns eigi við svo slæmt neysluvatn að búa, að þeir að áliti læknis geti drukkið dauðann í hverjum vatnsdropa, er þeir láta inn fyrir sínar varir. Það er einmitt ekkert smámál, enda þótt tilkostnaðarlítið ætti að vera fyrir ríkið að láta rannsaka þetta. Enda er algengt, að ríkið tekur að sjer slíkar rannsóknir fyrir hjeruð. Hv. 6. landsk. vill láta fella þessa till. Hann um það. En jeg held, að það væri lítill sómi fyrir þingið að fella svo barft mál, sem kostar ríkið jafnlítið. Mjer finst anda kalt til þessa hjeraðs, ef þessi rannsókn fæst ekki. Og sýni rannsóknin, að þetta kostar ekki mikið, er það til að koma skriði á málið og getur leitt til framkvæmda í því.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhallsson): Jeg álit, að hv. 4. landsk. hafi nú talsvert bætt um fyrir sjer með þessu „recepti“, sem hann las upp. Og jeg held, að hann hefði átt strax að láta það fylgja till. Jeg get ekki neit að því, að það var dálítið broslagt með þetta brjef, sem hv. þm. kvaðst hafa fengið að norðan og enginn hefir fengið að sjá. En sem sagt hefir hann nú nokkuð bætt úr þessu. Þótt jeg hafi nú mäske ekki tekið máli þessu mjög alvarlega, þá get jeg þó upplýst það, að væntanlega getur þessi rannsókn farið fram fyr en hv. flm. æskir. Jeg tel sem sje víst, að hægt yrði að koma þessu í verk í vor eða sumar, því vafalaust á vegamálastjóri eða aðstoðarmenn hans leið þarna um í sumar.

Hv. 4. landsk. þm. sagði, að við í

stjórnarflokknum værum eitthvað „nervösir“ út af þessari þáttill. hans. Jeg held, að það sje nú mjög orðum aukið. Hjer er ekkert annað á ferðinni en lítillfjörlegar kjósendaveiðar af meinlausasta tægi. Og þesskonar smábrellum eigum við að venjast hjer á Alþingi.

Jón Jónsson: Það er líklega þýðingarlítið að mæla á móti þessari þáttill., þar sem þeir styðja hana í samvinnu hv. frjettaritari Morgunbl. á Hvammstanga og hv. formaður jafnaðarmannaflokksins. Jeg vil þó mótmæla gífurlyrðum hv. flm. um hina brýnu þörf þessa máls og þá erfiðu aðstöðu heima í hjeraði um að hrinda því í framkvæmd. Jeg get ekki annað skilið en að þeir sjeu sjálfir einfærir um að koma á samtökum hjá sjer í kaupsúninu um að undirbúa og framkvæma þessa vatnsveitu á Hvammstanga. Jeg mótmæli því enn fremur, að jeg sje andstæður þessari ályktun af kulda til hjeraðsbúa; jeg tel það miklu fremur bera vott um kulda og vantraust til þeirra, að hv. þingdm. sjeu að blanda sjer í þetta einkamál þorpsbúa á Hvammstanga, fyrst engar sjerstakar ástæður eru til þess. Það ber óneitanlega vott um vantraust til hlutaðeigandi hreppsnefndar, ef þáttill. verður samþ.

Flm. (Jón Baldvinsson): Jeg er ánægður með svör hæstv. forsrh. í síðari ræðu hans. Mjer er sama, þó að hann kalli þessa þáttill. kjósendaveiðar. Hann er ef til vill hræddur um, að eitthvað verði veitt frá sjer. Það má gjarnan vera svo, fyrst þetta er svo gott mál, að kjósendur vilja ljá því fylgi sitt. En í þessu máli hefir

ekki verið farið með neinar brellur.

Jeg þarf engu að svara því, sem hv. 6. landsk. sagði. Það var óþarfi af honum að kasta hnútum að brjefritaranum, með því að kalla hann frjettaritara „Morgunbl.“ (JJ: Eru það hnútur?!). Jeg hefi ekki borið fram neinar ásakanir á hendur hreppsnefndinni á Hvammstanga í sambandi við þetta mál; og jeg hefi ekki haft neina ástæðu til þess. Það er hv. 6. landsk., sem það gerir, ef honum finst það ásökunarvert, að hreppsnefndin hefir ekkert gert í þessu vatnsveitumáli. En það geta verið ýmsar ástæður til þess, að þetta mál hefir enn eigi komist í framkvæmd, t. d. kostnaðarspursmálið og ef til vill eigi síður hitt, að meiri hl. hreppsúa er utan kaupsúnsins, og lætur því þetta mál eigi til sín taka. Hinsvegar er það ekki óvenjulegt, að þing og stj. hlaupi undir baggann og styðji slík mál sem þessi, þegar svo stendur á.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 6:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afrgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 183).

5. Landhelgisgæsla.

Á 8. fundi í Nd., 26. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um aukna landhelgisgæslu við innanverðan Faxaflóa, í nágrenni við Reykjavík (A. 41).

Á 9. fundi í Nd., næsta dag, var till.

tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Hjeðinn Valdimarsson): Eins og fylgiskjalið ber með sjer, er að rísa upp hjer í Reykjavík útgerð lítilla op-inna vjelbáta, og munu nú vera um 40 svokallaðir „trillubátar“ gerðir hjer út að staðaldri. Ætti sá útvegur að geta gefist vel hjer eins og annarsstaðar á landinu, þar sem hann hefir verið reyndur, og bera talsverðan arð, enda hefir bátum þessum fjölgað mjög mikið á síðustu árum. Má einnig búast við frekari vexti þessa útvegs, þegar sænsk-íslenska frystihúsið tekur til starfa, því að það mun kaupa nýjan fisk af þessum bátum til frystingar og útflutnings til Mið-Evrópu.

Nú hafa eigendur þessara báta myndað með sjer fjelag, Bataffjelag Reykjavíkur, og er það fyrir beiðni þess fjelags, að till. þessi er fram borin. Formenn báta þessara kvarta yfir því, hve erfitt sje að stunda veiðar sökum yfirgangs innlendra og erlendra togara á grunnmiðum þeim, er bátarnir sækja helst. Þora þeir ekki að leggja línur eða net utan landhelgi vegna þessa yfirgangs, og innan landhelgi kemur það ósjaldan fyrir, að togarnir spilla veiðinni, taka línur og net og jafnvel veiðina líka. Hefi jeg heyrt þessa ýms dæmi, þótt jeg hirði ekki um að greina þau hjer, en þó má þess geta, að íslensku togarnir eru síst betri en hinir erlendu, og mega

það fírn heita, að slíkt skuli vera al-gengt fast við höfuðstað landsins. — Nú þegar bátar þessir eru orðnir svo margir sem raun er á orðin, og þeim fer stöðugt fjölgandi, verður ekki annað sagt en að þeir eigi kröfu til þess, að mið þau, er þeir sækja, verði varin. Á Akranesi er, eins og kunnugt er, einnig fjöldi vjelbáta, og gætu þeir þá einnig notið góðs af þessari auknu landhelgisgæslu, því að þeir eru sama yfirgangi ofurseldir nú, þótt ekki hafi verið yfir því kvartað hjer á þingi nýlega nje sjerstakrar verndar verið krafist.

Jeg hafði upphaflega ætlast til, að mál þetta tæki aðeins eina umr., en nú hefir hæstv. forseti ákveðið því tvær umr., og hefi jeg ekkert á móti því.

Að svo stöddu sje jeg ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um mál-ið, en vona, að því verði að umr. lok-inni vísað til 2. umr.

Pjetur Ottesen: Eins og menn muna, flutti hv. þm. Snæf. frv. á síðasta þingi um byggingu nýs strandvarnarskips. Var svo ákveðið í því frv., að þegar strandvarnarskipin yrðu þannig orðin þrjú, þá skyldi eitt þeirra vera að staðaldri á svæðinu frá Látrabjargi að Reykjanesi, eða með öðrum orðum annast strandvarnir á Faxaflóa og Breiðafirði. Þetta ákvæði var tekið út úr frv. í Ed., og veit jeg því ekki, hvort þessu ráði verður fylgt, er hið nýja skip kemur, en þó svo væri, er því ekki að neita, að mjög eykur það á öryggi smábátaveiðanna hjer við innanverðan Faxaflóa að hafa gæslubát eins og till. þessi fer fram á.

En eins og till. er orðuð álit jeg,

að bátnum sje ætlað alt of þröngt svið. Nágrenni Reykjavíkur, eins og orðað er í till., mundi aðallega verða skilið við suðursviðið og innri brún, sem sje það grunnmiðasvæði, er bátarnir frá Reykjavík stunda veiðar á.

Nú hefir á Akranesi, engu síður en hjer, aukist þessi smábátaútvægur, og þótt þeir sæki önnur mið en Reyk-víkingar, er þeim jafnmikil þörf á aukinni landhelgisgæslu. Jeg hefi því hugsað mjer að koma með brtt. við tillgr., að við „nágrenni Reykjavíkur“ bætist: „og Akraness“. Ætti gæslubáturinn þá að hafa eftirlit á þeim miðum, sem smábátarnir frá Akranesi og Reykjavík sækja á.

Það, sem hjer er farið fram á, leiðir að sjálfsögðu af sjer nokkurn aukinn kostnað.

Í till. er gæslutíminn ákveðinn frá 1. ágúst til 1. nóvember ár hvert. Jeg hygg, að sá tími sje ekki sem heppilegast valinn, auk þess sem það er alt of stuttur tími. Kostnaðarmestu veiðarfærin, sem smábátarnir nota, eru án efa þorskanetin. Þorskveiðar stunda bátarnir venjulega frá því fyrst í apríl og fram í maímánuð, enda eru þorskveiðarnar arðvænlegastar og sá tími því dýrmæstastur og þar af leiðandi mest nauðsyn á að varna veiðarfæraspjöllum. Virðist mjer, að athuga þyrfti, hvort ekki væri hægt að lengja gæslutímann, eða þá að minsta kosti, hvort ekki mætti skifta honum dálítið öðruvísi niður en gert er í till. Býst jeg við, að það yrði til sameiginlegra hagsmuna fyrir bátaútveginn bæði hjer og á Akranesi.

Flm. (Hjeðinn Valdimarsson): Jeg vil geta þess, að þótt í till. standi „í

nágrenni við Reykjavík“, var tilætlunin ætíð sú, að bátarnir á Akranesi hefðu sömu not af gæslunni og Reyk-víkingar, eins og jeg gat um í fram-söguræðu minni. Jeg hefi því ekkert á móti því, að brtt. hv. þm. Borgf. verði samþ., og þakka jeg honum góðar undirtektir í þessu máli. Hvað tímanum viðvíkur, væri það að sjálfsögðu æskilegt, að hann gæti verið lengri, en í þetta sinn var þó ekki farið fram á meira, og var þessi tími tiltekin að till. Batafjeldags Reykjavíkur, því að þá álitu þeir þörfina mesta. Má nú sjá, hvernig þetta gefst, og ef vel reynist, má athuga þetta nánar að ári og þá auka gæsluna, ef heppilegt þykir.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Mjer er kunnugt um það, að í haust kvörtuðu smábátaeigendur í Reykjavík mjög yfir yfirgangi togara á grunnmiðunum. Stakk jeg þá upp á því við þá Seltirninga, er hreyfðu þessu máli, hvort þeir gætu ekki hugsað sjer, að bátur sá, er hefir gæslu við Garðskaga, gæti einnig komið að notum hjer. Þetta er einungis fyrirkomulagsatriði, en það er fyllilega rjett, að hjer er ekki síður nauðsynlegt að athuga landhelgisgæsluna en við Garðskaga. Jeg býst líka við því, hvort sem till. þessi verður samþ. eða ekki, að þetta mál verði tekið til athugunar í þeim anda, sem till. fer fram á, og að sem kostnaðarminstu, enda skal það játað, að kvartanir þær, er fram hafa komið, eru á fullum rökum byggðar.

Magnús Guðmundsson: Jeg hefi ekki tekið eftir, að fram hafi komið till. um að vísa máli þessu í nefnd, og eigi

hefir það heldur komið fram í umr., hve mikið það myndi kosta að halda út slíkum báti. Einnig má búast við því, ef till. verður samþ. og tveir bátar verða hafðir til gæslu við Garðskaga og Faxaflóa, að fleiri raddir muni koma fram um að fá gæslubáta. Virðist mjer, að athuga þyrfti í nefnd, hvaðan slíkar raddir mundu koma og hvaða kostnað þetta hefði í för með sjer. Vænti jeg þess, að hv. flm. hafi ekki á móti því, að málinu verði vísað til nefndar, því að það mundi alls ekki hindra framgang málsins. Leyfi jeg mjer því að leggja til, að till. verði vísað til sjútvn.

Jón Ólafsson: Jeg vil aðeins benda þeirri hv. n., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, á það, að þessi vísir, sem hjer er til vjelbátaútgerðar, er aðeins hálfseður enn, því að nú er verið að ganga frá stóru frystihúsi hjer í Reykjavík, sem mjög hlýtur að ýta undir þá útgerð. Hv. n. verður að gera sjer það ljóst, að á næstu árum hlýtur að vera mikil aukning á vjelbátaútgerðinni í Reykjavík. Vænti jeg, að hv. n. athugi mál þetta með velvilja og horfi ekki í, þó að það kunni að kosta ríkissjóð nokkurt fje.

Hákon Kristófersson: Það er fjarri mjer að vilja amast við þeirri till., sem hjer liggur fyrir. Jeg get tekið undir það með hv. 1. þm. Skagf., að sjálfsagt sje, að till. fari til n., og vil jeg mælast til þess, að sú n. taki það til athugunar um leið, hvort ekki væri eins mikil nauðsyn á slíkri gæslu á öðrum fjörðum og flóum en Faxaflóa, til dæmis á Breiðafirði. Annars má það undrum sæta, að eftir að þriðja

landhelgisgæsluskipið er komið, skuli æ þurfa að vera hjer 2 bátar ár hvert fram í nóvember, að því ógleymdu, að eitthvað mætti gera úr vörslu hins danska varðsks. (PO: Það er víst óþarfi að gera mikið úr því). Það má vera, að svo sje. En til hvers er það þá hjerna? Jeg hafði þó hugsað mjer, að stj. þættist eiga einhvern íhlutunar-rjett um það, hvort það lægi altaf inni á höfnum. Annars verð jeg að segja það, að jeg treysti Dönum svo til alls góðs, að jeg hafði búist við, að þeir intu þetta starf af hendi með heiðri og sóma, enda var við því búist þegar samningarnir um þeirra landhelgis-vörslu voru gerðir. Jeg hafði gert mjer vonir um, að eftir að síldarvörslu væri lokið, þá gætu 3 skip annað landhelgis-gæslunni án báta. Mjer skilst, að í till. sje það bundið, að hjer skuli framvegis ár hvert halda uppi þessum gæslubát. Mjer þætti vel við eiga, að bætt sje inn í till. „eftir því sem þurfa þætti“. Ef reynslan sýndi það, að ekki væri þörf á bátunum, þá á vitanlega ekki að halda þeim úti. Hinsvegar get jeg vel tekið undir það með hv. þm. Borgf. og hv. flm., að þessa muni vera nauðsyn eins og nú standa sakir. En jeg vil biðja hv. n. að taka til athugunar, hvort ekki þyrfti að líta á fleiri staði en Faxaflóa í þessu efni. Þó að hann sje næst Reykjavík, á hann ekki fyrir því að hafa neina sjerstöðu umfram aðra firði og flóa.

Jón Auðunn Jónsson: Jeg er hlyntur þeirri till., sem hjer liggur fyrir. Hinsvegar álit jeg ekki rjett að staðbinda neitt af skipunum. Það er miklu betra að hafa þau öll óbundin og láta þá menn, sem eru yfirmenn gæslunnar

á hverjum tíma, ráða um það, hvert sigla skuli skipunum. Það er mjög mismunandi, hve mikla gæslu þarf á hinum ýmsu stöðum. Lengstan tíma ársins er þörf á gæslu við Faxaflóa Breiðafjörð og Vestfirði. Auk þess er stundum mikil þörf á gæslu við Austurland og líka við Norðurland, þó að þá sje um miklu styttri tíma að læða. Jeg álít því best, að foringjarnir ráði um það á hverjum tíma, hvert skipin skuli fara. Enda er enginn vafi á því, að það eru þeir menn, sem best þekkja til í þessu efni.

Í þessu sambandi vildi jeg leyfa mjer að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. dómsmrh., hvort ekki væri gerlegt að leggja niður hinar alkunnu snattferðir strandvarnaskipanna, sem eru vitanlega til stórtjóns fyrir gæsluna. En jeg sje nú, að hæstv. ráðh. er ekki í deildinni, enda býst jeg við að fá tækifæri til að koma að þessu atriði síðar.

Pjetur Ottesen: Jeg ætla aðeins að benda á það, til viðbótar því, sem jeg hefi áður sagt, að mikil nauðsyn er og á því fyrir þá, sem stunda fiskveiðar á mótorbátum á vetrarvertíðinni í Faxaflóa, að varðskipin væru til verndar skemdum á veiðarfærum þeirra af völdum botnvörpunga, þó það sje utan landhelginnar. Bæði á Sandgerðis- og Akranesmiðunum er það algengt, að botnvörpungar sækja að, þar sem vjelbátar eru að veiðum. Það hefir verið símað til mín núna þessa dagana, að bátar biði oft mikið tjón á veiðarfærum af yfirgangi botnvörpunganna. Ýmsir bátar hafa t. d. tapað miklum hluta af lóðunum. Í tilefni af þessu vildi jeg beina því til hæstv. dómsmrh.,

hvort hann vill ekki stuðla að því, að Óðinn geti farið á vettvang á þessar stöðvar og reynt að veita bátunum einhverja vernd.

ATKVGR.

Till. vísað til sjútn. með 18 shlj atkv. og umr. frestað.

Á 29. fundi í Nd., 22. mars, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 41, n. 157).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Sjútn. hefir haft til meðferðar till. á þskj. 41, þar sem farið er fram á aukna landhelgisgæslu við innanverðan Faxaflóa í nágrenni við Reykjavík. Eins og sjá má af nál. á þskj. 157, er n. sam-mála um það, að full þörf sje að hlynna að bátaútveginum hjer í Reykjavík — og raunar líka að sjálf-sögðu annarsstaðar við Faxaflóa — með aukinni landhelgisgæslu, þar sem hennar er þörf. Er nefndin því fylgjandi, að tekið sje vel í þessa mála-leitun Batafjelags Reykjavíkur. En frá því er erindið í raun og veru komið til þingsins, flutt af nokkrum þm. kjör-dæmisins.

Það er hreint ekki svo lítill liður í framfærslu manna hjer í Reykjavík, bátaútvegurinn, sem þegar er kominn hjer á stofn. En landhelgisgæslan á bátamiðunum á auðvitað að koma að gagni öðrum veiðistöðvum hjer í nágrenni, sem sækja á svipuð mið. Er því sennilegt, að gæslubátur sá, sem fenginn yrði, ætti að gæta ekki einungis grunnmiða fyrir bátaútveg Reykjavíkur, heldur einnig miða nærliggjandi verstöðva, Akraness, Álftaness, Hafnarfjarðar o. s. frv.

Hjer er átt við grunnmiðin innanvert í Faxaflóa. En vitanlegt er það, að sunnanvert í Faxaflóa hefir undanfarin ár verið haldið uppi sjerstakri gæslu. Álitur n., að ekki komi til neinna mála fyrir þessara hluta sakir að draga nokkuð úr þessari gæslu, sem hefir átt sjer stað. Hinsvegar þótti n. till. nokkuð þröng, — ein-skorða sig við nokkuð þröngt svæði, þegar talað er um „nágrenni Reykjavíkur“. Hefir hún því slept þeirri orðun í brtt. þeirri, sem fyrir liggur á þskj. 157. En á hinn bóginn er haldið hugtakinu „í innanverðum Faxaflóa“, og ætlast n. til þess, að bátaútveginum í Reykjavík geti fyrir því komið þessi gæsla að fullum notum.

Það ber svo vel við, að um leið og þetta framtak með bátaútvegin er að aukast að nýju hjer við flóann, þá er útlit fyrir, að í náinni framtíð verði betri markaðsskilyrði fyrir þann fisk, sem kemur hjer nýr á land, og er gleðilegt til þess að vita. Má því segja, að enn meiri ástæða sje til að gera þennan útveg sem öruggastan, þegar veruleg hagnaðarvon er annarsvegar. Þessir bátar, sem daglega ganga hjeðan, eru flestir smáir og opnir. Gæslubáturinn, sem ver fiskimið þeirra, gæti líka oft orðið þeim að liði sem björgunarskip, eins og á sjer stað annarsstaðar við land, og eins og varðskip landsins yfirleitt hafa björgunarstarfsemi jöfnum höndum við landhelgisgæsluna. Þessi tvennskonar starfsemi ætlast n. til, að fjelli vel saman í innanverðum Faxaflóa, því að þótt afdrep sjeu allgóð við flóann, þá koma vitanlega svo hörð veður, að hættuleg geta orðið opnum bátum.

Líklegt er, að með aukinni landhelgisgæslu fylgi aukið öryggi fyrir þá,

sem atvinnuvegin stunda, og er það enn ein ástæða til að sinna máli þeirra sjómanna, sem hlut eiga að máli.

Í till. var fastskorðaður sá gæslutími, sem Batafjelag Reykjavíkur fór fram á. En n. virðist rjettara að láta hann vera nokkuð óbundinn, en leggur áherslu á, að vörslunni sje haldið uppi, þegar þörfin er brýnust. Og í framkvæmdinni er vitanlega ætlast til þess, að það verði samkomulagsatriði milli þeirra, sem hjer eiga hagsmuna að gæta, og ríkisstj.

Jeg ætla, að það sje lítil þörf að fjölyrða meira að þessu sinni fyrir hönd n. um málið, en bendi á það, að n. leggur til, að till. sú, sem hjer er um að ræða, sje samþ. með þeirri brtt., sem þskj. 157 gerir grein fyrir.

Hjeðinn Valdimarsson: Jeg vil þakka hv. sjútn. fyrir, hvernig hún hefir tekið í till., og munum við flm. geta fallist á þá brtt. að öllu leyti, sem n. hefir lagt til. Þó að brtt. sje þannig orðuð, sem hún er, þá er gengið út frá, að þessi nýja landhelgisgæsla verði aðallega á Seltirninga- og Akurnesingamiðum, því að víðar getur hún varla náð til, án þess að hnekkir verði af fyrir gæsluna á þessum miðum, þar sem hennar er mest þörf.

Sigurjón Á. Ólafsson: Örfá orð til árjettingar því, sem hv. frsm. benti á. Það er um tímabilið, sem þessi gæsla skal standa yfir. Í till. er farið fram á tímabilið frá 1. ágúst til 1. nóvember. En í brtt. er þetta ekki bundið ákveðnum takmörkum. Nýlega hefi jeg fullvissað mig um það, að þessarar gæslu er þörf jafnvel nú um vetrarvertíðina. Tveir formenn hafa

nýlega sagt mjer þá sögu, að þegar þeir lögðu net sín á takmörk landhelgilínunnar, hefðu þeir ekki þorað að eiga þau þar liggjandi, eins og venja er til, vegna þriggja útlendra togara, er voru að fiska þar í nánd. Þetta þýðir það, að jafnvel á þessum tíma, meðan netafiskirí er, sem stendur yfir fram í apríl, þá má gera ráð fyrir þörf á gæslu hjeðan.

Jeg vil geta þess, að það liggur í hlutarins eðli, að það verður að vera samkomulag milli stj. og þeirra, sem gera út bátana, hvenær gæsla er og hverskonar báta skal nota til gæslunnar.

Akranesmiðin eru þau mið, sem reykvískir bátar sækja á suma tíma árs. Og þegar talað er um Faxaflóa, þá mætti kannske taka með alla leið suður undir Strönd. Þetta er stórt svæði, og liggur í hlutarins eðli, að nægt verkefni er það fyrir einn bát að gæta, svo að vel sje.

Hv. frsm. gat þess, að svona gæslubátur ætti að geta verið nokkurskonar björgunarbátur, ef svo bæri undir, fyrir þessa opnu vjelbáta. Þetta er aths., sem vert er að gefa gaum, því að þessir opnu vjelbátar munu sækja nokkuð djarft á mið, þegar aflavon er góð. Og allir þekkja, að skolið geta skyndilega á svo vond veður og úfinn sjór, að full þörf sje að hafa slíkan bát á varðbergi. Það þarf ekki mikið út af að bera, vjel bili eða eitthvað verði að, til þess að bátarnir sjeu í háska staddir. Bátarnir eru nú þegar orðnir margir, og fjölgar sennilega mjög með bættum skilyrðum. Það er því ekki að ófyrirsynju, að lagt er til, að eftirlitsbáturinn hafi einnig björg-

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

unarstarfsemi með höndum, þegar þurfa þykir.

Pjetur Ottesen: Jeg gat þess við fyrri hl. þessarar umr., að mjer þætti kröfunum um aukna landhelgisgæslu við Faxaflóa markaður alt of þröngur bás með því að einskorða þær við þau mið, sem Reykvíkingar sækja einir á. N. hefir nú tekið bendingu mína til greina, og gerir hún ráð fyrir, að gæslan verði miðuð við þarfir bátaúteigsmanna við innanverðan flóann án sjerstakra takmarka. Þetta er auðvitað sjálfsagt, því að ef efla á gæsluna, þá verður hún að sjálfsögðu að geta komið öllum þeim að notum, sem fiskiveiðar stunda við innanverðan Faxaflóa, hvort sem er á róðrabátum eða vjelbátum. Og engum blandast hugur um, að mikil þörf er á vernd fyrir þessa báta; veiðarfæri þeirra og aflafengur eru í hershöndum, ef þeir njóta ekki einhverrar slíkrar verndar. Mjer virðist það svæði, sem eftirlitið þurfi að aukast á, vera einkum meðfram landhelgislinunni frá Seltjarnarnesi og vestur að Þormóðsskeri. Það hefir verið tekið fram, að sömuleiðis sje brýn þörf aukinnar gæslu á miðunum fram af Vatnsleysuströnd, svokölluðum Strandaleir. Þessi bátur ætti og jafnframt að geta haft þar nokkurt eftirlit, og þar sem ganga má út frá, að báturinn, sem hefir á hendi landhelgisgæsluna í Crösjónum, geti og haft eftirlit í Leirusjónum, þá verður að telja, að fengin sje með þessu nauðsynleg vernd fyrir smábátaútveginum við Faxaflóa. En hitt er alls ófullnægjandi, að ætla einum báti að hafa á hendi vörsluna við innan- og sunnanverðan

flóann, enda kemur það skýrt fram í nál., því n. vill ekki draga úr þeirri sjergæslu, sem nú er á sunnanverðum flóanum. Vitanlega kemur sú landhelgisgæsla, sem framkvæmd er með mótorbátum, því aðeins að gagni, að bátarnir hafi ekki stórt svæði til yfirferðar. Í till. er gert ráð fyrir, að varslan standi yfir frá 1. ág. til 1. nóv. Eftir mínum kunnugleika til þessara mála er þetta tímabil ekki heppilegt. Það er oftast þörf gæslu en á þeim tiltekna tíma. Og mig undrar það, að flm. skuli hafa flutt till. á þessum grundvelli hvað tímatakmörk snertir. Þorskveiðar eru stundaðar hjeðan aðallega á öðrum tíma árs, nefnilega frá því í aprílbyrjun og til loka, en þá tekur við vorvertiðin, frá lokum til 24. júní. Þetta er vanalega mjög aflasælt tímabil fyrir smábátana. N. hefir lagt til að breyta þessu tímatakmarki og fært það nokkuð í áttina til þess, er betur fór, en þó hvergi svo að nægi. Annars er það erfitt að koma því við, að hafa samfelda 4½ mánaðar gæslu, svo að siglt verði fyrir öll sker í þessu efni. Til þess þyrfti tíminn að vera lengri. En jeg legg áherslu á, að ef til framkvæmda kemur, þá verði fyrst og fremst farið eftir óskum þeirra, sem njóta eiga verndarinnar, hvað þetta snertir, enda munu þeir ekki láta á sjer standa um að gera till. um, hvernig vörnunum skuli best hagað. Jeg álfít þetta tímabil n. alls ekki heppilegasta tímann. Mjer virðist nauðsynlegt, að slík landhelgisgæsla yrði hafin strax í apríl.

Viðvíkjandi því atriði í nál. og ræðu frsm., að landhelgisgæslubáturinn ætti jafnframt að hafa björgunarstarfsemi á hendi, þá vil jeg taka það fram,

að að mínu áliti er hjer um meginatriði að ræða. Það er enn ekki fengin full reynsla fyrir því, hvernig opnir vjelbátar reynast, þegar í harðbakka slær. Í fyrstu var vjelbátautgerðin einkum rekin með opnum bátum, en þeir reyndust hættulegir. Þar sem löng sjósókn var, voru þeir lagðir áður og þiljubátar komu í staðinn. En nú hafa menn aftur tekið upp opna vjelbáta, og þó þeir sjeu hentugir og ekki óöruggir innfjarða og þar, sem sjór er að jafnaði eigi mjög úfinn, þá má búast við, að hið sama komi í ljós, sem áður var, að alláhættusamt reynist að sækja á þeim um langan veg og þar sem slæmt sjóhafi er eins og hjer við Faxaflóa. Það er þess vegna áreiðanlega rjett hjá hv. frsm., að slíkur eftirlitsbátur gæti orðið að miklu liði til þess að hjálpa smábátum, ef þeim hlektist eitthvað á. Jeg verð því og að leggja mjög mikla áherslu á þessa hlið málsins.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Það eru aðeins örfá orð vegna undirtekta hv. dm., flm. og fleiri. Jeg vil taka það fram, að með till. n. er gengið inn á það meginatriði, að koma á sjerstakri landhelgisgæslu á innanverðum Faxaflóa. Hv. 2. þm. Reykv. sagði, að gæslan væri aðallega miðuð við fiskimið Reykvíkinga, Seltirninga og Akurnes- inga samkv. þessari till. Jeg þekki nú ekki miðin svo til hlítar, að jeg geti sagt, hvar sje mest þörf gæslu á miðunum við Faxaflóa, en jeg vil benda á, að n. ætlaðist til, að gæslan væri einkum miðuð við smábátamið Reykvíkinga og nærliggjandi verstöðva.

Hv. þm. Borgf. talaði um, að einum báti væri ofvaxið að verja í senn suður og innmiðin í flóanum. Þetta er sjálf-

sagt rjett. En hjer er einmitt stigið fyrsta sporið í áttina til fullkomnari vörslu, og jeg býst við, að fyrirkomulagsatriðin í heild verði aldrei í framkvæmdinni rígbundin svo við þessa till., að ekki verði altaf opin leið til þeirra breyt., sem þurfa þykir og sem reynslan sýnir, að eru nauðsynlegar. Því er nú svo varið, og að minsta kosti er það svo í mínu kjördæmi, að aka þarí seglum eftir vindi hvað snertir gæsluna og haga henni ávalt einungis eftir því, hvað best hentar. Og jeg efast ekki um, að ríkisstj. annarsveggar og hinsveggar þeir, sem hagsmuna eiga að gæta á þessu sviði, muni geta komið sjer saman um hin einstöku fyrirkomulagsatriði. Sjútvn. hefir lagt til, að till. væri orðuð rýmra, sem sje, að gæslan skuli fara fram þegar þörfin er brýnust. Auðvitað er slíkt einungis bundið þeim upplýsingum, sem þá kunna að koma fram, og fyrirbyggir að engu leyti þær fyrirkomulagsbreyt., sem framtíðin og reynslan sýna, að nauðsynlegar sjeu.

Jeg býst við, að hv. 4. þm. Reykv. og hv. þm. Borgf. hafi rjett fyrir sjer, að mikil þörf sje gæslu fyrir smábáta á netaveiðatímanum. Við Vestmannaeyingar vitum vel og þekkjum af eigin reynslu, hversu brýn þörf er á slíkri gæslu hjá okkur, og svo mun vera víðar.

Jeg vona svo að lokum, að till. n. sje svo rúmgóð, að hagsmunir þeirra, sem hlut eiga að máli, rekist ekki á, og að báðum eða öllum aðilum megi lánast að komast niður á það fyrirkomulag, sem best svari kröfum tímans.

Sigurjón Á. Ólafsson: Jeg vil þakka hv. þm. Borgf. góðar undirtektir í

þessu máli. Jeg vissi ekki gerla, hvað hann átti við, þegar hann sagði, að tímabilið frá 1. ágúst til 1. nóv. væri ekki heppilegt. Hygg þó, að hv. þm. hafi ekki meint, að gæslu væri engin þörf á þessu tímabili. (PO: Nei). Reykvík- ingum er afarnauðsynlegt, að eftirlit sje haft á smábátamiðunum þennan tíma. En hvað nál. snertir, þá skal jeg taka það fram, að þegar frsm. samdi það, mun jeg hafa ráðið því, að tíma- takmörkin voru sett, og hafði jeg það þá ekki í huga, að útlendir togarar væru að snöltra hjer inni á grunnmiðum á öðrum tímum árs. Og jeg er hv. þm. sammála um, að eigi síður þurfi gæslu um netaveiðatímamann.

Hvað snertir það atriði, að báturinn sje látinn hafa jafnframt á hendi björgunar- og hjálparstarfsemi, þá skal jeg taka það fram af minni hálfu, að jeg er því öldungis samþykkur, og er það af mínum hvötum inn í nál. komið. Það hefði mátt jafnvel vera tekið fram um það í till., en sú hlið starfsemi gæslunnar var ekki rædd fyr en eftir að till. var samin. Það er ómótmæl- anlegt, að þótt brýn þörf sje gæslu landhelginnar, þá er ekki síður þörf á, að gerðar sjeu af hálfu hins opinbera einhverjar ráðstafanir til þess að halda uppi hjálpar- og björgunarstarf- semi jafnframt.

Hákon Kristófersson: Eins og jeg hefi áður tekið fram, er það fjarri mjer að mæla á móti þessari till. En jeg vænti þess, að hv. flm. taki það ekki illa upp fyrir mjer, þótt jeg segi, að önnur fiskimið við strendur þessa lands eigi einnig sjálfsagða kröfu á vernd, líkt og hjer er farið fram á

á Faxaflóa. Faxaflói er ekki hinn eini fjörður á landinu, sem þarf gæslu, auk þess sem þegar er einn bátur þar til eftirlits, og till. gerir ráð fyrir að bæta öðrum við. Til samanburðar skal jeg geta þess, að aðeins einum báti er ætlað að hafa gæsluna á hendi meðfram öllum Vestfjörðum, frá Horni og suður fyrir Patreksfjörð, og má þá af líkum ráða, hversu mikill munur er á starfssviði því, er þeim báti er ætlað, þegar borinn er saman Faxaflói, þó breiður sje, og alt svæðið fram með nefndri strandlengju. Og við Breiðafjörð er bókstaflega engin gæsla. Jeg vil því mega vænta þess, að hv. flm., að þessu athuguðu, muni ekki taka það illa upp fyrir okkur, sem hagsmuna annara hjeraða eigum að gæta, þótt við bærum fram viðaukatill. við þessa till., um aukna gæslu meðfram Vestfjörðum. Jeg geri ráð fyrir, að menn geti orðið á eitt sáttir um, að þess væri full þörf. Það er alveg rjett, að þessi bátur, sem till. gerir ráð fyrir, getur oft orðið bátum að liði í sjávarhásku, og slíks væri ekki síður þörf meðfram Vestfjörðum.

Að lokum þetta: Jeg býst ekki við, að jeg eða aðrir andmælum þessari till., en jeg vil hinsvegar mega vænta þess, að hv. flm. líti sömu sanngirnisaugum á væntanlega viðaukatill. eins og við höfum gert að því er snertir till. þeirra.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Það er rjett að svarahv. þm. Barð. nokkrum orðum. Hann talaði um, hvernig yrði tekið í væntanlega viðaukatill. um landhelgisgæslu fyrir Vestfjörðum. Jeg skal þá

taka það fram, að hjer var um að ræða ákveðna till. um gæslu á ákveðnu svæði, og var því tæpast ástæða til að blanda öðru þar inn í eins og till. lá fyrir. Það ber að vísu að líta á sjálf-sagðan rjett allra verstöðva landsins í þessu efni, enda mun það mála sannast, að flestum, ef ekki öllum, miðum við landsins strendur er þörf á aukinni gæslu. En á það ber þó sjerstaklega að líta, að Faxaflói er um vissan tíma árs sjerstaklega eftirsóttur, og með tilliti til þess smábátaútsvegs, sem hjer hefir risið upp á síðari árum, er það fyllilega rjettmætt og sanngjarnt, að tilraun sje gerð til að varðveita grunnmiðin fyrir bátana. Á það má og líta í þessu sambandi, að unnið er að því jafnvel að alfriða þennan flóa. Jeg hygg, að stefnt sje og verði að því, í von um framgang, en um líkurnar er mjer ekki kunnugt. Þó er ekki ósennilegt, að um leið og alþjóðafiskirannsóknirnar vinna að auknum skilningi manna á hrygningarsvæðum fiskanna og lifnaðarháttum yfirleitt, verði það æ ljósara, að alfriða þurfi sum svæði. Síðustu fiskirannsóknir hafa ekki óverulega breytt hugsunarhætti manna um það, hvernig beri að fara með miðin. Ytra hafa til skamms tíma heilir flóar verið alfriðaðir, t. d. Moray-flóinn, sem hefir verið friðaður fyrir ágangi þeirra skipa, sem bresk lög ná til, og til tals hefir komið að friða heil svæði í Norðursjó, enda þótt enn hafi ekki fengist alþjóðasamþykki til þess. Þær rannsóknir, sem gerðar hafa verið á bæði „Dana“ og „Þór“, benda eindregið til þess, að nauðsynlegt sje að fá Faxaflóa friðaðan. Og þess má vænta, að ekki líði enn á löngu, áður

en þroski manna og skilningur á þessum efnum komist á svo hátt stig, að alþjóða samþykki fáið til að alfríða Faxaflóa.

Hannes Jónsson: Það er ekki nema gott eitt að segja um allar þær tilraunir, sem gerðar eru til þess að vernda smábátaútveginn og smábátamiðin. En á það ber einnig að líta, að láta ekki alt fje, sem veitt er í þessum tilgangi, renna til einstakra hjeraða, en láta um leið önnur verða útundan. Jeg veit, að mörgum hv. þm. er vel kunnugt um, að á Húnaflóa eru víða góð mið fyrir smábáta, enda er sá útvegur í mikilli framför alt í kringum flóann. Nú er það og alkunnugt, að bæði á sumrin og á vertíðinni eru togararnir að veiðum bæði fyrir utan landhelgislinuna og innan, og taka fiskinn við nefið á smábátunum. Þetta verða menn að horfa upp á án þess að geta nokkuð rönd við reist.

Hjer í Faxaflóa hefir verið sjerstök gæsla undanfarið, aðallega í Garðsjónum, en á Húnaflóa hefir alls engin varsla verið að undanfögnu, nema þá sjaldan sem varðskipin koma þangað. Þótt það sje nú ekki oft, munu þau þó sjaldan fara nokkra ferð svo um flóann, að þau hafi ekki eitthvað upp úr krafsinu. Og jeg vil því leggja áherslu á það, að þótt eitthvað fje verði lagt af mörkum til aukinnar gæslu hjer, þá verði það á engan hátt til þess að draga úr þeirri litlu gæslu, sem við höfum haft þar norður frá. Miklu fremur væri ástæða til að auka hana til muna. Jeg er ekki mikill sjómaður og þekki miðin lítið, en jeg hefi oft heyrt sjómenn tala um það, að smá-

bátar hlæðu einn daginn, en fengju næsta dag ekki neitt, vegna þess að um nóttina var togari að skaka á því miði. Jeg geri ráð fyrir, að landhelgisgæslan verði aukin talsvert á næstunni, en það er nú með þetta eins og flest annað, að útgjaldaaukinn markar básinn. Og jeg vona, að ríkisstj. hlutist til um aukna gæslu við Húnaflóa, eða að minsta kosti, að þær ráðstafanir, sem gerðar kunna að verða til aukinnar gæslu á öðrum miðum landsins, verði á engan hátt til að draga úr þeirri gæslu, sem við nú höfum við Húnaflóa.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Jeg vil aðeins benda hv. þm. V.-Húnv. á það, að með till. þeirri, sem hjer liggur fyrir, er ekki verið að gera tilraun að festa þau strandvarnaskip, sem nú eru til, við landhelgisgæslu á Faxaflóa og draga þannig úr hinni almennu landhelgisgæslu, heldur er farið fram á að auka hana á þessum slóðum, sem till. ræðir um, frá því, sem hún er nú, því að þess er síst vanþörf. En það á stj. að verða innan handar, þegar nýtt og hraðskreitt skip bætist við strandvarnarskipaflotann. Á það skip alls ekki að vera bundið við gæslu fiskimiða á innanverðum Faxaflóa; má því Húnavatnssýsla og aðrir landshlutar eiga von á betri gæslu í framtíðinni en verið hefir. Jeg get mjög vel skilið, að hv. þm. V.-Húnv. beri kjördæmi sitt fyrir brjósti í þessum efnum, en jeg vænti, að hann sjái, að bæði kjördæmi hans og önnur kjördæmi, sem þarfnast aukinnar landhelgisgæslu, fái hana þegar flotinn verður aukinn, sem verður á komandi sumri.

Hannes Jónsson: Mjer þykir vænt um að heyra, að þessar ráðstafanir um aukna landhelgisgæslu hjer á Faxaflóa eiga ekki að verða til þess að draga úr gæslunni á Húnaflóa, en mjer þykir hinsvegar hálfþunt fyrir okkur að þurfa að lifa í voninni um aukna landhelgisgæslu hjá okkur, þegar farið er að auka hana annarsstaðar. Annars er jeg ekki viss um, að það sje nokkursstaðar öllu brýnni nauðsyn á aukinni landhelgisgæslu en einmitt á Húnaflóa, og jeg held, að allir, sem kunnugir eru á þeim slóðum, hljóti að finna til þess, hversu mjög henni hefir verið ábótavant þar, og jeg get vel búist við, að svo verði framvegis, því að jeg geri ráð fyrir, að tveimur strandvarnarskipum muni ganga fullerfitt að fullnægja allri gæslunni. (J.Jós: Skipin verða fjögur). Mjer er sama; þau munu hafa fullnóg að starfa, og eigi að hafa sjerstakt skip við gæslu hjer, þá tel jeg engu síður þörf á að hafa sjerstakt skip við gæslu á Húnaflóa, því að gæslan mun síst vera verri hjer en þar.

Hákon Kristófersson: Það var fjarri mjer að vilja kasta skugga á frsm. n. með orðum mínum áðan. En eftir því sem jeg skildi orð hans, þá fanst mjer í raun og veru, að hann leggja mesta áherslu á, að landhelgisgæslan þyrfti að vera svo sjerstaklega góð hjer í Faxaflóa, jafnvel betri en annarsstaðar. Þetta er kannske að mörgu leyti rjett, en jeg leyfi mjer að slá því föstu, að hugir manna stefni yfirleitt í þá átt, að kjörmið landsins, hvar sem þau eru, verði sem allra fyrst friðuð.

Það hefir komið til mála að þrengja

hin ytri takmörk landhelgislínunnar við Faxaflóa, og má vel vera, að það sje rjett, því að vitanlega er hann mikil gullkista, en hvort hann tekur nokkuð fram ýmsum öðrum fjörðum, t. d. Breiðaflóa eða Húnaflóa, er jeg hreint ekkert viss um, og er því ekki sjáanlegt, að sjerstaklega brýn nauðsyn sje á því að hafa meiri landhelgisgæslu á honum en hinum flóunum.

Annars var alveg óþarfi fyrir hv. frsm. að fara að pexa við mig; jeg kastaði engum hnútum til hans og gaf því ekkert tilefni til slíkra hluta. Jeg tel, að best sje í þessu máli sem öðrum, að samúðin sje hin réðandi stjarna, en ekki sundrungin.

Ólafur Thors: Jeg stend aðeins upp til þess að árjetta það, sem hv. frsm. sagði, að það hafi verið samhuga álit allra nm. að telja þessa auknu gæslu á Faxaflóa, sem till. fer fram á, æskilega. En jafnframt leggur n. mjög ríka áherslu á, að ekki verði skert á nokkurn hátt sú gæsla, sem verið hefir á sunnanverðum flóanum, og á jeg þar við gæsluna í Garðsþjónum. Myndi gæslan þar verða lítils virði, ef varðbátur sá, sem hefir haft hana á hendi að undanfögnu, yrði jafnframt látinn gæta annara miða.

Annars er jeg n. þakklátur fyrir skilning hennar á þessu máli, og skal svo ekki að öðru leyti fara að blanda mjer inn í umr., enda gerist þess ekki þörf, því að hv. frsm. hefir talað mjög skýrt og greinilega fyrir hönd n.

ATKVGR.

Brtt. 157 (ný tillgr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 20 slj. atkv.

Á 31. fundi í Nd., 25. mars, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 3. apríl, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 192, 203, 206).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Jeg bjóst við, að hv. flm. brtt. á þskj. 203 mundi hefja hjer máls um hana, og því var jeg að draga það að standa upp.

Jeg get lofað því að vera ekki langorður. Sjútvn. var búin að koma sjer saman um till. þá, er hjer um ræðir, og n. sem heild getur ekki lagt til, að á henni sjeu gerðar viðtækar breyt., eins og hjer er farið fram á. Það er þó rjett að geta þess, að n. vill líta með velvild öll tilmæli um aukna landhelgisgæslu. Hinsvegar er það ljóst, að ekki er hægt í einu að setja sjerstaka gæslubáta alstaðar þar, sem mönnum dettur í hug. Við verðum að fika okkur áfram, taka þá staði fyrst, er mest riður á. Það hafa verið færð sterk rök fyrir því, að við innanverðan Faxaflóa væri sjerstök þörf á að hafa gæslubát. Hv. deild hefir fallist á það. Till. hv. þm. Barð. gengur út á það að stækka mjög svæði það, er hann á að gæta, leggja sunnanverðan Breiðafjörð undir hann líka. (HK: Nei, nei). Ja, það kemur ekki svo skýrt fram í till., að það skuli falið sjerstökum báti. — Í seinni lið brtt. er farið fram á, að sjerstakur bátur verði hafður til landhelgisgæslu á svæðinu frá Hornbjargi að Straumnesi við Patreksfjörð. Eins og vitanlegt er, þá hef-

ir sjerstakur bátur um mörg undanfarin ár verið hafður við gæsluna fyrir Vestfjörðum. Jeg veit ekki til, að það hafi staðið til að leggja þá gæslu niður. Það er viðurkent, að hennar er full þörf. Það sýnist engin þörf á að gera sjerstaka breyt. á till. hennar vegna.

Sjútvn. álitur, að ef farið væri að hnýta aftan í till. slíkum brtt., þá gæti það orðið til þess, að stj. treystist ekki til að leggja út í neinar framkvæmdir í þessu efni. Því er ekki rjett að fara mjög geyst í sakirnar. Þar að auki stendur fyrir dyrum, að gæslan öll verði gerð öflugri en verið hefir, þegar hið nýja, góða strandvarnaskip bætist við. Þykir mjer trúlegt, að Vesturlandi verði þá veitt sjerstök athygli.

Jeg hefi skilið það svo, að þótt n. í heild hafi ekki getað mælt með brtt., þá hafi samt hver nefndarmanna óbundnar hendur við atkvgr., bæði um þessa brtt. og aðrar. — Það er hverju orði sannara, að slíkar kröfur um aukna landhelgisgæslu eru fylstu rjettlætiskröfur. En þær geta komið úr öllum áttum jafnrjetttháar, bæði að austan og vestan og jafnvel að norðan. Hefir einn hv. þm. þegar haldið því fram, að aukinnar gæslu væri þörf fyrir Norðurlandi. En það er ekki hægt að sinna öllum slíkum kröfum í einu. Gæslunni verður að beina þangað, sem þörf in er mest.

Jeg sje ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta atriði. Ef brtt. verður hnýtt aftan við till., þá er hætt við, að hin góða viðleitni þingsins geti orðið að engu, gæslan orðið svo umfangsmikil, að hæstv. ríkisstj. sjái sjer ekki fært að eiga neitt við framkvæmdina.

Það er mín skoðun á landhelgisgæslu með smábátum, að hún sje afaróheppi-

leg, þegar um stór svæði er að ræða og á því riður að handtaka skip. Hinsvegar geta þeir komið að gagni á vissum svæðum, svo sem í Garðsjó, þar sem nærvera þeirra er nægileg til að fæla skip frá landhelginni. En það sýnist ekki ástæða til að fjölga þeim bátum mjög að svo stöddu, þar sem strandvarnirnar eru að komast í mjög sæmlegt horf.

Hákon Kristófersson: Jeg hafði leyft mjer að koma fram með viðaukatill. á þskj. 203. Þykir mjer leitt að þessi till. mín hefir ekki náð samhug hv. n. Jeg skil ekkert í, hvernig á þessu stendur og held, að þetta sje reyndar gert gegn samviskunnar mótmælum. Mjer fanst það líka, að hv. frsm., sem er óvenjulega skýr og skarpur maður, þyrfti óvenjulengi að hugsa sig um til að leita að rökum fyrir orðum sínum.

Till. mín raskar ekki neinu í hinni upphaflegu till. Í a-lið hennar er sunnanverður Breiðafjörður tekinn með, en í niðurlaginu þó tekið fram, að gæslan á Faxaflóa skuli einskis í missa fyrir það. Hvernig getur á því staðið, að hv. frsm. skuli leggja á móti þessu? Og þó segist hann líta till. með velvild! Skárri er það nú velvildin, að leggja það til, að hún sje feld. Það er eins og ef svangur maður bæði annan, sem ætti fult hús matar, um bita til að seðja hungur sitt og fengi það svar: Þú færð ekki neitt, góði minn, en jeg lít á þarfir þínar með velvild! — Þegar þessum sömu ágætu mönnum, er lýst hafa best hinni brýnu nauðsyn á aukinni landhelgisgæslu á vissu svæði, er bent á annað, sem svipað er ástatt um, þá geta þeir ómögulega lagt því liðsyrði. Jeg get þó varla hugsað mjer, að sjóndeild-

arhringur þeirra nái ekki út yfir Faxaflóa.

Í b-lið till. er farið fram á, að sjerstökum motorbát sje haldið úti til gæslu fyrir Vestfjörðum, eins og gert hefir verið. Þetta er árjetting um, að hún verði ekki látin falla niður. Jeg vona, að menn sjái, að hjer er kröfum svo í hóf stilt, að það er ekki hægt að gera betur. — Jeg vil geta þess hjer, að af vangá hefir prentast í till. mán. „maí—október“. Þar á að standa maí—desember“. Vil jeg beina því til hæstv. forseta, hvort ekki nægi að leiðrjetta þetta einungis við endurprentun, ef till. verður samþ., eins og jeg vona.

Hv. frsm. sagði, að ef hnýtt væri aftan við hina upphaflegu till. slúkri eða svipaðri till. sem jeg hefi flutt fram, þá gæti farið svo, að hæstv. stj. sæi sjer ekki fært að sinna þessu máli að neinu leyti. Ef þessu væri nú þannig varið, þá vildi jeg síst verða til þess að bregða fæti fyrir svo sjálfsagt nauðsynjamál sem hjer er um að ræða. Jeg gæti með glöðu geði unt þeim allrar þeirrar aðstoðar, sem í mínu valdi stendur, til þess að hrinda máli þessu áleiðis. En að athuguðu máli er það ljóst, að þessi röksemd hv. frsm. á sjer engan stað. Það er með öllu óhugsandi, að brtt. mín geti á nokkurn hátt orðið til þess að vinna málinu tjón í heild. Ef nauðsyn er fyrir hendi og ef ríkisstj. hefir áhöld og aðstöðu til, þá getur hún vitanlega ekki neitað einstökum hjeruðum um liðsinni í þessum efnun. Þessi brtt. gerir alls ekki ráð fyrir, að dregið sje úr gæslunni við Faxaflóa, svo að jeg get varla skilið, hvað hefir komið hv. n. til þess að leggjast á móti henni. Hv. frsm. benti á, að landhelgisgæslan ykist bráðlega, þegar fleiri skipum yrði

bætt við, og er þetta auðvitað rjett at-
hugað, og þegar sú aukning gæslunnar
er komin í kring, getur vel farið svo,
að mín till. verði óþörf.

Jeg skal taka undir það með hv.
frsm., að gæslunni ber að beina þangað,
sem hennar er mest þörf. Sömuleiðis
skal því játað, að rjett sje að taka til-
lit til Faxaflóa hvað þetta snertir, en
hinu vil jeg neita, að þar sje brýnni
þörf aukinnar gæslu en t. d. fyrir Vest-
fjörðum. Líf þúsunda manna er bygt á
því, að aflinn bregðist ekki þar á fjörð-
unum, og afkoma alls fjöldans er því
mjög háð, að miðin sjeu varin nokkuð
til hlítar. Reynslan hefir sýnt það, að
aflinn bregst ekki verulega, svo framar-
lega að togararnir komast ekki inn á
firðina. En það þarf ekki nema 1—2
togara til þess að geryðileggja veiði-
skapinn á örskömmum tíma.

Hv. frsm., sem jeg skal fúslega láta
njóta þess sannmælis, að hann talaði
ekki með þjósti nje óvild um þetta mál,
enda hefði samviskan algerlega bannað
honum það, ljet svo um mælt, að hann
sæi sjer ekki fært að ljá minni till.
fylgi. Það er næsta hart að heyra slíkt
frá manni, sem jeg aldrei hefi þekt
nema að sanngirni í afskiftum öllum og
till. En það, sem felst í minni till., er
sjerstaklega það, að slá varnagla fyrir
því, að ef stærri varðskipin geta ekki
komið því við að annast gæsluna um
þessar slóðir, svo að viðunandi sje, þá
beri ríkisstj. að sjá svo um, að smærri
bátum verði falin gæslan, þegar og þar
sem þörfin er brýnust. Yrði það að
sjálfsgöðu á líkan hátt og verið hefir
við Faxaflóa að undanfögnu, og erum
við flestir sammála um, að gefist hefir
vel. Aðalatriðið er að skapa aðhald gegn

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

útlendum og innlendum togurum, sem
altaf eru fyrir innan línu, ef þeir þora
og halda sig óhulta. Jeg felst fullkom-
lega á það, að það sje nauðsynlegt að
verja Faxaflóa, en jeg vil þó ekki ætla,
að þörfin sje þar svo miklu brýnni en
viða annarsstaðar, að leggja beri alla
áherslu á gæslu hans, þótt önnur mið
verði útundan. Annars skal jeg ekki á-
fella hv. frsm. nje láta óvingjarnleg
orð falla í hans garð, þrátt fyrir undir-
tektir hans. Og jeg þykist ekki þurfa
að tala margt um jafnsjálfsagða till.
og hjer liggur fyrir. Hún mælir með
sjer sjálf. Meðal annars mælir það ekki
lítið fyrir henni, að hv. frsm., sem
kunnur er að sanngirni, tók mjög nærri
sjer að „verða að“ mæla á móti till.
Hann var jafnvel svo langt kominn á
sanngirnisleiðinni, að hann sagði, að
meðnm. sínir gætu og myndu ef til vill
hafa nokkra sjerstöðu til þessa máls.
(ÓTh: Sumir hverjir). Já, jeg vænti
að heyra við nafnakall, að hv. 2. þm.
G.-K. muni ekki láta sitt „já“ vanta, og
hinu sama býst jeg við af fleirum hv.
þdm. Og satt að segja býst jeg fastlega
við jákvæði alls þorra deildarinnar. Jeg
hefði að vissu leyti gaman af að sjá
deildina fella þessa sjálfsgöðu till. með
nafnakalli, og jeg vil skjóta því til
hæstv. forseta, að hann láti nafnakall
fram fara um till., að umr. lokinni.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Það er
sannarlega ekkert gaman, og hv. flm.
brtt. má ekki segja, að hann geri sjer
það til gamans, að neyða menn til þess
að leggjast á móti jafnmiklu nauðsynja-
máli og hjer liggur fyrir, að hans dómi
sjálfs. En hann má ekki skilja afstöðu
n. til till. svo, að við álitum, að ekki

megi auka gæsluna við Breiðafjörð. heldur hitt, að við getum ekki fallist á brtt. í því formi, sem hún er fram flutt í. Okkur virðist það skrítið að koma með till. um breyt. á gæslu, sem um alllangt áraskeið hefir verið haldið uppi og aldrei yfir kvartað svo jeg viti. Ríkisstj. hefir haldið þessari gæslu uppi á líkan hátt og annarsstaðar, þar sem sjerstaklega hefir verið ástatt. Jeg get því ekki skilið það, að þörfin sje svo brýn einmitt nú, að hnýta þurfi slíkri till. aftan í hina upphaflegu till. um aukna gæslu á Faxaflóa. Gæslan fyrir Vestfjörðum er orðin að „praksis“. Það er engu líkara en að slík till. sje einungis flutt til gamans, eins og líka hv. flm. gaf í skyn. Það er sjálfsagt engin þörf þess að taka sjerstaka afstöðu til slíkrar till. sem þessarar. Hver myndi svo sem verða því mótfallinn, að landhelgisgæslan sje aukin fyrir Vestfjörðum sem annarsstaðar? En það væri efalaust eðlilegra af hv. þm. Barð., ef hann annars vill hrófla við þessari gæslu, sem orðin er að venju og þegjandi samkomulagi, að flytja sjálfstæða og sjerstaka till. um það, en ekki að hnýta henni aftan í aðra till., einungis til þess að stofna málinu í heild í beinan háska. Ályktun n. um Faxaflóagæsluna stendur hinsvegar óhreyfð, og sjútn. getur ekki fallist á þessa till. sem brtt. við hina upphaflegu. Hinsvegar get jeg persónulega sagt það, að ef þingið er ákveðið í að auka gæsluna til muna, þá mun jeg sist leggjast á móti sjerstakri till. um þetta efni frá hv. þm. Barð. En eins og sakir standa, get jeg ekki ljeð henni fylgi mitt, sjerstaklega að því athuguðu, hvernig hún er fram flutt og hvaða aðferð hv. flm. notar til þess að koma henni í gegn. Það er ekki ósvipað

athæfi því, að ef einhver einstök brtt. kæmi fram við vegalögin, að þá drifi að samstundis svo margar breyt., að ekki væri hægt að sinna þeim. Það mætti efalaust koma fram með tíu slíkar brtt. sem þessa með sama rjetti. (HK: Nei). Jú, það eru sjálfsagt yfir tíu útvegs-svæði, sem gætu með sama rjetti krafist aukinnar gæslu. En þessi aðferð hv. flm., að ætla að hnýta þessari till. sinni aftan í Faxaflóatillöguna, er að áliti n. með öllu ófær, og með tilliti til þess leggjum við til, að brtt. hv. þm. Barð. verði feld.

Halldór Stefánsson: Jeg vil leyfa mjer að gera nokkra grein fyrir minni afstöðu til þessa máls. Þegar till. þessi kom fram, kom það mjer satt að segja undarlega fyrir sjónir, að á innanverðum Faxaflóa skyldi vera þörf aukinnar gæslu. Þar er mest sigling allskonar skipa og auk þess hefir verið þar undanfarið sjerstakur bátur til eftirlits. Jeg hefi þó greitt till. atkv., einkum með tilliti til þess, að umr. um málið kynnu að færa mjer nýjar upplýsingar, sem máli skiftu. Við umr. hafa fróðir menn og sem þessum málum eru gagnkunnugir haldið því óhikað fram, að þörf væri aukinnar gæslu um þessar slóðir, og hefir því ekki verið mótmælt. En ef svo er hjer á fjölförnustu siglingaleið — og þar á meðal varðskipanna — hvað mun þá annarsstaðar? — Ef þetta verður samb., þá verður að gera ráð fyrir, að Alþingi sje bundið við að taka eins vel í samskonar mála-leitanir frá öðrum hjeruðum landsins. Það verður að ganga út frá þeirri hugsun, eins og hv. þm. Barð. hefir vikið að, að sjóndeildarhringur hv. þm. í þessum málum nái lengra en yfir Faxaflóa ein-

an. Jeg hefi greitt þessari till. atkv. með þeirri hugsun, að ef þingið samþ. hana, þá myndi það að sjálfsöögðu sýna sama skilning og velvild á öðrum slíkum málaleitunum. Hv. frsm. sagði það líka í síðustu ræðu sinni, að hægt væri að benda á tíu slíka staði eða fleiri, sem með sama rjetti gætu krafist aukinnar landhelgisgæslu. Sem sagt: Í upphafi skyldi endirinn skoða, og ef Alþingi er ekki reiðubúið til þess að gera öllum fiskimiðum jafnt undir höfði í þessu efni, þá er vafasamt, hvort rjett sje að taka þetta svæði eitt út úr. Gefst nú kostur á að heyra undirtektir hv. þdm. undir þessa till., og má þar af nokkuð marka, hver er vilji Alþingis í þessum efnum alment. Jeg mun ekki á þessu stigi málsins taka endanlega afstöðu til þessarar till., fyr en betur er sýnt, hvort þingið muni reiðubúið að taka afleiðingum af samþ. þessarar till.

Sigurjón Á. Ólafsson: Jeg hvíslaði því að hv. þm. Barð., hvort hann vildi ekki taka till. sína aftur. Nú vil jeg í heyranda hljóði ítreka þessa áskorun til hv. þm. Mjer dettur vitanlega ekki í hug, að hv. þm. vilji með þessari till. skemma hina upprunalegu till. okkar, en í rauninni verður það niðurstaðan. Það er erfiðara að fá aukna gæslu á Faxaflóa, ef um leið er heimtuð aukin gæsla á mörgum öðrum miðum, sem liggja svo langt fjarri Faxaflóamiðum, að ógerlegt er fyrir sama gæslubátinn að annast það. Það hefir verið bent á, að ríkisstj. hafi að undanfögnu haldið úti vjelbáti til eftirlits meðfram Vestfjörðum, þegar þörfin hefir verið brýnust, og jeg veit ekki betur en að sú gæsla hafi komið að fullum notum.

(HK: Líka á Faxaflóa). Nei, gæslan á Faxaflóa hefir ekki komið að fullu haldi, vegna þess að vörslusvæðið er svo víðáttumikið og ásækni togaranna að sama skapi mikil. Svo ber og á það að líta, að á Vestfjörðum leita togararnir inn á firðina einkum og aðallega seinni hluta sumars og á haustin; auk þess er botn víða svo grýttur, að togurum er lítt mögulegt að toga, t. d. á Breiðafirði. Helst er það í ágúst, sept., október og fram í nóvember, að togararnir leita inn á firðina, og reynslan hefir sýnt, að varðbáturinn, sem gæsluna hefir haft fyrir Vestfjörðum, hefir getað varnað því hingað til, að togararnir hefðust við inni á fjörðunum. Jeg hefi í þessu efni fyrir mjer ummæli margra manna, bæði af Arnarfirði og Patreksfirði. Jeg efast ekki um það, að hæstv. stj. muni nú sem fyr halda úti báti til strandgæslu fyrir Vestfjörðum, og þess vegna er síst ástæða til að bera fram slíka till., sem hjer er á ferðum.

Hvað a-lið brtt. snertir, þá er þar sennilega átt við Ólafsvíkurmíðin. Að vísu er þörf aukinnar gæslu þar um vissan tíma árs, enda hefir verið byrjað á því að halda úti báti þar, en það er ekki nema um vissan tíma árs, sem togararnir sækja á þau mið, einkanlega á haustin og fyrri hluta vetrar við Öndverðanes. Á Breiðafirði er yfirleitt togað fremur lítið í landhelgi, þegar Ólafsvíkurmíðin eru undanskilin. Ef sami báturinn á að gæta landhelginnar á innanverðum Faxaflóa og um leið vestur fyrir Snæfellsnes, vestur á Ólafsvíkurmíð, þá yrði sú gæsla kák eitt. Það er nóg verkefni fyrir einn bát að annast gæsluna á innanverðum Faxaflóa, og ef sú gæsla á að koma að nokkru haldi,

verður hann að geta gefið sig að því óskiftur. Það er ekki sambærilegt að tala um Faxaflóa og flest önnur mið, því að Faxaflói er einskonar klakstöð, enda mjög eftirsóttur fiskur þaðan af útlendum og innlendum togurum. Veldur því bæði, að botninn er víða góður og auk þess hafa miðin betri fisk að bjóða en flest önnur mið. Næst Faxaflóamiðunum ganga Ólafsvíkarmiðin; þar fæst oft koli, og enda eru miðin mjög eftirsótt um ísfiskstímann. Það er að vísu rjett hjá hv. l. þm.N.-M., að á Faxaflóa er mikil skipaumferð, en það stoðar ekkert, því bæði er, að þau skip, sem um flóann sigla, hafa ekkert með gæslu að gera, og svo líka það, að togararnir hafa ekki ljós þegar þeir eru að toga í landhelgi. Þeir eru veiðipjófar, sem fela sig í myrkrinu og hafa engin merki, sem gefa til kynna, að þeir sjeu á ferð. Botnlagið er víða gott á innanverðum flóanum, einkum þó á smábátamiðunum. Þykir togurunum sjerstakur fengur í að toga þar, enda sækjast þeir mjög eftir því. Kemur það sjer mjög bagalega fyrir hinn vaxandi smábátáutveg, sem á alt undir þessum miðum, hvernig þau eru varín. Ef þessi till. okkar nær samþykki hv. deildar, er það um leið sönnun þess, að Alþingi vill vernda smábátáutveginn, neta-, færa- og lóðaveiðiskapinn, og ef þessi viðleitni Alþingis á að bera nokkurn árangur, veitir ekki af einum báti til að verja innanverðan Faxaflóa. Það hefir verið bent á, að hafa mætti stærri skip til gæslunnar, en jeg held, að það sje mjög hæpið, kostnaðarins vegna, að binda stór skip við ákveðin svæði. Jeg lít svo á, að þótt víða sje þörf meiri gæslu, þá sje hún hvergi svo brýn og hjer við Faxaflóa, og jeg get því varla

skilið, að brtt. hv. þm. Barð. sje svo aðkallandi, að ástæða sje til þess að samþ. hana að svo stöddu, og síst í sambandi við okkar till., sem sjútvn. hefir fallist á í öllum aðalatriðum. Og jeg verð að telja það miður farið, ef till. hv. þm. Barð. nær samþykki, en annars geri jeg ráð fyrir, að stj. muni halda gæslu uppi fyrir Vestfjörðum áfram, eins og að undanfögnu.

Jeg vil enn ítreka þau tilmæli mín, ef hv. þm. Barð. vill ekki bregða fæti fyrir þetta mál, að hann taki þá till. sína aftur. Undir þessum kringumstæðum og í þessu formi get jeg ekki annað en greitt atkv. gegn brtt., enda þótt jeg viðurkenni, að fullkomin þörf er á því, að gæslu sje haldið uppi á þeim slóðum, er brtt. bendir til.

Hákon Kristófersson: Jeg hjelt satt að segja, að þessi sjálfsagða brtt. yrði ekki til þess að koma slíkum ágreiningi af stað. Hv. frsm. andæfði brtt. minni, en þó hóflega, eins og hans er vandi. Hann sagði, að ríkisstjórnin myndi halda uppi gæslu á þessum svæðum, eins og hún hefði gert nú um langan tíma. En mjer er spurn: Hvaða vorleysi er hjá hv. frsm. um þetta atriði, ef Faxaflói á í hlut? Þar er þó aðstaðan ólíkt betri en víða annarsstaðar á miðum kringum landið.

Það liggur í hlutarins eðli, að aðstaðan við landhelgisgæsluna hjer á innanverðum Faxaflóa er miklu betri en annarsstaðar hvað stærri skipin snertir. Þau eru hjer langoftast á ferðinni og hafa því ágæta aðstöðu til þess að hafa hendur í hári veiðipjófanna. Hv. frsm. sagði, að landhelgisgæslan á Vestfjörðum væri eiginlega orðin að „praksis“. Þetta er ekki rjett, og er alls ekki við

því að búast, að svo sje. Gæslan er að vísu í dagóðu lagi, en á sunnanverðum Breiðafirði mun vera ábótavant, en annarsstaðar ekki. Árlega koma þó umkvartanir út af yfirgangi innlendra og útlendra togara á þessum slóðum og um það, að eftirlitsbáturinn sje ekki altaf við hendina. Hver getur efast um, að gæslan sje ekki best einmitt á Faxaflóa, þegar stóru skipin eru þar altaf öðruhverju? Jeg get ekkert skilið í þessum efa hjá hv. frsm. og hv. n. Að líkja brtt. minni við breyt. á vegalög-unum, verð jeg að taka einungis sem gaman, því að auðvitað nær það ekki nokkurri átt.

Hv. frsm. hafði eftir mjer þau um-mæli, og gerði það rjettilega, að mjer þætti gaman að heyra hv. þm. mæla á móti brtt. minni. Jeg vil nú taka aftur þessi ummæli mín, því að þau voru vanhugsuð, og segja þá í staðinn, að jeg aumka þá hv. þm., sem greiða atkv. á móti henni.

Þá vil jeg snúa mjer að hv. 4. þm. Reykv., sem mælti á móti brtt. minni. Hann sagðist hafa komið til mín og beðið mig um að taka hana aftur, og mun það rjett vera. Úr því hann er nú farinn að draga einkasamtal okkar inn í umr., þá vil jeg geta þess, að jeg spurði hann um leið, hvort einn hv. þm. gæti verið þektur fyrir að fara fram á þetta með svona miklu blygðunarleysi. Þessi hv. þm. fór svo að lýsa yfir kunn-ugleika sínum á Vestfjörðum, og hefi jeg aldrei efast um, að hann sje þar kunnugur, en jeg mun þó sennilega vera þar eins kunnugur, ef ekki kunnugri. Hann taldi, að strandgæsla væri ekki nauðsynleg þar nema mánuðina ágúst—október, svo að hann veit þá ekkert um, hvað þarna gerist og um þá brýnu

nauðsyn, sem er á aukinni gæslu mán-uðina maí—júlí. Hv. þm. var að tala um einhver ummæli, sem hann hefði um þetta mál frá Patreksfirði og Arnar-firði. Það getur verið, að hann hafi þau frá Patreksfirði, en alls ekki frá Arnar-firði. Vill hann eða getur hann látið mig heyra ummæli Arnfirðinga um, að þar þurfi ekki landhelgisgæslu nema mán-uðina ágúst—október? Ef svo er ekki, þá verð jeg að álíta þetta hugarburð einan hjá hv. þm. og algerlega úr lausu lofti gripið, og komi hann ekki með ummælin nú eða við 3. umr. þessa máls, þá verð jeg að álíta hann ósanninda-mann að þeim. (SÁÓ: Þetta er mis-skilningur). Það er ekki misskilningur, en jeg tel hv. þm. sómameiri, ef hann vill ganga frá því og taka það aftur.

Þá kem jeg að Breiðafirði og þar sagði hv. 4. þm. Reykv., að aðallega væri um að ræða Ólafsvíkarmiðin. Þetta er að nokkru leyti rjett, en þó ekki nema hálfur sannleikur. Hv. þm. veit, að togarar toga inni á Höskulds-eyjarflóa og inni á Bjarneyjarmiðum. Þetta veit hv. þm., en hann vill með andstöðu sinni drepa niður sjálfsagt og sanngjarnt mál. (MG: Er víst, að hann viti það?). Jeg vil ætla það. Að minsta kosti ætti maður, sem svo oft hefir fundið til sinna ágætu sjómenskuhæfi-leika, að vita, að togarar eru oft á veið-um á norðanverðum Breiðafirði. (SÁÓ: Ætli botninn sje ekki nokkuð slæmur hjá þeim þar?). Það er eftir því, hvað hv. þm. kallar slæman botn. Ef hann álítur sandbotn ekki slæman, þá geta þeir togað alveg upp við landsteina á Breiðafirði. Hv. þm. taldi, að jeg hefði komið fram með mína brtt. til þess að bregða fæti fyrir þáttill. hans, og er það sagt af lítilli sanngirni. Brtt. mín

ber það með sjer, að sá er ekki tilgangurinn, þar sem henni er skift í tvo stafliði, a og b, og kann þetta því að stafa af ókunnugleika, eða ef til vill öðru, sem jeg vil ekki nefna. Hv. þm. vill ekki styðja till. mína af ósanngirni, og ef hann og hans fylgismeun fella alíðinn, þá mega þeir fyrir mjer drepa sitt eigið afkvæmi. Hv. þm. vill láta líta svo út, að brýnni þörf sje á aukinni strandgæslu við Faxaflóa en annarsstaðar, en það stafar af því, að þar finnur hann best, hvar skórinn kreppir. Í minni brtt. er gert ráð fyrir sömu strandgæslu við Faxaflóa og í þáltill., sem hjer liggur fyrir, svo að hv. þm. getur ekki sjeð sjer fært að mæla á móti henni af þeim ástæðum.

Annars ætla jeg að láta þennan hv. þm. um sínar skoðanir á málinu. Jeg hefi nú talað tvisvar og býst ekki við að gera það oftar. Það væri þá aðeins til þess að bera af mjer sakir, en hvorki hv. 4. þm. Reykv. nje aðrir geta borið á mig neinar sakir í þessu máli nema gegn betri vitund, þar sem jeg hefi aðeins borið fram till. þess efnis, að svipað gangi yfir Vestfirði og aðra staði á landinu hvað landhelgisgæslu snertir. Mun jeg því úr þessu láta umr. hlutlausar og láta kylfu ráða kasti um úrslit málsins. Jeg sje líka, að hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ) er að biðja um orðið, og vænti jeg mjer stuðnings úr þeirri átt og að hann taki af mjer ómak, þar sem þessi hv. þm. hefir altaf borið aukna landhelgisgæslu mjög fyrir brjósti, eftir því, er hann sjálfur segir.

Sigurjón Á. Ólafsson: Ræða hv. þm. Barð. gefur mjer ekki mikið tilefni til andsvara, þar sem hann komst aldrei inn að kjarna málsins. Um gæsluna á

Breiðafirði er það að segja, að allir vilja styðja að því máli, og mun henni altaf verða haldið uppi eins og sjálfsagt er. Um það, hvað gerist í veiðistöðvunum á Vestfjörðum, hefi jeg góðar heimildir. Jeg hefi oft átt tal um þessi mál við þá menn, sem hafa haft þarna landhelgisgæslu á hendi ár eftir ár, og ýmsa aðra, sem eru þarna fult svo kunnugir og hv. þm. Barð. Hann hafði það eftir mjer, að ekki væri þörf á aukinni gæslu þarna nema um mánuðina ágúst—október. Jeg komst ekki svo að orði, heldur sagði jeg, að þá væri einna helst von togara á þessum slóðum. Jeg hefi það eftir gæslumanni, sem hefir starfað þar í 3 ár, að það er hreinasta tilviljun, að togari fari inn á firðina fyr en fer að dimma nótt. Sá maður er þó eins kunnugur og hefir eins mikið vit á þessu eins og hv. þm. Barð., sem býr langt uppi í sveit og kemur sjaldan nærri sjávarsíðunni. Hv. þm. Barð. er þó að burðast við að gera sig breiðan yfir minni vanþekkingu í þessu efni, en jeg hefi minn kunnugleika frá sjómönnum, sem þarna starfa, og ættu þeir að vita eins vel og bóndi langt uppi í landi. Hann hefir fráleitt meiri þekkingu á þessu en sjómenn, sem vinna á skipunum og fylgjast vel með, hvar skipin halda sig á þessum og þessum tíma. Þó að ef til vill sjeu dæmi til þess, að togarar fari inn á Höskuldseyjarflóa, þá eru þeir þar ekki að staðaldri, og jafnvel af hreinni tilviljun, því að þeir fá þar altaf lítinn afla. Breiðfjörður er líka svo að botnlagi, að þar er ilt að finna sæmilegt togpláss. Jeg hefi sjálfur verið á togara, sem leitaði tímunum saman að bletti á Breiðafirði til þess að kasta vörpu. Ef hv. þm. Barð. vill skilja orð mín rjett, þá er ekki ástæða fyrir

hann að ætla, að jeg vilji draga úr gæslunni á þessu svæði; jeg tók það skýrt fram, að svo er ekki. Jeg get baru ekki felt mig við, að hv. þm. skuli koma með þetta í tillöguformi í sambandi við mál, sem er með öllu nýtt. Það er engin hætta á, að hinni venjulegu gæslu verði ekki haldið áfram, en hv. þm. Barð. var í lófa lagið að koma með þetta við fyrri umr., svo n. gæti athugað það. Nú er miklu meiri óleikur gerður með því. Má vel vera, að þetta sje alt gert með ráðnum hug og í þeim tilgangi, að þáltill. sú, sem hjer liggur fyrir, falli úr sögunni.

Ásgeir Ásgeirsson: Jeg vil ekki láta það undir höfuð leggjast að geta þess, að frá mínu sjónarmiði er b-liður brtt. hv. þm. Barð. með öllu óþarfur. Við Vestfirði hefir verið haldið uppi góðri gæslu síðan 1924, og þó ekki sje gerð um það þingsályktun nú, er engin hætta á, að gæslan verði feld niður. Vegna þess að hjer er um að ræða í b-liðnum gæslu, sem enginn stendur á móti, þá get jeg látið mjer í ljettu rúmi liggja, hvort hann fellur eða ekki; gæslan heldur áfram engu að síður eins og áður. Jeg vil samt ekki með þessu andmæla brtt. hv. þm. Barð., heldur vekja athygli hv. þdm. á því, að þó að hún falli, er gæslan ekki í neinni hættu sem stendur, og sú gæsla, sem nú er, hefir komið að stórmiklu gagni hingað til.

Hannes Jónsson: Það eru þegar orðnar alllangar umr. um þetta mál, og er það ekkert undarlegt, því að miðin eru mörg og allir, sem hagsmuna hafa að gæta, vilja vernda þau gegn ágangi togaranna. Verður vonandi

hægt að bæta alla landhelgisgæsluna að miklum mun, þegar stóru varðskipunum fjölgar. Jeg ætlaði sjálfur að bera fram brtt. um aukna landhelgisgæslu á Húnaflóa, því að hennar er full þörf, en sökum þess að jeg treysti mjer ekki til að gera till. um það, á hvern hátt aukinni landhelgisgæslu yrði best fyrir komið þarna á flóanum, hefi jeg beðið um upplýsingar frá kunnugum mönn-um, sem jeg býst við að fá í dag eða á morgun. Jeg vil því leyfa mjer að óska eftir, að hæstv. forseti fresti umr. og taki málið út af dagskrá, svo að mjer gefist tækifæri til að bera fram brtt., sem sje bygð á kunnugra manna umsögn, um það, hvort heppilegra myndi að fjölga ferðum hinna stærri gæsluskipa inn á flóann, eða hafa þar að staðaldri smábát, eða báta, yfir sumartímann og haustmánuðina, eins og á Faxaflóanum. Sjái hæstv. forseti sjer ekki fært að verða við þessum til-mælum mínum, mun jeg bera fram skriflega brtt. um, að gæslubátur verði hafður á flóanum þessa mánuði ársins, en vil þó taka það fram, að verði till. samþ., tel jeg sjálfsagt, að hæstv. stj. framkvæmi þessa landhelgisgæslu á annan hátt, ef hagkvæmara þætti, en kæmi þó ekki að minni notum fyrir landhelgisgæsluna á flóanum.

Hjediinn Valdimarsson: Jeg vil að-eins mælast til þess við hæstv. forseta, að hann láti málið koma til atkv. nú, en taki það ekki út af dagskrá, þar sem ekki er ástæða til þess að geyma það lengur. Það hefir nú verið tvisvar til umr. hjer og hv. þm. V.-Húnv. gat haft nægan tíma til þess að undirbúa sínar brtt. Auk þess tel jeg enga þörf á að hnýta þessu aftan í þáltill. um

aukna landhelgisgæslu á Faxaflóa. Ef menn vilja fá aukna gæslu á Húnaflóa, Breiðafirði eða annarsstaðar, þá er þeim í lófa lagið að koma með sjerstaka þáltill. um það.

Forseti (JörB): Síðan fyrri umr. var um þetta mál er liðinn ½ mánuður, og þar sem ekki er hyggilegt að gera mikið að því að fresta úrslitum mála, tel jeg rjettara, að hv. þm. V.-Húnv. komi nú með skriflega brtt., ef hann hefir hana tilbúna.

ATKVGR.

Afbrigði um skriflega brtt. (verður þskj. 259) leyfð og samþ. með 15:1 atkv.

Brtt. 203, 1. a. samþ. með 15:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: HStef, HJ, HK, JJós, JAJ, JÓl, JörB, MG, MJ, ÓTh, PO, TrÞ, BST, EJ, ÞorlJ.

nei: HG, HV, LH, SÁÓ, SvÓ, ÁÁ.

Sjö þm. (BSv, BÁ, GunnS, IngB, JS, MT, SE) fjarstaddir.

Brtt. 203, 1. b. samþ. með 11:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: ÁÁ, HStef, HJ, HG, HK, HV, JAJ, MG, MJ, PO, TrÞ.

nei: BST, EJ, JJós, JÓl, JörB, LH, ÓTh, SÁÓ, SvÓ, ÞorlJ.

Sjö þm. (BSv, BÁ, GunnS, IngB, JS, MT, SE) fjarstaddir.

Brtt. 259, 1. samþ. með 11:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: JörB, MG, PO, TrÞ, ÁÁ, BST, HStef, HJ, HK, JAJ, JÓl, nei: LH, MJ, SÁÓ, SvÓ, EJ, HV, JJós, ÞorlJ.

Níu þm. (BSv, BÁ, GunnS, HG, IngB, JS, MT, ÓTh, SE) fjarstaddir.

Brtt. 259, 2. (ný fyrirsögn) samþ. með 13:2 atkv.

Brtt. 203, 2. og 206 sjálffallnar.

Till., svo breytt, samþ. með 13:2 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis, með fyrirsögninni:

Till. til þál. um aukna landhelgisgæslu (A. 260).

6. Dýrtíðaruppbót (till. JBald og EF)

Á 5. fundi í Ed., 22. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um dýrtíðaruppbót á laun embættis- og starfsmanna ríkisins (A. 30).

Á 6. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. fæseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 7. fundi í Ed., 25. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jón Baldvinsson): Fyrir svo að segja hverju hinna undanfarandi þinga hafa legið bænarskrár frá embættismönnum ríkisins um að bæta kjör þau, er þeim eru ákveðin samkv. launalögunum frá 1919. Eftir þeim var þeim ákveðin dýrtíðaruppbót, er átti að gilda til 1925, en þá mun hafa verið gengið út frá því, að launalögin yrðu endurskoðuð um leið.

En í þinginu hefir ætíð verið einhver ótti við að „opna launalögin“, eins og það hefir verið orðað á þingmáli, og

munu þm. hafa hræðst það útgjaldaflóð, er af því mundi leiða fyrir ríkissjóðinn, og óttast, að það yrði honum um megn. Þrátt fyrir nauðsyn þess að endurskoða lögin hefir það þó ekki verið gert, en lögin látin fljóta áfram í þessu vandræða ástandi. Í þess stað hafa í fjárlögunum verið veittar ýmsar uppbætur, ýmist einstökum mönnum eða heilum flokkum embættis- eða starfsmanna. Nú er talað um að endurskoða lögin 1930, en eftir því, sem á undan hefir farið, er eigi ólíklegt, að því verði enn frestað, og mun mörgum þm. hrjósa hugur við að ganga í að samþ. launabætur handa embættismönnum eins og gera þarf — svona rjett fyrir kosningar.

Á síðastl. ári var dýrtíðaruppbót þessara manna lækkuð svo að nemur rúmlega 5% á launum þeirra, og það þótt lækkun á raunverulegum útgjöldum heimilanna næmi aðeins 1% samkv. skýrslu hagstofunnar. Er slíkt eigi lítill tekjumissir fyrir þá, er lágt eru launaðir, t. d. þá, er ekki hafa hærri árs-tekjur en 3000 kr., að missa alt að 150 kr. Nemur sú upphæð útsvari og öðrum opinberum sköttum þeirra, en þegar menn hafa svo lág laun, munar um alt.

Okkur flm. finst lækkun þessi ósanngjörn og höfum því borið fram till. til þál. um, að Alþingi heimili ríkisstj. að greiða starfsmönnum ríkisins sömu dýrtíðaruppbót á laun þeirra 1929 og árið 1928. Útgjaldaauki, er af þessu mundi leiða fyrir ríkissjóð, yrði um 100000 kr., og mun það nærri lagi, því að þær upplýsingar hefi jeg fengið hjá skrifstofustjóra fjármálaráðuneytisins.

Nú hefir árið 1928 verið mikið tekjuár fyrir ríkissjóð og nemur tekjuaf-
Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

gangur um 1/2 milj. kr. Ætti Alþingi því að vera ljúfara að samþ. þáltill. þessa en ef fjárhagur ríkissjóðs hefði verið bágborinn, einkum þar sem útlit er fyrir góðari þetta ár og líkur til þess, að ríkissjóður megi vænta góðra tekna eins og ætíð eftir góðari, a. m. k. mun tekjuskatturinn verða ríkissjóði drjúgur í ár.

Sumir kunna að hafa það á móti till. þessari, að hún komi í bága við lögin um dýrtíðaruppbót frá 1919. Jeg lít svo á, að með till. sje stj. heimilað að bæta kjör þessara manna, en lögin um dýrtíðaruppbót eru eins óbreytt fyrir þessu, og hefir næsta Alþingi alveg frjálsar hendur til breytinga og endurskoðunar, þótt till. þessi yrði samþ. nú. Ennfremur finst mjer mæla með till., að í fjárlögum 1929 er áætluð jafnhá fjárhæð vegna dýrtíðaruppbótar og gert var í fjárlögum 1928, svo að útkoman reikningslega á að vera hin sama, og er það ætíð nokkurs virði, er reikningar og áætlanir fjárlaganna geta staðist á.

Verði till. þessi samþ. af Alþingi, skoðum við flm. það sem fullkomna útgjaldaskipun til stj., þótt till. sje í heimildarformi, og það eins þótt stj. kunni að vera á móti till.

Jeg vil ekki skilja svo við till. þessa, að jeg ekki aðeins minnst á erindi það, er starfsmenn ríkisins hafa sent Alþingi. Þó verður það ekki eins og skyldi, því að erindið kom ekki fyrr en í morgun og jeg því haft lítinn tíma til þess að kynna mjer það. Telja þeir, að þeim sje eigi að fullu bætt eftir till. á þskj. 30, og halda því fram, að dýrtíðaruppbótin eigi ekki að vera 34%, heldur 51%, og færa að því nokkrar

líkur, að 51% dýrtíðaruppbótin sje sú, sem fara ætti eftir, en af því að jeg hefi ekki nógu rækilega kynt mjer þetta langa erindi þeirra, skal jeg ekki fara frekar út í það.

Mjer væri kært að heyra álit hæstv. stj. í þessu máli, en að lokinni þessari umr. vildi jeg mælast til, að till. yrði vísað til fjhn. þessarar hv. deildar.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Að svo stöddu óska jeg ekki að ræða till. þessa, en tek undir það, að henni verði vísað til fjhn. Mun jeg tala við þá nefnd um málið, eða sá, er síðar kann að taka að sjer starf fjmrh.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 12 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Ed., 17. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 30, n. 334 og 339).

Frsm. meiri hl. (Jón Baldvinsson): Till. þessi hefir legið nokkuð lengi hjá fjhn. þessarar hv. d., því ef jeg man rjett, var hún eitt meðal fyrstu skjallanna, sem útbýtt var í d., og var henni þá þegar vísað til n. Skömmu eftir að till. þessi kom fram, kom og fram önnur till. í Nd. í þessu máli, en í frv. formi. Var henni og vísað til n. þar, en ennþá bólar ekkert á henni þaðan. Fjhn. beggja d. áttu sameiginlegan fund með sjer um launamálið. En eins og venja er til á slíkum fundum, varð engin niðurstaða tekin í málinu. Við, sem eig-

um sæti í fjhn. Ed., höfum verið að búast við, að hv. fjhn. Nd. afgreiddi frv. það, sem hjá henni er, en ennþá hefir ekkert frá henni heyrst og því er till. þessi tekin fyrir nú. Þetta eru í stuttu máli ástæðurnar fyrir drætti á afgreiðslu till.

Afstaða fjhn. til till. þessarar er sú, að þrír nm. eru henni alveg fylgjandi. Einn hefir skrifað undir nál. með fyrirvara, en sá fimti er henni alveg mótfallinn og ber fram sjerstakt nál.

Við fyrri umr. þessa máls gerði jeg grein fyrir hvers vegna till. þessi væri fram komin. Þá hefir og með frv. því, sem lagt var fyrir Nd., verið prentuð mjög ítarleg grg. um laun og afkomu starfsmanna ríkisins, og ennfremur er þar sýnt fram á, hverjar bætur þurfi að gera á launakjörum þeirra, svo að þau geti talist viðunandi. Jeg skal fúslega játa, að till. þessi er engin framtíðarlausn þessa máls, heldur er hún aðeins bráðabirgðaráðstöfun til þess að bæta upp laun embættis- og starfsmanna ríkisins að því leyti, sem dýrtíðarbætur þær, sem þeir hafa fengið, lækkuðu við síðustu áramót úr 40% niður í 34%. En slík lækkun á dýrtíðarbótunum var þeim mjög tilfinnanleg, eins og best má sjá á því, að búvísitala hagstofunnar lækkaði ekki nema um 1% á árinu sem leið.

Jeg hefi nú heyrt suma halda því fram, að hjer væri um svo litlar fjárhæðir að ræða, að einstaklingana munaði þær engu, en ríkissjóð, sem yrði að greiða allar upphæðirnar, munaði þetta aftur töluverðu. Þetta segir hv. minni hl. líka í nál. sínu. Jeg get alls ekki fallist á þessa röksemdafærslu, því að jeg lit þvert á móti svo á, að hina lægst launuðu starfsmenn muni þetta

töluverðu. Sjeu t. d. tekin laun síma-
manna, sem eru frá 1600 upp í 2800 kr.,
auk uppbótar, er þessi mismunur á dýr-
tíðaruppbótinni talsvert á annað hundr-
að kr. En það nægir fyrir útsvari og
skatti þeirra manna. Er því ekki hægt
að segja, að uppbótin muni þá engu.

Hitt er kannske rjett, að það muni
ekki miklu fyrir þá, sem hafa há laun,
en þó telja ýmsir úr hærri launaflokk-
um, sem jeg hefi talað við, að sig muni
þetta töluverðu, því að þeir verði að
spara nauðsynleg útgjöld sem lækkun
þessari svari, því að þeim finst ekkert
hafa lækkað, sem þeir þurfa að kaupa,
eins og líka búvísitala hagstofunnar
sýnir.

Með till. þessari er, eins og jeg þegar
hefi tekið fram, aðeins tjaldað til einn-
ar nætur í þessu launamáli, þar sem
óhjákvæmilegt er, að næsta þing taki
það til yfirvegunar, meðal annars fyrir
þá sök, að lögin um dýrtíðarbætur falla
úr gildi 1930. Við þá endurskoðun get
jeg fyllilega búist við, að ekki verði hjá
því komist að hækka að einhverju leyti
grunnlaun hinna lægra launuðu starfs-
manna. En út í það skal jeg ekkert fara
nú, enda liggur það ekki fyrir, því að
það, sem hjer er farið fram á, er ekk-
ert annað en það, að embættis- og
starfsmenn ríkisins fái að halda sömu
launum þetta ár, 1929, eins og 1928.
Um hag ríkissjóðs og þar af leiðandi
getu til þess að bera þessi útgjöld verð-
ur ekki annað sagt en að hvorttveggja
sje hið æskilegasta. Og útlitið fram-
undan virðist vera svo gott, að það hafi
tæplega í annan tíma verið betra. Fisk-
afli hefir verið óvenjugóður, og tíðar-
farið hefir verið betra en menn hafa
átt að venjast svo norðarlega á hnett-

inum. Þó að þetta sje aðeins bráða-
birgða-ráðstöfun, þá fæ jeg ekki annað
sjeð en að það sje nauðsynlegt, eftir
því sem á stendur nú, því að eins og
kunnugt er, hefir fjöldi starfsmanna í
landinu fengið að halda sömu launum
þetta yfirstandandi ár eins og þeir
höfðu síðastl. ár. Er því varla annað
hugsanlegt en að starfsmenn ríkisins
fái einnig að halda sínum launum
óbreyttum eins og aðrir.

Um formshlið málsins er það að
segja, að hjer er aðeins um þál. að
ræða, og býst jeg við, að hún dugi, því
að í fjárlögunum fyrir 1929 er gert ráð
fyrir sömu launum til embættismanna
og voru 1928. Er því ekki hjer um að
ræða nein aukagjöld frá því, sem er í
gildandi fjárlögum.

Ef frv. það, sem liggur fyrir hv. Nd.
um dýrtíðaruppbót á launum embættis-
og starfsmanna ríkisins, skyldi koma
fram nú hjer eftir á þinginu, þá mun
jeg að sjálfsgöðu fylgja einhverjum
ákvæðum þess, enda þótt till. þessi
verði samþ.

Læt jeg svo staðar numið og tek ekki
til máls aftur um þetta mál, nema þá
því aðeins, að brýn ástæða sje til.

Frsm. minni hl. (Páll Hermannsson):
Í örstuttu nál. á þskj. 339 hefi jeg tek-
ið fram þrjú atriði, er jeg tel snerta
þessa þáttill. Í fyrsta lagi það, að sem
allra fyrst beri nauðsyn til þess að
endurskoða embættis- og starfsmanna-
kerfi ríkisins, og launakjörin jafn-
framt, og í öðru lagi, að samskonar
breyt. sem þær, er felast í þáttill. þess-
ari, gætu orðið til þess að tefja fyrir
framkvæmdum í þessum efnum, og í
þriðja lagi, að upphæð sú, sem farið er

fram á í þáltill., að greidd verði embættis- og starfsmönnum ríkisins, sje svo lág, að einstaklingana muni ekkert um hana, þar sem hún skiftist á milli svo margra, en aftur á móti muni ríkissjóð töluvert um hana. Fyrir þessu álti mínu vildi jeg nú gera stutta grein.

Á síðari tímum hafa komið fram allháværar raddir um það, að endurskoða þurfi launalögin, og jafnframt að bæta þurfi launakjörin. Nýjasta sönnun þessara krafna er skjal, sem liggur fyrir þinginu, prentað með þskj. 58, þar sem stjórnarnefnd starfsmannasambands ríkisins gerir grein fyrir því, að laun embættis- og starfsmanna ríkisins sjeu alt of lág. Þannig telur hún t. d., að dýrtíðaruppbótin, sem var 1928 40%, hefði átt að vera samkv. rjettum útreikningum 126%. Þó slær nefndin af þessu vegna launahækkunar þeirrar, er varð 1919, og færir sig niður í 93%, en telur það þó ekki sanngjarnt. Í skjali þessu eru einnig færðir nokkrir búreikningar, t. d. þriggja embættismanna hjeðan úr Reykjavík, og er þar yfirleitt komist að þeirri niðurstöðu, að maður með meðalheimili, 6 manns, þurfi að hafa um 14 þús. kr. í árstekjur, svo að viðunandi sje. Eftir þessum búreikningi mun láta nærri, að hækka þurfi laun embættismanna um helming frá því, sem þau eru nú, eða voru síðastl. ár. Um einn þeirra manna, er búreikningana hefir fært, er þess getið, að laun hans að meðtalinni dýrtíðaruppbót hafi árið 1928 verið rösklega 6500 kr. Það virðist því alt benda í þá átt, að nauðsyn beri til að taka launakjör embættis- og starfsmanna ríkisins sem fyrst til alvarlegrar athugunar. En þá hlýtur að vakna sú hugsun, að jafnframt því, sem launakjör embættismanna eru end-

urskoðuð, þurfi einnig að rannsaka alt embættakerfið.

Trúnaðarmenn starfsmannasambandsins geta þess í álitsskjali sínu, að fyrsta úrræðið, sem hinir lágt launuðu embættismenn grípi til til þess að bæta úr brýnustu þörf, sje aukavinna. Þetta bendir á, að verulegur hluti þess fjár, sem starfsmenn hins opinbera eyða til lífsframfæris, sje fenginn fyrir vinnu utan embættis. Mjer virðist sú staðreynd benda til þess, að embættunum sje nú svo fyrir komið, að þau gefi mönnunum, sem gegna þeim, ekki aðstöðu til að vinna fult verk. En jeg geri ráð fyrir, að allir verði sammála um það, að ríkið geti ekki launað starfsmönnum sínum vel, nema jafnframt sje sjeð fyrir því, að þeir geti beitt kröftum sínum til fulls.

Hv. flm. till. geta þess í grg., að útgjaldaauki ríkissjóðs myndi nema 100 þús. kr., ef dýrtíðaruppbótin yrði 40% eins og í fyrra, í stað 34%, eins og hún er nú eftir vísitölunni. Sje þetta rjett, þá mun það vera svo, að þau embættislaun, sem þessi dýrtíðaruppbót er miðuð við, nema árið 1928 2¹/₃ milj. kr.

Jeg stend í þeirri meiningu, að launupphæðin í heild sinni muni vera hærri; en jeg held mjer við þessa upphæð. Það hafa þegar heyrst raddir um, að launin væru nú helmingi lægri en þau þyrftu að vera til þess að gera embættis- og starfsmönnum þjóðarinnar lífvænlegt. Þótt eitthvað sje slegið af þessu, hlýtur þó að verða um mikla útgjaldaaukningu að ræða fyrir ríkissjóð, ef sami starfsmannafjöldi á að haldast og nú er, og ef jafnframt á að gera þeim lífvænlegt við störf sín. Jeg læt mjer nægja að benda á þetta því til stuðnings, að nauðsynlegt sje að endurskoða starfsmanna-

hald þjóðfélagsins um leið og launakjör starfsmanna. En jeg vil lýsa því yfir sem minni skoðun, að eina leiðin til þess, að starfsmönnum þjóðfélagsins veitist viðunanleg laun, er sú, að sameina störfina og fækka embættis- og starfsmönnum ríkisins. Jeg álit, að ef ætti að halda við sama fjölda og nú er, þá hlýti útgjaldaaukinn að verða svo mikill, að eigi yrði undir risið, ef halda á gangandi þeim framkvæmdum, sem nú er unnið að og allir telja nauðsynlegar.

Í öðru lagi lít jeg svo á, að ef þessi þáttill. verður samþ., þá gæti það stuðlað að því, að nauðsynleg endurskoðun á launakerfinu tefðist um skör fram. Vitanlega getur ýmislegt fleira tafið fyrir rannsókninni og því, að niðurstaða rannsóknarinnar komist í framkvæmd. Vil jeg meðal annars benda á það, að verðfesting peninganna er nauðsynlegur undirbúningur undir ákvörðun grunnlauna. Á það hefir verið bent, meðal annars í álitsskjali embættis- og starfsmanna ríkisins, að í nokkur ár hafi gildi peninganna verið stöðugt; það er að vísu rjett, en þó hefir því ekki verið slegið föstu að lögum, og á meðan er tæplega hægt að ákveða endanlega launagrundvöll; meðan gengi peninganna er ekki lögfest, hlýtur það atriði að standa í vegi fyrir ákvörðun og framkvæmd launamálsins.

Jeg lít ennfremur svo á, að alt mála-myndakák og hringl með launalögin geti tafið fyrir varanlegum umbótum á þeim. Það má ef til vill segja, að hjer sje um svo smátt að ræða. En hugsanlegt er, að það kynni að verða fundið upp á öðrum breyt. stærri, sem gætu alvarlega tafið framgang aðalmálsins.

Í þriðja lagi hefi jeg haldið því fram,

að hjer væri um svo litla breyt. að ræða til bóta fyrir embættismenn, að ekki tæki því að samþ. hana. Hv. frsm. meiri hl. mintist á þetta og sagði, að það væri ekki rjett. Jeg get gengið inn á, að það sje ekki bókstaflega rjett, að embættismennina muni ekkert um þetta. En þegar þessi 200—300 kr. uppbót handa hverjum embættismanni er borin saman við kröfur starfsmanna, þá er hjer um sáralítið að ræða. Og ef álíta má, að þessi breyt. ásamt öðru gæti tafið endurskoðun launalaganna, þá mundi, frá sjónarmiði embættismanna sjeð, ekki borga sig að samþ. þessa till. — Í álitsskjali starfsmanna ríkisins eru bornar fram þrennskonar till. til umbóta: aðaltill., varatill. og þrautavaratill. Og jafnvel í þeirri síðasttöldu er þessi leið ekki orðuð. Þeir telja ekki þess vert, að henni sje gaumur gefinn. Jeg þykist þó vita, að þeir hafi haft veður af henni.

Jeg þykist ekki þurfa að fjölyrða meira um afstöðu mína, hún er ljóst afmörkuð á þskj. 339. Jeg ræð hv. deild til þess að fella þáttill., af þeim ástæðum, sem jeg nú hefi nefnt.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Út af þáttill. þeirri, sem hjer liggur fyrir um hækkun á dýrtíðaruppbót embættis- og starfsmanna ríkisins, vil jeg aðeins segja það, að meðan íslenska krónan er ekki verðfest að lögum, þá er ekki hægt að taka fasta ákvörðun í þessu launamáli. Meðan ekki er útsjeð um, hvort lög um verðfestingu krónunnar verða samþ. á þessu þingi, þá finst mjer það vera fyrir þreytta að þola, þó að embættismennirnir bíði þangað til verðfestingin er lögfest. Jeg álit, að það eigi að fresta öllum ákvörðunum í þessum

efnum þangað til búið er að festa gildi krónunnar.

Jón Þorláksson: Hv. frsm. meiri hl. talaði stundum svo, sem hjer væri um að ræða hækkun á launum, og hv. frsm. minni hl. gerði það líka. En sú till., sem hjer liggur fyrir, fer ekki fram á slíkt. — Dýrtíðaruppbótin var upphaflega hugsuð sem uppbót fyrir aukinn framfærslukostnað og misræmi á verðlagi. Þegar uppbótin var ákveðin 1919, var fundin aðferð til þess að reikna hana út, þannig að valdar voru örfáar algengustu vörutegundir til þess að miða uppbótina við. Því færri vörutegundir, sem dregnar eru inn í útreikninginn af þeim, sem hreyfanlegar eru í verði, því óábyggilegri verður verðvísitalan. Og þess vegna gat farið svo, að slík vísitala sveiflaðist nokkuð til til beggja hliða frá hinni rjettu. Þannig hefir nú farið um dýrtíðaruppbót embættismanna. Hún hefir sveiflast frá fullkominni verðvísitölu, sem er framfærsluvísitala hagstofunnar. Sveiflurnar voru ekki eins stórar og tilfinnanlegar meðan uppbótin var há; en nú er svo komið, þegar dýrtíðaruppbótin er fallin niður í 40%, að þá fer að verða tilfinnanlegt, þegar veilan kemur fram í stórum sveiflum frá hinni fullkomnu vísitölu.

Vegna þessa ófullkomna grundvallar lækkar vísitala embættismanna á þessu ári um 6 stig, úr 40 niður í 34, þótt engar breyt. hafi orðið á hinni fullkomnu vísitölu. Það, sem þessi þáltill. fer fram á, er ekki annað en að gera í ár þá sjálfsgöðu rjettarbot, að nema burtu þetta ósamræmi og bæta úr óeðlilegri lækkun dýrtíðaruppbótarinnar, sem stafar af því, að vísitalan er

óábyggileg og grundvöllur uppbótarinnar ófullkominn.

Það er óþarfi að ræða um endurskoðun launalaganna út af þessari till., eða um hækkun launa. Það er ekkert farið inn á það spursmál hjer; till. felur ekki í sjer hækkun á launum, heldur lagfæringu í þá átt, að launin haldist óbreytt, þar sem rjett reiknuð vísitala ekki gefur tilefni til lækkunar.

Að því er snertir það atriði, sem hv. frsm. minni hl. drap á, að þessi uppbótarhækkun væri svo lítil, að varla tæki því að samþ. hana, þá er það annað mál. En þegar launauppbótin er komin á þetta lága stig, niður úr 40%, og á að lækka meira, þá er það tilfinnanlegt, þegar þannig er klipið af lágum launum, þó að ekki sje um mjög háa upphæð að ræða.

Það má gera ráð fyrir, að embættismenn hafi flestir komist nokkurnvegin af siðastliðið ár, en þegar launauppbótin lækkar nú enn, án þess að dýrtíðin minki nokkuð, þá þýðir það, að þeir geta alls ekki komist af nema annaðhvort með því að spara lífsviðurværi eða útvega sjer aukaatvinnu.

Jeg vil rjett láta þess getið, að í fjárl. fyrir 1929 er ekki gert ráð fyrir breyt. í þessu efni. Það minsta, sem hægt er að gera, er að viðurkenna, að engin sú breyt. hefir orðið, sem rjettlætir, að haldið sje eftir af fjárveitingunni. Þessi till. felur ekki annað í sjer en að fyrirbyggja óeðlilega launalækkun.

Það gæti verið freistandi að minnast á sumt í ræðu hv. frsm. minni hl., t. d. um samfærslu embætta, en jeg ætla að stilla mig um það við þessa umr., af því að það er fyrir utan efni þessarar till.

ATKVGR.

Till. samþ. með 8:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JP, BK, EF, HSteins, IHB, IP, Jóh-Jóh, JBald.

nei: JónJ, JónasJ, PH, EÁ, GÓ.

JKr greiddi ekki atkv.

Till. afgr. til Nd.

Á 47. fundi í Nd., s. d., var till. útbýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 30).

Á 50. fundi í Nd., 20. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 51. fundi í Nd., 22. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Af því að komið er fram yfir þann tíma, sem venjulegt er að fresta fundi eða slíta, leyfi jeg mjer að gera það að till. minni, að málinu verði vísað nú þegar til hv. fjhn. og umr. frestað.

ATKVGR.

Till. vísað til fjhn. með 17 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 62. fundi í Nd., 6. maí, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 30, n. 506 og 544).

Frsm. meiri hl. (Hjeðinn Valdimars-son): Starfsmenn ríkisins hafa lengi kvartað yfir launum sínum, og jeg

hygg, að það sjeu flestir sammála um, að launin sjeu yfirleitt of lág. En af ýmsum ástæðum hefir það nú farið þannig, að stj. og þing hefir ekki vilja að ráðast í að breyta laununum, að minsta kosti ekki fyrri en komin væri meiri festa á verðlagið í landinu og launakerfi starfsmanna ríkisins yrði endurskoðað í heild. Þó hygg jeg, að ranglætið hafi ekki áður verið eins augljóst í þessu efni eins og það er nú. Dýrtíðarvísitala hagstofunnar, sem uppbótin hefir verið reiknuð eftir, er of lág í hlutfalli við búreikningavísitöluna, sem sýnir, hvað lífsnauðsynjar kosta raunverulega. Við samanburð kemur það í ljós, að eftir dýrtíðarvísitölunni lækkar uppbótin um 6%, en eftir búreikningavísitölunni ætti hún ekki að lækka nema um 1%. Dýrtíðin er því raunverulega hin sama og í fyrra. Þessar ástæður voru bornar fram til stuðnings þessari till. í Ed. Í öðru lagi má skoða flutning þessarar till. sem byrjun þess, að launaspursmálið verði tekið til rækilegrar athugunar í heild sinni. Ekkert loforð hefir enn komið frá stj. um, að launalöggjöfin verði endurskoðuð. En fjhn. þessarar d. vonast fastlega eftir því, að sú endurskoðun verði framkvæmd sem fyrst. — Samtímis því, að þessi till. var flutt í Ed., kom fram í Nd. frv. um hækkun dýrtíðaruppbótar á launum starfsmanna ríkisins. Fjhn. þessarar d. hefir af ýmsum ástæðum eigi þótt rjett að afgr. það mál, af því líka, að hún hefir ekki búist við, að það yrði látið ganga fram á þessu þingi. Ýmsir nm. voru því fráhverfir, meðal annars vegna þess, að þar er gert ráð fyrir breyttri aðferð um útreikning á uppbótinni og því slegið fastri nýrri leið í launamálinu. En

Þessi till. er byggð á sama grundvelli og áður hefir verið reiknað eftir, aðeins eins árs nokkru frekari uppbót ákveðin, og með henni er engu slegið föstu um breytt form á uppbótinni í framtíðinni.

Það er talið, að hækkun á útgjöldum ríkissjóðs vegna þessarar till., ef hún verður samþ., nemi um 100 þús. kr., og getur það ekki talist mikið fje á 12 milj. kr. fjárlögum. N. vonast til, að þessi till. verði samþ., í trausti þess, að hæstv. stj. láti athuga launalöggjöfina yfirleitt og leggja fram till. til breyt. á henni fyrir næsta þing.

Frsm. minni hl. (Hannes Jónsson*): Það er rjett hjá hv. frsm. meiri hl. að embættismennirnir hafa kvartað yfir launum sínum bæði fyr og síðar og talið þau of lág. Þeir sungu enga lofgerð yfir launalögunum frá 1919, þó að þá væri allvel að þeim búið, heldur hafa þeir sífellt kvartað um, að þeir væru lágt launaðir. Það má vel vera, að þeir hafi meiri ástæðu nú en áður til þessara kvartana, enda stendur það nú fyrir dyrum, að launalöggjöfin verði endurskoðun, og verður líklega ekki hjá því komist.

Það, sem farið er fram á í þessari till., er engan veginn í samræmi við þær ástæður, sem færðar eru fram fyrir þörfinni á launahækkun. Ef þær ástæður eru rjettar, þá ætti uppbótin að hækka miklu meira en hjer er gert ráð fyrir. En búast má við, að þá verði komið með viðbótarhækkunartill. á næsta þingi. Það er talað um, að samkv. þessari till. hækki útgjöld ríkissjóðs um 100 þús. kr. á ári. Jeg nefi ekki haft

tækifæri til þess að athuga það, en geri ráð fyrir, að það nemi talsvert meiru. Því að ef þessi áætlun er rjett, þá er sú launaupphæð, sem greidd er úr ríkissjóði til starfsmanna ríkisins, talsvert lægri í heild en jeg hefi álitíð og færa má full rök fyrir. En um það er það að segja, að allir sjá, að það munar ríkissjóð allmikið, en sáralítið fyrir allan embættismannafjöldann, svo að um bætta afkomu þeirra getur ekki verið að ræða í þessu efni. Því virðist minni hl. lítil ástæða til þess að ganga inn á þessa braut. Það má líka benda á það, að ef allir aðilar í landinu vilja ekki minka sínar kröfur fyr en lækkun hefir orðið á öðrum sviðum, er hætt við, að dýrtíðin í landinu lækkaði lítið. Hún hefir lækkað undanfarið, en ef allir fara að spyrna á móti, helst hún.

Það eru auðvitað ýmsar ástæður til þess, að dýrtíðin víki ekki, heldur fari vaxandi, og er ein þeirra, að verkamenn bindast samtökum um að sprengja upp kaupíð. Þó skilst mjer, að allir flokkar sjeu sammála um það, að nauðsyn beri til þess, að dýrtíðin fari minkandi í landinu, en ekki vaxandi. Því er alveg rangt að ganga inn á þessa braut, sem yrði til þess að stöðva þá eðlilegu lækkun dýrtíðar. Ein af ástæðunum til þess að komast að fastri niðurstöðu um eðlilega launagreiðslu er að fá endanlega lausn á festingu krónunnar, og nu mætti búast við því, að ekki liði á löngu þar til það fengist. Hygg jeg, að hugir almennings stefni til þess, að eina rjetta lausnin sje að festa peningana í því gengi, sem þeir hafa verið í undanfarin ár.

Þegar þetta er fengið og verðlagið hefir lagað sig fyllilega eftir genginu, er fyrst ástæða til að athuga þetta

*) Ræðuhandr. óyfirlésið.

mál rækilega. Og þegar um jafnlítið er að ræða og hjer er fyrir einstaklingana, er rjett að láta allar breyt. bíða í þessu efni, og sömuleiðis er jeg á móti öðrum smábreyt., sem ekki eiga sjer neitt framtíðargildi.

Magnús Jónsson*): Jeg vil nota tækifærið, þegar till. þessi kemur úr n., til þess að spyrja hv. frsm. meiri hl., hvað líði frv. um þetta mál, er jeg bar fram tímanlega á þingi og vísað var til fjhn. Það frv. er miklu víðtækara en sú till., er hjer liggur fyrir. Þar er farið fram á að veita stj. rikari heimild í lögum um þetta efni en þáltill. fer fram á og þar er stungið upp á grundvelli fyrir dýrtíðaruppbótina, sem er reikningslega rökstuddur, en það er að gjalda með dýrtíðaruppbót eftir vísitölu hagstofunnar. Vildi jeg spyrja hv. frsm. meiri hl. — ef aukabínginu þarna í horninu verður einhverntíma slitið —, hvort n. ætli ekki að afgreiða frv. Ennfremur vil jeg spyrja hæstv. stj., hvort hún muni nota sjer þessa heimild, ef till. verður samþ., og í öðru lagi, hvað hún hygst fyrir um undirbúning launamálsins fyrir næsta þing. Að vísu er það skylda að endurskoða launalögin fyrir næsta þing, en jeg veit ekki, hvort hæstv. stj. leggur til, að skipuð verði mþn. til þess að rannsaka þetta mál, eins og farið hefir verið fram á úr ýmsum áttum.

Jeg get þakkað hv. meiri hl. n., að þessi till. var afgr., enda þótt hún sje til sárkíttilla bóta í þessu máli. Hinsvegar fanst mjer ræða hv. frsm. minni hl. heldur veigalítill. Þó var það eitt,

sem hann sagði langsannast: að hjer væri um mjög litlar bætur að ræða; en að nota það sem rök gegn málinu, að engan muni um þetta nema ríkissjóð, verður að telja mjög lítilvægar ástæður. Einstaklinginn, sem berst í bökkum, munar um alt. En ef ekki er hægt að afgreiða þessa till. sökum þess, hve litlar bætur sjeu í henni fólgnar, hvers vegna stuðlar hv. frsm. minni hl. þá ekki að því, að frv. það, sem hjá n. liggur og felur í sjer miklu ríflægri umbætur, verði afgr.?

Þá sagði hv. frsm. minni hl., að ekki væri vel farið, ef enginn vildi slá af sínum kröfum. Eru starfsmenn ríkisins þá þeir einu, sem standa á móti lækkun dýrtíðarinnar? Þeir eru í hópi hinna fámennustu vinnandi stjetta og hafa enga bót fengið á sínum hag. Og um síðastliðin áramót voru þeir líklega þeir einu, sem urðu að setta sig við kauplækkun, en aðrir fengu hækkun.

Þá fanst mjer dálítið einkennilegt að heyra hv. frsm. tala um verðfesting krónunnar í þessu sambandi. Það er vitanlegt, að hv. frsm. fylgir stýfingu, en hann gætir þess ekki, að sú ráðstöfun hefir orðið til þess að halda við því verðlagi, sem verið hefir um nokkurn tíma í landinu. Annars ætla jeg ekki að ræða gengismálið við hv. frsm. Það er of víðtækt til þess að farið verði inn á það í umr. þessa máls.

Jeg ætla heldur ekki að tala um launamálið á breiðum grundvelli í þetta skifti. Hinsvegar vil jeg minna á það, að fyrir n. hefir legið frv., sem gerir ráð fyrir því að greiða starfsmönnum ríkisins 51% dýrtíðaruppbót, og geri jeg ráð fyrir, að hv. n. hafi kynt sjer þær ástæður, sem fram voru færðar með því frv. Í fyrsta lagi hefir

*) Ræðuhandr. óyfirlésið.

verið sýnt fram á það, að starfsmönnum ríkisins hefir síðan 1919 verið greidd $\frac{1}{3}$ lægri dýrtíðaruppbót en löggjöfin ætlaðist þá til. Í öðru lagi, að starfsmenn ríkisins eru þeir menn, sem langminsta hækkun hafa hlotið að krónutali. Kaup sumra, t. d. prentara, hækkaði um síðustu áramót um $10\frac{1}{2}\%$. Þeir hafa dýrtíðaruppbót eftir óskertri búreikningsvísitölu hagstofunnar, sem er nú 128%, en þó hækkaðir, svo að uppbót þeirra nemur nú 138%. Verkamannakaup hefir hækkað að því er virðist um 300%. Ennfremur er það kunnugt, að hásetar á skipum Eimskipafjelagsins hafa fengið 15% hækkun. Landsbankinn greiðir $\frac{1}{3}$ hærri dýrtíðaruppbót en ríkið. Reykjavíkurbær sá sjer ekki fært að færa niður dýrtíðaruppbót sinna starfsmanna, og eru þeir þó alls ekki í sambærilegum stöðum við embættis- og starfsmenn ríkisins, að því er undirbúning snertir og það, sem heimtað er af þeim, nema borgarstjóri, og hann hefir 16800 kr. í laun.

Það er harla einkennilegt, að svo skuli hv. frsm. minni hl. segja, að þessir menn, sem hlutfallslega hafa orðið verst úti, spyrni á móti lækkun dýrtíðarinnar! Ennfremur er það sýnt í þessu fylgiskjali, hvað gjalda verður til þess að fá menn í ýmsar trúnaðarstöður annarsstaðar. T. d. fær:

kr.

Forstj. áfengisverslunarinnar	18000,00
Forstjóri landsverslunar . . .	12000,00
Útibússtjóri á Akureyri um	14000,00
1. forstj. síldareinkasögunnar	15000,00
og 2 forstjórar —	12000,00
Skipstj. á milliferðaskipum . .	12000,00
og vjelstjórar og stýrimenn	
hafa hærri laun en embættis-	

menn ríkisins mega yfirleitt komast, að einum eða tveim undanteknum. — Að maður minnst nú ekki á Landsbankann:

Bankastjórar fá alt að . . .	24000,00
Bankaeftirlitsmaður	10000,00
(að viðbætti dýrtíðaruppbót)	
og borgarstj. hefir í laun . .	16800,00

Þetta eru sláandi dæmi. Hjer eru launin miðuð við þá dýrtíð, sem við verðum að horfast í augu við. Það er svo fjarri því, að það sje ósanngjarnt að fara fram á 51% dýrtíðaruppbót, því að ef ætti að reikna hana út eftir reikningi hagstofunnar, ætti að bæta upp launin með 93%, en ekki 51%. Það er farið fram á helmingi minni uppbót en starfsmenn ríkisins eiga heimtingu á, og þó er því haldið fram, að þeir spyrni á móti því að dýrtíðin lækki.

Hv. frsm. minni hl. sagði, að starfsmenn ríkisins væru altaf síkvartandi. Þeir hafa alls ekki kvartað undan launal. frá 1919, þótt það sje langt frá, að þau hafi bætt þann halla, sem þeir hafa beðið af völdum dýrtíðarinnar. Þeir voru miklu fremur þakklátir, að þingið var þá að bæta þeirra kjör, en síðan hefir hvert þing gengið á rjett þeirra, sem launalögin frá 1919 ætluðust til. Mjer finst ekkert undarlegt, þótt sá maður, sem ekki fær uppfyltar rjettmætar kröfur sínar, kvarti. Það væri blátt áfram ómenskuháttur að gera það ekki.

Annars skal jeg ekki segja, hvað hv. d. gerir við þessa till. Sumum finst hún ef til vill of há, öðrum of lág, og geta þeir þá kannske sameinast um að vera allir á móti till.

Fýrir mjer er það aðalatriðið, að stj.

skipi nefnd til þess að taka launamálið til athugunar á milli þinga, og væri áreiðanlega besta lausn þess, ef það yrði gert og starfsmenn ríkisins ættu fulltrúa í þeirri nefnd.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Hv. 1. þm. Reykv. bar fram tvær fyrirspurnir til stj. 1) Hvort stj. hugsi sjer að nota heimild þá, sem í till. felst, ef hún verður samþ., og 2) Hvað stj. hugsi fyrir um undirbúning launamálsins.

Eins og hv. þm. er kunnugt, heyrir þetta undir hæstsv. fjmrh., en hann gat ekki verið viðstaddur þessa umr. málsins. Skál jeg flytja hæstsv. fjmrh. fyrirspurnirnar, svo að hann geti svarað þeim við síðari umr., og vona jeg, að hv. þm. telji það nægilegt.

Hvað fyrri atriðið snertir, get jeg látið það álit mitt í ljós, að jeg tel, að miklu rjettara hefði verið að leggja fyrir stj., að þetta verði gert, í stað þess að henni er gefin heimild til þess. Það væri miklu hreinlegra, ef ætlast er til, að þetta verði gert, og þyrfti ekki nema litla brtt. til þess að kippa málinu í það horf.

Frsm. minni hl. (Hannes Jónsson*): Hv. 1. þm. Reykv. færði það sem rök fyrir hækkun dýrtíðaruppbótar á laun embættismanna, að þau væru ekki samþærileg við þau launakjör, sem síðasta Alþingi ákvað. Á þinginu í fyrri varð nokkur ágreiningur um það, hvernig þessi laun ættu að vera, en jeg var ekki í þeirra flokki, sem þá vildu hafa hærri launaupphæðina. Mjer kemur

ekki undarlega fyrir sjónir, þótt í þetta sje vitnað. Jeg þykist vita, að þeir, sem þá voru með hækkuninni, hafi haft það á bak við eyrað, að geta síðar vitnað í þessa launahækkun til þess að rökstyðja, að rjettlátt væri að hækka laun embættismanna.

Jeg geri ráð fyrir því, að á sama hátt verði síðar vitnað í launahækkun barnakennara, ef hún nær fram að ganga, en jeg skal ekki segja, hvort menn vilja lúta svo lágt að vitna í laun yfirsetukvenna. Þessar þrjár launalagabreyt. nema samtals á þriðja hundr. þús. kr., og þó er það ekki nema lítill hluti af því, sem ýmsir vilja stefna að.

Hv. 1. þm. Reykv. hefir sjálfur borið fram frv. um 17 stiga hækkun, en vill nú gera sig ánægðan með aðeins 6 stiga hækkun. Það er í raun og veru svo lítill hluti af því, sem hv. þm. fer sjálfur fram á og telur rjettlátt, að mjer finst, að það eitt ætti að nægja til þess að hann greiddi atkv. á móti þessari till., því að hún felur í sjer svo litla uppbót á laun embættismanna, að hún getur engin veruleg áhrif haft á afkomu þeirra. Þetta hlýtur hv. þm. að kannast við.

Þá sagði hv. 1. þm. Reykv., að festing gjaldeyrisins væri til þess að halda við dýrtíðinni í landinu. Þetta er svo fjarri öllu lagi, sem frekast er unt. Það er engin ástæða til þess að ætla, að dýrtíðin fari eingöngu eftir því, hvaða mynteining gildir í landinu, en verðlagið verður að vera í fullu samræmi við gildi peninganna. Á meðan gengið fór hækkandi, var ósamræmið langmest, en samræmið eykst, því lengur sem krónan stendur óbreytt í sama gengi. Það þarf ekkert að vera meiri dýrtíð

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

fyrir því, þótt krónan gildi 80 eða 50 aura, eða hvaða gildi hún nú kann að hafa.

Hv. þm. spurði mig að því, hvaða afstöðu jeg myndi hafa tekið til þess frv., sem hann flutti hjer á þingi um dýrtíðaruppbót á launum embættis- og starfsmanna ríkisins. Jeg skal játa það, að jeg hefði ekki frekar verið með því heldur en þessari breyt., sem er af því, að jeg tel ekki hægt að komast hjá endurskoðun á launalöggjöfinni, og sömu-leiðis af því, að jeg hefi altaf talið það rangt að vera að grauta í þeirri löggjöf, sem vitanlegt er, að verður endurskoðuð í náninni framtíð.

Jeg finn svo ekki ástæðu til að fjöl-yrða frekar um þetta; jeg býst við, að kannske allir hv. þdm. hafi tekið afstöðu til þessa máls og að það breyti ekkert afstöðu þeirra, þótt umr. sje haldið áfram um lengri tíma.

Ólafur Thors: Jeg skrifaði undir nál. með fyrirvara, vegna þess að jeg er ekki ánægður með þá afgreiðslu málsins, sem hjer er um að ræða. Jeg hefði heldur kosið, að afgreiðsla málsins hefði orðið í einhverju formi svipuðu frv. hv. 1. þm. Reykv., en um það náðist ekki samkomulag í fjhn., og sneri jeg þá að því ráði að fylgja þessari till., sem hjer liggur fyrir.

Mjer er það að vísu ljóst, að þær bæt-ur, sem till. flytur embættismönnum hins íslenska ríkis, voru ákaflega lítill-fjörlegar, en jeg vænti þess, eins og hv. frsm. meiri hl. (HV), að ríkisstj. undirbúi málið undir næsta þing.

Það er óhætt að fullyrða það, að dýrtíðin í landinu er þegar komin í það samræmi við gildi peninganna, sem hægt er að vænta, að hún komist, og

þess vegna er alveg tímabært að endurskoða þessa löggjöf, og það verður heldur ekki komist hjá að játa, að þau kjör, sem embættismenn yfirleitt búa við, eru svo gersamlega óviðunandi, að það er ekki sæmilegt að hafa óþarfan drátt á endurskoðun launalaganna. Jeg veit það vel, að íslenska ríkið verður að stilla vel í hóf um útgjöld sín, en það verður þá að gera það nokkuð á þann hátt að ætla ýmsum embættismönnum sínum nokkru meiri störf, en launa þá aftur betur, því að það getur ekki farið saman að krefjast bæði mikillar mentunar og hæfileika, en borga um leið illa fyrir störf.

Jeg álít það gersamlega þýðingarlaust að fara að ræða launamálið á breiðum grundvelli, og fer því alls ekki inn á það að svo komnu, en taldi rjett að gera grein fyrir mínu atkv. og fyrirvara.

Frsm. meiri hl. (Hjediinn Valdimars-son): Út af fyrirspurn hv. 1. þm. Reykv. viðvíkjandi frv. því, sem hann bar fram, er það að segja, að hv. þm. hefir þegar heyrt svör tveggja nefndarmanna, og jeg held, að það hafi enginn í nefndinni lagt til að samþ. frv. hv. þm. Að vísu virtist hv. 2. þm. G.-K. vera því að mörgu leyti fylgjandi og sagði, þegar þetta nál. var samþ., að hann vildi gjarnan meiri hækkun; en till. um það mun hv. þm. ekki hafa gert, og mun ástæðan hafa verið sú, að nm. allir munu hafa ætlast til þess af stj., að hún tæki launamálið í heild sinni til yfirvegúnar, og því ekki talið rjett að gera nýtt skipulag í þessu máli nú á þessu þingi. Jeg fyrir mitt leyti verð að segja það, að þótt jeg unni starfsmönnum hins opinbera betri

kjara, öllum undantekningarlaust, þá myndi jeg vilja láta breyta embættaskipuninni á ýmsum sviðum meira en lítið, jafnframt því sem launakjörin væru endurskoðuð og bætt. Jeg veit, að víða hagar svo til, að vinnutími hinna ýmsu embættismanna er ákaflega misjafn, sumir hafa mjög hægt, stuttan reglulegan vinnutíma í embættum, en aftur mikil aukastörf, vel launuð, eins og t. d. í stjórnarráðinu og við háskólan, en svo eru aftur aðrir, sem hafa langan vinnutíma og mikil aukastörf við embætti eða sýslan sína, án þess að fá nokkrar aukatekjur fyrir. Jeg hygg, að jafnframt því, sem launakjörin sjálf væru tekin til yfirvegunar, ætti og að hugsa um það, hvernig hægt væri að spara á embættaskipuninni sjálfri, t. d. með því að auka störf sumra, en minka aftur störf þeirra, sem ofhlaðnir eru. Sjerstaklega ber að aðgæta það, að lægst launuðu starfsmennirnir eru yfirleitt þeir, sem lengstan vinnutímann hafa og engar aukatekjur, en hinir aftur, sem betri hafa launin, standa einnig betur að vígi að þessu leyti. Þetta er ójöfnuður, sem á að afnema.

Þá sagði hv. þm., að uppbótin væri lítilfjörleg. Það er sjálfsagt satt, en það fer þó nokkuð eftir því, hvaða mælir er tekinn, t. d. ef þeir, sem kalla má, að hafi meðaltekjur, fá 200—300 krónur í uppbót, þá munar mann þó um það. Ef menn geta borgað tekjuskatt sinn með upphæðinni, sem þeir fá, eða fengið sjer einn fatnað fyrir hana, þá er ekki hægt að neita því, að það sje þó betra en ekki neitt, að minsta kosti er það þó sjöfalt meira en hv. þm. vildi hækka ellistyrkinn um og flokksmenn hans í deildinni. Og veruleg hækkan mundi

það vera talin af borgurunum, ef í hlut ætti verkafólk.

Þá vildi jeg segja fáein orð um fyrirspurn eða öllu heldur staðhæfingu hv. þm. V.-Húnv. um, að það sje rangt að reikna með því, að hækkanin muni ekki nema meiru en 100000 kr. Jeg get ekki annað um þetta sagt en það, sem annar flm. till. sagði mjer, að þetta væri sett eftir útreikningi Gísla Ísleifssonar skrifstofustjóra í fjármálaráðuneytinu, en hann ætti að geta farið allra manna næst um þessi atriði.

Einar Jónsson*): Jeg er ef til vill mörgum síður fær til að tala um lögfræðileg atriði, eins og að ræða um launakjör embættis- og starfsmanna ríkisins. En þegar talað er um að bæta launakjör þeirra, þá kemur mjer í hug annað stórmál, sem hjer var á döfinni í marga daga í vetur, þegar fullyrt var, að laun háseta á togurum okkar væru ekki nógu há, og tók það marga daga að þræta um þetta og ræða það fram og aftur, en borið saman við embættismenn ríkisins þótti það óhæfa, að togaramenn fengju ekki stórhækkun á launum sínum. En mig minnir, að það kæmi á sama tíma frá hv. 1. þm. Reykv. frv. til laga um dýrtíðaruppbót á launum embættis- og starfsmanna ríkisins, þskj. 58, sem gekk í þá átt, að greiða fulla dýrtíðaruppbót á öll laun, jafnt þau hæstu sem lægstu. Nú finst mjer það, sem hjer er á ferðinni, vera sanngjarnast af okkur að gera, að láta þá dýrtíðaruppbót halda sjer, sem áður hefir verið. En ef nú hv. d. sýnist ekki að fara þessa leið, þá eru það jafnað-

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

armenn þessarar d., sem hafa komið því til leiðar, þar sem þeir fóru fram á það að hækka laun þeirra manna, sem best eru launaðir, nefnil. háseta á togurum. Svo framarlega sem hv. d. álitur sjer það sæma að taka þá till., sem hjer er á dagskrá, til greina, sem er á þskj. 30, þá er jeg viss um, að ekki er hægt að fara gætilegar í sakirnar en að samþ. hana. En ef mönnum, sem eru hjer að berjast fyrir hag sjerstakrar stjettar, þykir þetta hart í sakirnar farið, þá eiga þeir sjálfir sökina á því, vegna þess að þeir hafa farið harðara af stað og ósanngjarnara á öðru sviði fyrir menn, sem eru betur settir við að sætta sig við ákveðin laun heldur en margir aðrir, sem ekkert hafa á að byggja, hvort sem það eru verkamenn, bændur eða aðrir fátækir menn úti um land. Tek jeg alveg undir þær raddir, sem áður hafa komið fram hjer í hv. d. um það, að embættismenn eru illa settir, margir hverjir, þótt ekki sje lækkuð sú dýrtíðaruppbót, sem ákveðin var á launum þeirra á þingi 1919. Jeg minnst þess, þegar jeg átti sæti á þinginu 1919, þegar dýrtíðaruppbótin var ákveðin, að þá var álitid sanngjarnt að ákveða hana eftir vísitölu þeirri, sem hagstofan hafði reiknað út, og það álit jeg enn; en hvort það hefir farið þannig á síðasta ári, að dýrtíðaruppbótin væri svo lækkuð, sem gert var ráð fyrir, skal jeg ekki um segja, en hitt tel jeg, að þetta sje rjett að samþ.

Jeg tek það fram, að jeg geri þetta ekki fyrir mig, því að mjer er alveg sama um þá breyt., sem á verður, fyrir mitt leyti, en jeg veit, að það eru ýmsir fátækir barnamenn og bláfátækir starfsmenn í þjónustu hins opinbera,

sem ekki veitti af því, að þessi sanngjarna leið væri farin.

Þá vil jeg drepa á þær tvær leiðir, sem áður hafa verið farnar hjer, og er þá fyrst sú skammarlega þræta, sem vakin hefir verið af jafnaðarmönnum um kaup manna á togurum, en hitt er sú ósanngjarna leið, sem hv. 1. þm. Reykv. fór, þegar hann kom með sitt frv. um dýrtíðaruppbót á launum embættis- og starfsmanna ríkisins, að láta dýrtíðaruppbótina haldast jafna á hæstu sem á lægstu launum. Þeirri stefnu mun jeg ekki fylgja, en þessari till. til þál., sem hjer liggur fyrir, treysti jeg mjer til að fylgja, en meira ekki. Jeg þori ekki annað en að taka það fram, svo að jafnaðarmenn hjer heyri, að ef þessi leið verður ekki farin, þá er það þeirra sök, — því hverjir hófu umr. um frv. um dóm í vinnudeilum með öðru eins offorsi og frekju eins og þeir? En nú er alt í þögn, og sýnir þetta best, að þeir eiga ekki að vera í neinu samfjelagi við aðra þm., sem um málin hugsa, heldur væri rjettast að flytja þá til Rússlands alla saman.

Halldór Stefánsson: Það er fyrst og fremst út af fyrirspurn hv. 1. þm. Reykv. um frv. hans, sem vísað var til fjhn., að jeg vil sem form. n. gefa hv. þm. nokkra skýringu, þótt hv. þm. hafi að vísu nú þegar fengið þau svör frá öðrum nefndarmönnum, sem hann mäske gæti látið sjer nægja.

Nokkurnveginn jafnframt og frv. hv. þm. kom til fjhn., og þó öllu fyr, var þessi till. til þál., sem hjer er til umr., borin fram í hv. Ed. Lágu þá fyrir þinginu samtímis tvær till., sem snerta mjög svo það sama efni. Nefndarmenn

beggja deilda áttu svo með sjer einn umræðufund um þetta, og var það álit nm., að óskipulegt væri að afgreiða mál um sama efni sitt í hvorri deild og rjettara væri, að annað væri látið liggja hjá þeirri n., sem það var til komið, ef hitt væri borið fram. Það var svo nokkur bið um þetta í n. Nd., án þess að hún frjetti nokkuð frá n. í Ed., en drátturinn á málinu var eingöngu vegna þess, að verið var að bíða eftir því, hvað Ed.-nefndin gerði. Hinsvegar var það líka í n. í Nd., að nm. voru ekki einráðnir í að mæla með frv., líklega enginn þeirra. Jeg skal þó ekki alveg taka fyrir um afstöðu hv. 2. þm. G.-K.; hefir hann minst á það sjálfur við umr., en hinsvegar kom það fram á þessum sameiginlega fundi, að allmargir af nm. beggja d. gáfu það í skyn, að þeir myndu geta fallist á að fylgja till.; svo kom hún frá hv. Ed.-n. og var þá ekki hugsað um að afgreiða málið frá n. í Nd. eftir það.

Úr því að jeg stóð upp á annað borð, vil jeg leyfa mjer að víkja stuttlega að þeim ástæðum, sem færðar eru með þessari till. og launamálinu alment. Aðalástæðan og sú ástæðan, sem mestu máli skiftir og mest ber að taka tillit til, er það, hvort launin sjeu of lág, og er altítt að láta falla ákveðin orð um það, að launin sjeu alt of lág, enda hefir það líka verið gert við þessa umr. En þetta fer nokkuð eftir því, við hvað er miðað. Ef miðað er við hæstu laun, eins og hv. 1. þm. Reykv. gerði hjer, má vitanlega segja, að þau sjeu lág, en ef miðað er við kjör almenninga í landinu, þá held jeg, að segja megí, að launin sjeu alveg forsvaranlega há. Þegar þess er ennfremur gætt, að launin verða ekki bætt nema með því að leggjast þyngra á almenning í opinberum

gjöldum, þá sýnist vera mjög vafasamt, hvort hægt sje að telja launin of lág. Í þessu sambandi mætti vel spyrja um það, þrátt fyrir þennan sífelda söng um það, að launin sjeu of lág, hvers vegna altaf er þá sótt um stöður hjá ríkinu; það sýnist ekki vera sjerlega gott samræmi milli þessara ummæla um alt of lág laun og reynslunnar.

Jeg skal þá minnst á einstök atriði, sem fram komu í ræðu hv. 1. þm. Reykv. Hv. þm. sagði, að starfsmenn ríkisins væru þeir einu, sem ekki hefðu fengið bætur. Þetta er alls ekki rjett. Starfsmenn ríkisins fengu fyrstir manna dýrtíðarbætur, sem sje dýrtíðaruppbótina svokölluðu, en slíka dýrtíðaruppbót hafa aðrir starfsmenn, t. d. verkamenn, smám saman fengið eftir á í hækkandi kaupi. Starfsmenn ríkisins fengu hæstar bætur, þegar dýrtíðin var mest, en almennir verkamenn hafa smám saman fengið hærri og hærri bætur, eftir því sem launin hafa smáhækkað, og nú hafa starfsmenn ríkisins ekki svo litlar bætur, 34% eru enganvegin svo litlar bætur, og það eru einmitt þær sanngjörnustu bætur, sem hægt er að ákveða, af því að þær eru miðaðar við dýrtíðina sjálfa og hreyfast eftir því, hvernig dýrtíðin breytist.

Þá sagði hv. þm., að dýrtíðaruppbótin væri þriðjungi lægri en þingið hefði ætlast til. Þetta er heldur ekki rjett. Dýrtíðarbæturnar eru nákvæmlega það, sem þingið ætlast til, — eða vill hv. þm. halda því fram, að bæturnar sjeu ekki greiddar eftir þeim lögum, sem um það voru sett? Nei, þessi till. fer fram á hærri bætur en lög ákveða, og þá kemur maður að því atriði, hvort hún geti staðist.

Jeg skal nú játa það, að jeg er ekki

svo vel að mjer, að jeg geti neitt full-yrt um það atriði, en mjer þykir það dálítið undarlegt, ef hægt er að breyta lögum með þáltill. Vil jeg sjerstaklega skjóta þessu fram til athugunar fyrir hv. d. og hæstv. ríkisstj.

Magnús Jónsson*): Jeg skal ekki lengi tefja umr. um þetta mál; það þýðir hvort sem er ekki að fara að ræða launamálið alment.

Hv. þm. V.-Húnv. var að tala um það, að laun þau, sem þingið hefir ákveðið á síðari árum, muni hafa verið ákveðin svo há, til þess að síður væri hægt fyrir embættismenn að vitna í þau og gera kröfur um hærri laun. Mjer skildist hv. þm. vera með þessu að bregða starfsmönnum ríkisins um lævísi gagnvart þingi og stj. Það þarf ekki að vera að hafa fyrir því að hrekja þetta, því að það eru yfirleitt ekki starfsmenn ríkisins, sem ákveða laun sín; þeir eiga ekki svo margir sæti hjer. Nei, það er eingörðu nauðsynin, sem hefir knúð þá til þess að bera fram þessa kröfu. Ef á að fá hæfa menn til þess að gegna störfunum, þá verður að borga þeim betur en nú er gert.

Jeg gerði það hjer fyr á þinginu, um það bil þegar verið var að undirbúa þetta mál, að jeg fór til ýmsra, sem jeg þekki vel hjer við einkastofnanir, til þess að fá að vita um, hver „markaðurinn“ væri, ef svo mætti segja, og jeg komst að því, að það eru margir, sem ekki bjóða minna en ríkið, ef á að fá menn til einhverra ábyrgðarnikilla starfa. Jeg fjekk alstaðar greið svör, nema hjá Sambandi ísl. samvinnufelaga; þar var svo mikill leyndardómur

yfir, að þeir gátu engar upplýsingar gefið. Gat jeg því ekkert fengið að vita þar, en allir aðrir voru fúsir að gefa mjer upplýsingar, gegn því að nafngreina enga. — Nei, þessi laun hafa alls ekki verið miðuð við það að geta síðar vitnað til þeirra, því að þeim hefir alls ekki dottið í hug að komast svo hátt.

Þá sagði hv. þm., að jeg ljeti mjer nægja sex stig, þótt jeg hefði áður farið fram á miklu meira. Nei, jeg læt mjer alls ekki nægja með þetta, jeg hefi ekkert um það sagt, að jeg væri ánægður með það, og jeg hefði næstum því freistingu til að segja, að jeg kærði mig ekkert um þetta, en ef jeg segði nokkuð, þá væri það, að þessir aurar gætu verið til þess, að einhverjir starfsmenn gætu fengið jer fáeinar flíkur fyrir þá.

Eftir mínum till. nam útgjaldaaukinn hátt á 3. hundr. þús. kr. Það er altaf álitamál, hvað ríkið megi við að borga. Hverjum hefði dottið í hug fyrir fáum árum, að fjárlögin ættu eftir að komast upp í 11 milj. kr.? Og svo er annað. Hvað fær ríkið fyrir það, sem það borgar út? Með því að borga illa fær það litla vinnu og illa. En það má borga stórar upphæðir fyrir stóra hagsmuni, og ekkert fyrir enga vinnu.

Því fer fjarri, að launin haldi uppi verðlaginu í landinu. Þau eru yfirleitt langt undir vísitölu. En það, að ríkissjóður borgar stærri upphæð til launa nú en áður, stafar af því, að margvísleg ný störf hafa verið stofnuð.

Jeg skal ekki fara út í hina gömlu röksemd hv. 1. þm. N.-M. Hann var að tala um, við hvað ætti að miða. Vita-skuld má miða við það, að embættismaður, sem þarf 12—14 ára undirbúning, þurfi ekki meiri laun en verka-

*) Ráðgjafi. óyfirlesið

maður. En það má líka miða t. d. við embættislaun með Dönum. Þar komast hæstu embættismennirnir upp í 20 þús. ísl. kr. Fyrir ábyrgðarmikil störf eru borgaðar þetta 14—20 þús. ísl. kr. Þar hefir það ekki komist á, eins og hjer, að borga lítið fyrir að vinna ábyrgðarmikil andleg störf. Eru störf banka-stjóra það ábyrgðarmeiri en allra annara starfsmanna, sem launamuninum svarar? Jeg sje það af þeim bankalögum, sem samþ. voru í dag, að ekki er slegið stóru af launum bankastjóra. Og þó er sagt, að erfiðleikar sjeu á að fá menn í þau embætti, af því þeir hafi betri kjör annarsstaðar. Það getur verið, að ríkinu haldist það nokkuð uppi að borga lakar en aðrir. En það fer að líða að þeim tíma, að það fái ekki aðra menn í þjónustu sína en úrhak. Það fær altaf nógu marga, en þegar menn sjá, að hvergi eru verri kjör en hjá ríkinu, þá leita menn annað, dugnaðarmennirnir komast að, en eftir verður úrhak.

Hv. 1. þm. N.-M. sagði, að starfsmenn ríkisins hefðu manna fyrstir fengið launabætur. Þetta er alveg rangt. Þegar launalögin 1919 voru sett, var það gert undir pressu embættismanna. Þá gátu þeir sýnt fram á, að búðarlokur hefðu betri kjör en embættismenn. Þá komust þeir í flokk með öðrum, en síðar hafa laun þeirra lækkað, og það ávalt meira en dýrtíði.

Jeg skal svo ekki vera að elta ólar við þetta meira. Jeg vona, að menn sjeu búnir að gera upp huga sinn og tel frekari umr. þýðingarlitlar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15:5 atkv.

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 15:4 atkv.

Á 64. fundi í Nd., 8. maí, var till. tekin til síðari umr.

Fjmrh. (Einar Árnason): Mjer er sagt, að við fyrri umr. þessarar till. hafi hv. 1. þm. Reykv. gert fyrirspurn um það, hvort stj. myndi nota þá heimild, er felst í till., ef hún nær samþykki. Vil jeg aðeins taka það fram, að stj. mun að sjálfsögðu nota þá heimild, ef till. verður samþ.

Hv. 1. þm. Reykv. spurði ennfremur, hvað stj. ætlaðist fyrir um undirbúning launamálsins. Jeg get um það atriði sagt það sama og í hv. Ed. og á fundi fjhn. þessarar deildar, að stj. mun bíða eftir því, að gengismálið verði leyst, áður en launamálinu verður til lykta ráðið. Get jeg því ekki sagt um það nú, hvenær stj. muni taka launamálið fyrir.

Pjetur Ottesen*): Mjer finst það ein-kennilegt fyrirbrigði bæði hjer á Alþingi og eins í viðskiftum manna á meðal, að þegar dýrtíð fer þverrandi í landinu, þá er farið fram á verulegar kauphækkningar. Þetta er dálítið ein-kennilegt fyrirbrigði og með aðgerðum þingsins er nú verið að kippa burtu þeim grundvelli, er lagður var 1917, er tekinn var upp sá borgunarmáti, að miða laun manna við verðlag í landi.

Annað vil jeg benda á. Hjer liggur fyrir heimild til stj. um að greiða úr ríkissjóði um 100 þús. kr. Og þetta er

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

veitt með einni þál! Jeg man, að á stríðsárunum var sá háttur á að heimila stj. víðtækar fjárgreiðslur úr ríkissjóði með þál. Þá opnuðust augu manna fyrir því, að slíkt væri ógætilegt, og var því mikið til horfið frá að heimila stærri greiðslur á þann hátt. Nú á að fara að taka þennan hátt upp aftur. Það finst mjer varhugavert og því mun jeg hiklaust greiða atkv. móti þessari till.

Magnús Jónsson*): Hv. þm. Borgf. var að tala um það sem fjarstæðu að fara nú að hækka laun starfsmanna, þegar dýrtíðin væri að lækka. Hvort-veggja er skakt. Dýrtíðaruppbótin á ekki að hækka, heldur standa kyr. Hag-tíðindi telja meiri dýrtíð nú en í fyrra. 214 er vísitalan nú, 205 var hún í fyrra, Þess sjást og hvervetna verksummerki, því laun hafa yfirleitt hækkað um þessi áramót, t. d. sjómanna.

Pjetur Ottesen*): Jeg vil benda á, að það er ekki rjett, að hjer sje um enga hækkun að ræða. Samkv. löglegum útreikningum á dýrtíðaruppbótin að lækka úr 40% og í 34%. Hjer er því um 6% hækkun að ræða. Og útreikningarnir eru gerðir á sama hátt nú sem endranær.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Jeg vildi sem þm. undirstrika ummæli hv. þm. Borgf., að þetta er óvanaleg og varhugaverð aðferð, að heimila stj. stór útgjöld með þál. Það á að gera með lagabreyt. og í fjárlög-um, ef það á að gerast. En það er varhugavert að breyta lögum með þál.

*) Ræðuhandr. ófyrirlesid.

En auk þess sem þessi þáltill. orkar tvímælis á þann veg, þá vil jeg spyrja hv. n. um, hvernig beri að skilja eitt atriði. Í till. segir, að heimildin taki til þeirra, er fá styrki samkv. 18. gr. fjárl. Á að skilja þetta svo, að heimildin nái ekki til þeirra, er fá styrki í öðrum gr. fjárl., t. d. Bjarna Sæmundssonar í 15. gr., Sigurðar Nordal í 15. gr. eða Einars Jónsonar myndhöggvara? Mjer skilst, að það verði meira eða minna af starfsmönnum, er falli utan við eins og till. er orðuð. Þannig fer hjer sam-an óvanaleg og óviðeigandi aðferð og flauturslegur undirbúningur.

Þá hafa ýmsar stofnanir ríkisins greitt starfsmönnum sínum dýrtíðaruppbót. Nú er jeg t. d. formaður Bún-aðarfelags Íslands og vil spyrja hv. n., hvort hún liti svo á, að stj. B. Í. sje heimilt að greiða þessa aukabókun samkv. till. Jeg óska, að n. láti í ljós sína skoðun á þessu.

Frsm. meiri hl. (Hjeðinn Valdimars-son): Jeg hygg, að varla þurfi um það að deila, að löglegt sje þegar Alþingi heimilar stj. að greiða úr ríkissjóði. En hitt kemur ekki til mála, að nokkur lög sjeu feld úr gildi, þó heimilað sje að greiða meira en þar er ákveðið.

Um hin atriðin í ræðu hæstv. ráðh. get jeg ekkert sagt fyrir hönd n. Þau eru svo smávægileg flest, að hæstv. fjmrh. getur vel úrskurðað um þau. En tilgangurinn er sá, að till. nái til allra starfsmanna ríkisins, beinna og óbeinna, er áður hafa notið dýrtíðaruppbótar.

Því get jeg bætt við, að hæstv. stj. hefir í fjárlagafrv. sínu ætlað sömu upphæð og áætluð var í fyrra. Þarf því ekki að breyta fjárl. neitt.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Það sýnir, hverja afgreiðslu á að hafa um málið, að hv. frsm. getur ekki einu sinni gefið svör við fyrirspurnum mínum, svo sjálfsagðar sem þær eru. Þetta er fráleit afgreiðsla og óforsvaranleg.

Magnús Jónsson*): Það hefir verið sýnt áður, að ákvörðun Alþingis 1919 um dýrtíðaruppbótina var ekki óskeikul, því svo fór síðar, að embættismenn mistu $\frac{1}{3}$ af því, sem þingið hafði ætlað þeim. Og þetta hefir aldrei komið eins greinilega í ljós og nú, þegar uppbótin lækkar um leið og dýrtíðin eykst.

Jeg er sammála hæstv. forsrh. og hv. þm. Borgf., að þetta er afleit leið, sem hjer er farin, og því þar jeg fram frv. um þetta sama efni. Þar er skýrt tekið fram í 2. gr., að ákvæðin nái til allrar dýrtíðaruppbótar, sem greidd er úr ríkissjóði. Og jeg held, að till. verði að skýra á sama hátt. Og eins og hv. 2. þm. Reykv. sagði, þá mun óhætt að fela hæstv. fjmrh. að úrskurða um slík vafaatriði. En þetta er ekki rjett aðferð. Þáttill. breytir ekki lögum, en hún er til leiðbeiningar fyrir stj. um vilja þingsins. Því spurði jeg um, hvort stj. mundi nota heimildina. En þetta er ekki formlega rjett leið. Það skal jeg játa.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Jeg veit ekki betur en sú skipan, er gerð var á útreikningi dýrtíðaruppbótarinnar 1919, hafi verið gerð beint að óskum embættismanna sjálfra. Þeir geta því sjálfum sjer um kent, ef þeir þykjast hafa farið illa út úr því, en

hafa ekkert upp á þingið að klaga. Þeir fengu það, sem þeir óskuðu.

Hv. 1. þm. Reykv. er það skýrari í máli en hv. 2. þm. Reykv., að hann álitur, að í till. felist heimild til stj. B. Í. að greiða þessi viðbótarlaun. En nú hefir Búnaðarþing gert ákvarðanir um fjárhag fjelagsins og þar ákveðið, hve mikið skuli greiða starfsmönnum. Út fyrir það getur stj. fjelagsins traúðla farið. Er þá fólgin í till. aukafjárveiting til B. Í. til að greiða starfsmönnum sínum þessa launaviðbót? Er fólgin viðbótarfjárveiting í till. til allra stofnana, sem þurfa að greiða starfsmönnum sínum dýrtíðaruppbót? Jeg álit það vera hv. d. alveg ósamboðið að hespa þetta af án þess að gera sjer grein fyrir svona stórum vafaatriðum.

Halldór Stefánsson: Jeg vakti athygli á því í n., hvort þetta gæti kallast lögleg afgreiðsla. Því verður ekki neitað, að samkv. lögum á dýrtíðaruppbótin að vera 34%, og er þeim því auglýnilega breytt með þessari þáttill. Hv. 1. þm. Reykv. játaði líka, að þetta væri ekki rjett aðferð. Og við laga-breyt. er varla nema um eina aðferð að ræða. Jeg vil því beina því til hæstv. forseta, að hann úrskurði, hvort till. þessi kemur ekki í bág við stj. og hvort hún þá getur komið til atkv.

Magnús Guðmundsson: Jeg get tekið undir það, að það er alls ekki unt að breyta lögum með þál., en einmitt þess vegna spurðist hv. 1. þm. Reykv. fyrir um það, hvort stj. ætlaði að nota þessa heimild. Hann vissi, að hún gat neitað að gera það. Hæstv. fjmrh. svaraði spurningunni játandi; hann

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

ætlaði að nota heimildina. En síðan rís hæstv. forsrh. upp og lýsir þetta ólöglegt. Og það þýðir þá, að hæstv. fjmrh. ætlar að gera það, sem er ólöglegt. Jeg lít svo á, að ef þingið samþ. þessa till., sje það yfirlýsing þingsins um, að stj. sje vítalaus, þó hún borgi uppbótina. Jeg mun því greiða atkv. með henni, en læt stj. sjálfráða um, hvort hún notar heimildina eða notar ekki.

Hvað það snertir, að hjer sje um viðbótarfjarveiting til Búnaðarfjelags Íslands að ræða, þá skil jeg það ekki svo. Ef Búnaðarfjlagið vill nota heimildina, þá verður það að vera á þess kostnað. Þetta er engin þvingun; Búnaðarfjlagið ræður hvort það beitir heimildinni eða ekki; en beiti það henni, er það á þess kostnað.

Mjer heyrðist hv. 1. þm. N.-M. krefjast forsetaúrskurðar um lögmæti till. Jeg skil ekki, að það verði vandræði að kveða upp þann úrskurð, því þetta hefir svo oft komið fyrir áður, víst eitthvað á hverju þingi og oft á stríðsárunum.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Út af ummælum hv. 1. þm. Skagf. um afstöðu ráðherranna til till., þá vil jeg geta þess, að hæstv. fjmrh. greiddi atkv. gegn henni í Ed. En hvað stj. borgar út, þegar meiri hl. þings óskar þess, er alt annað mál. — Ekki sagði jeg heldur, að till. væri ólögleg, heldur væri jeg í vafa um það, hvort hún gæti heitið lögleg. Jeg treysti mjer ekki til að greiða atkv. með henni, og það því fremur, sem meiri hl. leggur frá að gefa upplýsingar í málinu.

Magnús Guðmundsson: Jeg hefi ekkert um það sagt, hvernig hæstv. fjmrh.

greiddi atkv. í Ed., en það heyrði jeg, að hann lýsti yfir því hjer í umr. áðan, að hann myndi framkvæma till., ef hún yrði samþ.

Sigurður Eggerz: Jeg vildi aðeins láta það álit mitt í ljós, að auðvitað er ekki hægt að breyta lögum með þál. En þessi till. segir ekki annað en það, að ef stj. framkvæmir það, sem í henni felst, þá lýsir þingið yfir því, að það geri ekki ábyrgð gildandi á hendur henni. Þetta hefir oft komið fyrir áður. Það stendur að vísu í stj.skr., að ekki megi veita fje úr ríkissjóði nema í fjárlögum. En hvað eftir annað hefir það þó verið gert með þál., með þeim skilningi, að það yrði svo síðar tekið upp í fjárlögmál. En margfalt viðkunnalegra hefði það verið að fara lagaleiðina. En því var þessi leið farin, að með því var von til, að eitthvað mundi nást fram í málinu. Og jeg held, að þeir, sem eitthvað þekkja til hinna lágu kjara embættismanna, muni varla geta talið það eftir, þó þáltill. verði samþ.

ATKVGR.

Till. samþ. með 13:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MG, MJ, ÓTh, SE, SÁÓ, ÁÁ, EJ, GunnS, HG, HV, JAJ, JÓl, BSv.

nei: JörB, LH, PO, SvÓ, TrÞ, ÞorlJ, BSt, HStef, HJ, HK, IngB, JS.

MT greiddi ekki atkv.

Tveir þm. (BÁ, JJós) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 577).

7. Innflutningur á lifandi dýrum.

Á 9. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um innflutning á lifandi dýrum (A. 45).

Á 10. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 11. fundi í Nd., 1. mars, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg get búist við, að til sjeu þeir menn, sem þyki þessi nýjung eins og allar aðrar nýjungar að einhverju leyti ískyggileg. En landbúnaðinum íslenska er það nauðsynjamál að fylgjast vel með öllum nýjungum, sem gerast með erlendum þjóðum. Í till. er meðal annars farið fram á að færa sjer í nyt reynslu Norðmanna í refarækt. Norðmenn hafa undanfarin ár flutt inn mikið af refum frá Norður-Ameríku, og hefir það gefist vel og orðið til mikilla hagsbóta fyrir landbúnaðinn: Nú munu vera þar um 300 refabú og gefa flest þeirra mikinn arð.

Jeg hefi staðið í brjefaskiftum við tvo merka Norðmenn, sem kunnugir eru refarækt og skinnasölu. Hefir annar þeirra það eftir ensku firma, Lampson & Co., sem mikið selur af skinnnum, að horfur með verð á þeirri vöru sjeu mjög alitlegar. Norðmenn gæta þess stranglega, að eigi sjeu sett á nema fyrsta flokks dýr til undaneldis, og sama ættum við að gera. Jeg geri ekki mikinn mun á því, hvort dýrin verða flutt inn

frá Noregi eða beint frá Canada, og getur það verið opin leið fyrir menn, frá hvoru landinu þeir flytja. Jeg veit, að refarækt Norðmanna er í miklu álti. Er þar varla um að ræða svo ljelegt silfurrefaskinn, að ekki fáist fyrir það að minsta kosti 200 krónur, og alt upp í 2000 kr.; jafnvel dæmi þess, að þau hafa selst á 4000 kr.

Hjer eru að ýmsu leyti betri skilyrði til refaræktar en í Noregi. Má sjerstaklega minna á það, að hjer er hægt að fá nóg af ódýrum fiski og sömuleiðis hrossaketi, sem hvorttveggja er ágætt til refaeldis.

Jeg hefi tekið með tvær aðrar dýrategundir, sem jeg hygg að mundu verða til mikillar nytsemdar hjer á landi. Í fyrsta lagi eru það kanínur. Skal jeg nefna tvær tegundir, sem algengar eru í Danmörku og fleiri nálægum löndum, svonefnda Pels-kanínu, sem er ræktuð vegna skinnsins, sem hefir gefið góðan arð undanfarin ár, og Angóra-kanínuna, sem ræktuð er vegna ullarinnar.

Loks vil jeg svo minnst á Moskusnautin, eða sauðnautin, eins og þau eru stundum kölluð á íslensku. Það eru norðurheimskautsdýr, ákaflega harðgerð og mundu þrífast vel í loftslagi hjer á landi. Hefir einn mjög merkur maður, Vilhjálmur Stefánsson landkönnuður, skrifað um sauðnautarækt hjer á landi og spáð góðu um hana. Þessi dýr eru nú mjög að ganga til þurðar í sínum upphaflegu heimkynnum, Norður-Ameríku og Grænlandi.

Jeg þykist vita, að það, sem mönnum muni vera mestur þyrnir í augum í sambandi við innflutning dýra, sje smit hættan. Skal jeg því taka það fram, að jeg hefi átt tal um þetta mál við Hannes Jónsson dýralækni, og telur hann

eigi hættu á ferðum, þó að leyfður sje innflutningur þessara dýra, allra síst sauðnauta frá Norður-Grænlandi.

Jeg skal vekja athygli á því, að einangrun og eftirlit með refum og kaninum yrði tiltölulega mjög auðvelt, af því að þau dýr eru ávalt geymd í vönduðum girðingum. En dýralæknir telur, að af dýrum stafi engu meiri smithætta, ef eftirlit er haft með þeim, en af mönnum og ýmsum varningi, sem hingað flytst. Hæstv. forsrh. vildi halda því fram við mig áðan, að ekki hefðu verið flutt inn dýr í sinni stjórnartíð. Jeg get að vísu ekki sannað neitt um þetta, en held þó hinsvegar, að svo hafi verið um alifugla og hunda.

Sökum þess að jeg vil gæta allrar varúðar í þessu efni, hefi jeg ekkert á móti því, að till. verði vísað til hv. landbn. og umr. frestað um hana. Gefst þá n. tækifæri til að athuga, að gætt sje nægilegrar varfærni. Vildi jeg síst verða til þess að greiða veg hingað til lands munn- og klaufaveiki, en jeg sje enga sjerstaka hættu á því, þótt till. verði samþ.

Fors- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Fyrst hv. flm. lagði ekki beinlínis til, að þessari till. yrði vísað til landbn., þá vil jeg hjer með. gera það að till. minni.

Jeg skal geta þess, að ríkisstj. hefir lögum samkv. heimild til að leyfa innflutning lifandi dýra. En ástæðan til þess að þessi till. er komin fram, mun vera sú, að jeg hefi ávalt í minni stjórnartíð synjað um slík leyfi, ef um spendýr hefir verið að ræða, og jeg mun heldur eigi framvegis taka á mig þá ábyrgð, að leyfa innflutning á lifandi spendýri. Jeg tel brýna nauðsyn

bera til þess, að hv. d. athugi nú vel í sambandi við þá löggjöf, sem hjer var gerð í fyrra, hve langt megi ganga í þessum efnum án þess að stofna landinu í voða. Það mun ávalt verða svo, að mest hættan stafar af lifandi dýrum, þó að jeg hinsvegar viðurkenni, að minni hætta stafi af þessum dýrum, sem hjer er um að ræða, en ýmsum öðrum.

Jafnvel þó að þessi till. yrði samþ., er nauðsyn til að taka fram, frá hvaða löndum þau dýr megi vera, sem leyfður yrði innflutningur á; en um það er ekkert tekið fram í till.

Hv. flm. taldi það draga úr smitunarhættunni, að þessi dýr yrðu geymd í girðingum; en í því er engin trygging, því að girðingarnar geta ávalt bilað. Það verður að vera trygt, að ekki stafi smitunarhætta af dýrunum, þegar þau koma hjer í land, því að þaðan í frá er engu eftirliti að treysta; verður því að leggja megináherslu á það, að dýrin sjeu eigi flutt inn frá þeim löndum, þar sem veikindahætta er.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Jeg hefi í raun og veru litlu að svara hæstv. forsrh., en það er aðeins eitt, sem jeg legg aðaláhersluna á, að orðum sjerfræðinganna verður að treysta best í þessu máli. Hæstv. forsrh. taldi girðingar eigi tryggar. En jeg vil benda á, að í norður-Noregi eru refir geymdir í girðingum, sem taldar eru alveg öruggar; og yrðu refirnir fluttir þaðan, mundu þessar girðingar verða teknar með. Svo mundi og vera um kanínur; girðingar yrðu fluttar samhliða, en þær eru altryggar þar sem jeg hefi sjeð þær.

Sem sagt, jeg vona, að hv. n. athugi

þetta mál með skilningi og velvild. Það er alls ekki mín meining, að jeg vilji ganga lengra heldur en trygt er, en hinsvegar álit jeg ekki neina ástæðu til að forðast þennan innflutning; ef hægt er að flytja refina inn án hættu, þá á að gera það, og það er mitt álit að hægt sje.

Pjetur Ottesen: Það er, býst jeg við, ekki að ástæðulausu, þó að menn tali um varfærni í sambandi við þetta frv., sem hjer er um að ræða. Það er þó ein undantekning, skilst mjer, frá þessu, og það er um sauðnautin, og það þó því aðeins, að þau sjeu flutt frá Grænlandi eða svæðinu norðan við Scoresbysund, eða við Franz-Joseps-fjörðinn. Jeg hygg, að um sauðnaut, sem flutt yrðu þaðan, sje það örugt, að frá þeim stafaði engin sjúkdómshætta. En hvað hin dýrin snertir, þá býst jeg við, að þar geti verið töluvert öðru máli að gegna, og sjerstaklega þar sem jeg býst við, að innflutningur verði frá löndum, þar sem gin- og klaufaveiki hefir verið, og er þá sennilega enn, þó hún kunni að liggja niðri í bili.

Eins og menn sjálfsagt muna, hafa hjer tvívegis komið fram till. um það, að veita nokkurt fje til þess að flytja inn sauðnaut. Það var myndað fjelag hjer af nokkrum áhugasömum mönnum, sem vildu fara til Grænlands og afla þar sauðnauta. Þeir leituðu styrks hjá þinginu, og var samþ. hjer í Nd. á þinginu 1927 að veita 20 þús. kr. í þessu augnamiði. Málið fór svo til hv. Ed., sem feldi styrkveitinguna alveg niður, og var þess ekki kostur að taka hana upp aftur, því að það hefir verið svo tvö síðustu þing, að Nd. hefir fengið Ed. fult alræðisvald í hendur til þess að

afgreiða fjárlögin. Það hefir nú komið til tals í fjvn. Nd. að taka upp slíka fjárveitingu, og ef svo verður, þá er vitanlega alveg sjálfsagt að leyfa innflutning á þessum dýrum, enda ekkert að óttast, ef þau eru flutt inn frá Grænlandi.

Jeg vil þess vegna taka undir með þeim deildarmönnum, sem jeg býst við, að verði nokkuð margir, að gagnvart hinum dýrunum verður allan vara að hafa, og ekki get jeg tekið undir ummæli hv. flm., að örugt sje að byggja á umsögn fagmanna, ef dæma skal eftir framkomu þess manns, sem nú er dýralæknir hjer í Reykjavík, í gin- og klaufaveikismálinu á síðasta þingi.

Eins og menn rekur sjálfsagt minni til, reit hann bækling í fyrravetur um það mál, og gat þar um nokkrar vörutegundir, sem hætta væri á að flytja til landsins. Hitt er deildarmönnum jafnkunnugt, að afgreiðsla frv. um varnir gegn því, að gin- og klaufaveikin bærst til landsins, var þannig, að feldar voru úr frv. nokkrar af þeim vörutegundum, sem dýralæknirinn fullyrta um í þessari ritgerð sinni, að væru hættulegar. Þetta var þó ekki af því, að sú skoðun væri ekki ríkjandi hjá meiri hl. þm., að banna ætti innflutning á þessum vörum, heldur af hinu, að það var orðið svo naumt fyrir með afgreiðslu málsins, að ekki þótti fært að taka ákvæði um þetta upp í frv. aftur í Nd. og láta það fara þannig til Ed. aftur. En til þess að láta vilja Nd. og meiri hl. þingsins koma skýrt og skörinort fram, var samþ. hjer þáltill. um það, að láta haldast áfram innflutningsbann á þessum vörutegundum, þ. e. smjöri, eggjum og osti. Var þetta, eins og jeg nú hefi lýst, byggt á rökstuddum

ummælum dýralæknis, sem lágu hjer fyrir deildinni. En hvað skeður svo? Stj. nemur strax að þingi loknu þessi ákvæði úr gildi, og jeg hefi heyrt full- yrt, að það hafi verið gert með sam- þykki dýralæknis, og fyrst svo er, þá lít jeg svo á, að ekki sje eins mikið ör- yggi fólgið í ummælum þess manns eins og fram kom hjá hv. flm. Jeg held því, að fullkomin ástæða sje til að vísa þessu máli til nefndar, og á sú nefnd og þingið alt að hafa fullkomna varfærni í þessu efni, því að þótt það geti orðið til einhverra hagsbóta að ala hjer upp þessa silfurrefi eða blárefi, og svo þess- ar kanínur, sem hv. flm. hafði svo mörg sjerfræðinöfn um, sem jeg ekki kann eftir að hafa, þá held jeg, að slík rækt verði aldrei neinn höfuðatvinnuvegur. En hinsvegar getur öðrum aðalatvinnu- vegi landsmanna stafað mikil hætta af þessum innflutningi, ef illa tekst til.

Jón Ólafsson: Hæstv. forsrh. gat þess áðan, að ekki hefði verið leyft að flytja inn spendýr, og það af þeim ástæðum, að hætta gæti stafað af þeim um smit- un á gin- og klaufaveiki. Jeg hefi orðið þess var víða um land, að með þessari ítrefuðum varfærni þykir of langt gengið. Hafa fleirum sinnum komið fram raddir um það, að gott væri að fá ýms- ar skepnur til kynbóta utanlands frá, t. d. sauðfje, en það er eins og allur fjöld- inn hjer líti svo á, að það sje ekkert annað að gera en að stympast gegn öllu, sem á að gera í þessum efnum, án þess að hafa nokkrar tryggingar í framkvæmdum. Mjer finst, þegar um það er að ræða að skapa landsmönnum nýja tekjulind, þá verður fyrst í stað að athuga það með tilliti til þess, hvort ekki sje hægt að gera það án þess að

öðru sje stofnað í voða; t. d. það, sem hjer er um að ræða í þáltill., þar er þess að gæta, að við eigum nógar eyjar og annes, þar sem hægt er að einangra þessar skepnur um lengri tíma, því að það hljóta að vera einhver tímatakmörk fyrir því, hve lengi þarf að einangra til þess að fyrirbyggja smitun. Þetta verður að athuga grandgæfilega, og jeg skil ekki annað en að hægt sje að finna einhverja heppilega úrlausn, aðra en þá að gera sig tryggan með því að gera ekki neitt. Það er auk þess ómótmælan- legt, að það er of mikil varfærni, sem drepur fjölda af framkvæmdum lands- manna, þannig að hitt og þetta má ekki gera, af því að það þykir, einhverra hluta vegna, ekki trygt, en hitt er ekki athugað, hve mikið gott landsmenn geta haft af því, ef alt er tekið með, til þess að tryggja atvinnulífið.

Jeg hefi ofurlítið kynt mjer um silf- urrefarækt; mjer finst, að það atriði geti verið svo mikils varðandi um fram- tíð landsmanna, ekki síst landbúnaðar- ins, að hjer verði umfram alt að at- huga allar leiðir til að koma slíkri at- vinnugrein á. Jeg vildi því vænta þess, að hv. n. athugaði þetta sjerstaklega vandlega og ljetei ekki varfærnina eina og hræðsluna ráða fyrir þessu máli, eða ráða fyrir góðri athugun á því.

Flm. (Gunnar Sigurðsson): Hv. 3. þm. Reykv. tók að mestu af mjer ómak- ið, og þakka jeg hv. þm. fyrir hans góðu undirtektir og skilning á þessu máli. En jeg hafði hugsað mjer að benda á þá leið, að það mætti einangra dýrin í eyjum.

Að því er snertir dýralæknana, þá vil jeg geta þess, að það voru fleiri en einn dýralæknir, sem jeg átti tal við

um þetta, og sögðu þeir mjög vel hægt að búa svo um, að ekki stafaði hættu af. Og jeg vona, þó að þessu máli verði vísað til n., að það nái samt fram að ganga.

ATKVGR.

Till. vísað til landbn. með 16 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 64. fundi í Nd., 8. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 45, n. 521).

Frsm. (Lárus Helgason): Jeg þarf ekki að hafa langa framsögu í þessu máli, því nál. ber með sjer, hvað n. leggur til. Breyt. sú, er n. leggur til að gerð verði, er vegna þess, að í lögum er til heimild sú, er þessi till. á að veita. En þar sem n. sýnist ekkert vera í veginum fyrir því, að innflutningur á þessum dýrum verði leyfður, leggur hún til, að þessari till. verði breytt í áskorun til stj.

Eins og sagt er í nál., þá leggur n. til, að rjett sje að leyfa innflutning á sauðnautum og silfurrefum, en hún getur ekki fallist á, að leyft sje að flytja inn kanínur. Nú er á ferðinni frv. um refarækt, sem sennilega verður að lögum, og virðist eðlilegt, að mönnum sje þá einnig gert mögulegt að rækta silfurrefi.

N. dylst ekki, að það muni kosta allmikið að flytja inn sauðnaut, en nú mun í ráði að ætla til þess nokkra fjárupphæð í fjárlögunum fyrir árið 1930, svo frekar gæti orðið framkvæmd úr þessu.

N. leitaði álits dýralæknis um, hvort hætta nokkur væri í því fólgin að Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

flytja inn þessi dýr, og taldi hann það fráleitt. Samkv. þessu leggur n. því til, að till. verði samþ. með þeirri breyt., er greinir á þskj. 521.

Gunnar Sigurðsson*): Jeg get verið hv. landbn. þakklátur fyrir afgreiðslu þessa máls, því þó það kæmi að vísu nokkuð seint frá henni, þá hefir hún borið fram 2 frv., er byggjast á þessari till. Er það frv. um refarækt og moskusnaut.

Jeg tók það fram við fyrri hluta þessarar umr., að rjett mundi að leyfa innflutning sauðnautanna vegna þess hagnaðar, sem af því mætti hafa. En svo taldi jeg líka rjett að gera tilraun með silfurrefi, því jeg hygg, að það megí vel takast að gera þá arðvænlega hjer. T. d. hygg jeg, að loftslagið sje heldur heppilegt fyrir þá. Þegar jeg sagði þetta, þá var mjer að mestu ókunnugt um það, hvort menn hefðu yfirleitt áhuga á þessu, en síðan hafa mjer borist brjef frá ýmsum mönnum, er hafa lýst áhuga sínum á þessu og telja, að flytja megí inn, ekki aðeins silfurrefi, heldur og svarta refi. Hafa þeir mjög verðmætt skinn, en hafa hinsvegar þann kost, að þeir eru mjög ljettir á fóðrum. Annars þekki jeg lítið til þeirra.

Því verður að vísu ekki neitað, að töluverður vandi er að fást við refarækt, og má því búast við, að það verði einungis í smáum stíl fyrst í stað. Í Noregi var það svo fyrst er þeir byrjuðu á innflutningi þessara dýra, að sum búin töpuðu, en önnur græddu. Vitanlega þarf að hafa gott eftirlit með þess-

*) Ræðuhandr. ófyrlesað.

um búum, og er nauðsynlegt, að stj. semji reglugerð um þau og hafi fult eftirlit með því, ef refir verða fluttir inn. Jeg mun setta mig við það, þó hv. landbn. hafi felt niður loðkanínurnar úr till. minni. Að visu veit jeg til þess, að þessi loðkanínurækt hefir borið sig vel erlendis, en að öðru leyti skal jeg ekki fást um það.

Rjett þykir mjer að geta þess, að mjer hefir skrifað maður vestur í Ameríku og boðist til þess að flytja inn moskusrottur. Jeg álit, að fullkomlega sje hægt að hafa eftirlit með því undir stjórn dýralæknanna og landsstj., að þetta verði engum til skaða. En hinsvegar ætti það að geta orðið til mikils hagnaðar. Jeg vil ekki vera að tefja umr. meira. Aðeins vil jeg endurtaka þakklæti mitt til hv. landbn.

Halldór Stefánsson: Það var þegar vitanlegt og hefir líka komið skýrt fram við umr., að till. þessi er alveg óþörf, þar sem heimildin er áður til í lögum. (GunnS: Stj. vill ekki leyfa innflutning, nema hún fái til þess beina heimild þingsins). Hv. landbn. leggur nú til, að þessari þáttill. sje breytt í áskorun til stj. um að gefa leyfi til innflutnings, en vill þó undanskilja loðkanínur þessari áskorun. Jeg tel nú meira en vafasamt, að rjett sje að skora á stj. að gefa leyfi til að flytja inn refi, enda þótt silfurrefir sjeu nefndir. Bæði mun nú vera svo, að hagnaður að slíku mun vera mjög tvísýnn, og svo er það heldur ekki með öllu áhættulaust. Bæði getur verið um sýkingarhættu að ræða, þótt jeg vilji nú reyndar ekki gera mikið úr henni, og svo er erfitt að tryggja það, að varslan sje fullkomlega örugg. Það

gengur nógu erfiðlega að fást við okkar eigin viltu refi, þótt ekki sje við bætt. En það eru dæmi til, að refir hafa sloppið úr girðingu, og kann enn svo að fara. Það kemur fram bæði í grg. og nál., að þessu er ábótavant.

Þá heyrðist mjer hv. flm. líka vera farinn að draga nokkuð úr væntanlegum arði af refainnflutningi í síðustu ræðu sinni. Reynslan í Noregi bendir líka í þá átt, að ábatavonin sje ekki alveg skýlaus. Það er og sjáanlegt, að slík bú, með einu pari eða svo, yrðu mjög dýr í rekstri. Og við mikinn stofnkostnað og dýran rekstur bætist svo stundum það, að dýrin tímgastr ekki. Að öllu athuguðu virðist mjer ábatavonin svo tvísýn og innflutningur þó ekki hættulaus, að það sje meira en vafasamt, hvort rjett sje að fara að skora á stj. að leyfa slíkan innflutning.

Þá er nú ekki annað eftir en moskusnautin. En vegna þeirra er þessi þáttill. allsendis óþörf. Nú liggur fyrir frv. til l. um innflutning og ræktun sauðnauta og allstór upphæð er nú í fjárl. um sama. Mjer virðist því liggja fyrir yfirlýstur skilningur og vilji þingsins, að minsta kosti hv. Nd., um innflutning sauðnauta. Þessi þáttill. er því að mínu viti allsendis óþörf.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg vil skora á hæstv. stj. að beita þeirri heimild, sem hún fær til að leyfa innflutning á refum, með varúð. Jeg hygg, að slíkt leyfi geti orðið til stórskada, ef ekki væri sjeð svo fyrir, að valin væru góð undaneldisdýr. — Það hefir orðið sú reynsla í Noregi, að valið hefir

*) Ræðuhandr. ófirlésið.

ekki reynst nógu vandvirknislega gert. Þau dýr, sem þeir fluttu fyrst inn og áttu að vera 1. flokks dýr, reyndust það ekki. Þeir, sem fluttu inn, sluppu að vísu vegna þess, að þeir gátu selt viðkomuna til annara, sem svo stórtöpuðu á sínum kaupum, af því dýrin reyndust ekki 1. flokks vara. Þar sem náðst hefir í stofn af bestu tegund, hefir þetta verið mjög arðvænlegur atvinnuvegur. Svo hefir það t. d. reynst í Canada og víðar, sem jeg hefi spurnir af. Jeg er viss um, að 1 par af góðum stofni, enda þótt það kosti 40—60 þús. kr., gæti gefið góðan hagnað. En ódýrt par, sem kostar kannske 4—16 þús. kr., gæti orðið til stórtjóns sem stofn. Jeg vil því alvarlega skora á ríkisstj. að gæta þess, ef hún leyfir innflutning á silfurrefum, að inn sjeu aðeins flutt dýr af bestu tegund.

Gunnar Sigurðsson*): Jeg hefi litlu að svara hv. 1. þm. N.-M. Hv. þm. var að tala um, að hætta gæti verið á því, ef silfurrefir væru fluttir inn, að þeir slyppu úr girðingum. Jeg held því fram, að á þessu sje engin hætta. Þeir einir mundu flytja silfurrefi inn, sem hefðu fullan skilning á að hafa þá í öruggri geymslu. Og jeg fyrir mitt leyti held nú, að þótt silfurrefir slyppu, þá mundu þeir ekki lifa viltir hjer á landi. Þeir eru orðnir of mikið ræktaðir til þess. Hv. þm. talaði um, að hætta gæti verið á því, að þeir tímguðust ekki. Það held jeg að sje ekki rjett. Þeir tímgastr einmitt betur en mórauðir refir, sem eru minna ræktaðir.

Þá sagði hv. þm., að jeg hefði í ræðu

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

minni dregið úr þeirri arðsvon, sem væri af innflutningi refa. Þetta er ekki rjett. Jeg vildi ekkert gylla þetta og sagði bara, að Norðmenn hefðu grætt alment. Hjá sumum þessum 300 búum, sem til eru í Noregi, hefir gróðinn orðið mjög mikill, jafnvel yfir 100%. En það er rjett, sem hv. þm. N.-Ísf. sagði, að þeir lentu fyrst á slæmum stofni. En það er áriðandi, að sem allra best sje til stofnsins vandað, eins og er með öll undaneldisdýr. Það er að vísu rjett að fara varlega af stað með þetta eins og alt annað. En ef einhver vill byrja á þessu og leggja fram til þess fje, þá finst mjer ekki rjett að banna það. Í Canada hefir þetta reynst mjög gróðavænlegur atvinnuvegur. En þar hygg jeg, að skilyrði hvað landslag og loftslag snertir sjeu mjög lík því, sem hjer er. Hvað það snertir stöndum við síst ver að vígi en Norðmenn. Og við höfum það skilyrði fram yfir Norðmenn, að við höfum ódýra og góða fæðu handa dýrunum, þar sem hrossaketið er. Þá aðstöðu hafa Norðmenn ekki.

Halldór Stefánsson: Jeg hefi sýnt fram á það, að ef þáltill. þessi, eins og hv. landbn. vill láta hana ganga fram, verður samþ., þá er ekkert í henni eftir, sem máli skiftir, nema refirnir. Hv. landbn. leggur til, að loðkanínurnar sjeu feldar úr till. Og fyrir innflutningi sauðnauta verður sjeð á annan hátt. Þá standa bara refirnir eftir. (GunnS: Það er líka aðalatriðið). Og þar sem þessu er haldið fast fram í nál. og grg., að hjer sje um stórgróðafyrirtæki að ræða — og fært sem aðalástæða fyrir till. —, en er nú dregið mjög í efa að svo sje, og það af flm. sjálfum, en er

auk þess ekki hættulaust um sjúkdóma-hættu og það að dýrin geti sloppið, þá held jeg, að það sje lítil ástæða til að skora á stj. að leyfa þennan innflutning, sem auk þess er heimilaður, og er því óþarft til viðbótar þeirri heimild, sem stj. hefir áður til að gefa þessi leyfi.

Hv. flm. sagði, að þeir einir mundu flytja inn refi, sem vit hefðu á að ganga svo frá girðingum, að þeir slyppu ekki. Jeg hygg nú, að enginn refaeldismaður hafi viljað sleppa refum úr gæslu, en þó hefir það komið fyrir. Það er aldrei hægt að forsvara, að slíkt geti ekki komið fyrir af vangá eða yfirsjón. Og þótt hv. flm. segðist „næ r r i“ treysta sjer til þess að fullyrða, að þessir silfurrefir gætu ekki lifað viltir, þá er sáralítill trygging í því. Þá áleit hann, að þessir refir gætu ekki lifað hjer viltir, en þorði þó ekki að fullyrða það. Þessir refir lifa norðarlega á hnettinum, og er því engin ástæða til að ætla það, að þeir geti ekki lifað hjer viltir.

Frsm. (Lárus Helgason): Hv. 1. þm. N.-M. áleit ekki hættulaust að leyfa innflutning á þessum umræddu dýrum, vegna þess að refirnir gætu sloppið. Jeg veit ekki betur en að nú sjeu þegar starfrækt nokkur refabú, og þá er alveg sama hætta með þau, hvort sem inn er flutt eða ekki. Þar sem refir þeir, sem inn verða fluttir, eru afardýrir, þá munu menn kynna sjer svo vel, hvernig þeir verða geymdir örugglega, svo þeir sleppi ekki, enda er þegar fengin fullkomin reynsla fyrir því, að hjer tekst vel að geyma refi í girðingum, því það væri vitanlega eigendunum stórtjón að tapa þessum dýrum.

Mjer finst ástæðulaust að standa í vegi fyrir þessari atvinnugrein, sem hefir reynst öðrum þjóðum stórkostlega arðvænleg. Í Noregi var það að vísu misbrestasamt í byrjun, en nú eru þeir að ná sjer betur á strík og eru farnir að reka þetta með góðum hagnaði síðustu árin. Það er full ástæða til að ætla, að þetta geti líka orðið til hagnaðar hjer á landi. Og jeg tel enga þörf á svo mikilli varfærni, að leyfa ekki stj. að gefa framtakssömum mönnum kost á að gera tilraunir með þetta.

Gunnar Sigurðsson*): Jeg gleymdi einu atriði, þegar jeg var að svara hv. 1. þm. N.-M. Þessi till. er meðal annars fram borin vegna þess, að stj. hefir tjáð, að hún mundi ekki veita leyfi til innflutnings lifandi dýra, nema hún fengi stoðir undir þau leyfi frá þinginu. Hæstv. atvmrh. hefir einmitt lýst þessu yfir.

Halldór Stefánsson: Jeg vil aðeins bæta því við ræðu hv. flm., að jeg álit það mjög vafasamt, að þingið eigi að veita stj. slíka hvatning með því að samþ. þessa áskorun.

ATKVGR.

Brtt. 521 (ný tillgr.) samþ. með 15:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 16:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: JJós, JAJ, JÓL, JS, LH, MG, MJ, ÓTh, SE, SÁÓ, ÁÁ, BSt, BÁ, GunnS, HG, HV.

nei: MT, PO, SvÓ, HStef, ÞorlJ.

TrP greiddi ekki atkv.

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

Sex þm. (BSv, EJ, HJ, HK, IngB, JörB) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 578).

8. Útrýming fjárkláða.

Á 27. fundi í Nd., 20. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um undirbúning til útrýmingar fjárkláða (A. 156).

Á 28. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 64. fundi í Nd., 8. maí, var till. tekin til einnar umr.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Það var fyrir tilmæli frá Búnaðarfélagi Íslands, að landbn. flutti þessa till., enda er hún að mestu shlj. till., er samþ. var á Búnaðarþinginu.

Hv. þdm. eru nú farnir að kannast við fjárkláðamálið, því frv. hafa verið lögð fram um það á undanförunum þingum, þótt ekki hafi þau náð afgreiðslu út úr þinginu. -- 1926 flutti landbn. þessarar deildar frv. til l. um útrýmingu fjárkláðans. Eftir því átti að fyrirskipa þrennar útrýmingarbaðanir með stuttu millibili og undir opinberu eftirliti. Þetta frv. var samþ. hjer í Nd. og afgr. til Ed., en sú hv. d. vísaði málinu frá með rökst. dagskrá. Ástæðan til

þess mun hafa verið sú, að hv. Ed. leit svo á, að ekki lægju nægileg rök fyrir því að ráðast í svo dýra framkvæmd sem slíkar útrýmingarbaðanir hefðu óneitanlega orðið. Meðal annars var kveðið svo að orði í dagskránni, að stj. skyldi leita álits sýslunefnda í landinu um þetta mál. Jeg veit nú ekki til þess, að stj., sem þá var, gerði það. En í þess stað mun hún hafa lagt fyrir sýslumenn að láta hreppstjóra safna skýrslum um útbreiðslu fjárkláðans. Þær skýrslur, sem samkv. því var safnað, sýndu það, að fjárkláðinn var mjög útbreiddur. Hann mun hafa gert vart við sig meira og minna í öllum sýslum landsins, nema þá í Skaftafellssýslum. Í sumum sýslum skifti samanlögð tala sjúklinga hundruðum. Að þessum upplýsingum fengnum lagði svo stj. fyrir næsta þing frv. shlj. því, er þessi hv. d. hafði samþ. árinu áður, en það náði heldur ekki samþ. og var vísað frá með rökst. dagskrá hjer í þessari d. Á sama þingi kom líka fram frv. frá hv. þm. Barð. um sauðfjárbaðanir. Var þar stefnt að því að skerpa eftirlit með árlegum böðunum, en líka var í því heimild fyrir atvmrh. að gera sjerstakar ráðstafanir, ef veikin færi í vöxt. Því frv. var vísað til stj. Í fyrra lagði sami hv. þm. enn frv. fram um sama efni, en það gekk heldur ekki fram. Þetta yfirlit sýnir, að þingið hefir haft áhuga fyrir þessu máli undanfarið, þó það hafi ekki borið gæfu til að afgreiða lög um það. Það liggur nú í hlutarins eðli, enda annað ekki komið fram á undanförunum þingum, að allir eru sammála um takmarkið, sem stefna beri að í þessu máli: útrýming fjárkláða úr landinu.

En hinsvegar hefir orðið ágreiningur

ur um leiðirnar til þess að ná þessu takmarki. Sumir vilja hefjast handa, fyrirskipa útrýmingarbaðanir um land alt og gera sem mest á einu ári. Aðrir vilja fara hægt, verjast útbreiðslu veikinnar, og gera sjer von um, að takast megi að yfirvinna hana smátt og smátt með árlegum þrifaböðunum, ef strangt eftirlit er haft með þeim. Það er sú stefna, sem hv. þm. Barð. hefir haldið fram.

Með þeirri till., sem hjer liggur fyrir, er ekki skorið úr þessum ágreiningi. Till. fjallar aðeins um það, að nauðsynlegur undirbúningur sje gerður í þessu máli, og jeg verð að líta svo á, að sá undirbúningur sje nauðsynlegur, hvor leiðin, sem svo kann að verða farin.

Eins og till. ber með sjer, er stj. ætlað að undirbúa þetta mál og leggja það fyrir þingið 1931. Í fyrsta lagi er ætlast til, að stj. afli sjer sem bestra upplýsinga um þetta mál og leiti áhlits þeirra manna, sem besta þekkingu hafa á því, t. d. dýralækna og annara fagmanna. Í öðru lagi er ætlast til, að gerðar verði nákvæmar tilraunir með baðlyfin og skorið úr því, hver sjeu best og nothæfust. Jeg verð að líta svo á, að þetta, að fundin sjeu hin heppilegustu baðlyf, sje undirstaða þess, að lækning veikinnar geti tekist vel og giftusamlega. Það hefir oft komið fyrir, að þau baðlyf, sem bændur hafa fengið, hafa reynst óhæf, og slíks eru meira að segja dæmi, þegar útrýmingarbaðanir voru fyrirskipaðar af stjórnarvöldunum. Jeg minnst þess, að haustið 1921 voru fyrirskipaðar baðanir í nokkrum hreppum Eyjafjarðarsýslu, en baðlyfin reyndust illa, og það var álit ýmsara manna, að þau hefðu

verið með öllu ónýtt, því að kláði kom upp aftur eftir stuttan tíma á sömu bæjum. Þetta baðlyf, kreolín, sem þá var notað, hafði frosið og skemst, og líklega orðið óhæft með öllu. Það er vitanlegt, að til eru baðlyf, sem örugg eru um að drepa kláðann. Svo var með tóbakið, en það þótti að ýmsu leyti óhentugt, og er auk þess mjög dýrt. Það má því telja víst, að skynbærir menn, sem sjerþekkingu hafa á þessu efni, muni, með því að gera tilraunir með baðlyfin, geta fundið það baðlyf, sem bæði kemur að fullum notum og er hentugt. Og að skera úr því, hvaða baðlyf eigi að nota, er sá sjálfsagðasti undirbúningur, sem hægt er að gera í þessu máli.

Í þriðja lagi er ætlast til þess samkv. þessari till., að stj. hlutist til um, að nægilega margar sundþrær verði bygðar í hverjum hreppi, svo að ekki þurfi að baða fje í öðru en þeim. Jeg geri nú ráð fyrir, að einhver kunni að spyrja, hvort þetta sje hægt án þess að veita styrk til að koma sundþrónum upp. Jeg álit, að styrk ætti ekki að þurfa að veita í þessu skyni. Sundþrær eru nú víða komnar, og jeg hygg, að bændur muni fljótt sannfærast um, að það er hagnaður fyrir þá sjálfa að eignast nothæf baðtæk. Jeg hygg því, að nægja mundi, að stj. lagði það fyrir sveitarstjórnirnar að beita sjer fyrir, að sundþrómi verði komið upp.

Eftir að þessi undirbúningur er gerður, sem jeg hefi nú lítilega drepit á, er ætlast til, að stj. láti endurskoða löggjöfina um þetta efni og leggi svo fram frv. um málið á þinginu 1931.

Jeg hygg, að það sje aðallega tvent, sem orðið hefir þessu máli að falli

undanfarið. Annað er óvissan um árangur af því, þó að fyrirskipuð yrðu almenn útrýmingarboð. Hitt er það, að enn sem komið er er kláðinn ekki svo mikill, að hann geti heitið landplága, og því eru þeir, sem lítið hafa orðið við veikina varir, mjög á móti því, að miklu sje til kostað í þessu máli. En samkv. álitu dýralæknis getur veikin brotist út á ný, gengið yfir landið sem faraldur og orðið svæsnari en hún hefir verið síðustu áratugi. Hvað óvissuna snertir, eða öllu heldur trúleysið á útrýmingarbaðanirnar, er það að segja, að reynslan hefir sýnt, að hægt er að útrýma kláðanum. Það er víst, að þessari veiki var útrýmt á síðari hluta 18. aldar, og síðan lá hún niðri frá 1782—1855, að hún fluttist til landsins aftur með enskum hrútum. Jeg býst ekki við því, að menn vilji nú hafa sömu aðferð og þá, niðurskurðinn, en þá vil jeg benda á það, að þegar útrýmingarbaðanir fóru fram 1903—1905, sýndi það sig, þó að framkvæmd þeirra væri ekki eins rækileg og nú mundi verða, að kláðanum var útrýmt í heilum hjeruðum. Að minsta kosti þori jeg að fullyrða það, að honum var útrýmt í Eyjafirði. Þegar honum skaut þar upp aftur, var hann aðfluttur. Eins og kunnugt er, er nú fengin meiri reynsla og vísindaleg þekking á þessum sjúkdómi en nokkru sinni áður, og ef þessi undirbúningur færi fram, sem lagt er til í þessari till., hygg jeg, að við stæðum betur að vígi en nokkru sinni áður til þess að hefja baráttuna gegn þessum óvini með fullum árangri. Jeg verð því að vænta þess, að hv. þd. geti fallist á þessa till.

Pjetur Ottesen: Það má með sanni

segja, að á undanförunum þingum hefir ríkt of mikið tómleiti í því að taka til greina skynsamlegar bendingar um að halda niðri fjárkláðanum í landinu á kostnaðarlítinn hátt. Eins og hv. frsm. tók fram, hafa í þessu máli ríkt tvær stefnur á undanförunum þingum. Önnur er sú, að stofna til útrýmingarbaðana um land alt. Var sú leið farin fyrir allmörgum árum, þegar norskur dýralæknir var fenginn hingað til þess að standa fyrir böðununum. Hin leiðin er sú, að tryggja betur en nú er gert með lögum um sauðfjárböðun, að strangara eftirlit sje haft með hinum árlegu þrifaböðunum, og er ýmislegt, sem bendir í þá átt, að með tryggara eftirliti en nú er mætti ná betri árangri í að halda kláðanum niðri í landinu, og jafnvel takast að útrýma honum með öllu. Á þinginu 1927 kom fram till. í þessa átt, en hún náði ekki fram að ganga og varð ekkert úr framkvæmdum. Og á síðasta þingi var tómleitið svo mikið í þessu máli, að till. í þessa átt dagaði uppi í n. Það er því ekki að ástæðulausu, þó að Búnaðarþingið vildi rumska við þinginu í þessu efni.

Mjer skilst, að fyrir þeirri n., sem um þetta mál fjallaði á Búnaðarþinginu, veki svipað hvað endanlega úrlausn málsins snertir og fyrir þeim mönnum, sem tryggja vilja eftirlitið með hinum árlegu böðunum. Byggi jeg það á því, að n. sjer sjer ekki fært að leggja til, nú í bili að minsta kosti, að ráðist sje í útrýmingarboðun um land alt. Jeg er þess sannfærður, að það má vinna mikið gagn með því að setja strangara eftirlit með hinum árlegu þrifaböðunum, þó að ekki sje annað gert. Hinsvegar skilst mjer, að með þessari till. sje öllum framkvæmdum

til endurbóta í þessu efni slegið á frest í 3—4 ár, því að till. gerir ekki ráð fyrir öðru en að þetta mál verði rannsakað og niðurstaða þeirrar rannsóknar síðan lögð fyrir þingið 1931. Það á því með öðrum orðum ekkert að gera í ár, ekkert 1930, og þótt þingið kunni eitthvað að gera í málinu 1931, verður ekkert um framkvæmdir á því ári. Jeg held, að þetta sje öfug aðferð og að rjett sje, eins og hv. þm. Barð. lagði til á þingunum 1927 og 1928, að reyna, hvað hægt verði að vinna á með því að skerpa eftirlitið með þrifaböðunum.

Þá gerir þessi till. ráð fyrir, að stj. verði falið að gera tilraunir með baðlyfin. Þetta er ekki nýtt. Fyrir nokkrum árum var samþ. hjer till. þess efnis, að baðlyfin skyldu rannsökuð af fræðimönnum. Þetta var gert, og nú átti svo sem að vera fengin lausn á því, hvaða baðlyf væri einhlítt. En hver varð reynslan? Hún varð sú, að þetta baðlyf reyndist að dómi fjölda manna ver en þau baðlyf, sem áður höfðu verið notuð, og niðurstaðan varð sú, að þingið varð, vegna eindreginna tilmæla þeirra, er í hlut áttu, að gefa baðlyfjaverslunina alveg frjálsa aftur. Þetta baðlyf, sem hjer var um að ræða, þoldi ekki að frjósa og settist til, ef ekki var að gætt, svo að efnasamsetning þess raskaðist. Það var því ekki hægt að treysta neitt á það. Jeg segi það ekki, að þótt svo hafi farið um þessa tilraun, þurfi endilega að fara svo nú, en það er varhugavert að treysta því, að komist verði að óyggjandi niðurstöðu á þennan hátt.

Þá gerir þessi till. ráð fyrir því, að stj. hlutist til um, að sundþrær verði byggðar í hverjum hreppi. Hv. frsm. fór ekkert út í það, í hverju þessi íhlutun

stj. á að vera fólgin. (BSt: Jeg mintist á það). Já, hv. frsm. var eitthvað að tala um það, að styrk mundi ekki þurfa að veita í þessu skyni, en jeg er hræddur um, að þessi íhlutun muni bera lítinn árangur, ef svo á að vera. Jeg býst við því, að ef nauðsyn og yfirburðir sundþrótnna við böðun getur ekki sannfært menn í þessu efni, muni opinber íhlutun lítið gagn gera. Annars held jeg, að sundþrær sjeu nú svo víða komnar, að varla muni nokkur hreppur, svo að þar sjeu ekki fleiri eða færri sundþrær. Að minsta kosti er svo í Borgarfirði, en vel má þó vera, að sumum sýslum sje áfátt í þessu efni.

Loks gerir þessi till. ráð fyrir, að skýrslum sje safnað um útbreiðslu kláðans. Jeg veit nú ekki betur en að skýrslum sje safnað um þetta efni í flestum sýslum. Í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum fara t. d. fram árlega kláðaskoðanir í hverjum hreppi og eru skýrslur um þær sendar til sýslunefndarinnar.

Það, sem jeg hefi á móti þessari till. er það, að ef hún verður samþ., er öllum framkvæmdum í þessu efni slegið á frest að minsta kosti í 3 ár. En slíkt tel jeg ekki rjett. Jeg held, að það fyrsta, sem við eigum að gera í þessu máli, sje að skerpa eftirlitið með þrifaböðunum og sjá, hvað hægt verður að vinna á með því móti.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Hv. þm. Borgf. heldur því fram, að ef þessi till. verði samþ., sje öllum framkvæmdum slegið á frest í þessu efni. Jeg fæ ekki sjeð, að þetta þurfi endilega að vera eða að það leiði beint af þessari till., þó að það gæti vel farið saman, að skerpa eftirlitið með þrifaböðunum

til bráðabirgða og jafnframt að undirbúa þetta mál til endanlegrar lausnar. Jeg get því ekki fallist á, að þetta geti verið nein ástæða á móti þessari till.

Hv. þm. Borgf. drap á það, að það hefði áður verið ákveðið að rannsaka baðlyf. Jeg man eftir því máli, og var það þannig, að ákveðið var að framleiða baðlyf í landinu sjálfu, en ekki að rannsaka þau baðlyf, sem notuð voru áður. Hinsvegar er jeg sammála hv. þm. Borgf. um það, að þessi tilraun mistókst og baðlyfið reyndist óhæft. Jeg gat um það í minni fyrri ræðu, að í Eyjafjarðarsýslu hefði það reynst ónýtt, vegna þess að það hafði frosið. En jeg fæ með engu móti sjeð, að þótt þessi tilraun hafi mistekist í eitt sinn, þurfi að leggja árar í bát og gefast upp við að finna nothæft baðlyf. Þó að eftirlitið með böðunum væri skert, eins og hv. þm. Borgf. vill, og jeg hefi heldur ekkert á móti, að gert verði, kemur það ekki að neinum notum, nema það baðlyf, sem notað verður, sje hæft til þess að drepa kláðann. Jeg fæ því ekki sjeð, að hv. þm. Borgf. hafi á nokkurn hátt hrakið, að nauðsynlegt sje að rannsaka þetta mál. Jeg vil enn fremur benda á það — og það mælir óneitanlega með þessum lið till. —, að það hefir spurst, að nú sje farið að nota nýtt baðlyf, sem talið er óyggjandi, bæði í Englandi og Skotlandi.

Þá sagði hv. þm. Borgf., að hann hefði litla trú á íhlutun stj. um að koma upp sundþróum. Og mjer skildist á honum, að hann hjeldi jafnvel, að allar sauðkindur á landinu væru nú þegar baðaðar í sundþróum. Það er álit mitt, að meiri hluti sauðfjárins sje,

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

sem betur fer, baðaður svo. Og einmitt vegna þess að svo lítið vantar á, að hægt sje að baða alt sauðfje landsmanna í sundþróum, álit jeg það duga, að stj. leggi fyrir sveitarstjórnirnar að beita sjer fyrir, að þeim verði komið upp, þar sem þær vantar, því þær vantar áreiðanlega sumstaðar. Er enginn efi á, að sveitarstjórnirnar gætu miklu áorkað í þessu efni, með því að hvetja bændur til framkvæmda, þó enginn styrkur væri veittur.

Jeg vil endurtaka það, að jeg get ekki sjeð, að samþykkt þessarar till. geti á nokkurn hátt spilt fyrir, að gerðar sjeu bráðabirgðaumbætur á lögunum um sauðfjárbaðanir. Sú leið stendur opin eftir sem áður. En hitt er satt, að landbn. hefir látið það duga að bera fram þessa till. og ekki borið fram neitt frv. um sauðfjárbaðanir, en öðrum hv. þm. stendur sú leið opin, og jafnt fyrir því, þó þessi till. verði samþ.

Pjetur Ottesen: Að áliti dómbærra manna, þá eru sum þau baðlyf, sem nú eru notuð, öldungis örugg. Það getur því ekki verið ástæðan fyrir þessari till., að ekki sjeu fáanleg baðlyf, sem trygg sjeu. Oft er það líka svo, að það er ekki síður hægt að byggja á umsögn greindra og athugulla manna, sem langa reynslu hafa í þessu efni, heldur en lærðra fagmanna. Það hefir reynslan sýnt fullkomlega.

Hvað hinu viðvikur, að það nægi til að bæta úr því, sem áfátt kann að vera um sundþrær, að stj. leggi fyrir sveitarstjórnir að láta koma þeim upp, þá er því til að svara, að stj. getur ekki lagt þetta fyrir sveitarstjórnirna.

ar, því hún hefir ekkert skipunarvald um slíkt. Hún verður að fara að þeim bónarveg, og jeg legg ekki mikið upp úr því.

Hv. frsm. hjelt því fram, að ekki væri útilokað, þó þessi till. væri samþ., að herða jafnframt á eftirlitinu með hinum almennu sauðfjárböðunum. Það er að vísu rjett. En hingað til hafa allmargir menn ekki viljað þekkjast till. manna í þá átt, en starblínt á þá einu úrlausn: almenna útrýmingarboðun. Og því mun verða haldið fram, verði málið afgr. svona, að ekki sje ástæða til að gera neinar bráðabirgðabreytingar á löggjöfinni um sauðfjárboðanir, heldur bíða eftir þeirri niðurstöðu, sem þeir komast að, er falin verður rannsókn þessa máls. Það má því ganga út frá því, að ekki verði gerðar aðrar ráðstafanir á þessu tímabili, og mun það því rjett reynast, að verði till. samþ., er þar með öllum aðgerðum í málinu slegið á frest um að minsta kosti 3 ára skeið.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Fáein orð út af því síðasta, sem hv. þm. Borgf. sagði. Jeg skil ekki í því, þó nú kæmi fram frv. um breyt. á kláðalöggjöfinni, að þá yrði tími til að afgreiða það á þessu þingi. Það verða því engar framkvæmdir gerðar til ársins 1930, og tefur till. því ekkert þangað til. Það verður því aðeins um eitt ár að ræða, því 1931 er ætlast til, að þingið taki málið til meðferðar. En svo er till., eins og jeg hefi áður sagt, alls ekki því til fyrirstöðu, að þingið samþ. einhver bráðabirgðaaákvæði, ef tími er til þess, svo það er fjarstæða, að till. tefji nokkuð framkvæmdir í þessu máli.

Forseti (ÞorlJ): Þá hafa ekki fleiri kvatt sjer hljóðs, og er umr. lokið.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Jeg vil hreyfa því, hvort ekki væri rjett að fresta atkvgr., vegna þess að nokkra þm. vantar í deildina. Í till. felst áskorun og heimild til stj., og gæti það verið óþægilegt fyrir hana, ef till. yrði samþ. af minni hl. þeirra manna, er atkvæðisrjett eiga í deildinni, því þá er ekki gott að vita um hinn raunverulega þingvilja.

Forseti (ÞorlJ): Jeg get því fremur orðið við þessum tilmælum, sem jeg hafði hugsað mjer að fresta fundi til kl. 5.

Fundi frestað.

Kl. 5 síðd. var fundinum fram haldið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IngB, JÓl, JS, LH, MG, MJ, SE, SÁÓ, ÁÁ, BSt, BÅ, GunnS, HStef, HJ, HG.

nei: JJós, JAJ, ÓTh, PO.

Trþ, ÞorlJ greiddu ekki atkv.

Sjö þm. (BSv, EJ, HK, HV, JörB, MT, SvÓ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 583).

9. Fiskimat.

Á 31. fundi í Nd., 25. mars, var útbýtt:

Till. til. þál. um endurskoðun laga um fiskimat (A. 211).

Á 33. fundi í Nd., 27. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 64. fundi í Nd., 8. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ólafur Thors): Jeg hefi ásamt hv. þm. Borgf. borið fram þáltill. um það, að ríkisstj. verði falið að láta endurskoða fiskimatslögin og leggja frv. til slíkra laga fyrir næsta þing. Jeg sje ekki ástæðu til að láta fylgja þessu ítarlega grg. Jeg vil aðeins benda á það, að við Íslendingar verðum að gera okkur far um að vanda meðferð á fiskinum sem mest og fylgjast vel með kröfum tímans. Lögin frá 1922 komu að góðu liði, og sumpart þeirra vegna mun íslenskur fiskur hafa unnið sjer það álit meðal neytenda, að hann er talinn betri en annar fiskur á heimsmarkaðinum. Hitt er einnig vitanlegt, að við eigum í höggi við hættulega keppinauta, sem sitja um færi til að læra aðferðirnar af okkur og semja sig að okkar siðum með fiskverkun, og ef við stöndum ekki vel á verði, getum við átt það á hættu, að þessir framleiðendur fari fram úr okkur hvað vörugæði snertir og ryðji okkur burt af markaðinum. Þess vegna verðum við Íslending-

ar að fylgjast með öllum nýjum kröfum neytenda og verða á undan öðrum þjóðum með að fullnægja þeim. Jeg álit, að lögin frá 1922 sjeu á eftir tímanum, og sú reglugerð, sem gefin var út í sambandi við þau, er alveg ótæk eins og sakir standa nú. Það er nú komið svo margt nýtt fram, sem ekki rúmast innan þessarar reglugerðar, að við verðum að breyta henni. Við höfum t. d. tekið upp nýjar aðferðir í fiskverkun, eins og við hinn svokallaða pressufisk, og nú ræða menn ekki eingöngu um Spánarmat á fiski, heldur einnig Bilbao-mat, Barcelona-mat, portugalskt mat og Suður-Ameríku-mat. Alt þetta hefir komið til eftir 1922 og síðan reglugerðin var sett. Jeg ætla ekki að benda á einstök ákvæði, sem eiga ekki lengur við, en vil aðeins sýna hv. þdm., hvað reglugerðin er ófullkomin, og vil þá lesa upp 1. gr. hennar, með leyfi hæstv. forseta:

„Þeir (fiskimatsmennirnir) skulu einnig kynna sjer þær breytingar, sem verða á kröfum þeim, er útlendir kaupendur eða umboðsmenn þeirra hjer á landi gera til fiskjarins á hverjum tíma, og haga mati sínu samkvæmt óskum þeirra, að svo miklu leyti, sem unt er“.

Hjer eru fyrimæli um það, að útlendir kaupendur og umboðsmenn þeirra hafi rjett til að skipa fiskimatsmönnum fyrir, en ekkert tillit á að taka til hinna íslensku kaupenda, þótt þeir hafi meiri sambönd við fiskkaupmenn en hinir. Óskir þeirra innlendu eru einskis metnar, en útlendingar eru settir skör hærra, og það er hreint öfugmæli, sem þarf að laga. Í þessu er fólgin bein hætta, sem jeg ætla ekki að skýra hjer, en sú nefnd, sem yrði skipuð í málið,

tæki það auðvitað til athugunar. Þá er það ákvæði í 7. gr., að matsmenn geti neitað að meta fisk til útflutnings á höfnum, sem liggja opnar fyrir sjógangi eða af öðrum ástæðum eru illa fallnar til útflutnings. Þetta er ríkt vald, sem þeim er sett. Þá kemur 12. gr., sem ákveður, að hverri fisksendingu fylgi prentað vottorð á tveimur málum, íslensku og ensku, og er svo fyrir mælt, að vottorðin sjeu nákvæmlega samhljóða fyrirmyndum, sem prentaðar eru með reglugerðinni. En nú er það svo, að vegna breyt., sem orðið hafa á kröfum neytenda, rúma þessi vottorð ekki alt það, sem þyrfti að taka fram. Eins og jeg sagði í byrjun, tel jeg ástæðu til að lagfæra þá smíðagalla, sem eru bæði á löggjöfinni og þeirri reglugerð, sem gefin hefir verið út um þetta efni, og hefi jeg þar bent á ein stök atriði, sem nauðsyn er á, að verði bætt. Jeg vil leggja áherslu á það, að Íslendingum er nauðsynlegt að haga sjer eftir kröfum tímans, að svo miklu leyti sem hægt er, ef þeir eiga að fullnægja þeim kröfum, er neytendurnir gera til vörunnar, og standast samkepní við aðra hættulega keppinauta á þessu sviði. Að endingu vil jeg geta þess, að jeg ætlast til, að sú n., sem skipuð verður í málið, starfi kauplaust, og hefir mjer dottíð í hug, að í henni verði: skrifstofustj. atvml., forseti Fiskifjelagsins, yfirmatsmaðurinn, einn maður frá togaraeigendum og einn maður frá fiskútflytjendum. Vona jeg, að hv. d. geti fallist á skoðun mína og að stj. verði falið að skipa n. í málið og beri fram brtt. hennar á næsta þingi.

Sveinn Ólafsson: Jeg vil lýsa ánægju minni yfir því, að þessi till. er fram

komín. Get jeg tekið undir það að mestu leyti, sem hv. flm. sagði um þá nauðsyn, sem á því er að endurskoða fiskimatslögin.

Jeg vil geta þess um leið og þessi þáltill. er borin fram, að 1927 var gerð tilraun til að breyta fiskimatslögunum frá 1922. Sú tilraun var afgreidd í fíumvarpsformi frá Nd., en strandaði í Ed. Jeg vil í þessu sambandi benda á niðurstöður Nd. 1927. Þá var lögð á það mikil áhersla, að skipaður yrði einn maður, sem hefði yfirumsjón og eftirlit með öllu fiskimati á landinu og færi um landið til að leiðbeina mönnum í því efni og samræma matið alstaðar. Þetta finst mjer að enn eigi við, og vænti jeg, að þær leiðir verði farnar við endurskoðun þá, sem til stendur.

Jeg vil að lokum láta þá skoðun í ljós, að mjer finst þetta mál vera svo ljóst og einfalt, að óþarfi sje að vísa því til n. Slíkt yrði aðeins til að tefja málið, enda hefir engin till. komið fram um það.

Jón Ólafsson: Jeg vil taka undir það með hv. flm., að ekki er vanþörf á að endurskoða fiskimatslögin, svo að við getum fylgst með kröfum neytendanna á þessu sviði. En um leið vil jeg benda á, að ákvæði laganna og reglugerðarinnar frá 1922 eru altaf þverbrotin. Þar er svo ákveðið, að fiskimatsmenn eigi að fylgjast með í vöruvöndun og meðferð fiskjar, en það hafa þeir látið undir höfuð leggjast, sjálfsagt af því að það hefir þótt kosta of mikið fje. Jeg verð að segja það, að mjer finst vafasamt, að nokkuð þýði að herða á ákvæðum matslaganna, meðan vöruvöndun er svo forsómuð sem nú á sjer stað, því miður.

Jeg skal ekki fara út í það, sem hv. 1. þm. S.-M. taldi aðalatriðið, að einn maður ætti að samræma matið um land alt á þessu mismunandi stigi fiskverkunarinnar. Jeg held, að það yrði hverjum manni ofvaxið og kæmi ekki að liði. Hinsvegar get jeg fallist á, að gott sje að senda menn til Spánar, til að kynnaast þeim kröfum, sem neytendur gera til vörunnar. Okkur er að fara aftur í vöruvöndun, og hrakfarir okkar liggja fremur í því, að ekki hefir verið vand- að til vörunnar frá fyrstu hendi en að ákvæði matslaganna hafi ekki verið nógu ströng.

Pjetur Ottesen: Hv. flm. hefir bent á ýms atriði í fiskimatslögunum, sem laga þarf, og er það hverju orði sannara, að svo sje. Hv. 1. þm. S.-M. benti á, að 1927 hafi verið skiftar skoðanir um ákveðin atriði í málinu, og hefir beint til stj., sem tekur þetta mál til meðferðar, að hún taki til athugunar, að skipaður verði yfirmatsmaður fyrir alt landið, sem komi samræmi á matið. Jeg vil beina því til hæstv. stj., að við endurskoðun matslaganna taki hún tillit til hinna mismunandi skoðana, sem fram komu hjer í d. 1927 um ýms atriði þessa máls.

Fors- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Jeg vil geta þess, að stj. mun láta framkvæma þessa vinnu, og ekki síst fyrir það, að að gefnu tilefni hafa þegar verið gerðar nokkrar ráðstafanir málinu til undirbúnings. Hinu hefi jeg enga vissu fyrir, að þessi vinna verði alveg ókeypis af hendi leyst. Skrifstofustjórinn í atvmrn., sem hv. flm. ætlaðist til, að ynni þetta starf ásamt öðrum, hefir verið vanheill und-

anfarið og siglt sjer til heilsubótar til útlanda og mun ekki vera fær um að bæta á sig neinum aukastörfum. Ekki getur stj. heldur skipað forseta Fiskifjelagsins að vinna þetta verk fyrir ekki neitt. Jeg segi þetta vegna þess, að oftlega er lagt fyrir stj. að gera hitt og þetta, og á eftir er hún skömmuð fyrir að hafa varið fje til þess. En mjer heyrðist á hv. flm., að þetta starf væri svo mikils virði, að ekkert aðalatriði væri, að það væri ókeypis af höndum leyst.

Hv. flm. sagði, að ástæðan til þess, að athuga þyrfti fiskimatið af nýju, væri sú, að allháværar kvartanir hefðu borist frá Spáni yfir matinu hjer. Býst jeg við, að það sje og rjett hjá hv. 3. þm. Reykv., að vöruvöndun sje að fara aftur. En eins og jeg gat um áður, hefir þegar verið hafinn nokkur undirbúningur þessa máls. Yfirfiskimatsmennirnir verða allir staddir hjer eftir nokkra daga og munu þá taka til athugunar þær kvartanir, sem fram hafa komið á Spáni, enda kemur einn fiskimatsmannanna þaðan beint á fundinn. Jeg vil benda á þetta vegna þess, að hv. 3. þm. Reykv. var að tala um, að fiskimatsmenn hefðu ekki getað fylgst með kröfum neytenda eða mati hvers annars innanlands. Núv. stj. vill ráða bót á þessu og lítur svo á, að ekki sje horfandi í þó að lagt sje í nokkurn kostnað í því skyni. Jeg tek því mjög vel í þær áskoranir að láta framkvæma þetta starf fyrir næsta þing.

Flm. (Ólafur Thors): Jeg þakka hv. þm., sem talað hafa, undirtektir þeirra í þessu máli. Að vísu var það, sem hv. 1. þm. S.-M. sagði, mest úr huga mín- um talað, enda vorum við samherjar í

bardaganum 1927, þegar flokksbræður mínir, þeir hv. þm. Borgf. og hv. 3. þm. Reykv., rjeðust á móti þeim till. sjútvn. að skipa einn yfirfiskimatsmann yfir alt land. Jeg get tekið undir það með hv. 3. þm. Reykv., að við þurfum að herða á vöruvöndun og bættri meðferð fiskjar. En jeg held, að orsökina til hnignunar í vöruvöndun liggi þó meir í matinu en hann heldur. Mín reynsla er sú, að mestur skaði hljótist af því, hve lítt má treysta matsvottorðunum. Menn vita ekki, hvað þeir kaupa eða selja, enda þótt lýsing á fiskinum fylgi frá eiðsvörnum mönnum. Ef hert væri á matinu frá fyrstu hendi, myndi þetta eitthvað lagast.

Jeg get vel skilið, að þeim hv. þm. Borgf. og hv. 3. þm. Reykv. hafi þótt vera komið við snöggan blett, þegar þeir sjá nú yfirfiskimatsmanninn afturgenginn, sem þeir hjeldu, að búið væri að kveða niður um tíma og eilífð. En þó get jeg tekið undir þau tilmæli til hæstv. stj., að hún taki til athugunar ummæli frá báðum aðiljum 1927.

Í tilefni af ræðu hæstv. forsrh. skal jeg geta þess, að jeg legg ekki sjerstaka áherslu á, að verkið verði leyst algerlega ókeypis af hendi, en jeg hugði, að þeir aðilar, er jeg tilnefndi, hefðu svo mikinn áhuga á málinu, að þeir myndu ekki taka sjerstakt gjald fyrir þessa vinnu. Mjer var ókunnugt um, að skrifstofustjóri atvmrn. væri vanheill, enda legg jeg ekki sjerstaka áherslu á, að hann skipi forsæti í nefndinni. Hitt tel jeg fullvíst, að útgerðarmannafjelagið í Reykjavík myndi leggja til mann í hana og ennfremur að forseti Fiskifjeldagsins og yfirfiskimatsmaðurinn í Rvík myndu vilja

vinna að þessu máli, og ætti þá málinu að vera borgið.

Út af þeim ráðstöfunum, sem hæstv. forsrh. var að tala um, að stj. hefði þegar gert í þessu máli, skal jeg geta þess, að það hefir verið venja, að fiskimatsmennirnir kæmu saman hjer í Rvík, áður en þessi stj. tók við völdum, og einnig að þeir færu til útlanda til að kynnst kröfum neytenda. Hjer er því ekki um neitt sjerstakt nýmæli að ræða. En jeg vil ekki vekja neinar deilur hjer um það atriði, heldur óska þess, að málið verði fljótt og vel tekið til athugunar.

Pjetur Ottesen: Eftir þær upplýsingar, sem hæstv. forsrh. hefir gefið, verð jeg að láta ánægju mína í ljós yfir því, að þetta mál er í þeim farvegi, sem við hv. 3. þm. Reykv. bentum á 1927, þar sem yfirfiskimatsmennirnir eru nú á fundi hjer í Rvík og á ferð í markaðslöndunum. Þetta var það, sem við lögðum áherslu á. Slíkir fundir hafa áður verið haldnir og yfirmatsmönnum gefinn kostur á að ferðast til markaðslandanna, og hefir hvorttveggja borið góðan árangur.

Viðvíkjandi kostnaðarhliðinni vil jeg undirstrika þau orð hv. flm., að ekki ætti að þurfa að leiða neinn kostnað af þessari athugun, því að hjer eru til þeir aðilar, útgerðarmannafjelagið, forseti Fiskifjeldagsins og yfirfiskimatsmaður í Rvík, sem að sjálfsgöðu myndu leggja fram ókeypis vinnu, og svo hjelt jeg satt að segja, að til væru þeir starfskraftar í stjórnarráðinu, að unt væri að setja till. þessara aðilja í frv.-form. Þessi endurskoðun ætti því ekki

að þurfa að leiða af sjer nein sjerstök útgjöld.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 584).

10. Fátækralög.

Á 62. fundi í Ed., 6. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um fátækraflutning (A. 533).

Á 65. fundi í Ed., 10. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 66. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Till. sú, sem jeg hefi flutt hjer á þskj. 533, þarfnast ekki mikilla skýringa fram yfir grg. þá, sem henni fylgir á sama þskj. Af henni sjest, að hún er flutt samkv. fundarsamþykkt fjölmenns kvennafundar hjer í bænum 21. apríl síðastliðinn. Till. hljóðar svo:

„Efri deild Alþingis ályktar að skora á atvinnumálaráðherra að undirbúa og leggja fyrir næsta þing frv. til laga um svofelda breytingu á fátækralöggjöf-

inni, að útilokað sje, að mæður verði að láta börn sín frá sjer fara vegna fátækraflutnings, ef þær annars eru hæfar til að ala upp börn sín“.

Í sambandi við þessa till. vil jeg benda á ákvæði í 36. gr. fátækralaganna frá 1927. Þar segir svo:

„Nú geta foreldrar ekki staðið straum af börnum sínum yngri en 16 ára, og má þá fátækrastrjórnin taka þau frá foreldrum þeirra og koma fyrir á góðum heimilum hjá siðsömum og ráðdeildarsömum húsbændum.

Þó þarf fátækrastrjórn leyfi foreldra til þess að taka börnin frá þeim, nema heimilislíf foreldranna meg teljast siðspillandi fyrir börnin eða þar fari illa um þau — —“.

Og í 7. gr. sömu laga segir svo:

„— — Móðir óskilgetins barns hefir jafnan rjett og foreldri skilgetins barns til að hafa barn sitt hjá sjer eða ráða verustað þess“.

Þrátt fyrir þessi ákvæði áðurnefndra gr. fátækralaganna eru þess dæmi, að börn eru, að afstöðnum fátækraflutningi, tekin frá foreldrum eða mæðrum þeirra og tvístrað án vilja eða samþykkis foreldra, þvert ofan í skýr lagaákvæði um þetta. Það, sem vakti fyrir þessum kvennafundi, var að fá leiðrjett það ósamræmi, sem virðist vera á milli einstakra gr. gildandi fátækralaga og framkvæmdar þeirra.

Till. sú, sem jeg flyt, fer fram á, að stj. láti endurskoða fátækralögin, þannig að þetta geti ekki átt sjer stað. Að það geti ekki komið til mála, að heimilum sje sundrað og börnin tekin frá foreldrum eða mæðrum án samþykkis þeirra, „nema heimilislíf foreldranna meg teljast siðspillandi fyrir börnin“. Þannig hefir mjer dottið í hug,

að breyta mætti 36. gr. fátækralaganna, að því viðbættu, að þótt efna-skortur valdi því, að foreldrar geti ekki sjeð börnum sínum farborða, þá sje það ekki talin gild ástæða til að tvístra heimilunum, ef foreldrarnir eru að öðru leyti færir um að veita börnum sínum gott uppeldi. Við konur leggjum mikla áherslu á þetta. Við teljum það frá mannúðarsjónarmiði ósæmilegt að svifta mæður börnum sínum, sje annars enginn sá ljóður á ráði þeirra, sem geri þær óhæfar til að ala þau upp. Börnin eiga fylsta rjett á því að fá að vera hjá foreldrum sínum, hvort sem bæði eru á lífi eða aðeins annað. Þó að skiftingin kynni að verða ódýrari fyrir framfærslusveitina, þá má ekki líta á það, þegar hinsvegar er um að ræða verknað, sem ósæmilegur verður að teljast frá mannúðarsjónarmiði og ósamrýmanlegur þeim tíðaranda, sem nú er að ryðja sjer til ranns á ýmsum sviðum. Það er auðvitað oftast af sparnaðarástæðum, að framfærslusveit heimtar flutning á þurfamönnum og sundrar heimilum eins og oft á sjer stað við þann flutning, þannig að yfirráðum mæðra yfir börnum sínum er þá lokið. Þetta getur að vísu talist eðlilegt að nokkru leyti, ef um er að ræða móður, sem hefir 2—3 börn í eftirdragi. Þá er eðlilega erfitt að finna heimili, þar sem hægt er að koma svo mörgum fyrir saman. Og jeg veit, að í mörgum tilfellum geta börn orðið nýtir menn, þótt þau alist upp hjá óviðkomandi fólki. En það afsannar alls ekki þá kröfu, sem hjer er fram borin, og jeg vona, að hæstv. stj. og hv. Alþingi taki til greina, að börnin sjeu ekki svift rjetti sínum til að vera hjá foreldrum og njóta umönnunar þeirra.

Fátækraflutningur er nú, sem betur fer, ekki eins tíður og áður var, enda í ósamræmi við anda og hugsun okkar 20.-aldarmanna, einkum þegar hann hefir í för með sjer aðskilnað móður og barna. Fundarsamþykktin frá 21. apríl er gerð til að mótmæla. að slíkt geti átt sjer stað, og till. sú til þál., sem hjer liggur fyrir, er fram komin til þess að þetta verði fyrirbyggt. Jeg vona, að till. verði samþ. og hæstv. stj. sjái sjer fært að taka hana til greina. Enda er nú greinilegt ósamræmi í gildandi fátækralögum. Það, sem ein greinin bannar, það leyfir hin.

Jeg skal svo ekki lengja mál mitt meira, en vona, að hv. þdm. í nafni mannúðar samþ. þessa till. og vinni þar með að því, að úr þessu ósamræmi verði bætt.

Jón Baldvinsson: Það er altaf góðra gjalda vert, þegar hv. þm. finna hvót hjá sjer til að bæta úr þeim göllum, sem þeir finna á löggjöfinni. Að því leyti er jeg ánægður með till. hv. 2. landsk. um fátækraflutning. En úr þessu verður ekki bætt til hlítar nema fátækraflutningur hverfi úr sögunni. Afleiðingin hverfur ekki fyr en orsök-in er afniáð. En til þess að koma í veg fyrir fátækraflutning, sem jeg geri ráð fyrir, að vera muni vilji hv. þm., þarf að breyta framfærsluskipulaginu, og verður sennilega ekki önnur leið fær til þess en sú, sem stungið hefir verið upp á af okkur jafnaðarmönnum, að gera landið alt að einu framfærsluhjeradi. Með því yrði komið í veg fyrir alla fátækraflutninga, sem eru þynnar í augum allra, sem nokkurs meta mann-rjettindin yfirleitt. Það er rjett hjá hv. þm., að það er fátt eins átakanlegt

og ósamboðið síðaðri þjóð eins og það, að rífa upp heimilin með rótum og svifta foreldra börnum sínum. En þótt viljinn sje góður hjá hv. þm., er till. þó langt frá að vera þannig orðuð, að eftir henni náist sá árangur, sem þm. óskar eftir. Það, sem hv. þm. virðist vilja, er að afnema fátækraflutninginn, en með till. er verið að gefa hæstv. stj. heimild til að halda í þetta gamla skipulag. Þó hæstv. stj. tæki till. til greina og ljæti endurskoða fátækralög- in í samræmi við hana, þá verður eftir sem áður hægt samkv. lögnum að leysa upp heimilin.

Þessi refsíákvæði fátækralaganna eru alveg einstök í sinni röð. Sá, sem hefir orðið sekur um það að geta ekki fram- fleytt fjölskyldu sinni, er í rauninni al- veg rjettlaus og algerlega á valdi fá- tækra stjórnar. En sökudólgum, sem brjóta hin borgaralegu lög, eru skipað- ir verjendur og þeim er ekki refsað fyr en dómur er fallinn. En till. bætir hjer ekki úr. Eftir sem áður geta sveitar- stjórnir ráðið því, hvort heimili er sundrað eða ekki. Eru það ekki þær, sem eiga að meta það, hvort foreldrar eru færir um að ala upp börn sín eða ekki? Þetta er alveg eins og þegar ver- ið var að leggja það undir mat sveitar- stjórnna, hverjir það eru, sem eiga að hafa kosningarrjett um málefni sveita og kaupstaða. Það er alveg sama handa- hófsmatið, sem á að gilda áfram, og þess vegna vildi jeg mælast til við hv. þm., að hann tæki málið út af dagskrá og orðaði till. ákveðnar, svo að náð yrði þeim tilgangi, sem fyrir hv. þm. vakir. Vilji hann það ekki, þyrfti að bæta við till., sem fæli í sjer ákvæði um það, að

síhver tiltekin stofnun -- en ekki sveitarstj. -- ákvæði, hvort heimilað skyldi að leysa upp eða ekki, og færi það eftir föstum reglum. Það, sem jeg vil leggja áherslu á, er það, að sveitar- stj. yrði ekki falið þetta, því að þær eru tæplega hlutdrægnislausar í þeim úr- skurðum.

Fjmrh. (Einar Arnason): Jeg skal straks taka það fram, að það, sem jeg segi, er ekki fyrir hönd hæstv. atvmrh., sem nú er veikur eins og kunnugt er, og því getur ekki nú á þessari stundu orðið tekin afstaða frá stj. hendi gagn- vart þessari till. Jeg veð samt að lá á í ljós mitt persónulega álit á þessu, og það er það, að mjer finst í þessari till. felast alveg sami veiki punkturinn eins og nú er í okkar fátækralöggjöf. Það er þetta umprát, að atriði, hvort það eigi að vera undantekningarlaust eða ekki, að foreldrar eða mæður geti haldið börnum sínum hjá sjer. Í till. er þeim- línis sleginn sá varnagli, að skilyrðið til þess, að foreldrar eða mæður geti haft börn sín hjá sjer, sje það, að þau sjeu hæf til að ala upp börn.

En hver á að dæma um það? Er það sveitarstj. sú, sem kemur til með að ala önn fyrir fjölskyldunni?

Annars fanst mjer hv. flm. þessarar till. tala eins og það væri daglegt brauð hjer í landi, að fólk væri flutt fátækra- flutningi og börn tekin frá mæðrum og foreldrum. Jeg held, að það sje ekki ákaflega mikið um þetta og að það sje ekki fjarska mikil ástæða til að fara að gera nú straks nýjar ráðstafanir til breyt. á tiltölulega alveg nýjum lögum í þessu efni. Og jeg get ekki búist við

því, að það komi mikið annað fram nú heldur en það, sem ofan á varð fyrir tveimur árum í þessum málum.

Það er ekki svo að skilja, að jeg sje að mæla því bót, að börn sjeu tekin frá foreldrum sínum. En jeg þekki það vel, að mannúð gagnvart þeim, sem þurfa á hjálp að halda, er alt önnur nú en fyrir einum mannsaldri og miðar altaf í betri áttina. Og jeg held, að við getum verið sæmilega rólegir yfir ástandinu eins og það er.

Það eru tvær leiðir, að mjer skilst, til þess að koma í veg fyrir fátækraflutning. Önnur leiðin er sú, sem hv. 4. landsk. benti á, að gera alt landið að einu framfærsluhjaraði. Oft hefir verið bent á það áður, en menn hafa ekki fallist á það. Hin leiðin er sú, sem mjög nálgast það sama, að dvalarsveit sje ætíð framfærslusveit.

Nú hefir verið á ferð hjer í þinginu frv. um að stytta sveitfestitímann. Jeg held einmitt, að það frv. sje í rjetta átt til þess að ná þessu takmarki, sem hjer er talað um. Þetta frv. held jeg sje gengið gegnum Nd., og jeg hefði viljað óska þess, að hv. flm. till. vildi ýta undir, að það kæmi fram hjer í deildinni, og því yrði þá jafnvel breytt í þá átt, að fullnægt yrði þeim kröfum, sem hv. flm. þessarar till. vill gera um fátækraframfærslu.

Þetta er aðeins mín skoðun á málinu, en má ekki skoða sem yfirlýsingu frá þeim ráðherra, sem þetta mál heyrir undir.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Hv. 4. landsk. virtist vera ánægður með, að þessi þáltill. kæmi fram, og er það ekki meira en jeg bjóst við, þar sem hans flokkur hefir þessi mál, mannúðarmál-

in, ofarlega á stefnuskrá sinni. Og jeg vænti mjer því sjerstaks stuðnings frá honum og hans flokki í þessu máli.

En okkur greinir nokkuð á um leiðirnar, þar sem jeg vil bæta úr því ástandi, sem er, án þess þó að raska grundvelli gildandi laga, enda fer fundarsamþykkt sú, sem liggur fyrir þinginu, ekki fram á það. Jeg álit ekki stórfeldar byltingar úrlausn þessa máls, og jeg hygg, að hjer sje rjetta leiðin valin — eins og í mörgum öðrum tilfellum —, þegar stefnt er að því, að heildarlögin eða grundvöllur þeirra verði að lokum sá, sem almenningssálitíð aðhyllist og telur best.

Það er bent á það af hv. 4. landsk., að till. sje ekki heppilega orðuð. Jeg skal ekki um það deila. En hún er orðuð í þeim anda og á þeim grundvelli, sem fundarsamþ. gerði ráð fyrir. Jeg hefi ekki ætlað mjer að taka að mjer það mikla mál að endurskoða fátækralögin í heild, bæði vegna þess, að til þess brestur mig kunnáttu, og svo af hinu, að það er ekki langt síðan þau lágu fyrir þinginu og voru afgr. með umbótum. En þrátt fyrir þessa endurskoðun eru enn nokkrir agnúar augljósir á lögunum, og þessir, sem hjer um ræðir í 36.—37. gr., eru meðal þeirra. Hvort hægt er að laga þá með breyttu orðalagi, skal jeg ekki um segja að svo stöddu, en sje það, sem þáltill. fer fram á, tekið upp í lögin, er ráðin bót á þessum agnúum án stórfeldrar breyt. á lögunum.

Jeg get ekki aðhyllt þá tilhögun, að alt landið verði eitt framfærsluhjarað. Ekki heldur það, sem felst í till. þeim, sem nú liggja fyrir þinginu, að dvalarsveit verði framfærslusveit. Þá býst jeg við, að víða mundu heyrast hljóð úr

horni um þungar álögur til fátækra-
framfæris. Það, sem hjer er farið fram
á, er ekkert annað eða meira en það, að
skýrt sje kveðið á um það, að heimil-
um verði ekki sundrað vegna fátækra-
flutnings. Hæstv. fjmrh. sagði, að sá
flutningur væri ekki daglegt brauð. Það
hygg jeg hann viti kannske miklu betur
en jeg, en það er þó öllum kunnugt, að
þetta kemur alt of oft fyrir ennþá. Og
því liggur nú þessi fundarsamþykkt
fyrir frá mjög fjölmennum fundi, þar
sem mættir voru fulltrúar frá ekki
færri en fimtán fjölmennum kvenfjelög-
um þessa bæjar. Ef unnist hefði tími til
að fá stuðning þessu máli víðsvegar að,
þá efast jeg ekki um, að fleiri áskoranir
hefðu komið. En frá stj. Sambands
austur-húnavetnskra kvenna hafði jeg
skjal í höndum, og vil með leyfi hæstv.
forseta lesa nokkuð af því:

„Nokkur kvenfjelög í Sambandi
Austur-Húnavatnssýslu hafa tekið
ekknastyrksmálið á stefnuskrá sína, og
eru þegar hafin samskot í því augna-
miði að mynda sjóð, sem á að heita
Ekknastyrkssjóður Austur-Húnavatns-
sýslu. Vjer lítum svo á, að mál þetta
sje hið mesta þjóðþrifamál, því að með
því verður betur sjeð við því, að börn
fátækra mæðra verði að hrekjast frá
þeim, eða þau bíði tjón á heilsu sinni
vegna skorts í uppvextinum“.

Þessi áskorun hefir legið fyrir þing-
inu, og í henni felst nokkuð meira en
í fundarsamb. þeirri, sem þáttill. þessi
er bygð á. Og jeg skal ganga inn á
það, að jeg gæti alveg eins vel felt mig
við, að stofnað væri til styrktarsjóðs
með aðstoð þess opinbera og sveitar-
sjóða og svo einstaklingsfrumkvæði, til
þess að geta á hverjum tíma, þegar

vanda ber að höndum, hlaupið undir
bagga. En vitaskuld liggur ekki fyrir
að ræða þetta hjer.

Hv. 4. landsk. sagði, að þessir fátæk-
lingar, sem hjer um ræðir, væru ver-
staddir gagnvart fátækraflutningi held-
ur en sakamaður, sem fær sjer skipaðan
verjanda. Fátæklingurinn getur ekki
borið hönd fyrir höfuð sjer, ef búíð er
að ákveða af fátækrastrjórn, að hann
megi ekki lengur ráða sjálfur dvalar-
stað sínum. Það er einmitt þetta atriði,
sem mjer finst svo ranglátt, þegar ekki
liggja fyrir þær ástæður, sem rjettlæta
það í einstökum tilfellum að taka upp
heimili, af því að foreldrið, sem á að ann-
ast börnin, er ekki fært um það vegna
einhverra galla. Kjarni máls okkar er
það, að láta ekki fátækt eina orka því,
að það þurfi að fremja þennan himin-
hrópandi órjett, að taka upp heimili og
senda börn í ýmsar áttir og láta móð-
urina kannske ekki hafa hjá sjer nema
eitt barn af mörgum. Auk þess verður
hún þá einatt að vinna fyrir sjer og fær
þá litlu að ráða um uppeldi barnsins.
Þennan órjett hyggjumst við að fá leið-
rjettan með því að taka þetta ákvæði
inn í lögin, sem till. fer fram á. Enda
þótt börnin oft hitti fyrir góð heimili,
er það á allra vitorði, að fáir eru sem
faðir, en enginn sem móðir. Og það eru
hreinustu undantekningar, ef barn
kemst í hendur þeirra, sem ganga því
í móður stað, þegar það hefir verið
svift umönnun móðurinnar.

Hæstv. fjmrh. tók fram, að hann
gæti ekki f. h. ríkisstj. sagt neitt um
þessa till., og verð jeg að setta mig við
það svar hæstv. ráðh. Hann hjelt því
fram, að þótt þessi till. yrði samb.,
mundi þessi veiki punktur í fátækra-

lögnum standa eftir sem áður. Jeg er ekki viss um, að þetta sje alveg rjett. Þó að þetta sje ekki bylting, þá er það leiðrjetting. Og leiðrjetting getur oft haft miklu meiri áhrif heldur en menn koma euga á í fyrstu.

Mjer heyrðist hæstv. fjmrh. vera mjer sammála um það, að það væri ekki æskilegt að tvístra heimilum. En hann benti á, að þetta mundi vera frekar sjaldgæft. Honum er e. t. v. kunnugra um þetta en mjer. En eftir því, sem allur sá fjölmenni hópur kvenna, er samþ. fundarályktunina, leit á, er þetta vist ekki mjög sjaldgæft.

Frv. það, sem hæstv. fjmrh. benti á, að væri á ferð í þinginu, talði hann að ætti að bæta nokkuð úr þessu. Það gerir það ef til vill. En það hefir þann agnúa, sem jeg býst við, að af mörgum verði talinn ljóður á því máli, þar sem á að gera dvalarsveit að framfærslusveit.

Hvað sem líður nú orðalagi þessarar till., þá vona jeg, að hv. þdm. sjái, að hjer er ekki farið fram á neina fjarstaðu, heldur leiðrjettingu. Það kann að vera, að ekki sje nógu djúpt tekið í árinni; en konur verða svo oft að sætta sig við að þokast aðeins hægt og hægt að marki í slíkri baráttu sem þessari, og töldu ekki fært að fara lengra að svo stöddu.

Jeg skal rjett geta þess, að það er hafin víðtæk hreyfing hjer á landi, sem hefir leitt til þess, að kosin var nefnd, sem kallar sig mæðrastyrksnefnd. Sá fjelagsskapur var myndaður í fyrra. Að honum standa þau 15 fjelög, sem að þessari till. standa. Jeg hefi fylstu ástæðu til að vona, að þessi fjelagsskapur beri árangur, þótt hann liggi vitanlega ekki fyrir ennþá. Það er verið að

safna sem bestum upplýsingum, og til þess að fá rjetta hugmynd um hið ríkjandi ástand, verður að safna þeim úr öllum áttum, en það tekur alllangan tíma. Það þótti eigi að síður tímabært að koma nú þegar fram með þann vilja, sem liggur í fundarsamþ. og till. sú, sem hjer liggur fyrir, er byggð á, og jeg finn því enga ástæðu til að taka hana aftur.

Halldór Steinsson: Jeg efast ekki um, að hv. flm. hefir gengið alt það besta til að hreyfa þessu máli og sómuleiðis þeim konum, sem stóðu á bæk við, og jeg get verið þakklátur fyrir, að því er hreyft í þinginu. En á hinn bóginn verð jeg að taka undir með þeim, sem hafa fundið galla á till., því að mjer virðist satt að segja, að verði till. samþ. í því formi, sem hún er nú, þá kæmi hún ekki að tilætluðum notum. Það stendur sem sje í till., að skorað er á atvmrh. að gera þær breyt. á fátækralögnum, að útilokað verði, að mæður verði að láta börn sín frá sjer vegna fátækraflutnings. En orðið „fátækraflutningur“ gerir till. að mínu áliti alveg krafilausa. Það er svo, að það er mjög óalgengt, að fátækraflutningur á foreldrum eigi sjer stað án þess að börnin sjeu flutt með. Og algengt er, að eftir að annað eða báðir foreldrar eru fluttir á sína sveit, fylgja börnin með þeim, og fá þá oft að dvelja hjá þeim.

En svo eru hin tilfellin miklu fleiri, þar sem börnin skiljast frá foreldrum án þess að nokkur fátækraflutningur eigi sjer stað. Og þó að þessi till. yrði samþ., nær hún alls ekki yfir þau tilfelli.

Þess vegna held jeg, að miklu heppi-

leggra væri, ef till. á að koma að nokkrum verulegum notum, að breyta henni á þann veg, að í stað orðsins „fátækraflutnings“ kæmi „fátæktar“, og hefi jeg hugsað mjer að leggja fram skrifl. brtt. um þetta. Þá gripur till. yfir öll þau tilfelli, þar sem eftir núgildandi lögum er hægt að skilja börn frá foreldrum sínum. Jeg leyfi mjer því að leggja þessa till. fram.

Jón Baldvinsson: Mjer skilst þessi till. eiga að stefna að því að fyrirbyggja fátækraflutning, svo að því leyti sje jeg ekki, að orðalagið sje óheppilegt, enda segir þetta í fyrirsögninni, svo að henni þyrfti þá að breyta líka.

Svo kemur annað. Þessi till. er flutt samkv. till. frá fundi kvenna, sem haldinn var hjer fyrir skömmu, og þar er það alveg greinilega fátækraflutningurinn, sem átt er við. Það stendur í grg.:

„Fundurinn mótmælir því, að heimilum sje sundrað vegna fátækraflutnings og skorar á Alþingi að breyta svo fátækralögunum, að slíkt geti ekki átt sjer stað“.

Mjer skilst því, að hv. flm. ætti sjerstaklega að taka þetta atriði til greina. Hinsvegar er það mál, sem hv. flm. mintist á, mæðratryggingin, alt annað mál, og það, sem hv. þm. las upp, snertir ekki þetta mál, sem liggur fyrir.

En sá galli er á þessari till., sem hjer liggur fyrir, að það er verið að hrófla við fátækralögunum, en hvergi nærri tekið nógu föstum tókum.

Viðskiftin milli sveitarfjelaga út úr sveitarstyrknum er undirstöðuatriði í fátækralöggjöfinni. Ef maður, sem

dvelur í Reykjavík, á sveit norður í Húnavatnssýslu og þiggur styrk, þá á sveitin rjett á að fá hann sendan til sín, fari styrkhæðin fram úr 200 kr. Þetta er eitt grundvallaratriði laganna, og þetta er það, sem kallað er fátækraflutningur, og verði þessu meginatriði kipt burtu, þá breytist allur grundvöllurinn. Því getur hv. flm. ekki sagt, að hún vilji ekki byltingu. Það er einmitt tilgangur till. Eigi hún ekki við það, þá er till. meiningarlaus. Þá held jeg, að hv. flm. fari ekki nákvæmlega eftir vilja kvennafundarins. Ályktun hans, sem hv. flm. las hjer upp, er „absolut“. Till. er með undanþágu

Jeg þarf ekki að taka það fram, að hv. þm. getur væntst ærlegs stuðnings jafnaðarmanna, ef hún gerir ærlega tilraun til að fá fátækralögunum breytt. En káktilraunir eru tilgangslausar.

Jeg vil skjóta því til hæstv. forseta, hvort hann vilji ekki bera till. upp í tvennu lagi, seinustu setninguna: — „ef þær annars eru hæfar til að ala upp börn sín“ — sjer í lagi. Sú setning á ekki að vera í till., ef ályktun kvennafundarins er í heiðri höfð.

Jón Jónsson: Jeg vildi segja hjer fá ein orð út af því, að hv. flm. fór að blanda hjer inn í brjefi frá húnvetnskum konum. Eins og menn heyrðu, er það brjef var lesið upp, þá ræðir þar um alt annað mál en það, er hjer liggur fyrir. En það á sinn rjett á sjer fyrir því. Það var um að tryggja ekkjum og fátækum mæðrum ákveðinn lífeyri, eins og komið er á í löndunum í kring og rjett og skylt er að koma einnig á hjer. Jeg býst við, að það verði einn liðurinn í þeirri tryggingalöggjöf, sem

ráðgert er, að hjer verði sett bráðlega. Því hefi jeg ekki viljað beita mjer fyrir því, þótt það sje gott mál og rjett.

En till. ræðir um alt annað. Hún ræðir um það atriði, að tryggja það, að börn verði ekki tekin frá foreldrum sínum, þótt heimilið verði flutt fátækraflutningi. Nú er það svo, að það er nýleg löggjöf, sem um þetta fjallar, löggjöf, sem hv. flm. hefir sjálf átt þátt í að setja, löggjöf, sem hún þá ekki hreyfði neinum aths. við. Jeg veit alls ekki, hvort nokkur nauðsyn er á þessari till., því jeg hefi skilið lögin svo, að ekki væri heimilt að taka börn frá foreldrum þeirra, sje u þau hæf til að ala þau upp. Í Húnavatnssýslu, þar sem jeg er kunnugastur, mun alstaðar vera litið svo á. Nýverið var fátæk ekkja hjeðan úr bænum flutt sveitarflutningi norður, en henni var þar fengið heimili fyrir sig og börn sín, en þau voru ekki tekin frá henni. Jeg býst því ekki við, að till. sje nokkur þörf; eigi það sjer stað, sem hún á að fyrirbyggja, þá er það lagabrot, er kæra mætti.

Halldór Steinsson: Jeg held, að hv. 4. landsk. hafi misskilið till. Það virðist vaka fyrir honum, að till. eigi að útiloka fátækraflutning. Jeg hefi ekki skilið hana svo, þó reyndar bendi fyrir sögnin í þá átt. Jeg hefi skilið hana svo, að það hafi vakað fyrir flm. að koma í veg fyrir, að börn væru skilin frá foreldrum sínum, þó þau kæmust á sveit. Þetta er tvent óskýlt.

Jeg hefi bætt við brtt. mína brtt. við fyrirsögnina, svo hún komi ekki í bág við efni till.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður

þskj. 611) leyfð og samþ. með 8 shlj. atkv.

Brtt. 611,1 samþ. með 7 shlj. atkv.

Fyrri hl. tillgr. (út að „ef þær“), svo breyttur, samþ. með 7:2 atkv.

Síðari hl. tillgr. („ef þær“ til enda) samþ. með 7:2 atkv.

Brtt. 611,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 6:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: JÞ, BK, HSteins, LBH, JóhJóh, GÓ. nei: JónJ, PH, EF, IP, JBald.

EÁ greiddi ekki atkv.

Tveir þm. (JónasJ, JKr) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis, með fyrirsögninni: Þál. um breyt. á fátækralögum (A. 707).

11. Húsrúm fyrir listaverk landsins.

Á 59. fundi í Ed., 2. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um húsrúm fyrir listaverk landsins (A. 499).

Á 60. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. og 65. fundi í Ed., 7. og 10. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 66. fundi í Ed., 11. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Jeg flyt hjer í hv. d. fyrir hönd Mentamála-

ráðs Íslands svo hljóðandi þáltill. á þskj. 499:

„Efri deild Alþingis ályktar að skora á ríkisstjórnina að taka til ihugunar, á hvern hátt verði best sjeð fyrir húsrúmi til þess að geyma í og sýna úrval þeirra listaverka, er landið á og mun eignast framvegis, og leggja till. sínar í því máli fyrir næsta þing“.

Grg. þessarar till. til þál. felst að mestu leyti í brjefi Mentamálaráðsins, sem prentað er sem fskj. á sama þskj. Skal jeg þó leyfa mjer að skýra lítið eitt nánar tildrögin að því, að þessi þáltill. er fram komin, en vegna þess að í grg. er tekinn fram mergur málsins, get jeg verið stuttur.

Þessu máli var hreyft snemma í vetur í Mentamálaráðinu, og var það þá strax þeirrar skoðunar, að nauðsynlegt væri að hrinda málinu sem fyrst af stað. Húsameistari ríkisins var þá erlendis og sneri Mentamálaráðið sjer því til Guðmundar Guðjónssonar byggingameistara, og gerði hann lauslegan uppdrátt og kostnaðaráætlun um væntanlegt listasafnshús. Þetta skýrði málið svo, að það þótti ekki fjarstæða að flytja það hjer á þingi. Er þessi þáltill. þannig til komin. Í fskj. á áðurnefndu þskj. er það tekið fram, að með l. um Menningarsjóð og Mentamálaráð hafi sú ráðstöfun verið gerð, að Mentamálaráð skyldi annast kaup á listaverkum ríkinu til handa og verja til þess $\frac{1}{5}$ af tekjum Menningarsjóðs. Jafnframt var svo ráð fyrir gert, að þegar þær tekjur færu fram úr meðallagi, skyldi afgangur af þessum þriðjungi lagður í húsbyggingarsjóð, er ávaxta skyldi í Landsbankanum, uns hafið væri að reisa hús yfir listasafn ríkisins.

Nú hefir ríkisstj. og Mentamálaráð

þegar keypt allmikið af listaverkum fyrir fje Menningarsjóðs, og er það bersýnilegt, að vöxtur listasafnsins verður nú miklu örari en áður.

Mentamálaráðið sneri sjer til þjóðminjavarðar, sem hefir verið falið með stjórnarráðsbrjefi, dags. 22. jan. 1916, að hafa umsjón yfir listaverkum ríkisins. Hann tjáir í brjefi til Mentamálaráðs, að listasafnið sje í 4 deildum:

1. Málverkasafn um 300 myndir,
2. Höggmyndasafn um 16 myndir,
3. Listiðnaðarsafn um 14 munir,
4. Prentmyndir o.fl. um 1000 myndir.

Síðan þessi skýrsla var gerð hefir aukist allmikið við söfn þessi (eins og jeg hefi þegar tekið fram). Ríkisstj. og Mentamálaráðið hafa, að jeg hygg, keypt samtals 35 málverk á árinu 1927, og eru 6 þeirra keypt fyrir það fje, er ætlað var í fjárl. þess árs til kaupa á listaverkum. Hin málverkin, 29 að tölu, hafa verið keypt fyrir fje Menningarsjóðs, og einnig hefir verið keypt safn af andlitsmyndum, 50 að tölu, eftir Jóhannes Kjarval málara. Á okkar mælikvarða er þetta mikil aukning við safnið eins og það var í ársbyrjun 1927. En vandkvæðin á því að láta fara vel um þessi listaverk eru þegar komin í ljós. Ef listasafnið á að koma að notum, dylst engum, að þegar verður að gera einhverjar ráðstafanir til þess að sjá því fyrir húsæði, svo að vel geti farið um þessa góðu og dýru hluti, þar sem allur almenningur geti átt greiðan aðgang að því að sjá þá.

Það játa allir, að listasöfn sjeu merki- legur og býðingarmikill liður í menningu hvernar þjóðar, svo framarlega sem hún notfærir sjer þau. Það var því mörgum fagnaðarefni, er það var ákveðið að verja $\frac{1}{3}$ hluta af fje Menn-

ingarsjóðs til kaupa á listaverkum. En eins og jeg hefi þegar tekið fram, kemur ráðstöfun þessi því aðeins að notum, að reynt verði að bæta úr þeim hús-næðisskortri sem er. Með því að ríkið haldi áfram að kaupa listaverk án þess að koma um leið upp góðu húsi yfir þau, þar sem almenningur eigi greiðan aðgang að þeim og þau geymist óskemd, verður að álitast, að ekki sje nema að nokkru leyti náð þeim tilgangi, sem að er stefnt með listaverkakaupum ríkisins, og geti í því sambandi jafnvel komið til athugunar, hvort ekki væri rjettara að hætta um stund kaupum á listaverkum, meðan unnið væri að því að koma upp húsi yfir þau, sem nú eru orðin eign ríkisins. En æskilegast væri að geta unnið að hvorutveggja í senn. Það liggur í augum uppi, að engum er fjær skapi en þeim, sem Mentamálaráð skipa, að þurfa að grípa til slíks úrræðis, og mundi sú ráðstöfun koma hart niður á listamönnum vorum. Ennfremur er það ljóst, að því lengur sem það dregst að reisa hús fyrir listaverk landsins, því lengur verður þjóðin að bíða eftir notum af þeim listaverkum, sem ríkið á og mun eignast.

Þegar húsameistari kom heim úr utanför sinni, leitaði Mentamálaráðið umsagnar hans. Eins og menn vita, á hann mjög annríkt og vanst honum því ekki tími til að gera uppdrátt nje kostnaðaráætlun, en nokkra úrlausn veitti hann, og vil jeg, með leyfi hæstv. forseta, leyfa mjer að lesa svar húsameistara til Mentamálaráðsins. Brjef hans er á þessa leið:

„Eftir ósk hins háa Mentamálaráðs hefi jeg gert lauslega áætlun um, hvað kosta myndi að reisa hús yfir málverka-

safn landsins, og yrði hann nálægt 60—80 þús. kr.

Til skýringar skal jeg geta þess, að í ráði er að reisa eitt sameiginlegt hús við Skólavörðutorgið fyrir listasafn, þjóðmenjasafn og náttúrugripasafn.

Hús það, sem nú yrði reist, yrði því nokkur hluti af fyrrnefndu safnahúsi.

Mjer hefir ekki unnist tími til að gera svo fullkomið viss af þessu húsi, að jeg geti sent það með brjefinu, enda er það mikið verk, því ekki er unt að byggja neinn hluta safnahússins fyr en gerður er uppdráttur af því öllu“.

Húsameistara dylst ekki, að hjer er um nauðsyn að ræða. Hann telur enga fjarstæðu að koma upp þessum hluta safnahússins. Svo framarlega sem það er vilji hins háa Alþingis, að ríkisstj. láti vinna þetta verk, gerir húsameistari að sjálfsögðu fullnaðaráætlun og uppdrætti að listasafnshúsi samkv. þáttill.

Eins og jeg hefi tekið fram, horfir málið þannig við, að hinn ágæti tilgangur Menningarsjóðs, að auka listasöfn landsins, kemur ekki að tilætluðum notum sökum þess, að hvergi er hægt að finna þeirri aukningu rúm, hvorki í alþingishúsinu nje í öðrum opinberum byggingum, þar sem þessi listaverk mættu þjóðinni að sem bestu gagni koma.

Að öllu þessu athuguðu hefir Mentamálaráðið falið mjer að flytja þessa till. til þál. á þskj. 499, í því trausti, að stj. taki málið til rækilegrar athugunar og leggi till. sínar fyrir næsta þing. Vænti jeg þess, að hv. þdm. sýni skilning sinn á nauðsyn þessa máls er til atkv. kemur með því að samþ. þáttill., og vona jeg, að hæstv. stj. liti sömu

augum á þetta mál og sá ráðh., sem mest og best hefir stutt að því, að fje Menningarsjóðs skuli varið til kaupa á listaverkum, því að till. styður einungis að því, að sú ráðstöfun komi sem fyrst að fullum notum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 7 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IIB, 1P, JóhJóh, JónJ, PII, BK, GÓ.

IISteins, JBald*), EÁ, EF greiddu ekki atkv.

Þrír þm. (JP, JónasJ, JKr) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 614).

12. Hagskýrslur.

Á 55. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um hagskýrslur (A. 436).

Á 57. fundi í Nd., 30. apríl, var till. tekið til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 64. fundi í Nd., 8. maí, var till. tekin til einnar umr.

*) Með svofeldri greinargerð: Jeg tel, að fyrst eigi að rífa niður ruslið af þinghúsveggjunum, áður en nýtt húsrúm er heimt að, og greiði því ekki atkv.

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 15. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Halldór Stefánsson): Jeg get að mestu vísað til grg. till. — Það gegnir furðu, að ekki skuli fyr hafa verið hlutast til um, að hagstofan gæfi út skýrslur um hag sveitarsjóða, þar sem svo er ástatt, að sveitarsjóðirnir inna af höndum allverulegan hluta — að líkindum $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ hluta — af opinberum útgjöldum. En á því leikur nokkur vafi, hvernig hagur þeirra sje; víða mun hann misjafn og áreiðanlega mjög þröngur sumstaðar, og það svo, að þeir eiga erfitt með að inna af höndum lögboðnar skyldur. Með slíkum skýrslum, sem hjer er stungið upp á að gerðar sjeu og gefnar út, ættu að fást allitarlegar upplýsingar um hag sjóðanna. Jeg tel, að slíkar skýrslur sjeu ólíkt þýðingar-meiri en sumar þær, er hagstofan gefur nú út, t. d. ársfjórðungslegar verslunarskýrslur, er koma 1—2 árum á eftir tímanum.

Að því er snertir þær bendingar, sem gefnar eru í grg. um tilhögun skýrslanna, þá er náttúrulega ekki tilætlunin, að það verði bindandi fyrir hagstofuna hvað form skýrslanna snertir. Á þetta er aðeins bent til leiðbeiningar um það, hvaða efnisákvæði ættu að geta sjest í skýrslunum. Hagstofan hefir í höndum heimildir þær, sem með þarf til að geta gefið þessar skýrslur út. Henni eru bæði sendir reikningar sveitarsjóðanna og eins framtöl til tekju- og eignarskatts.

Jeg sje ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta; jeg vænti þess, að till. verði vel tekið. Öllum ætti að vera hug-

leikið að fá sem ítarlegastar og mestar upplýsingar um þetta efni.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg er sam-
mála hv. flm. um till. þessa, en mjer
datt í hug, að rjett væri að fá um leið
skýrslur um hag sýslusjóða. Sýslurnar
hafa stundum umsvifamikil störf með
höndum, og einkanlega eru þær mjög
bundnar í ábyrgðum. Því vil jeg koma
fram með svofelda brtt. við þáltill.:
Fyrir „og sveitarsjóða“ komi: sveitar-
sjóða og sýslusjóða.

Jeg viðurkenni, að á þessum skýrsl-
um er ekki eins mikil þörf og á skýrsl-
um um sveitarsjóðina. En þetta stend-
ur þó í nokkuð nánú sambandi hvað við
annað. Sje sýslufjelagið mjög hlaðið á-
byrgðum, þá getur það haft áhrif á
gjaldgetu sveitarfjelagsins.

ATKVGR.

Afbrigði um skriflega brtt. (verður
þskj. 652) leyfð og samþ. með 15 shlj.
atkv.

Flm. (Halldór Stefánsson): Það er
síður en svo, að jeg hafi á móti brtt.
hv. þm. N.-Ísf., og tel jeg það vera til
bóta að fá sem fyllstar upplýsingar um
alla þessa hluti, en að jeg tók þetta
ekki með, stafar af því, að það koma
þó nokkrar upplýsingar um hag sýslu-
sjóða fyrir almenningssjónir í Hagtíð-
indum. En þar er ekki getið um á-
byrgðir. En þetta getur gefið mikils-
verðan fróðleik, og get jeg mælt hið
besta með brtt.

ATKVGR.

Brtt. 652 samþ. með 16 shlj. atkv.

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 19 shlj.
atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun neðri deildar
Alþingis (A. 653).

13. Dýpkunarskip.

Á 56. fundi í Nd., 29. apríl, var út-
býtt:

Till. til þál. um dýpkunarskip (A.
444).

Á 57. fundi í Nd., næsta dag, var till.
tekin til meðferðar, hvernig ræða
skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 69. fundi í Nd., 15. maí, var till.
tekin til einnar umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Það má
segja, að ekki sjeu nema fá ár síðan
tekið var að ráðast í hafnargerðir hjer
á landi svo nokkru nemi. Það mun mega
telja, að það, sem unnið hefir verið að
hafnarmannvirkjum hjer á landi, hafi
verið gert á síðustu 20 árum. Á þessum
tíma hafa verið framkvæmd mörg stór
hafnarmannvirki, t. d. í Reykjavík,
Akureyri og Vestmannaeyjum. En stöð-
ugt eru kröfur uppi um áframhaldandi
hafnarbætur í þessum stöðum og ann-
arsstaðar á landinu. Til merkis um það
er, að nú liggja fyrir þessu þingi ekki
færri en 5 frv. um hafnarmannvirki.
Þessi hreyfing, sem komin er á hafnar-

mál vor Íslendinga, er eðlileg afleiðing af auknum siglingum, aukinni útgerð, aukinni verslun og meira fjöri í atvinnulífi þjóðarinnar.

Það er öllum ljóst, hver nauðsyn er á að hafa góðar hafnir, en sennilega þó engum eins vel og þeim, er sjálfir eiga við örðuga aðstöðu að búa, þar sem sjósókn er mikið stunduð, siglingar tíðar og hafnarkostir örðugir.

Það mun að vísu vera rjett, að hafnarkostir munu óviða hjer á landi samsvara kröfum þeim, er nú eru gerðar til góðra hafna. En sem betur fer er náttúran okkur hjálpleg í þessum efnum, svo að víða eru hjer allgóðar hafnir af náttúrunnar völdum, sumstaðar svo, að ekki þarf neinna umbóta annara en að gera bryggju eða eitthvað þvílíkt, svo skip geti afgreitt sig við land.

Sökum þess að hafnarsjóðir flestir eru fátækir og sökum þess, hve ríkissjóður hefir enn getað veitt litlu fjármagni í hafnargerðir, þá erum við neyddir til að taka óvenju há hafnargjöld til að standa straum af viðhaldi hafnarmannvirkjanna víðast hvar og aukningu þeirra. Há hafnargjöld koma sumstaðar beint niður á landsmenn sjálfa, t. d. vörugjald, sem lagt er á flutning, eða óbeint, eins og t. d. skipagjöld, sem valda hærri farmgjöldum. Þessi gjöld rjettlæta það, að meiri athygli verði veitt endurbótum á hafnarmannvirkjum en ella væri.

Við því nær allar hafnargerðir, hvort sem um er að ræða skjólgarða, bryggjur eða hafnarbakka, kemur til greina eitt atriði: dýpkun hafnarinnar. Einmitt það, að þetta atriði hefir setið á hakanum, hefir gert það að verkum,

að víða hefir minna gagn orðið að hafnarbótum en ella. Óviða er hægt að framkvæma nokkrar verulegar umbætur án dýpkunar.

Hjer á landi eru svo að segja engin dýpkunartæki til. Að vísu á Reykjavík góða dýpkunarvjel fyrir sig, sem getur komið til mála að nota hjer í grendinni, svo sem í Hafnarfirði, en ókleift að flytja hana nokkuð að ráði, því hún er ekki haffær. Hún er því öðrum landshlutum ónýt. Vöntun á hentugu dýpkunartæki er mjög bagaleg. Sumarið 1927 var ráðist í ýmsar framkvæmdir, er dýpkunarskip þurfti til, bæði á Akureyri, Siglufirði og í Vestmannaeyjum. Það varð að leita til útlanda til að fá það. Það reyndist allerfitt að fá skip, er væri heppilegt, og reynslan varð sú, að skip það, er leigt var, reyndist bæði dýrt í notkun og ákaflega óheppilegt alstaðar annarsstaðar en þar, sem er laus sandur í botni. Leðjubotn er ilt að vinna með því, að jeg ekki tali um grjót. Í Vestmannaeyjum gekk verkið einna best, því þar er laus sandur í botni; þar mun kostnaður fyllilega hafa náð áætlun, en annarsstaðar fór hann langt yfir áætlun.

Þar sem svo er nú ástatt, að eina skipið, sem við höfum tök á, er óhentugt og þar að auki í eign erlends fjelags, sem auðvitað rekur það hjer sjer til hagnaðar, þá er það mál athugandi, að landið sjálft eignist hentugt dýpkunarskip, er megi nota við ýmsar þær hafnarbætur, er nú eru á þrjónunum. Það er kunnugt, að á mörgum stöðum er þörf á að dýpka hafnir, t. d. á Ísafirði, Siglufirði, Raufarhöfn og Seyðisfirði, fyrir utan í Vestmannaeyjum, þar sem á því er bráð nauðsyn. Alstað-

ar þar, sem hugsað er um hafnargerðir, verður dýpkun að vera samfara. Vitaskuld er ekki hægt að vinna að dýpkun á öllum tímum árs; það er sumarið, sem nota verður því nær alstaðar.

Yfirstjórn hafnarmálanna er, eins og kunnugt er, í höndum vitamálastjóra, með aðstoð þeirra verkfræðinga, sem vinna í vitamálskrifstofunni. Einn af verkfræðingum skrifstofunnar, sem hefir mikinn áhuga á hafnargerðum og jafnframt mikla reynslu og verkhygni í þeim efnum, Finnþogi Rútur Þorvaldsson, hefir reynt að ná samkomulagi við ýms bæjarfjelög um að eignast slíkt dýpkunarskip, er hjer ræðir um. Undirtektir voru að vísu misjafnar, en þó er líklegt, að takist að leysa málið á þeim grundvelli, að ríkið og bæjarfjelögin eignist slíkt skip í sameiningu, skip, sem væri hentugt fyrir hvaða botn sem væri. Það skip þarf þá að hafa tæki bæði fyrir sandbotn og leðjubotn og helst fyrir grýttan botn líka. Þetta skip mætti svo líka nota til þess að gera smærri lendingarbætur, þar sem botninn er ekki alt of stórgrýttur. Um þessa málaleitun hefir verið leitað upplýsinga hjá hafnarstjórnnum víða á Norðurlöndum, og frá þeim eru fyrir hendi skýrslur og upplýsingar um skip, sem til mála gæti komið að kaupa, þótt notuð væru.

Það liggur í hlutarins eðli, að ef keypt verður dýpkunarskip, þá verður að jafna niður á þau bæjarfjelög, sem fá það til þess að vinna fyrir sig, öllum kostnaði af viðhaldi og rekstri skipsins. Innihald till. minnar er á þessa leið:

„Neðri deild Alþingis ályktar að skora á ríkisstjórnina að undirbúa kaup á dýpkunarskipi sem hentugustu til notkunar við hafnarbætur landsmanna, leita samninga um þátttöku í kaupunum

við þá kaupstaði, sem mesta þörf hafa fyrir afnot skipsins, og leggja síðan málið fyrir næsta þing“.

Það á með öðrum orðum ekki að gera annað en að halda áfram þeim tilraunum til samkomulags, sem þegar er byrjað á af áhugamönnum í þessu máli, undirbúa málið fyrir næsta þing og láta þá liggja fyrir upplýsingar um undirtektir kaupstaðanna og tilboð um skip, sem til mála gæti komið að kaupa.

Jeg þykist svo ekki þurfa að rökstyðja þetta frekar, því að það liggur í augum uppi, að okkur ber skylda til þess að taka höndum saman við þá menn, sem hingað til hafa unnið að þessu upp á eigin spýtur.

Ein af ástæðunum fyrir því, að þessi til. var flutt, er sú, að það væri æskilegra, að við gætum látið okkar eigin menn vinna að þessu, svo framarlega sem unt er. Að því er snertir stjórn slíkra skipa, þá er mjer sagt af kunnugum mönnum, að þegar menn sjeu búnir að vinna að þessu svo sem eitt ár með erlendum fagmanni, þá ættu þeir sömu menn að geta unnið með þessu tæki framvegis upp á eigin spýtur. Hvað kostnaðinn snertir, þá finst mjer ekki þörf á að fara neitt að bollaleggja um hann, því að það munar svo miklu, hvort keypt væri nýtt skip eða notað, en mjer er sagt, að notað skip, sem við mundum geta orðið nokkurnvegin ánægðir með, mundi fást fyrir 300—400 þús. kr. Jeg tel það vera hina mestu nauðsyn fyrir okkur Íslendinga að hafa okkar eigin skip til þessara hluta, svo að við getum verið óháðir og þurfum ekki að leita á náðir útlendinga, sem svo láta okkur í tje miðlungi hentug skip, eins og hefir átt sjer stað með það dýpkunarskip, sem nú er hjer við land. Það er alls ekki

hentugt alstaðar. Vona jeg svo, að hv. d. geti fallist á þessa till. mína.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 654).

14. Kartöflugeymsla o. fl.

Á 58. fundi í Nd., 1. maí, var útbýtt:
Till. til þál. um geymslurúm fyrir innlendar kartöflur, váttrygging á þeim o. fl. (A. 491).

Á 60. fundi í Nd., 3. maí, var till. tek-
in til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 69. fundi í Nd., 15. maí, var till.
tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Nd., 17. maí, var till.
aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Það væri
að vísu þörf á að taia langt og ítarlega
um þetta merkilega mál; en af því að
lítið er eftir af fundartímanum, þá skal
jeg vera stutturður.

Eins og kunnugt er, þá stöndum við
Íslendingar mjög illa að vígi um rækt-
un á korntegundum. Að vísu má benda
á nokkrar tilraunir, sem gerðar hafa
verið með kornrækt á síðari árum. Þó
að þessar tilraunir hafi ekki orðið að
neinu verulegu ráði til þess að byggja

á ályktanir um þessi efni, þá sýna þær,
að korn getur þrífist hjer í góðæri.

Hin eina jurt, sem ræktuð hefir verið
með góðum árangri til þess að full-
nægja mjölefnisþörf þjóðarinnar, er
kartaflan. Ræktun hennar er okkar
kornyrkja. Þess vegna er það leitt, að
við skulum ekki geta ræktað svo mikið
af henni sem kartöflueftirspurn þjóð-
arinnar krefst. En til þess skortir ekki
ræktunarmöguleika, heldur aðstöðu til
geymslu og flutninga á kartöflum inn-
anlands. Þrátt fyrir aukna kartöflu-
ræktun á síðari árum, hefir lítið dregið
úr innfl. á útlendum kartöflum. Það er
því fullkomlega þess vert að athuga, á
hvern hátt við getum fengið frá íslensk-
um framleiðendum þær kartöflur, sem
eftirspurnin heimtar. Á nokkrum und-
anförnum árum, sem verslunar- og bún-
aðarskýrslur ná yfir, hefir kartöfluupp-
skeran aukist ár frá ári. Eftirtalin ár
var kartöfluuppskera hjer á landi þessi:

Árið 1924 24 þús. tonn.

— 1925 34 — —

— 1926 34 — —

— 1927 42 500 —

En þessi ár var innflutningur á út-
lendum kartöflum þessi:

Árið 1924 20 þús. tonn.

— 1925 23 — —

— 1926 21 300 —

Það sjest á þessum skýrslum, að þrátt
fyrir aukna ræktun á kartöflum, þá
stendur innflutningurinn í stað. Hvernig
stendur á því, að aukin ræktun skuli
ekki hafa áhrif á innflutning útlendra
kartaflna og draga úr honum? Það
spursmál er þungamiðja þeirrar till.,
sem hjer liggur fyrir til umr. Ástæðan
er sú, að þeim, sem framleiða kartöflur
í stórum stíl, er hjer um bil ókleift að
ná til neytendanna í landinu sjálfu með

vörur sínar; og skal jeg nú færa fyllri rök fyrir þessu, t. d. að því er snertir aðstöðuna austanfjalls, í Árnes- og Rangárvallasýslum, og sömuleiðis í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum.

Jeg hefi talað við fjölda bænda, sem hafa sagt: Jeg hefi svo og svo mikið af kartöflum, sem jeg þarf ekki að nota til heimilisins, en jeg hefi engan kaupanda að þeim. Mestu vandræðin fyrir þessa menn eru þau, að geta losnað við kartöflur sínar, og aðstaðan er þannig, að þeir, sem vöruna selja í Reykjavík, hafa miklu betri aðstöðu með að fá hana frá útlöndum heldur en að kaupa sjer birgðir af bændum innanlands og festa peninga sína í þeim, því ef þeir kaupa af bændum hjer, verða þeir líka að sjá sjer fyrir góðu geymsluhúsi, sem er dýrt. En ef keypt er utanlands, þá geta þeir með hverju skipi fengið nýjar og nýjar birgðir, eftir því sem þeir þurfa, og á þann hátt losna þeir alveg við það að sjá sjer fyrir geymslu og sömuleiðis við það að binda fje í kartöflunum. En þetta verður svo ástæðan til þess, að erlendir bændur standa betur að vígi með að nota markaðinn en hjerlendir menn.

Það, sem þarf, er að koma upp góðri geymslu til þess að hafa kartöflurnar í. Og það er annað; það þarf að geta gert þessar kartöflur veðhæfar, svo að hægt sje að fá lán út á þær, til þess að þeir, sem með kartöflurnar versla, þurfi ekki að binda í þeim fje sitt. Þannig gæti íslenskur kartöflukjallari komið í staðinn fyrir útlenda kartöflusala. Þess vegna hefir okkur dottið í hug, að einfaldasta ráðið til þess að greiða fyrir þessari verslun væri það, að koma upp góðri og öruggri geymslu, ekki aðeins hjer í Reykjavík, heldur hvarvetna annars-

staðar á landinu, þar sem markaður er fyrir kartöflur, en það er í kringum kaupstaðina. Þá væri fenginn möguleiki fyrir því, að bændur gætu komið þangað með kartöflur, sem þeir hafa aflögum, og sem gætu verið þar á boðstólum, eftir því sem þörf kaupendanna krefur.

En það er allmikill annmarki á þessu, fyrir utan það að flytja vöruna á staðinn. Það er skemdahættan. Fyrst og fremst stendur það í vegi fyrir því, að kartöflurnar geti orðið veðhæfar, og þar af leiðandi er það líka töluverð áhætta fyrir menn að láta þær liggja í geymslunni. Þess vegna er það nauðsynlegt að koma upp vátryggingarsjóði fyrir innlendar kartöflur. sem að allmiklu leyti stendur undir þeirri hættu, sem af því stafar að geyma kartöflurnar, og þeirri, sem stafar af því, að lánsstofnanir þora ekki að lána út á birgðirnar. Það fje, sem sjóðurinn yrði myndaður af, yrði að nokkru leyti að koma frá framleiðendunum, þannig að þeir gyldu nokkurskonar gjald í hann, en að öðru leyti mætti byggja hann upp með ákveðnum tillögum úr ríkissjóði. Okkur hefir líka dottið í hug, að ekki væri fráleitt að leggja um 2—3 ára bil toll á útlendar kartöflur, til þess að byggja hann upp með.

Við sláum engu föstu, viljum aðeins benda á þetta til athugunar fyrir hæstv. ríkisstj. Jeg skal aðeins í sambandi við þetta minnst á það, að Noregur, sem hefir miklu betri skilyrði til ræktunar heldur en Ísland, hefir kornyrkju mikla, en sem þó á örðugt uppdráttar, að minsta kosti í nyrstu hjeruðunum. En Noregur leggur svo mikla áherslu á það að verða sjálfbjarga í þessu efni, að þeir, sem rækta korn, eru styrktir

af opinberu fje í landinu. Það er lagður tollur á erlent korn, og honum er varið til þess að borga með fyrir kornframleiðsluna í landinu, eftir ákveðnu kerfi. Það er því ekki út í bláinn, þótt okkur Íslendingum detti í hug að styrkja kornframleiðsluna hjer, sem verður kartöfluframleiðslan, þegar Noregur vinnur svo fyrir sína kornframleiðslu.

Við höfum ekki farið fram á eins röt-tækan styrk og hafður er í Noregi, en það er enginn vafi á því, að það er á ýmsan hátt mögulegt að stuðla að því, að Íslendingar verði sjálfum sjer nógt um framleiðslu á kartöflum.

Eins og jeg gat um áður, eru nú fluttar inn 20000 tn. af kartöflum árlega, og eftir því uppskerumagni, sem að jafnaði fæst úr kartöflugörðum á landinu, þá lætur nærri, að þurfi að bæta um 400 dagsláttum við kartöflugarða landsins, og jeg er ekki í nokkrum vafa um, að það, sem stendur í veginum, er ekki það, að ekki sje hægt að rækta þetta kartöflumagn, heldur hitt, að það þarf að greiða fyrir versluninni. Það, sem við þurfum að snúa okkur að, er þá það, sem felst í þessari till. til þál.

Jeg lofaði í upphafi máls míns að vera mjög stutturður, og jeg skal enda það. — Jeg hefi reynt að setja fram í aðaldráttunum það, sem fyrir okkur vakir. Vona jeg, að hv. d. taki þessari till. með vinsemd og lofi henni að ganga sína leið til stj., til frekari at-hugunar hjá henni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 14:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, HV, JJós, JÓl, JS, JörB, MG, MJ, MT, PO, ÁÁ, BSt, BÁ, EJ.

nei: LH.

HStef og ÞorlJ greiddu ekki atkv.

Ellefu þm. (BSv, GunnS, HJ, HK, IngB, JAJ, ÓTh, SE, SÁÓ, SvÓ, TrÞ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 13:2 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 689).

15. Gjaldeyrisingi.

Á 69. fundi í Nd. og 70. fundi í Ed., 15. maí, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að halda óbreyttu gengi gjaldeyrisingis (A. 643).

Á 5. fundi í Sp., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Till. frá 4. landsk. þm. um að hafa tvær umr. um málið feld með 16:5 atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr. með 21:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SvÓ, ÞorlJ, BSv, BSt, BK, EÁ, EJ, GÓ, GunnS, HStef, HJ, IngB, IP, JAJ, JónJ, JörB, LH, MG, PH, PO, MT.

nei: EF, HG, JBald.

18 þm. (ÁÁ, BÁ, HSteins, HK, HV, IHB, JJós, JóhJóh, JÓl, JS, JÞ, JónasJ, JKr, MJ, ÓTh, SE, SÁÓ, TrÞ) fjarstaddir.

Á 6. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Það má með sanni segja, að gengismálið sje eitt stærsta mál þessa kjörtímabils. Og það mátti vita, að gengismálið mundi fá einhverja lausn á þessu kjörtímabili, annaðhvort raunverulega, þannig að fyrirsjáanleg yrði lausn þess, eða þa að forminu til einnig.

Við síðustu kosningar fjekk núv. stjórnarflokkur aðstöðu til að tryggja fast gengi íslenskrar krónu, meðan hann situr við völd. Á meðan hann situr við völd, mun þessu gengi ekki verða breytt, að svo miklu leyti sem stjórnir geta ráðið slíku. Framsóknarflokkurinn hafði heitið því á síðasta kjörtímabili að styðja að festingu gengis og gjaldeyris. Og þetta hefir hann efnt á þann hátt að varðveita það, að því leyti sem í hans valdi stendur. En hitt getur hann ekki af eigin mætti, að fá lögfestingu á þessu gengi, sem eigi yrði haggð síðar. Engu að síður hefir fyrir tilstilli flokksins verið borið fram frv. á þessu þingi um verðfestingu og verið valin sú leið, sem einföldust er og sjálfsögðust, sem sje sú, að leggja til, að núv. króna skuli gilda áfram og vera mynteining landsins.

Okkur hvatamönnum málsins var það ljóst — eins og raunar öllum landslýð —, að litlar líkur eða engar væru til þess, að þetta frv. yrði samþ. í báðum deildum. Við gerðum ráð fyrir, að frv. mundi verða felt í hv. Ed., þó að það, eins og við þó bjuggumst við, yrði samþ. í hv. Nd. En við höfum gert það, sem í okkar valdi stóð, og sjeð um raunverulega verðfestingu gengisins fram að þessu, og hitt, að gera nú till. um lögfestingu þess með þeim einfaldasta og eðlilegasta hætti, sem til er. Þetta er stefna flokksins

og þetta hefir hann efnt, og umfram það, sem hann getur af eigin mætti, verður ekki af honum krafist.

Á fyrri hluta þessa þings stóðu langar og allstrangar umr. um meginatriði gengismálsins. En síðan þeim umr. lauk hafa gengið málaleitanir milli flokka, og þær málaleitanir hafa ekki orðið árangurslausar, þó að þær leiði ekki til formlegrar afgreiðslu málsins á þessu þingi.

Nú hafa fjhn.menn íhaldsflokksins í hv. Nd. borið fram á áliðnu þingi frv. á þskj. 606 um það að halda framvegis óbreyttu núv. gengi, en taka jafnframt upp gömlu krónuna og umreikna á sinni tíð allar skuldakröfur til hins nýja gjaldeyris, þ. e. a. s. gömlu krónunnar. Í íhaldsflokknum munu vera ýmsir menn, sem illa geta felt sig við myntlagabreytingu, og jeg hygg, að Framsóknarflokkurinn standi óskiftur gegn þeim ákvæðum þess frv., sem fulltrúar íhaldsflokksins í fjhn. fluttu, að veita uppbót þeim, sem eiga eldri kröfur en frá 1914. Framsóknarflokkurinn stendur ekki gegn því vegna þess, að hann sjái ekki, að í því sje nokkurt rjettlæti fólgið, heldur vegna hins, að framkvæmd þess yrði mjög örðug. Og þar að auki yrðu helst til tíndir þeir menn til þess að fá uppbótina, sem einna síst þyrftu hennar við af fjárhagslegum ástæðum, en hinir eru skildir eftir, sem hvað harðast hafa orðið fyrir barðinu á þessum sífeldu gengis- og verðbreytingum síðustu tíu árána. Þetta tvent, sem jeg hefi talið, annað myntlagabreytingin, en hitt uppbæturnar, stendur nú á milli flokkanna. Og það er því sýnt, að bæði frv. mundu hafa fallið, ef þau hefðu komið

til atkv., þar sem hvortveggi hinna smærri flokka, jafnaðarmenn og frjálslyndi flokkurinn, er mótfallinn báðum frv., að því er best verður vitað.

Jeg skal þar fyrir síst synja fyrir það, að einhvers samkomulags kynni að vera að vænta í framtíðinni milli þessara tveggja aðalflokka þingsins, þar sem deilan stendur ekki lengur um sjálfa verðfestinguna, heldur um þær leiðir, sem fara á að takmarkinu.

Það á ekki við hjer í sambandi við þessa till. að hefja deilur um hinar tvær aðferðir verðfestingar, þegar samkomulag er fengið um meginmálið. Til hins er miklu meiri ástæða, að fagna því að eiga víst óbreytt gengi, meðan bönkunum og landsstj. er kleift að halda því í horfi. Þetta er fagnaðarástæða, en ekki tilefni til ádeilu.

Það væri líka óviðeigandi af mjer að fara að áfellast þá, sem hverfa frá hækkunarstefnu til verðfestingar. Í upphafi allra gengisbreytinga í öllum löndum eru allir menn hækkunarmenn. Enda renna í upphafi flest rök undir það að ná aftur jafnvægi með skjótri hækkun. En þegar tímar líða, þá dvína rök hækkunarmanna. Tíminn, sem líður, er eitt stærsta „momentið“ í gengismálinu. Og þegar lengra líður frá, þá kemur svo, að öll hin sönnu rök, bæði hin siðferðislegu, fjárhagslegu og þjóðhagslegu, renna undir verðfestingu þess gengis, sem orðið er varanlegt. Og svo hygg jeg einmitt sje komið í okkar landi, að það geti ekki leikið á tveim tungum, að rökin eru öll horfin frá hækkunarstefnunni og yfir til verðfestingar hins raunverulega gengis. Þetta verð-

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

ur berast af þeirri till., sem hjer er fram borin af fjárhagsnefndarmönnum Íhalds- og Framsóknarflokks í sameiningu. Raunin er ólygnust, þegar fulltrúar tveggja stærstu flokka þingsins í fjhn. Nd. bera fram slíka till. og þá, sem hjer liggur fyrir um að halda óbreyttu núv. gengi um óákveðinn tíma, eða þangað til framkvæmd verður lögfesting til frambúðar, með hvaða hætti sem hún svo verður.

Jón Þorláksson: Hv. þm. V.-Ísf. hóf nú hjer umr. um tvö frv., sem liggja fyrir Nd. Jeg veit ekki, hvort það er eiginlega rjettur vettvangur til þess, og jeg skal ekki fara langt út í það mál. En jeg verð þó að leiðrjetta þá missögn, sem hann flutti um það verðfestingarfrv., sem þeir hv. 2. þm. G.-K. og hv. þm. N.-Ísf. hafa borið fram, að það feli í sjer uppbót til einhverra manna, sem eiga innistæður, sem eru eldri en frá 1914. Þetta frv. felur ekkert slíkt í sjer, eins og hver maður getur sjeð, sem les það. Frv. felur aftur á móti hitt í sjer, að verðfesta þær krófur, sem stofnaðar eru á lággengisárünunum.

Annars lýsti hv. þm. sinni skoðun um afstöðu þingsins til þessara frv. á þann hátt, að hvort þeirra, sem kæmi til atkvæða, myndi falla. Og mjer finst sú lýsing ekki gefa neinn sjerstakan grundvöll fyrir þeim dómi, að stefna þingsins komi fram í þessum frv. Jeg held þess vegna, að hv. þm. hefði gert vel í því að halda umr. um þessa vonarpeninga fyrir utan málið, sem er á dagskrá. Það hefði mäske mátt draga þá ályktun af orðum hv.

þm., þó að hann segði það ekki beint, að þessir tveir stærstu flokkar þingsins, Framsóknarflokkurinn og Íhaldsflokkurinn, hefðu tekið þá afstöðu að vilja verðfesta krónuna, sem hann kallaði.

Jeg veit ekki, hvaða ákvarðanir Framsókn kann að hafa tekið. En það get jeg sagt fyrir hönd Íhaldsflokksins, að þótt tveir flokksmenn hafi flutt frv. um verðfestingu, þá hefir flokkurinn sem slíkur ekki gert það að flokksmáli á neina lund, fremur en önnur þingmál, því það er ekki vani hans.

Að því er snertir efni till., þá get jeg ekki annað sagt en að mjer finst óþarft að bera hana fram og óþarft að samþ. hana. Ílv. þm. V.-Ísf. tók það rjettilega fram, að stj. vildi halda föstu gengi pappírsgjaldeyrinsins. En það hafa þó verið þeir tímar, er þeir menn, sem núv. stj. skipa, vildu byrja á nýju gjaldeyrishringli, hafa viljað fella krónuna í verði. Mjer skildist, að það væru þeir nú hættir við, samkv. yfirlýsingu hv. þm. Það er góðra gjalda vert. En hin heilbrigðasta úrlausn væri sú, að þjóðin sýndi það þreklyndi, er önnur ríki, sem ekki hafa lent í styrjöldinni, hafa sýnt, að koma gjaldeyri sínum í löglegt horf. Árið 1926 urðu atvinnuvegirnir fyrir erfiðu árferði, og það dró ekki úr, að þá var nýlega um garð gengin töluverð hækkun á krónunni. Það er því ekki nema sannleikur, að atvinnuvegir landsmanna þurftu þess með að fá að njóta góðæris nokkra stund, án þess að byrðar hækkunar væru á þá lagðar. En síðan hefir staðið einmuna góðæri, og ef þjóðin væri svo djörf að hugsa þá hugsun að geta staðið

jafnfætis öðrum þjóðum og hækka sinn gjaldeyri upp í löglegt horf, þá finst mjer óþarfi að ýta undir hæstv. stj. að standa á móti eðlilegri tilhneigingu þjóðarinnar. Jeg mun því láta mjer till. þessa í ljettu rúmi liggja, en tel óþarft að samþ. hana.

Jón Baldvinsson: Á undanföllum þingum hafa svipaðar till. þessari komið fram og á síðasta þingi var samþ. till. um að skora á stj. að halda genginu föstu til næsta þings. Að því leyti er þessi till. viðtækari, að í henni er ekki sett neitt tímatakmark. Það segir sig því sjálft, að þeir, er greiddu atkv. gegn till. í fyrra, geta því síður greitt þessari atkv. sitt.

Jeg vil taka undir það með hv. 3. landsk., að það er óþarfi að ýta undir núv. stj. til þessara hluta. Hún mun hafa sömu ráð hjer eftir sem hingað til til að halda krónunni fastri. Alveg eins og hv. 3. landsk., sem játar sig þó hækkunarmann, hjelt krónunni fastri árið 1925, þegar hann var fjmrh. og hafði tækifæri til að koma henni upp í gullgildi. (LH: Við höfum aldrei haft tækifæri til að láta krónuna snögghækka). Þetta er miskilningur hjá hv. þm. Við höfðum þetta tækifæri 1925. Og hitt er líka sjálfsagt, að taka hækkunina í stórum stökkum; með því móti hefði hækkunin veruleg áhrif á verðlagið. En hitt væri kveljandi aðferð, að láta hækkunina koma í smáum skömtum. En sem stendur heldur stj., ásamt hinni makalausú gengisnefnd, þessu öllu í sínum höndum, og því algerður óþarfi að samþ. þessa till.

En það er sýnilegt, að það er kominn stefnubreyt. í málinu. Hingað til

hefir „Framsókn“ og eitthvað 1—2 menn úr „Íhaldinu“ fylgt stýfingu. Nú segir hv. þm. V.-Ísf., að samkomulag sje fengið um meginatriðið, að halda krónunni fastri. Það sje einungis eftir að ná samkomulagi um aðferðina. (ÁÁ: Þskj. 601 sýnir það!). Það mun vera frv. þeirra hv. þm. N.-Ísf. og hv. 2. þm. G.-K. Það verður að taka trúanlegt, og má þá slá því föstu, að „Íhald“ og „Framsókn“ sjeu orðin sammála um að verðfesta krónuna, en eigi einungis eftir að koma sjer saman um smærri formsatriði. Þessu raskar ekki yfirlýsing hv. 3. landsk. um, að Íhaldið hefði ekki gert þetta að flokksmáli „fremur en önnur þingmál“, eins og hann bætti við. Því hafi flokkurinn ekki gert nein þingmál að flokksmálum, en fylgst þó að við atkvgr. eins og einn maður væri, þá má ganga út frá því sem gefnu, að samkomulag sje um málið innan flokksins. En jeg veit þá ekki, eftir hverju verið er að bíða. Hvað þýðir að vera að gutla við þessa þáttill? Hví ekki að ljúka gengismálinu af í snatri? Það má afgreiða þetta á nokkrum mínútum. Það er ekki lengi gert að halda 6 fundi og afgreiða það með afbrigðum. Flokkarnir hafa nægilegt bolmagn til þessa, ef þeir treysta málstaðnum.

Það er því rjett að slá því föstu, að Íhaldið stefnir ekki lengur að því að koma krónunni í gullgildi. Það var heppilegt að fá upplýsingar um þau stefnuskifti nú. Hv. þm. V.-Ísf. lýsti yfir samkomulagi með stóru flokkunum um meginatriðið, og því hefir ekki verið beint mótmælt af hv. 3. landsk.

En jafnaðarmenn munu eftir sem áður greiða atkv. gegn till. á þskj. 643.

Sigurður Eggerz: Jeg hefi talað oft um gengismálið og skal því ekki gerast langorður að þessu sinni.

Jeg verð að jata, að í byrjun þings leit jeg svo á, að hækkunarmenn væru í ákveðnum meiri hl. á Alþingi. Hinsvegar fæ jeg nú ekki betur sjeð en að verðfestingarmenn sjeu komnir í meiri hl. Eftir yfirlýsingu hv. 1. þm. Skagf. í Nd. er sýnilegt, að Íhaldsflokkurinn er þess tilbúinn að verðfesta, þó hann sje ekki óklofinn þar. Jeg hlýddi á ræðu hv. 3. landsk. áðan og gat ekki betur skilið en hann hefði sömu aðstöðu til málsins og áður. (JBald: Jeg skildi ræðu hans öfugt). Jeg skildi hana nú þannig. Eða var það ekki rjett? Jeg spyr hv. 3. landsk. En eftir frv. tveggja íhaldsmanna um verðfesting pappírsgjaldeyris sje jeg ekki betur en þeir hafi fallist á að stöðva hækkunina. Auðvitað er það, að fallist meiri hl. þings á að stöðva, þá eru einungis smávægileg formsatriði eftir, og sje meiri hl. búinn að koma sjer saman um höfuðatriðið, þá finnur hann stefnu sinni eitthvert form.

Jeg lit svo á, að eftir þessa breyt. á afstöðu þingflokka stóru, þá sje hækkunin vonlaus. Hún sje svo að segja úr sögunni. Barátta fyrir hækkun krónunnar er vonlaus, þegar stóru flokkarnir taka höndum saman um að verðfesta. En einn möguleiki er þó enn fyrir hendi, sá, að nú komi mörg góð ár, meðan verið er að bíða og bræða sig saman, og jeg gæti hugs-

að, að stóru flokkarnir væru ekki á augabragði búnir að koma sjer saman um leiðina, og margt bendir til, að „Framsókn“ ætli sjer að geyma málið og beita því á öngla sína við næstu kosningar. Það geta komið svo ágæt ár, að erfitt verði að halda krónunni niðri. Það er hugsanlegt, að sjálf forsjónin taki í taumana og stj. ráði ekki við krónuna. Það hefir verið lítið svo á hingað til, að hvorki sje hægt með lögum nje þál. að segja fyrir um hreyfingar krónunnar. Jeg verð því að segja, að sú stj., sem hefir þá trú, að krónuna megi ekki hækka, — sú stj. sje dálítið gálaus að draga málið von úr viti. Hví ekki að fara þá þinglegu leið að spyrja þjóðina, ef meiri hl. fæst ekki í þinginu? Ef svo mikið framboð verður á pundum, að Landsbankinn treystir sjer ekki til að kaupa þau nema með lækkuðu verði — og þetta hefir komið fyrir einu sinni áður —, þá er krónuhækkunin komin.

Eins og jeg tók fram í byrjun ræðu minnar, þá ætla jeg ekki að fara að draga alt gengismálið inn í umr. En jeg er alveg sannfærður um það, að eins og flestir á landi hjer mundu ekki vilja, að krónan stæði nú í 47 aurum, eru ánægðir yfir að hún skuli vera komin upp í 81½ eyri. eins mundu menn ekki síður verða glaðir á eftir, ef sá áfangi, sem eftir er, væri farinn.

Jeg álít samkomulag „Framsóknar“ og meiri hl. Íhaldsflokksins vera fjárhagslega ógæfu fyrir þjóðina. Það verður áreiðanlega skoðað sem veiklun í fjármálalífi þjóðarinnar erlendis. Það hefir í för með sjer lánsspjöll. Það dregur úr hinum sparandi kröft-

um með þjóðinni. Það er óhamingja fyrir þjóðina.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Umr. þær, er fram hafa farið, gefa lítið til efni til andsvara. Það, sem hv. 3. landsk. gaf í skyn í öðru orðinu, að fáir íhaldsmenn mundu fylgja frv. flokksbræðra sinna um verðfestingu, það hafa tveir aðrir hv. þm. borið til baka, bæði hv. þm. Dal., er starfað hefir í fjhn. og gerir ráð fyrir, að komið sje á samkomulag, er valdi úrslitum málsins, og eins hv. 4. landsk., er virtist nokkuð öruggur um að hafa mist mest af liði sínu. En það var einkennilegt, að ekki var á honum að heyra, sem hann væri neitt sorgmæddur yfir að hafa mist stærstu sveit hækkunarliðsins yfir til óvinanna; miklu fremur var á honum að heyra fögnuð yfir því að vera nú orðinn einn af örfáum „rjettlátum“. Jeg hefi áður veitt því eftirtækt, að það er eins og hækkunarmenn verði fegnir því að missa fylgismenn sína. Það bendir til, að hækkunarmenn meini í raun og veru ekki mikið með stefnu sinni, heldur gleðjist frekar yfir þeim pólitísku möguleikum, er fráhvarf annara kynni að rjetta þeim upp í hendurnar.

Hv. 3. landsk. sagði, að það horfi ekki byrlega fyrir stefnu okkar. eftir þeirri yfirlýsingu minni, að þau tvö frv., sem fram eru komin, mundu falla. Það getur horft byrlega fyrir málinu fyrir því. Þau mundu falla á atkv. stuðningsmanna hvors annars. En meginatriðið, það atriðið, er barist hefir verið fyrir alla tíð, er fólgið í báðum frv. Það er augljóst, að ekki er beðið eftir öðru en samkomu-

lagi um form. Aðaldeilan er útkljáð. Samkomulag er fengið um verðfestinguna. Jeg get vel trúað því, að Íhaldsflokkurinn sem slíkur hafi ekki tekið ákveðna afstöðu til málsins, „frekar en um önnur þingmál“, eins og formaður flokksins komst að orði, eins og til að draga úr því, að flokkurinn væri því sjerlega mótfallinn. Enda endaði flokksforinginn ræðu sína á því, að hann ljeti sjer í ljettu rúmi liggja afdrif till. okkar. Hann viðurkendi, að breyt. væri orðin á hugum margra hv. þm., er hækkun hafa fylgt, hvað sem honum sjálfum líður. Þessu hafa allir þeir samsint, sem til máls hafa tekið. Það er vitanlegur hlutur, að meiri samhugur ríkir í þessu máli með aðalflokkum þingsins en verið hefir. Og hitt, að hv. 3. landsk. lætur sjer í ljettu rúmi liggja afdrif till. um óbreytt gengi, bendir til þess, að brattasti hjallinn sje nú klifinn og að festingarmenn þurfi ekki að gera sjer miklar áhyggjur út af framtíðinni. Þau atriði, sem samkomulag hefir ekki enn náðst um, eru hjegómi í samanburði við hið mikla deiluefni gengismálsins. hvort lántakandi á að greiða 22% meira en hann tekur að láni, eða ríkisvaldið ætlar að halda skuld hans verðfastri. Það er þetta mikla atriði gengismálsins, hvort greiða skuli álnir með metrum, litla krónu með stórri krónu, sem nú er orðið samkomulag um. Jeg get því eftir atvikum lýst ánægju minni yfir gangi málsins á þessu þingi, því vonirnar voru ekki miklar í þingbyrjun um heppilega lausn. En þótt hvorugt þeirra frv., er fram eru komin, geti orðið að lögum á þessu þingi, þá er samt rjett,

að þingviljinn komi fram í ályktunarformi. Og að þingviljinn er í samræmi við þessa till., sjest best af því, að engar till. hafa komið fram í gagnstæða átt. Ef sterkur straumur hefði verið í þinginu á móti festingu, þá hefði ekki hjá því farið, að hækkunaráhuginn hefði lýst sjer í till. til þál. um hækkun krónunnar. Nú hafa slíkar raddir ekki látið til sín heyra, og er það sönnun fyrir því, að nú sje farið að liða að síðasta þætti þessa máls, þeim, að andstöðuflokkar taki höndum saman um verðfesting gengisins. Yfir því fagna jeg.

Jón Þorláksson: Það hefir verið talað um það, a. m. k. af 2 ræðumönnum, að samkomulag væri fengið um þetta mál milli Framsóknar og meiri hl. Íhaldsins. Jeg veit nú ekkert um það, en mjer finst það bera þess ljósan vott, að ekki sje neitt samkomulag fengið, þar sem komið hafa fram í hv. Nd. 2 frv. þessu viðvíkjandi, er farið hafa hvort í sína átt. Hv. þm. V.-Ísf. þreytist ekki á því að taka það fram, að 2. gr. feli í sjer samkomulag um tvö atriði. En í mínum augum er þetta ekki stærsta atriðið. Fyrir mjer er aðalatriðið það, að lággengistímabilið endi ekki á annan hátt en þann, að við fáum okkar gamla gjaldeyri. Það er samkomulag milli mín og hv. 4. landsk., en það er ekkert samkomulag milli mín og hv. þm. V.-Ísf. um það, sem í mínum augum er aðalatriðið í þessu máli. Það má vera, að hægt sje að ná því takmarki, sem jeg stefni að, á einhvern annan hátt en jeg vil, en aðalatriðið fyrir mjer er, að því takmarki verði náð, hvaða leið sem farin verður. Það er á valdi hv. þm.

V.-Ísf. og Framsóknar, hvort hægt er að ná því marki með þeirri leið, er þáttill. fer fram á. Jeg játa, að hægt er að ná aftur til gullgildis krónunnar, þó að pappírskrónunni sje haldið fastri eins og þáttill. fer fram á. En jeg vil ekki binda mig við hana meðan jeg veit ekki, hvort samkomulag fæst við þá, er að henni standa, um það, sem jeg tel aðalatriðið, nefnil. að halda hinni löglegu mynt í landinu.

Þar sem hv. þm. V.-Ísf. taldi það vott um breyt. á hugarfari mínu, að eg læt mjer í ljettu rúmi liggja, hvort þessi till. verður samþ. eða ekki, vil jeg geta þess, að hann getur engin rök fært að því, vegna þess að á síðastl. þingi, er svipuð þáttill. var til umr. og atkvgr., þá sat jeg alveg hjá. Þessi till. þarf heldur ekki að fela í sjer neitt það, er jeg tel aðalatriði gengismálsins.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. 3. landsk. ljét svo um mælt, að þessi till. um að halda genginu föstu þyrfti ekki að fela neitt það í sjer, er hann teldi aðalatriði gengismálsins. Þetta hljóðaði nú nokkuð öðruvísi hjá honum fyrir nokkrum árum. Hans **stefna** hefir til þessa verið að fá aftur gömlu krónuna með gengishækkun. Hitt er aftur á móti ný stefna í gengismálinu, að fá gömlu krónuna aftur með því að taka upp nýja mynteining, þó jafngild sje gömlu krónunni, og umreikna allar núgildandi skuldbindingar.

Á síðasta þingi var rætt um meginatriði gengismálsins, hvort hækka skyldi krónuna eða festa hana. Nú er ekki lengur deilt um það, heldur að-

eins hvaða leið skuli fara, hvort heldur skuli gert, að breyta myntlögum eða taka upp nýja mynt og umreikna alt til hennar. Nú er það upplýst af mjer og hv. 1. þm. N.-M., að sú leið, að umreikna núgildandi gjaldeyri til annars nýs, er í fullu samræmi við stefnu okkar í þessu máli, svona í öllum aðalatriðum. Kjarni málsins er fyrir okkur aðalatriðið, en ekki hvert formið verður. Það er síður en svo, að jeg vilji á nokkurn hátt áfella þá, er hafa nú snúið frá villu síns vegar og horfið frá hækkun til festingar. Hækkunarrökin þverra stöðugt, og öll líkindi eru til þess, að það gengi, sem nú hefir gilt svo lengi, standi framvegis óhaggað.

Það er rjett hjá hv. þm. Dal., að hækkunarstefna hans er vonlaus, og jeg get ekki huggað hann með því, að forsjónin muni taka svo í taumana, að honum auðnist að leiða stefnu sína til sigurs. (SE: Forsjónin tekur oft í taumana, þegar menn gera mestu vitleysurnar). Forsjónin er ekki í gengisnefndinni. (SE: Það er rjett). Jeg skal skýra þetta ofurlítið fyrir hv. þm. Dal. Forsjónin ræður því, hvort mikið eða lítið aflast. En hún ræður því ekki, hvort gengið hækkar eða stendur í stað. Allir, sem þekkja grundvallaratriði gengisskráningarinnar, vita, að það er undir hinum ráðandi stjórnarvöldum komið, hvaða gengi er skráð, — nema þegar lítill afli, lágt verð og þverrandi lánstraust neyðir til lækkunar. Allar vonir um það, að forsjónin komi og setji gengisnefndinni stólinn fyrir dyrnar og neyði hana til þess að hækka gengið, eru tálvonir, bygðar

á vanþekkingu. Og vonir hv. þm. Dal. um, að þingið muni kippa krónunni upp í gullgildi, eru sálaðar. Það kemur skýrt fram í nál. hans, að honum er þetta sjálfum fullljóst. Bæði hann og hv. 4. landsk. hafa viðurkent þetta og talað af meira hispursleysi um þetta heldur en hv. 3. landsk. gerir. Honum veltir allörðugt að viðurkenna það, að hin eldri stefna hans í þessu máli á sjer ekki viðreisnar von. Gengismálið verður úr þessu ekki leyst á neinn annan hátt en annaðhvort með myntlagabreytingu eða með nýrri mynt og umreiknun. Þessu verður ekki á móti mælt.

Jón Þorláksson: Hv. flm. var að gera sjer það til gamans að tala um stefnubreyt. hjá mjer í þessu máli. Sagði hann, að jeg hefði áður viljað hækka pappírskrónuna, en nú vildi jeg eitthvað alt annað. Jeg get alveg með sama rjetti leyft mjer að tala um stefnubreyt. hjá honum, því hann bar fram frv. um myntstýfingu, en hefir nú talað svo sem væri hann fánlegur til þess að hugsa ekki um annað en að halda genginu föstu. En sannleikurinn er sá, að við höldum báðir fast við okkar stefnu í þessu máli, en erum hinsvegar fúsir til þess að sveigja til um leiðir. Og jeg get tekið undir með hv. þm. Dal. um það, að hvað sem öðru líður, er jeg þó ánægður með það, að krónan skuli vera komin úr 47 aurum upp í 81½, og þannig nokkur rjetting fengin á lággenginu. Get jeg frekar sætt mig við það, þó farin sje nokkuð önnur leið til þess að ná þeirri hækkun, sem eftir er, heldur en jeg hefði helst kosið.

Jón Baldvinsson: Það er auðsjeð, að það er nokkur samdráttur milli hv. þm. V.-Ísf. og hv. 3. landsk. í þessu máli. Það byrjar svona líkt og tilhugalíf hjá pilti og stúlku, með smákarpi, en endar svo oftast með hjónabandi. Mun þess líklega ekki langt að bíða, að þessir tveir aðilar innsigli hjónabandssáttmála sinn í gengismálinu. Hv. þm. V.-Ísf. vildi nú láta lita svo út, sem ekki væri ástæða til annars fyrir okkur jafnaðarmenn en að gleðjast yfir þeim úrslitum, er þetta mál hlýtur að fá. Það er nú reyndar öðru nær en að við gerum það, þó það þýði hinsvegar ekkert að sýta út af því, þótt „stærri“ flokkarnir tveir sameinist. Vitanlega gæti jeg skýrt frá því, ef lengra væri farið út í það, af hvaða ástæðum við jafnaðarmenn teljum, að hækka þeri krónuna upp í gullgengi. En í stuttu máli má segja, að aðalástæðan sje sú, að láta þær stjettir, sem töpuðu á lággengistímabilinu hagnast á hækkuninni. Og það var aðallega verkalýðurinn, sem það gekk út yfir, og því ekki nema sanngjarnt, að hann fái þess nokkra bót. Sje jeg svo ekki ástæðu til þess að halda lengra áfram umr. um þetta, en vil mælast til þess, að nafnakali verði lát-ið fram fara um þessa till., þegar hún verður borin undir atkv.

Sigurður Eggerz: Jeg vil benda hv. þm. V.-Ísf. á það, að ef mikið berst að af pundum, þá getur farið eins og 1924, að Landsbankinn sjái sjer ekki fært að taka áhættu af kaupunum nema með lækkuðu verði. Nú hefir ekkert verið gert til þess að tryggja, að Landsbankinn hafi nóg fje að bakhjalli, ef mikið berst að af pundum.

Nú í ár er núkið góðæri, sem betur fer. Óskandi er, að mörg slík góðæri gætu komið. En hvert slíkt ár ýtir undir krónuna, gefur henni byr undir báða vængi.

Stjórnin, sem hefir bjargfasta trú á því, að best sje, að króna okkar fái ekki sama heiðurssæti og hinar Norðurlandakrónurnar, gengur sannarlega ekki vel frá þessu höfuðmáli sínu. Hún teflir því í óvissuna. Ef til vill getur hv. 3. landsk. komist í meiri hl. áður en frá þessu er gengið til fulls.

Það er rjett, sem hv. flm. sagði, að hálfgerð vonleysi hefði gripið mig í þessu máli. En jeg verð að segja það, að það er ekki að furða, þó svo fari, þegar tveir stærstu flokkarnir. eða meiri hl. úr þeim, koma sjer saman um að hindra það, að krónan komist upp í sitt rjetta gildi.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Mjer skildist svo, sem hv. þm. Dal. væri að kvíða því, að hjer kæmi nú góðæri, því það mundi hleypa krónunni upp. Ef svo fer, vil jeg vona, að við sjáum hv. þm. Dal. eins hugrakkan nú eins og hann var 1925. Þá þorði hann að halda genginu óbreyttu, þó ekki fengi hann því ráðið, þrátt fyrir hið mesta góðæri og vaxandi innieignir bankanna erlendis, og þá þorði hann að láta banka þann, er hann stýrir, kaupa sterlingspund, þótt hann hefði ekki útgáfu toppseðlanna með höndum og ekkert öryggi gegn truflunum, hvorki af hálfu Landsbankans nje þáverandi landsstjórnar. Með þessu hefir hv. þm. Dal. sýnt svo mikið hugrekki, að þótt við gengisnefndarmenn hefðum ekki til að bera nema 1% af hugrekki hans, þá gætum við þó verið öruggir um, að

ekki muni koma truflanir á krónuna af völdum góðæris, því nú stendur bæði landsstjórnin og meiri hl. beggja bankastjórna bak við festingarpólitík gengisnefndar — auk þess þingvilja, sem bráðlega mun koma í ljós.

Haraldur Guðmundsson: Það er ekki annað hægt að segja en að þessi till. sje sæmilega stutturð, en hún er engu að síður býsna efnismikil og bindur ærið stóran bagga á bak hæstv. stj., ef hún verður samþ., svo stóran, að jeg tel óvíst, hvort hún muni geta risið undir honum. Það er svo sem ekki verið að klípa neitt utan af kröfunum, þar sem ríkisstj. er falið hvorki meira nje minna en að „sjá um“, að gengið haldist óbreytt. Því einkennilegar kemur till. þessi fyrir sjónir, þar sem hún er flutt af mönnum, sem hefðu mátt muna, hvað gerðist árið 1925. Þá lögðust allir á eitt, ríkisstj., bankar og gengisnefnd, og gerðu alt, sem hægt var að gera, til að halda krónunni niðri, en þrátt fyrir alla þessa viðleitni hækkaði hún og hækkaði svo ört, að hún myndi hafa komist upp í gullgildi á skömmum tíma, ef það óhapparáð hefði ekki verið tekið, að stöðva hækkun hennar á óhentugasta tíma og á hinn óviturlegasta hátt. Hv. 3. landsk., sem þá var fjmrh., tók í taumana með því að veita út yfir landið nýju seðlaflóði, og það á hinum óheppilegasta tíma. — Nú er skorað á stj. að halda genginu óbreyttu, og hv. flm. virðast ekki efast um, að hún geti það, þótt þeir hljóti að muna hækkunina árið 1925, og þótt þeir hafi enga tryggingu fyrir því, að hið sama geti ekki endurtekið sig. Eins og einhver hv. þm. drap á, þá var stj. falið á síðasta

þingi að gera ráðstafanir til þess að koma endanlegri skipun á gengi íslenskra peninga. Það hefir nú sýnt sig við umr. um stýfingarfrumvarpið, að stj. hefir engan slíkan undirbúning gert. Það er til einskis gagns, þótt menn hafi verið sendir út um lönd til að spyrja um, hvort það myndi spilla álitni hinna íslensku þjóðar, ef gjalddeyririnn yrði verðfestur, þar eð þeir hafa ekkert gert til þess að leita upplýsinga um, hvernig unt sje að halda genginu föstu, ef verðfesting er lögleidd, og enn síður reynt að framkvæma nokkurn slíkan undirbúning.

Jeg mun ekki halda langa gengisræðu að þessu sinni, en hitt get jeg ekki látið vera, að minnast á kosningarnar síðustu og öll þau fögru loforð, sem gefin voru í sambandi við þær. Íhaldið lofaði þá kjósendum sínum, að það skyldi róa að því öllum árum, að krónan næði sínu gamla gengi, og allur þorri kjósenda þeirra mun hafa gengið til kosninga í þeirri trú. En hvað skeður? Nú á öðru þingi eftir kosningarnar hafa tveir hv. íhaldsm. undirritað nál., þar sem þeir lýsa yfir því, að þeir álitni hagkvæmst, að núv. gengi skuli haldast óbreytt, m. ö. o. að krónan sje stýfð, og allur þorri flokksbræðra þeirra virðist nú vera orðinn sömu skoðunar. Þetta eru svik við kjósendur. Ef íhaldsfl. hefði viljað standa við kosningaloforð sín og leita samvinnu við okkur jafnaðarmenn, hefði sennilega mátt gera ráðstafanir til að koma krónunni í gullgildi. Um Framsóknarflokkinn er það að segja, að hann lofaði kjósendum sínum að verðfesta krónuna í því gengi, er hún var þá, en nú er þetta 2. þingið síðan, og enn

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

hefir flokkurinn ekkert gert til að efna þessi loforð sín. Kjósendur framsóknarþingmanna hafa áreiðanlega vænst meiri aðgerða frá þeirra hálfu í þessu máli en að þeir ljetu sjer nægja að afgreiða það með einfaldri þál. Framsóknarfl. hefir því líka brugðist kjósendum sínum í þessu máli. En þessi framkoma flokkanna beggja sýnir, að málið hafa þeir notað sem kosningabeitu, án þess að nokkur hugur fylgdi því.

Jeg mun svo ekki lengja umr. frekar um þetta mál, en vil að endingu lýsa yfir því, að jeg mun greiða atkv. á móti þessari þáttill., þar eð jeg vil, að unnið sje að því, að krónan nái fullu gullgildi. Á þann veg einan er hægt að bæta meginþorra þjóðarinnar upp það tap, sem hann hefir orðið fyrir sökum gengislækkunarinnar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞorJ, ÁÁ, BSv, BSt, BÁ, EJ, GunnS, HStef, HJ, IngB, IF, JAJ, JónJ, JörB, PH, PO, SvÓ, MT.

nei: HSteins, HG, HK, HV, IHB, JBald, JÓl, JP, JKr, MJ, SE, SÁÓ.

EÁ, JJós, JóhJóh, JónasJ, MG, greiddu ekki atkv.

Sjö þm. (BK, EF, GÓ, JS, LH, ÓTh, TrÞ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 693).

16. Dýralæknissetur í Vestfirðingafjórðungi.

Á 67. fundi í Ed., 13. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um dýralæknissetur í Vestfirðingafjórðungi (A. 615).

Á 68. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. fundi í Ed., 15. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 74. fundi í Ed., 18. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Halldór Steinsson): Jeg get verið fáorður um þessa till. Þegar dýralæknisembættin voru sett á stofn, var um leið ákveðið, hvar þeir skyldu sitja. Fyrir Vestfirðingafjórðung var læknirinn settur í Stykkishólmi. Var það talið heppilegast fyrir allra hluta sakir, sjerstaklega vegna hinnar tiltölulega góðu aðstöðu, sem velflest hjeruð fjórðungsins höfðu til þess að vitja hans þar. Við þetta stóð frá 1915 og fram til ársins í fyrra; þá var hann fluttur til Borgarness. Mjer er ekki vel ljóst, hvað hæstv. stj. hefir gengið til með því, enda virðist mjer sú nýbreytni hafa við lítil rök að styðjast. Jeg tel sjálfsagt, að dýralæknirinn eigi heima sem næst miðju hjeruðinu. Í Stykkishólmi er hann að mörgu leyti betur settur en á nokkrum öðrum stað í fjórðungnum. Suðurhluti fjórðungsins á eigi að síður ágætt með að vitja

hans, með því að akfær vegur er nú kominn til Stykkishólms þeim megin frá. En Dalirnir og Barðastrandarsýsla og allir Vestfirðir eiga margfalt hægara með að vitja læknisins, ef hann situr í Stykkishólmi en í Borgarnesi. Mjer er líka kunnugt um að talsverð óánægja hefir risið út af þessari ráðstöfun. Ein helsta ástæðan fyrir því að setja dýralækninn niður á svo að segja annan enda hjeruðsins hefir verið talin sú, að Borgarfjörður væri blómlegt hjeruð og að miklu væri slátrað í Borgarnesi, sem dýralæknirinn þyrfti að hafa eftirlit með. En þess má þá geta, að meðan læknirinn sat í Stykkishólmi, hafði hann þetta eftirlit á hendi og stimplaði kjötið. Og mjer er ekki kunnugt um, að hann hafi talið eftir sjer að skreppa þann spöl. Aðrar ástæður get jeg ekki sjeð, og vona jeg því, að hæstv. stj. geti fallist á rjettmæti þessarar kröfu og sjái svo um, að dýralæknirinn sitji í Stykkishólmi.

Þess skal getið, að þessi till. er flutt samkv. almennum óskum manna í Snæfellsnessýslu, Barðaströnd og Vestfjörðum. Um Dalina er mjer ekki kunnugt, en jeg hygg þó, að þeir vilji heldur, að dýralæknirinn sitji í Stykkishólmi, því að jafnaði eiga þeir hægara með að vitja hans þar.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Með því að hæstv. atvmrh. er ekki viðstaddur, þá ætla jeg að tala fáein orð viðvíkjandi þessu máli. Jeg skil vel þær ástæður, sem liggja til þess, að hv. þm. Snæf. flytur þessa till., því það er nú einu sinni svo, að þau hjeruð, sem hafa fengið opinberan starfsmann, vilja ógjarnan missa hann aftur. Stundum gengur þetta svo langt, að sum hjer-

uð vilja ekki láta leggja niður lands-sjóðslaunuð embætti af þeim sökum einum, að þau vilja hafa slíka embættismenn sem gjaldendur í sínu hjerði. Nú gegnir nokkuð öðru máli með lækna, enda þykist jeg vita, að fyrir hv. þm. Snæf. vaki einungis almennar ástæður. Jeg býst við, að þar sem dýralæknirinn hefir setið í Stykkishólmi í mörg ár, áður en hann var fluttur til Borgarness, þá muni margir sakna hans í Stykkishólmi og þar í grend, enda er það mjög að vonum. Jeg skal því gera nokkra grein fyrir því, hvers vegna hæstv. atvmrh. ákvað, að dýralæknirinn skuli sitja í Borgarnesi. Síðan dýralæknir var fyrst settur í Vestfirðingafjórðungi hefir mikið breytst, sjerstaklega á sviði samgöngumálanna. Sjerstaklega er nú vegakerfið orðið svo fullkomið að Borgarnesi, að þar er að verða einskonar miðstöð milli Reykjavíkur og Suðurlands annarsvegar og hinsvegar Norður- og Vesturlands. Samgöngur eru mjög greiðar til Borgarness úr öllum hjeruðum fjórðungsins, akfær vegur til Stykkishólms yfir Kerlingarskarð, akfært upp um Borgarfjörð allan að Húsafelli og bráðlega akfært frá Borgarnesi um Dalsmynni til Dala yfir Bröttubrekku. Loks, þegar brúin á Hvítá verður fullgerð, verður akfært suður fyrir fjörð og fram fyrir Hafnarfjall. Þessi afstaða gerir það að verkum, að miklu fleiri geta náð til læknisins í Borgarnesi með litlum tilkostnaði heldur en ef hann sæti í Stykkishólmi. Nú ber á það að líta, að þegar menn vitja dýralæknis, gegnir nokkuð öðru máli en þegar mannalæknis er vitjað. Í hinu síðara tilfelli eru þeir sóttir þegar

mikið liggur á, og þá er venjulega alt lagt í sölurnar, og er þá mest undir því komið, að stutt sje að vitja læknisins. Hinsvegar eru störf dýralækna að mestu leyti í gegnum síma; þeirra er ekki vitjað beinlínis, nema þar sem ferðakostnaðurinn er ekki meiri en svo, að borgi sig að sækja lækinn, og það er vitanlega aðeins úr þeim sveitum, sem næst liggja. Nú er fjórðungurinn svo víðáttumikill, að varla kemur til mála, að dýralæknirinn sje sóttur alment, nema ef alveg sjerstaklega stendur á. Aðalstarf hans verður því tvímælalaust símleiðis, og er þá mest undir því komið, að hann sje á þeim stað, sem vel hagar til með símasambönd. Nú hagar svo til, að símalaust er yfir Breiðafjörð, og að því er jeg best veit, er símasambandið frá Vestfjörðum og suður yfir Breiðafjörð gegnum línuna yfir Holtavörðuheiði til Borgarness. Af því leiðir aftur það, að stórum auðveldara er að öllum jafnaði að ná símasambandi frá Vestfjörðum til Borgarness heldur en til Stykkishólms. Að þessu athuguðu getur mönnum tæplega blandast hugur um, hvor staðurinn er heppilegri. Og enn bætist við ein ástæða, sem jeg hygg, að hv. þm. Snæf. sje ekki kunnugt um, nefnilega það, að fyrir hæstv. atvmrh. vakti að útvega Hvanneyrarskólanum kenslu í dýralækningum, og þess vegna, m. a., var dýralæknirinn settur í Borgarnes, og var ætlast til, að hann hefði þessa kenslu í ígripum að vetrum. Sú breyt., sem verið er að gera á bændaskólunum, nefnil. að færa þá nær lífinu og láta þá veita meiri hagnýta fræðslu en verið hefir, hefir það óhjákvæmilega í för með sjer, að útvega verður

bændaefnum nokkra kenslu í einföldustu atriðum dýralækninga. Það er ekki ætlunin að gera þá að lærðum dýralæknum, heldur kenna þeim undirstöðuatriði slíkra lækninga, einkum gagnvart þeim kvillum, sem oftast koma fyrir og mestu tjóni valda á búfjenaði vorum. Slíkt er engum meðalgreindum manni ofætlun að læra á tiltölulega skömmum tíma. Nú virðist einsætt, að heppilegast sje að láta dýralækninn í Vestfirðingafjórðungi hafa þessa kenslu með höndum, bæði af þeirri ástæðu, sem jeg hefi nefnt, og svo af almennum sparnaðarástæðum.

Jeg vil nú vænta þess, að þegar hv. þm. Snæf. hefir komist að raun um, að flutningur dýralæknisins var gerður með almennum hagsmunum fyrir augum, en ekki til þess að skerða hagsmuni kjördæmis hans, þá muni hann geta fallist á, að þessi till. sje ekki á nægum rökum reist. Auk þess er honum kunnugt um, að hans kjördæmi á mjög auðvelt með að vitja læknisins í Borgarnes, vegna hinna góðu vega og tíðu samgangna, sem þangað liggja, enda þótt það sje lengra að kílómetratali. Jeg tel því till. þessa til skaða og vil leggja eindregið til, að hún sje feld.

Flm. (Halldór Steinsson): Jeg hefi nú ekki getað sannfærst af ræðu hæstv. dómsmrh. um nauðsyn þess að flytja dýralækninn frá Stykkishólmi til Borgarness. Ráðh. talaði um ýmsar ástæður, svo sem góða vegi og örar samgöngur til Borgarness. Jeg get nú ekki talið þetta sjerstaklega veigamiklar ástæður, því að nú er kominn bílvegur til Stykkishólms, og myndi því litlu muna fyrir syðri hluta um-

dæmisins að vitja læknisins þangað. Og hinu verður alls ekki neitað, enda gerði ráðh. enga tilraun til þess, að í Stykkishólmi er læknirinn margfalt betur settur fyrir þá, sem búa vestan megin Breiðafjarðar. Hitt hygg jeg hafi verið aðalástæða flutningsins, að setja dýralækninn á þann stað, sem hann gæti kent við Hvanneyrarskólann í viðlögum. Við það hefi jeg í sjálfu sjer ekkert að athuga; það getur verið nauðsynlegt að gefa bændaskólunum kost á slíkri kenslu. En hinsvegar finst mjer tæplega mega offra svo miklu fyrir það, að taka dýralækni eins fjórðungsins og setja hann svo að segja í annað hjerað. Jeg verð að telja slíkt óforsvaranlega harðýðgi, enda gæti komið til athugunar, hvort ekki væri rjett að setja sjerstakan mann til þessarar kenslu við skólann, en láta dýralækninn sitja þar áfram, sem hentugast er fyrir hjeraðið.

Ingvar Pálmason: Jeg geri ráð fyrir því, að nokkrar ástæður liggi að baki þessarar þáltill. En það er auðsjeð, að hjer er litið tvennum augum á málið. Reyndar geri jeg ráð fyrir, að stj. geri í þessu máli sem öðrum það eitt, sem hún telur heppilegast fyrir viðkomandi hjeruð. Jeg hefi ekki heyrt aðrar ástæður fyrir till. en þær, að læknirinn væri betur settur í Stykkishólmi en í Borgarnesi. Nú hefir hæstv. dómsmrh. fært allmikil rök að því, að svo er ekki. Mig brestur kunnugleika til þessa máls, en jeg tel það vandkvæðum bundið fyrir þingið að ráða þessari till. til lykta með því að fella hana eða samþ., því að hvorttveggja myndi vera skilið sem yfirlýsing af þingsins hálfu um, að það teldi annan

staðinn betur fallinn til þess að vera dýralæknissetur en hinn. Við þetta væri nú í sjálfu sjer ekkert að athuga, ef þessi úrskurður þingsins væri byggður á fullkominni þekkingu á öllum staðháttum. Jeg tel óráð hið mesta, að þingið taki þegar ákveðna afstöðu til málsins, að ekki meir könnuðu máli. Vildi jeg leggja til, að það væri látið bíða betri athugunar. Leyfi jeg mjer því að leggja til, að málinu sje vísað til ríkisstj. Þess má og geta, að fleiri staðir geta komið til greina en Stykkishólmur eða Borgarnes.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til stjórnarinnar feld með 7:7 atkv.

Tillgr. samþ. með 7:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: JÞ. JKr, BK, HSteins, HIB, Jóh. Jóh, GÓ.

nei: JónasJ, PH, EÁ, EF, IP, JBald.

JónJ greiddi ekki atkv.

Jón Baldvinsson: Jeg leyfi mjer að óska þess, að úrskurður hæstv. forseta um niðurstöðu þessarar atkvgr. verði borinn undir deildina.

Forseti (GÓ): Jeg tek gilda ástæðu þá, er hv. 6. landsk. hefir fært fyrir því að vilja ekki greiða atkv., og tel hann því ekki „atkvæðisbæran“ (sbr. 47. gr. þingskapanna) í þessu máli. Tillgr. er því samþ. með meiri hl. atkvæðisbærra deildarmanna.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 707).

17. Rýmkun landhelginnar.

Á 30. fundi í Nd., 23. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um rýmkun landhelginnar (A. 194).

Á 31. fundi í Nd., 25. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. fundi í Nd., 16. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Pjetur Ottesen*): Þetta mun vera í 4. skifti, sem till. um þetta efni er hjer til umr. á Alþingi núna á fárra ára fresti. Það hefir nokkrum sinnum áður verið skorað á stj. að freista þess, hvort ekki væri hægt að fá Englendinga til þess að ganga inn á breyt. á landhelginni. Jeg hygg, að það sje óþarfi að fara mörgum orðum um þá nauðsyn, er liggur til grundvallar slíkri till. Hún er svo ljós öllum hjerlendum mönnum, er nokkuð þekkja til jarðveggsins, að þarflaust er að fjölyrða um hana. (Samtal og hávaði í deildinni). Jeg vil beina þeirri fyrirsögn til hæstv. forseta, hvort hjer sje deildarfundur eða ekki. Væri æskilegt, að þeir hv. þm., er ekki geta hlustað á mig, færu á einhvern annan stað, þar sem þeir væru lausir við þann kross.

Það er nú hvorttveggja, að mörg fiskisælustu bátamiðin eru víða alger-

*) Ræðuhandr. óyfirlesid.

lega undirorpin botnvörpuveiðunum og að þar eru einmitt helstu uppeldisstöðvar ungfiskjarins. Af botnvörpuveiðunum á þessum svæðum leiðir því bæði eyðileggingu ungvíðisins og útrýmingu smábátaveiðanna. Svo er það t. d. hjer við Faxaflóa, og kemur það þó einna greinilegast í ljós í innanverðum flóanum, þar sem fiskimiðin á Sviðinu svokallaða, er haldið hafa lífinu í þeim mönnum, er stundað hafa útróðra á þessum sviðum, eru nú að verða úr sögunni.

Þær tilraunir, er gerðar hafa verið til þess að fá landhelgina rýmkaða, hafa ekki ennþá borið neinn verulegan árangur. Þeim hefir eingöngu verið beitt í þá átt, að komast að samkomulagi við Englendinga um það, að fá breytt þeim samningum, er við erum í við þá viðvíkjandi landhelgislínunni. En svo er háttað um þessi mál hjá okkur, að við erum ekki hvað landhelgislínuna snertir bundnir af öðrum samningi en þeim, er Danir gerðu við Englendinga skömmu eftir aldamótin. Er sá samningur miklu óhagstæðari okkur en þau ákvæði, er áður höfðu gilt.

En þrátt fyrir það, þó ekkert hafi áunnist í þessu, er þó víst, að þessar málaleitanir hjeðan hafa orðið til þess að vekja athygli hjá fiskipjóðum Evrópu. Þær hafa um langt skeið haft samtök sín á milli um það, að gera út vísindalega leiðangra til þess að rannsaka dýralíf sjávarins. Það var þegar kominn nokkur skriður á þessar rannsóknir, en síðan botnvörpuveiðarnar komust í algleyming, þá hefir verkefni þessara rannsókna beinst mjög að því að rannsaka, hvaða áhrif þær hefðu á fiskiveiðarnar. Hygg jeg, að það, að

þessar málaleitanir um rýmkun landhelginnar komu hjeðan, hafi átt nokkurn þátt í því, að vísindafjelögin beindu starfsemi á þessa braut. Annars eru það ekki sjerstaklega við Íslendingar, sem höfum sjeð þörf þess að vernda fiskimiðin fyrir botnvörpunum. Þetta sama er uppi á teningunum alstaðar þar, sem botnvörpuveiðar eru stundaðar. Það er langt síðan þetta varð áhyggju- og ihugunarefni enskra sjómanna. Sjerstaklega var það við Morayflóann á Skotlandi, sem þessar raddir urðu háværar. Fór svo að lokum, að enska stj. gat ekki staðið á móti þessum kröfum, og var þá sú breyt. gerð, að innlendar botnvörpuveiðar voru bannaðar innan vissrar línu. Þetta kom þó ekki að haldi, vegna þess að enskir útgerðarmenn ljetu skip sín þá sigla undir flaggi erl. þjóða, en þær höfðu rjett til þess að veiða innar en Englendingar sjálfir. Þá var tekið upp það ráð að banna þessum skipum að selja afla sinn á Englandi. Þetta gátu þeir gert vegna þeirrar sjerstöðu, er þeir höfðu. Þetta varð þó til þess, að bæði Þjóðverjar, Belgar, Frakkar og aðrar þjóðir, er tekið höfðu upp botnvörpuveiðar, fóru að gefa þessum málum meiri gaum. Enska þingið skipaði svo n. til þess að athuga það, hvaða áhrif botnvörpuveiðar hefðu í þessum flóa, og niðurstaða n. varð sú, að hún lagði til, eftir nákvæma rannsókn, að Morayflóinn yrði friðaður. Þessi niðurstaða var síðan lögð fyrir rannsóknarráð, er stendur fyrir fiskirannsóknnum hjer í Norðurálfu og situr í Kaupmannahöfn. Eftir að það hafði svo rannsakað málið frekar, viðurkendi það nauðsyn þess að friða þetta svæði fyrir botnvörpuveiðum. Ekki varð

samt neitt úr því, vegna þess að sumar þær þjóðir, er gert höfðu samning við England um landhelgislíðuna. — má þar til nefna Holland og Belgíu, — skárust úr leik um að veita leyfi til þess, að landhelgislíðan væri færð út, og mótmæltu því, að rjettur þeirra til fiskiveiða væri skertur. Á þessu strandaði það, að nokkrar framkvæmdir væru gerðar til verndar fiskimiðunum.

Í þessu liggur þó viðurkenning af hálfu Englendinga á því, að þær raddir, sem heyrst hafa um aukna friðun, eigi tilverurjett. Finst mjer þetta atriði mikilsvert fyrir okkur, þegar við enn á ný förum að leita hófanna hjá Englendingum um rýmkun landhelginnar. Hjer eru sömu skilyrði og sama nauðsyn fyrir hendi eins og í Morayflóa á Skotlandi.

Jeg gat þess áður, að þær málaleitanir, er hjeðan hefðu komið til ensku stj. hefðu vakið athygli helstu fiskiveiðabjóða Evrópu. Hafa þær stofnað með sjer fjelag til þess að rannsaka áhrif botnvörpuveiðanna og hafa þær haldið úti skipi til þess. Það mun fyrst hafa komið hingað 1921, en svo hefir það verið hjer á hverju sumri hin síðari árin. Einnig hefir og varðskipið Þór verið gert út til slíkra rannsókna. Maður sá, er stendur fyrir þessum rannsóknum, er nafnkunnur danskur vísindamaður, Smith að nafni. Hann var ekki ánægður með það, að þessar rannsóknir væru aðeins gerðar að sumrinu til, heldur vildi hann, að þær færu fram fjórum sinnum á ári: Vor, sumar, haust og vetur. Hefir þeim þannig eftir hans till. verið haldið hjer uppi undir stjórn dr. Bjarna Sæmundssonar fiskifræðings. Niðurstöður þess-

ara rannsókna eru svo sendar rannsóknarráðinu í Kaupmannahöfn.

Nú er ákveðið, að þetta rannsóknarfjel. Norðurlanda geri út leiðangur hingað 1930, og hefir dr. Bjarni Sæmundsson tjáð mjer, að að honum loknum muni mega líta svo á, sem fengin sje ábyggileg vísindaleg sönnun þess, hvaða áhrif botnvörpuveiðarnar hafa á smá- og ungfiskinn hjer við land. Mun þetta ráð svo byggja till. sínar á þeirri niðurstöðu.

Jeg hefi skýrt frá öllu þessu með það fyrir augum, að jeg býst við, að þessar rannsóknir verði verulegur liður í áframhaldandi tilraunum okkar um það að fá landhelgislíðuna færða út. Alt það, er komið hefir í ljós við þessar rannsóknir, bendir til þess, að nauðsynlegt sje að gera eitthvað til þess að vernda ungfiskinn meira en er mögulegt með þeirri landhelgislíðu, er við höfum nú.

Í sambandi við þetta skal jeg geta þess, að eftir að samskonar till. og þessi hafði verið samþ. 1926, sneri íslenska stj. sjer til sendiherrans í Kaupmannahöfn, Sveins Björnssonar, með tilmælum um það, að hann flytti þetta mál áleiðis til Englendinga. Hann ráðgaðist um þetta við dr. Smith, en hann taldi rjettara að doka við með þetta þangað til fengin væri sú niðurstaða, er þá var verið að leita að, nefnil. hvaða áhrif botnvörpuveiðarnar hefðu á ungfiskinn. Nú eru líkur fyrir því, að þessi niðurstaða komi 1930, eða a. m. k. um áramótin 1930 og 1931. Finst mjer því, að nú sje kominn sá tími, er nauðsynlegt er, að hafist verði handa af hálfu ísl. stjórnarvalda. Þess vegna hefi jeg flutt þessa till. nú, og vænti

jeg, að Alþingi sje það ljúft, að málinu sje haldið vakandi með þeirri einurð og festu, er því hæfir.

Vil jeg svo ljúka máli mínu með því að óska þess, að allir taki höndum saman um að gera alt það, er mætti verða til þess, að okkur yrði nokkuð ágengt í þessu mikilsverða máli. Skal jeg svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en óska þess, að áframhaldandi málaumleitanir í þessa átt verði til þess, að skamt verði að biða þeirrar lausnar á þessu máli, sem Íslendingum er kærust.

Ólafur Thors: Jeg ætla ekki að lengja umr. um þetta mál. Aðeins vildi jeg benda á það, að jeg álít, að besta leiðin til þess að ná því marki, sem felst í þessari till., sje sú, að við einbeitum kröftum okkar og málaumleitunum í hvert skifti að tilteknu svæði. Þessi till. er þess efnis, að farið verði fram á að fá landhelgina alla rýmkaða, en jeg þori hiklaust að fullyrða, að eins og nú stendur á er slíkt algerlega vonlaust. Þess vegna held jeg, að best sje að byrja með því að fá samþ. hlutaðeigandi þjóða til þess að loka vissum svæðum. En vitanlega er sú leið jafnt fær fyrir því, þó þessi till. sje samþ. Jeg vildi aðeins gefa þeirri stj., er með þetta fer, bendingu um, hvað heppilegast muni vera að gera í þessu máli, þegar til framkvæmda kemur. Annars get jeg aðhýlst margt af því, er hv. flm. sagði um nauðsyn þess að friða fiskimiðin. Sje jeg svo ekki ástæðu til þess að fjölyrða frekar um þetta.

Sveinn Ólafsson*): Jeg ætla aðeins að gera smávægilegar aths. við þessa

till., sem jeg er fyrir löngu reiðubúinn að styðja. Í skýrslu sendimannsins, sem sat fund þjóðabandalagsins af hálfu Íslands síðastl. sumar, var skýrt frá undirtektum bandalagsins í þessu máli, og þær voru mjög líklegar til að geta orðið okkur að liði einmitt í því að fá þessa rýmkun landhelginnar. Enn er ekki komið svo langt, að Ísland hafi tekið sæti í þjóðabandalaginu, þó að það hafi verið boðið með vissu skilyrði. En jeg hugsa, að það geti farið svo innan tíðar, að Ísland sendi þangað fulltrúa, og þá er gott verkefni að vinna, þar sem þetta er.

Mjer dettur ekki í hug að mótmæla því, sem fram kom hjá hv. þm. Borgf fremur en jeg vil á nokkurn hátt leggja stein í götu þessa máls.

Sigurður Eggerz: Jeg vil aðeins lýsa ánægju minni yfir því, hvað hv. þm. Borgf. hefir bæði nú og áður lagt mikla áherslu á þetta mál. Það er eitt af þeim málum, sem miklir örðugleikar eru á að bera fram til sigurs og vinst því aðeins, að því sje altaf haldið vakandi. Jeg mun því með ánægju greiða þáttill. mitt atkv.

Flm. (Pjetur Ottesen*): Jeg þakka hv. þm. fyrir góðar undirtektir í þessu máli. Út af þeim orðum hv. 2. þm. G.-K., að heppilegra mundi, til að fá góða úrlausn málsins, að snúa sjer að einu ákveðnu atriði, t. d. að fá einhvern einn flóa eða fjörð friðaðan, skal jeg geta þess, að það getur vel verið, að það sje líklegt til árangurs, en þó að till. sje ef þáttill ekki orðuð nákvæmlega eins og vakir fyrir hv. 2.

*) Ræðuhandr. ófirlésið.

*) Ræðuhandr. ófirlésið.

þm. G.-K., er tilgangur hennar sá, að alt verði tekið til greina, sem líklegt er að geti leitt til árangurs í þessu efni, þó að upphaflega takmarkið náist ekki til fulls. Þetta held jeg, að hljóti að verða tekið til athugunar af þeim, sem reka þetta mál af hálfu íslenskra stjórnarvalda. Jeg er alveg samþykkur hv. 2. þm. G.-K. um það, að það er ómetanlegur vinningur fyrir okkur að fá t. d. einn fjórð eða flóa friðaðan til að byrja með.

Út af orðum hv. 1. þm. S.-M. um þjóðabandalagið og það, að sendiför þess manns, sem þangað fór síðastl. sumar, hafi gefið okkur góðar vonir í þessu efni, vil jeg geta þess, að jeg hefi lesið skýrsluna og sje ekki neitt í henni, sem beinlínis gefi okkur vonir. Jeg get ekkert sjeð annað en að sendimaðurinn hefir lagt fram álitsskjal um, hve þetta sje mikið nauðsynjamál, og skýrt frá því, að þjóðabandalagið hafi einmitt tekið landhelgisgæslumálin alment til meðferðar. En að nokkuð hafi komið fram, sem beinlínis snertir okkar kröfu, hefi jeg ekki getað fundið. Sendimaðurinn bendir til dæmis á, hvort það hefði ekki þýðingu, að við ættum fulltrúa í bandalaginu, og jeg get vel fallist á, að svo sje. Að íslenska stj. snúi sjer til þjóðabandalagsins, er eins opið fyrir og hitt, að reynt sje að flytja málið á öðrum og þrengra grundvelli en í till. felst, eins og hv. 2. þm. G.-K. benti á.

Þó að hæstv. stj. hafi ekki haft svo mikið við þessa till. að láta sitt bliða auglit skina hjer í d., verð jeg að lýsa yfir því, að jeg ætlast til, að stj. landsins verði aldrei falin þeim mönnum.

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

sem ekki bera það skyn á þetta mál, að þeir búi það svo vel í hendur þeirra, sem eiga að flytja það, að ekki geti staðið fleiri leiðir opnar en í till. felast. Ef á að fela dönsku stjórnarvöldunum þetta mál, þá þarf þeim að auðnast meiri og betri skilningur á nauðsyn þess en þau hafa sýnt hingað til. Mjer hefir borist í hendur útdráttur úr blaðinu Köbenhavn, þar sem talað er um, að landhelgismálin sjeu til umr. á Englandi nú. Út frá því er talað um landhelgismál Íslands, og blaðið snýr sjer til fiskiveiðaráðuneytisins danska, og ráðherrann hefir þau ummæli, að hjer á Íslandi sjeu við og við að gjósa upp hjáróma raddir út af þessu máli. Þetta er skilningur manns, sem sannarlega ætti að vita betur, á þessari þjóðar nauðsyn okkar, að reka rjettar okkar í landhelgismálunum. Þetta vil jeg taka skýrt fram til aðvörunar fyrir íslensku ríkisstj., að því leyti, sem hún notar danska milligöngu í landhelgismálunum.

Ólafur Thors: Jeg vissi, að jeg þarf í engu að leiðbeina hv. þm. Borgf. í þessu máli, heldur þeim, sem stjórna framkvæmdahlið þess, nefnilega ríkisstj., og enda þótt hæstv. stj. hafi ekki sýnt málinu þá virðingu að vera viðstödd umr., ætla jeg að gera ráð fyrir, að ráðherrarnir lesi það, sem um þetta mál kemur í þingtíðindunum.

Jeg þakka hv. flm. fyrir, að hann áleit leiðbeiningar mínar rjettar. Ef við bærum fram ósk um að friða alla firði landsins, mundi það láta illa í eyrum útlendinga, sem hlut eiga að máli, og því síður er ástæða til slíkrar kröfu, sem víst er, að við hefðum lítið gagn

af því, þó að stór svæði, sem þar heyra undir, yrðu friðuð, en hinsvegar er hin mesta nauðsyn að friða önnur svæði. Það er rjett að bera þetta mál fram í því formi, sem hv. þm. Borgf. hefir borið það fram í, því að það er gott og hentugt fyrir ríkisstj. að hafa slíkt á bak við sig. En auk þess þurfa þessu máli ókunnugir menn, svo sem skipstjórar, að fá leiðbeiningar frá sjer fróðari mönnum um það, hvað sjerstaklega ber að leggja áherslu á, þegar til samninga kæmi, og hverju svo aftur mætti slá af.

Í tilefni af því, sem hv. þm. Borgf. sagði um Dani og skilning þeirra á landhelgismálum okkar, skal jeg taka það fram, að það er ekki annað eða verra en það, sem við höfum átt að venjast, og er alveg eðlileg afleiðing af því að fela annari þjóð málefni sín. Að sjálfsgöðu verða Íslendingar að vera einráðir um skipun landhelgismála sinna. Við gætum látið sendiherra okkar eða annan fulltrúa Íslendinga fara með málið á rjettan vettvang. Það er hin eðlilega meðferð málsins.

Flm. (Pjetur Ottesen*): Jeg vil taka það fram út af því, að jeg áfældist hæstsv. stj. fyrir að vera ekki viðstödd, að jeg undanskil auðvitað hæstsv. forsrh., sem er veikur. En eins og meðstjórnendur hans koma fram fyrir hans hönd í öðrum málum, hefðu þeir líka gert það í þessu máli, ef þeir hefðu haft skilning á nauðsyn þess.

Það er alveg rjett hjá hv. 2. þm. G.-K., að það er ekki jafnnauðsynlegt að friða öll svæði. Við biðum misjafnlega mikið tjón af botnvörpuveiðum á

hinum ýmsu stöðum. Þær eru miklu skaðlegri á einu svæði en öðru. En við verðum að forðast að valda reipdrætti á milli manna innanlands og kaupa friðun á einum stað með ófriðun á öðrum. Hinsvegar er ekki útilokað, að við getum fengið frekari friðun á einum stað án þess að við þyrftum að láta nokkuð á móti, og jeg býst við, að hv. 2. þm. G.-K. hafi átt við það.

Haraldur Guðmundsson: Jeg hefi ekkert á móti því, að þessi till. verði samþ., en jeg verð að segja það strax, að jeg geri mjer litlar vonir um árangur. Jeg veit ekki betur en að áður hafi verið samþ. ályktanir svipaðar þessari, og jeg býst við, að þáv. stjórnir hafi reynt að fylgja þeim fram, en árangur hefir enginn orðið. Mjer finst þetta líka eðlilegt, því að fyrsta skilyrðið til þess, að við fáum erlendar veiðipjóðir til að fallast á, að við færum út landhelgina, er auðvitað, að við getum sannfært þær sömu þjóðir um, að þetta sje hagur fyrir þær líka, þar eð botnvörpuveiðar á þeim svæðum spilli uppvaxtarskilyrðum fisksins. Allmikið hefir verið unnið að því að rannsaka uppvaxtarskilyrði fisksins, og menn gera sjer miklar vonir um árangur af þeim rannsóknum. Jeg held því, að líklegasta leiðin í þessu máli væri sú, sem hv. flm. drap lauslega á, nefnilega að leggja málið fyrir Þjóðabandalagið og láta fylgja skýrslu um rannsóknir þessar, uppvaxtarstöðvar fisksins og annað þar að lútandi. Jeg held, að bæði í sambandi við þetta mál og önnur sje kominn tími fyrir okkur að athuga, hvort við ættum ekki að sækja um upptöku í Þjóðabandalagið. — En með löggjöf innanlands getum við flýtt fyr-

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

ir góðum árangri. Ein glegsta sönnunin fyrir því, að við værum sannfærðir um, að botnvörpuveiðarnar spiltu uppvaxtaraskilyrðum fisksins, væri sú, að við bönnuðum okkar eigin togurum að veiða á uppvaxtarstöðvunum, t. d. inni á Faxaflóa. Það væri erlendum togara-eigendum sönnun, sem þeir yrðu að taka tillit til. Þá mundi auðsótt að fá hinar erlendu þjóðir til að líta sanngjörnum augum á þetta. Í landhelgismálunum eigum við mikið undir þegnskap og drengskap togaraútgerðarmannanna íslensku. Jeg skal ekki fjöl-yrða nú um það, hvernig þeir hafa reynst okkur til þessa. Um það eru fjölmörg vitni í dómaraðókum og bókum Alþingis. En í lengstu lög ætla jeg að vona, að þeir sætti sig við þetta, ef þeir vita, að það er til góðs. Jeg skýt þessu fram, af því að jeg hefi enga trú á, að árangur náist af því einu að samþ. þessa tillögu.

Ólafur Thors: Hv. þm. Ísaf. kom fram með till., sem hann hefir oft borið fram á opinberum fundum, en sem jeg hygg, að hann hafi ekki mikla trú á. Jeg vil benda á, að ef Faxaflói væri friðaður fyrir öllum togurum, ætti þar af að leiða þjóðarhag, en ef flóinn er hinsvegar aðeins friðaður fyrir íslenskum togurum, verður þjóðartap, af því að íslenska þjóðin fer þá á mis við feng í þessu efni, án þess að hún njóti þess, að flóinn sje friðaður með öllu. Það eru margfalt fleiri erlendir togarar en íslenskir, sem veiða þar.

Hv. þm. Ísaf. sagði, að þetta gæti haft þann hag í för með sjer, að útlendingar sæju, að okkur væri alvara og við tryðum á málstaðinn og vildum

fórna einhverju fyrir hann. En þeir vilja ekki einungis trú, heldur sannanir, af því að þeir eru sömu skoðunar og hv. þm. sjálfur, að sanna þurfi, að ef grunniðin eru ekki friðuð, leiði af því eyðslu djúpmiðanna.

Flm. (Pjetur Ottesen)*: Út af orðum hv. þm. Ísaf. vil jeg benda á, að höfuðnaðsýn okkar er sú, að geta sannað erlendum þjóðum, að þetta sje líka þeirra hagur. Hv. þm. var einn á meðal þeirra þdm., sem flúðu út úr d. áðan, þegar jeg var að tala. Jeg skýrði frá, að það væri með rannsóknum verið að undirbúa að geta leitt þetta í ljós, og upplýsti, að árið 1930 mundu verða dregnar vísindalegar ályktanir af þeim rannsóknum, sem hafa farið fram. Þessar vísindalegu rannsóknir eru ekki aðeins stundaðar fyrir okkur, heldur og líka fyrir aðrar þjóðir, sem berjast fyrir rýmkun landhelginnar. Jeg benti á, að það ætti að takast til athugunar, hvort við gætum ekki fengið fulltrúa í Þjóðabandalaginu.

Hv. þm. er trúlaus á, að þessi till. hafi nokkurt gildi; það liggur fyrir skýr yfirlýsing frá hans hendi um, að sókn þessa máls verði torsótt frá okkar hálfu. En jeg vona, að hann standi næstum því einn uppi í þessu efni, og hygg, að allur fjöldi þjóðarinnar trúi fast á framgang málsins og að við fáum fulla leiðrjettingu á því, þó að erfitt kunni að ganga. En það er vænlegast að trúa fast á sigur málsins og halda fast við sínar kröfur.

Haraldur Guðmundsson: Jeg vil ekki

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

efast um, að trúin megi sín mikils í þessu máli. En jeg er ekki vlss um, að stórhjóðirnar líti svo mikið á trúarsannfæring hv. þm. Borgf., og er hræddur um, að honum verði ekki að trú sinni um vilja þeirra.

Hv. 2. þm. G.-K. taldi, að það mundi verða þjóðartap að friða Faxaflóa fyrir íslenskum togurum, meðan ekki væri hægt að banna útlendum togurum líka veiðar þar. Jeg hygg, að þessi fullyrðing hv. þm. sje röng. Jeg veit ekki, hversu mikill hluti aflans hjer í flóanum er veiddur af íslenskum botnvörpungum, en vjelbátar og smærri skip fá þar venjulega mikinn afla. Það er alment álitid, að ef Faxaflói væri friðaður fyrir veiðum togaranna, þá myndi fiskigangan þar aukast mjög, og um leið afli línubátanna. Það er að vísu ekki nema hálfur fengur að friða flóanum aðeins fyrir íslenskum togurum, en áreiðanlega myndi það nauna miklu að losna við þá. Um það geta línubátamenn borið. Íslensku togaraskiptjórnir eru kunnugastir og því oft einskona leiðsögumenn hinna erlendu, sem elta þá á miðin. Hitt er þó aðalatriðið, að með þessu sýndu íslenskir útgerðarmenn í verki, að þeir tryðu því, að nauðsyn væri að friða þetta svæði fyrir botnvörpuveiðum, svo að ungviðið gæti vaxið þar upp í friði; yrði þá auðveldara að fá erlendu fiskveiðahjóðirnar til að fallast á að færa út landhelgina, ef við sjálfir riðum á vaðið, því að það er þeirra hagar eins og ckkar, að ungfiskurinn sje ekki drepinn eða hrygningarsvæði eyðilögð. — Þetta væri að sýna í verkinu trúna, sem hv. þm. Borgf. talaði svo íagurlega um áðan.

Jeg heyrði fyrri ræðu hv. þm.

Borgf., og var auk þess sjálfum kunnugt um, að það er verið að vinna hjer að rannsóknum á vexti og þroska fisksins. Hv. þm. segir, að niðurstaðan af þeim rannsóknum fáið árið 1930. Jeg dreg það þó mjög í efa. Mig minnir, að í sambandi við „Dana“-leiðangurinn hafi verið gert ráð fyrir framhaldandi rannsóknum. Meðan vísindin eru að kveða upp fullnaðardómsúrskurð í þessum efnum, er það aðeins eitt, sem við getum gert til þess að herða á kröfum okkar til erlendra þjóða um rýmkun landhelginnar, en það er, að við friðum sjálfir t. d. Faxaflóa fyrir íslenskum botnvörpuskipum. Það væri að sýna trú sína í verkunum. Trú, sem sýnd er í verkum, getur flutt fjöll, en varatrú og meiningarlaust bænahjal gerir hvorki til nje frá. — Jeg vil skjóta því til hæstv. stj., hvort hún sjer sjer ekki fært að leggja fyrir næsta þing fry. um friðun Faxaflóa fyrir veiðum íslenskra botnvörpunga, jafnframt því, sem hún reynir að vinna að máli þessu á annan hátt.

Ólafur Thors: Hv. þm. Ísaf. talaði um, að það þýddi ekki fyrir hv. þm. Borgf. að tala um trú í þessu máli; stórhjóðirnar mundu ekki taka mikið tillit til þeirrar trúar. En sjálfur ber hv. þm. fram till. um að loka Faxaflóa fyrir ísl. togurum með þeim einum rökum, að það sanni útlendingum, að við höfum trú á því að friða landhelgina. Þetta kalla jeg nú samræmi!

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. í heild samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 71. fundi í Ed., s. d., var till. útbýtt eins og hún var samþ. við eina umr. í Nd. (A. 194).

Á 72. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 74. fundi í Ed., 18. maí, var till. tekin til einnar umr.

Halldór Steinsson: Þessi till. er að öllu leyti í samræmi við tillögur, sem áður hafa verið fluttar á Alþingi um þetta mál, og sem sjálfsagt er að flytja áfram, til að sýna skýlausan vilja Alþingis á að rýmka landhelgina. Jeg legg því eindregið til, að till. verði samþ.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 708).

18. Landpóstferðir.

Á 69. fundi í Nd., 15. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um landpóstferðir (A. 645).

Á 70. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 71. fundi í Nd., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., næsta dag, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Eggerz): Eins og kunnugt er, þá hefir legið fyrir þessari hv. d. frv. til l. um póstmál og símamál. Hafa verið teknar upp í það ýmsar af till. póstmálanefndar um tilhögun póstflutninga og póstleiðir. Fara ýmsar þessar till. í þá átt að gera gagngerða breyt. á ýmsum póstleiðum frá því, sem áður hefir verið.

Jeg efast nú ekki um það, að nauðsynlegt er að rannsaka, hvernig póstflutningum verði best fyrir komið. En viðvíkjandi þeim till., er hjer hafa legið fyrir, hafa komið fram miklar kvartanir um það, að þær væru ekki sem heppilegastar að því er snertir ýmsar póstleiðir. Jeg skal nú ekki fara ítarlega inn á það, en aðeins láta þess getið, að hvað mitt kjördæmi snertir eru till. póstmálanefndarinnar algerlega óviðunandi. Nefndin ætlast til, að aðalhöfnin, sem póstgöngurnar eru bundnar við, verði Borðeyri. Allir vita, að Borðeyri er ótrygg hafishöfn. Það er mjög óeðlilegt að beina samgöngum míns kjördæmis norður á við. Auðvitað á Borgarnes að verða aðalhöfnin. Nú er líka loks búið að ákveða, að vegurinn skuli lagður yfir Bröttubrekku. Hinsvegar er auðvitað, að ef á að miða póstsamgöngurnar við einhverjar hafnir, er aðalsambandið við Borgarnes. Sem betur fer, er búið að leysa vegamál míns kjördæmis á þann hátt, að byrjað er að leggja bílveg yfir Bröttubrekku.

Það, sem farið er fram á í till., er

það, að stj. geri ekki gagngerðar breyt. á póstsamgöngum, fyr en þeir aðilar, sem kunnugastir eru, það er að segja viðkomandi sýslunefndir, hafa gert sínar aths. Sömuleiðis er ætlast til, að þetta verði lagt fyrir samgmn. Alþingis. Jeg býst við, að þetta mál geti orðið afgr. hjer fljótt og umræðulítið, þar sem kröfur þáltill. eru svo eðlilegar og í samræmi við óskir allra þm. Jeg vona, að hv. d. taki vel í málið.

Jón Sigurðsson : Jeg get tekið undir það, sem hv. flm. sagði um sanngirn þessarar þáltill., en þar sem hann beindi aths. sínum aðallega að viðhorfinu í Dalasýslu, vil jeg beina hugum manna að okkur Norðlendingum. Jeg hugsa, að það sjeu ekki mörg mál, sem Norðlendingar, að minsta kosti Húnavetningar og Skagfirðingar, hugsa meira um en þessi samgöngumál, beint samband við Borgarnes. En það á ekki eingöngu að vera um fólksflutninga að ræða. Það er draumur, sem altaf er að færast nær virkileikanum, að hægt verði að halda uppi reglulegum ferðum milli þessara tveggja landsfjórðunga, og þegar snjóar hindra bílferðir yfir Holtavörðuheidi, gera menn ráð fyrir, að þeir, sem halda þar uppi gistihúsi, verði líka að leiðbeina ferðamönnum yfir heidina, eins og gert er til dæmis í Noregi. Að mínu viti á að keppa að þessu takmarki með aukinni vegagerð, sem nú er lagt meira og meira fje til á ári hverju. Það er stórt spor aftur á bak, ef á að kippa burtu landpóstferðum. Póstferðirnar eru mikill styrkur til að fá fastar bílferðir,

eins og er hjer á Suðurlandi. Og það má nærri geta, að Norðlendingar mundu sakna þess, ef engar póstferðir væru á vetrum. Þessar og fleiri ástæður mætti nefna, og vænti jeg, að þær vegi það mikið, að stj. geri ekki slíkar gagngerðar breyt., sem eru á móti vilja fjölda manna, fyr en hún hefir borið þetta mál undir sýslunefndirnar og samgmn. Alþingis.

Fjmrh. (Einar Arnason): Sá ráðh., sem þetta mál heyrir undir, er ekki við, en mjer er óhætt að segja fyrir hans hönd, að hann hefir ekkert á móti till. Það hefir aldrei verið ætlun hans að hrapa að neinum breyt. án þess að hafa leitað álits manna viðsvegar um land.

Þar sem með einu frv., sem lagt hefir verið fyrir þetta þing, fylgdi útdráttur úr álitinu n., sem skipuð var til að athuga póstsamgöngur, var það gert til þess að kynna bæði þm. og öðrum, hvað n. hefði starfað og hverjar hennar till. væru. En það er engin ástæða til annars en að taka þessari þáltill. vel og taka til greina allar skynsamlegar aths. í þessu máli.

Flm. (Sigurður Eggerz): Jeg vil aðeins þakka hæstv. ráðh. fyrir það, hve vel hann hefir tekið í till. mína.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 20:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JS, LH, MG, MJ, MT, ÓTh, PO, SE, SÁÓ, SvÓ, ÞorlJ, BSt, GunnS, HStef, HK, IngB, JJós, JAJ, JÓl, BSv.

nei: HG.

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

HV greiddi ekki atkv.

Till. í heild samþ. með 18 shlj. atkv.

Sex þm. (ÁÁ, BÁ, EJ, HJ, JörB, TrÞ) fjarstaddir.

og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 711).

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

B. F e l d.

Einkasala á steinolíu.

Á 6. fundi í Ed., 23. febr., og á 6. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um einkasölu á steinolíu (A. 35).

Á 3. fundi í Sp., 19. mars, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 4. fundi í Sp., 7. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Á síðasta þingi flutti jeg till. til. þál. um sama efni og þessi er. Hún var flutt snemma á þingi, en komst loks að á næstsíðasta klukkutíma síðasta þingfundarins. Þessari þáttill. var útbýtt í þingbyrjun, en hún fær þó fyrst nú að koma til umr.

Af þessum undirtektum Alþingis í fyrra og nú mætti ætla, að hjer væri um eitthvert hjegómamál að ræða. En því fer fjarri. Þetta mál er eitthvert

mesta stórmálið, sem Alþingi hefir til meðferðar, og varðar að miklu leyti afkomu eins meginþáttarins í atvinnulífi okkar Íslendinga, vjelbátaútvegsins. Og raunar meira. Samkvæmt Hagskýrslunum fyrir árið 1927 voru hjer 490 bátar undir 12 smálestum og 185 bátar yfir 12 smálestir. Sjómennirnir á þessum skipum voru 4500. Þessi skipastóll hefir vaxið síðan og fer vaxandi með ári hverju. Allur þessi útvegur á mikið undir því, með hvaða kjörum olían er seld til bátanna. Enn má geta þess, að á síðastliðnu ári voru hjer um 800 bílar. Má gera ráð fyrir því, að þeim fjölgi á þessu ári upp í 1000. Bílarnir eru eitthvert þýðingargæsta samgöngutækið á landi og kostnaðurinn við notkun þeirra fer mikið eftir því, við hvaða verði kaupa verður eldsneytið, sem til þeirra þarf. Á síðasta ári voru fluttar inn 42 þús. tonn af steinolíu og beusíni, og miðað við það, má búast við, að nú verði fluttar inn 50 þús. tonn. Það liggur því í augum uppi, að hjer er um geysilega mikilvægt fjárhagsatriði að ræða.

Í fyrra flutti jeg ítarlega ræðu um þetta mál og rakti þar sögu steinolíu-

verslunarinnar hjer á Íslandi. Skál jeg ekki þreyta menn með því að endurtaka það, sem jeg þá sagði, en verð þó að rifja upp aðaldrættina. Árið 1912, er stj. með l. heimilað að takast á hendur einkasölu á steinolíu. Þetta er ítrekað árið 1917 og lögunum þá jafnframt breytt litillega. En það er ekki fyrr en 5 árum seinna, eða 1922, að stj. ræðst í það að nota heimildina.

Hver var nú ástæðan til þess að þessi heimild var veitt? Hún var sú, að olíufjlagið, sem hjer var búið að hreiðra um sig, hafði veitt landsmönnum svo þungar búsigfjar, að sjálfsagt þótti að veita stj. heimildina, til þess að losna við okur og einokun steinolíufjelagsins danska. Á þeim 10 árum, sem liðu frá því að stj. var veitt þessi heimild og þangað til hún notaði hana, græddi danska olíufjlagið stórfje á olíuversluninni. Öll þessi ár er sífellt kvartað undan þeim ókjörum, sem fjelagið beitti viðskiftamennina, en aldrei fjekst stj. til að nota heimildina.

Hvað olli því, að stj. neytti ekki heimildar einkasölulaganna, þó að allur almenningur væri afaróánægður með ástandið? Því er auðsvarað. Það stafaði af því, hve áhrif olíufjelagsins voru rík í landinu, hversu mikil ítök það átti meðal ráðandi stjórnmalamanna. Það er ekki fyrr en ókjörin ganga fram af öllum landsmönnum, að stj. notar heimildina. Um eitt skeið var það vafasamt, vegna yfirfærsluörðugleika, að hægt mundi að fá olíu hingað til lands. Þetta var á „hápunkti dýrtíðarinnar“. Forstjóri olíufjelagsins sagði þá við stj., að fjelagið mundi geta útvegað olíu, en hann bætti við: „Við ráðum þá verðinu sjálfir“. Stj. mátti ekki

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

hafa afskifti af því, hvaða gróða fjelagið tæki af olíunni. Þessi ósvífni gekk fram af stjórninni og varð til þess, að Fiskifjelaginu var hjálpað til að útvega farm af steinolíu, og varð það til þess að sýna landsmönnum, að hægt var að komast af án olíufjelagsins og fá olíuna langtum ódýrari jafnframt. Jeg held, að þessi atburður hafi valdið því öðru fremur, að loks 1922 afreð stj. að taka upp einkasölu á steinolíu. Þar með var Landsverslunin sett á laggirnar og stóð hún til ársloka 1925. Þá fluttu nokkrir þm. till. til þál. um að leggja hana niður, og var sú till. samþ. með örlitlum atkvæðamun. En flm. þessarar þáltill. tóku það skýrt fram, að eigi væri til þess ætlast, að olíuverslunin lenti aftur í höndum erlendra auðfjelaga, og því álitu þeir rjett, að ríkið verslaði áfram með olíu í frjálsri samkepn, til þess að halda verðinu niðri og útiloka það, að útlendingar yrðu aftur einráðir í olíuversluninni. Um þetta farast einum af flm. þessarar till., þáverandi þm. Ísaf., Sigurjóni Jónssyni, meðal annars svo orð: „Meining okkar er sú, að Landsverslunin haldi áfram fyrst um sinn að því leyti, sem þörf gerist. Reynsla undanfarinna ára hefir kent okkur það, að valt er að treysta erlendum auðfjelögum í þessu efni og að nauðsynlegt er að hafa hönd í bagga með þeim“. Þetta kemur enn skýrar í ljós hjá hæstv. núv. forseta Nd. (BSv). Hann segir svo: „En mjer virðist það óskynsamlegt að taka verslunina alveg úr höndum ríkisins. Mætti þá fara svo. að erlent fjelag gerðist hjer ofjarl að nýju“.

Það er því greinilegt, að það hefir

ekki vakað fyrir flm. þessarar þáttill, að erlend auðfjelög yrðu hjer alráð um olíuverslunina aftur. Meginástæðan, sem fram var færð af þeim, er vildu einkasöluna feiga, var sú, að Landsversl. væri ekki samkeppnisfær, að olían væri dýrari hjá henni en verða mundi í frjálsri samkeppni. Það er jafnan auðvelt að slá fram slíkum fullyrðingum, en það sýndi sig brátt, að þær voru einskis virði. Eins og áður er sagt, hjeit ríkið svo áfram að versla með olíu árin 1926 og 1927. Og hver var reynslan? Hún var sú, að þessi ár hafði Landsverslunin 80—90% af allri olíuversluninni. Gleggri sönnun fyrir því, að ríkisverslun sje fullkomlega samkeppnisfær, er ekki unt að fá.

Eitt af áhugamálum fyrveranda forstjóra Landsverslunarinnar var að gera olíuna ódýrari og verslunina hagkvæmari með því að byggja olíugeyma. Voru gerðar áætlanir um kostnað við þetta, en íhaldsstjórnin kom í veg fyrir, að nokkuð yrði úr framkvæmdum. Var það afarilla farið og óviturlega gert, því að víst er, að ef að þessu ráði hefði verið snúið, og olían seld með nokkru lægra verði en úr tunnum, mundu geymarnir hafa borgað sig á nokkium árum, vegna flutningskostnaðar, rýrnunar og leka. sem er því samfara að flytja olíuna í trjetunnum, en hægt er að komast hjá, ef flutt er í geymaskipum og geymd í olíugeymum. Árið 1927 fá tvö erlend fjelög sjerleyfi hjá stjórninni, annað til þess að kaupa, hitt til þess að leigja hjer land, og bæði til að byggja olíugeyma og annað það, sem þar til heyrir. Þessi fjelög voru tilbúin að starfa í ársbyrjun 1928. Þá var ekki nema um tvent að gera fyrir Landsverslunina: annað-

hvort að taka upp sömu verslunarháttu og erlendu fjelögin, með olíugeymum og geymaskipi, eða að leggja með öllu árar í bát. Það er augljóst, að hún gat ekki, með því að flytja olíuna inn í tunnum, kept við fjelög, sem notuðu olíugeyma og geymaskip, vegna þess mikla sparnaðar, sem því er samfara. Niðurstaðan varð svo sú, að Landsverslun var lögð niður með öllu í ársbyrjun 1928, og geta hin erlendu auðfjelög því óhindruð skapað hjer aftur það ástand, sem flm. þáttill. 1925 lögðu áherslu á, að sjálfsagt væri að forðast: Einræði erlendra olíufjelaga í versluninni. Eins og öllum hv. þm. er kunnugt, eiga nú þrjú stærstu olíufjelög heimsins öll anga hjer: Standard Oil, Royal Dutch Shell Company og British Petroleum, sem er angi úr Anglo Persian. Tvö þessara fjelaga, Shell og British Petroleum, eiga hjer geyma, en þriðja fjelagið, Standard Oil, notar eingöngu tunnur, enda verslar það mest með ljósaolíu og bensin, en tiltölulega lítið með hráolíu. (SÁÖ: Það er nú að láta byggja geyma í Viðey). Það er mjög að vonum.

Samkeppnismennu sögðu, þegar sjeð var, að fjelögin yrðu þrjú hjer, að þau mundu keppa um olíusöluna upp á líf og dauða og af því leiða verðlækkun á þessari vöruhegund. En hvað segir reynslan? Seint á síðasta ári auglýstu öll þessi fjelög samtímis í þrem dagblöðunum hjer í Reykjavík verðhækkun á bensíni og seldu það öll með sama útsöluverði, bæði fyrir og eftir að verðhækkunin var komin á. Sama er að segja um verð á ljósaolíu og hráolíu. Verðið er eins hjá öllum fjelögunum. Þessi þrjú fjelög komu

sjer með öðrum orðum saman um það í bröðerni, hversu mikið þau skuli leggja á olíuna. Svo fór um samkepnina þá! Eftir því sem næst verður komist, taka fjelögin auk venjulegrar álagningar á olíuna alt það, sem sparast við að hafa geyma og flytja olíuna hingað í geymaskipum, því að verðið hjá þeim mun engu lægra en hægt er að fá smáslatta hingað flutta í tunnum. Allan þennan hagnað taka fjelögin í eiginn vasa, úr vösum landsmanna, sem olíu þurfa að nota.

Hvað kostar nú þessi verslunarrekstur? Eftir þeim upplýsingum, sem fengust í fyrra við rannsókn, sem var gerð viðvíkjandi þessum olíufjelögum, hafa þau bundnar a. m. k. 5 milj. kr. í fyrirtækjum sínum. Ef gert er ráð fyrir, að 50 þús. tn. af steinolíu seljist á ári — sem mun fullhátt reiknað —, nemur þessi stofnkostnaður 100 kr. á hverja tn. Vextirnir einir nema því 5—7 kr. á hverja tunnu, sem seld er á ári, og annað eins mun þurfa fyrir viðhaldi, fyrningu o. þ. h. Samtals nemur þessi kostnaðarliður einn því 10—14 krónum á hverja selda tunnu. En þarf nú að hafa svo mikið fje bundið í þessari verslun? Því má hiklaust svara neitandi. Það er vitanlegt, að eitt af þessum fjelögum, Shellfjlagið, hefir byggt hjer svo stóra olíustöð, að hún er alls ekki við hæfi landsmanna, og verður ekki fyrst um sinn. Stöðin er svo stór, að það fjell strax nokkur grunur á, að hjer væri ekki alt með feldu og að það væri haft í huga, að hægt yrði að leita hingað og fá olíu, ef til ófriðar kæmi. Að minsta kosti er það víst, að geym-

arnir eru svo stórir, að þeirra væri ekki þörf, jafnvel þó að fjelagið væri eitt um verslunina. En því fer fjarri; jeg hefi fyrir satt, að það muni ekki hafa nema liðlega þriðjung hennar í sínum höndum. Líka liggur í augum uppi, að hinn árlegi verslunarkostnaður hlýtur að verða miklum mun meiri, þar sem þrjú fjelög eru um verslunina heldur en ef alt væri undir einni stjórn.

Þá er enn eitt atriði, sem sjálfsagt er að athuga í þessu sambandi, og það er, hvernig er um þetta erlenda fjármagn búið, sem nú starfar í landinu. Er það trygt, að þessu erlenda fjármagni sje ekki gefið meira svigrúm en holt er og til er ætlast í okkar hlutafjelagalögum? Nokkur grunur þótti leika á, að ekki væri alt með feldu um þetta atriði, og var þess vegna á síðasta ári nokkur rannsókn gerð á því, hvernig þessu var háttað hjá fjelögunum. Niðurstaðan af þeirri rannsókn var sú, að málshöfðun var ákveðin á hendur einu fjelaginu, Shell. Dómar fjellu í málinu, bæði í undirrjetti og yfirrjetti, og var fjelagið sýknað vegna skorts á sönnunum.

Um verslun steinolíufjelagsins danska er í sjálfu sjer ekkert sjerstakt að segja. Það hefir umboðsman hjer, en á engar fasteignir það jeg veit til, og hefir ekki rjett til þess. Um British Petroleum er það fyrst og fremst að segja, að það hefir fengið leyfi ríkisstj. til að eiga olíustöð hjer í bænum, og hefir leigt land af bænum undir hana. En leyfið frá stj. er bundið við ákveðna stærð á landinu, sem bærinn leigir fjelaginu, og er hún skýrt takmörkuð. Vilji þetta fjelag auka við sig eða færa út kvíarnar,

þarf það að leita til ríkisins og bæjarstjórnar um sjerleyfi og leigu eða landkaup. Virðist því sæmlega frá þessu gengið. Olíusöluna fyrir þetta fjelag annast íslenskt fjelag, Olíuverslun Íslands.

„Shell“-fjlagið fjekk upprunalega leyfi til að kaupa land við Skerjafjörð. Af því varð ekki. En aftur var horfið að því ráði að stofna hjer fjelag, hlutafjlagið „Shell á Íslandi“, sem átti að reka heildverslun með steinolíu hjer og eiga stöðina með tilheyrandi. Fjlagið lætur síðan íslenskt fjelag, „h/f Olíusöluna“, annast fyrir sig olíusölu út um landið, á sama hátt og Olíuverslunin annast fyrir B. P. Það, sem vakti grun manna, var sambandið milli „Shell“-fjelagsins erlenda og h/f Shell á Íslandi, sem flestir töldu að væri aðeins leppfjlag fyrir erlenda auðfjlagið, til þess stofnað að útvega því rjettindi íslenskra borgara. Hlutafje fjelagsins er talið 500 þús. kr. og röskur helmingur þess kallað innlent fje, 252 þús. Nokkrar brigður hafa verið bornar á, að svo væri. Og jeg segi það hjer og hefi oft sagt það áður, að jeg tel alveg víst, að hjer hafi aðeins ísl. maður eða menn lánað nafn sitt til þess að fjlagið gæti fengið sama rjett og innlent fjelag. Alt bendir til þess, að hjer sje um hreint leppfjlag að næða. En hvað um þetta: dómur í Hæstarjetti hefir gengið eins og áður er sagt.

En hvernig er yfirráðum háttað í þessu fjlagi? Hverjir ráða því, hvaða ákvarðanir fjlagið gerir? Það var upplýst í Nd. fyrir tiltölulega skömmu, að af hluthafaatkvæðum á aðalfundi hafi þeir, sem fara með erlenda fjár-

magnið, 198 atkv., en hinir, sem fara með það, sem kallað er innlent, fari aðeins með 108 atkv. Það eru þá nærri 2 atkv. erlendra hluthafa á móti hverju einu atkv. íslenskra hluthafa í fjlaginu. Þetta verður skiljanlegt, þegar athuguð er forsaga málsins, sem sje undirbúningur þess, — að „Shell“-fjlagið byggir stöðvar og leggur um 3½ milj. króna í kostnað hjer á landi. Í skýrslu þess manns, er rannsakaði skipulag og hag fjelagsins í fyrra, segir greinilega, að skilyrði frá erlenda fjlaginu fyrir því að leggja fram þetta fje til fyrirtækisins hafi verið það, að stofnað væri íslenskt fjelag, sem keypti eignirnar. Það var gert. Íslenskir menn hafa lát-ið a. m. k. nöfn sín til að stofna slíkan fjlagsskap. Það fjelag telst eiga geymana við Skerjafjörð, geymaskipið og annað, stöðinni og versluninni viðkomandi, svo og geyma með tilheyrandi á smærri stöðum úti um land. Hvers vegna erlenda fjlagið setti þetta skilyrði fyrir fjárframlagi, er ofurauðskilið. Það vildi tryggja sjer hjer að öllu sama rjett til hverskonar starfsemi og stækkunar og íslenskt fjelag væri. Þetta lánaðist því, eins og áður er sýnt. Það er síst ofmælt, þótt sagt sje, að ekki sje tryggilega um hnúta búið í þessu efni, — að erlendu fjármagni sje mjög gefinn laus taumur hjer á landi með því fyrirkomulagi, sem nú er á fjlaginu. Þetta „ísl.“ fjelag, „Shell“, getur að ísl. lögum keypt fasteignir og skip og þess háttar og rekið hvaða starfsemi sem er, eins og ísl. borgari væri.

Jeg drap á það í upphafi ræðu minnar, hversu stór vjelbátafloiti Íslendinga er. Nú er vert að athuga í

þessu sambandi, hvaðan meginhluti útgerðarmanna þessa skipastóls fær sitt veltufje. Stærri vjelskipin mörg eiga innhlaup í bönkum, en mikill þorri af bátaeigendum verður að komast af með lánstraust hjá kaupmönnum, eða kaupfjelögum á stöku stað. Yfirleitt er örðugt fyrir þessa menn að fá lán til atvinnurekstrar síns í bönkunum.

Nú er eitt, sem mjer virðist sjerstaklega vert að athuga í þessu sambandi, og það er það, að fjelagið, sem selur mótorbátum steinolti, hlýtur oft og einatt líka að vera lánardrottinn eigenda mótorbátanna, það hlýtur þá að sjálfsögðu að hafa mikilla hagsmuna að gæta í sambandi við þessa útlánsstarfsemi og getur gengið svo langt í því að gæta þeirra, að það heimti veð í afla sem tryggingu fyrir skuldinni. Andvirði aflans eða aflinn gengur þá til fjelagsins. Lán út á hann er þá ekki unt að fá hjá öðrum. Í þessu sambandi er fróðlegt að athuga, hvernig atvinnurekstri sumra þeirra manna er háttað, sem að Shellfjlaginu standa. A. m. k. tveir eða þrír af aðalmönnum í fjelaginu reka stórverslun með nauðsynjar bátaútvegsins. Þeir selja salt, veiðarfæri og smurningsolíu og annað það, sem bátaútvegurinn þarf. Báðir versla þeir og með þurkaðan fisk og saltaðan.

Með því fyrirkomulagi, sem nú er á okkar útlánastarfsemi í bönkum — sem ekki eru horfur á, að breytist fljótlega — þá er það víst, að vjelbátaútvegurinn verður hjer eftir sem hingað til að leita á náðir einstakra manna að miklu leyti um lán til rekstrar. Og mjög er líklegt, að bátaeigendur leiti lána hjá olíufjelagi því, sem bátarnir

skifta við. Og ekkert er eðlilegra en að gera ráð fyrir, að smátt og smátt kæmi að því, að lánardrottinn legði þær kvaðir á, að skuldunautar þeirra kaupi af þeim auk olíunnar aðrar nauðsynjar útgerðarinnar, svo sem salt, smurningsolíur, veiðarfæri og þessháttar — og taki svo fiskinn upp í skuldina.

Jeg geri ráð fyrir, að mörgum hv. þm. sje í sémilega fersku minni, hvernig háttað var svo að segja allri verslun á landi hjer til tiltölulega skamms tíma. Það gildi svo að segja það sama um þá, sem bjuggu við sjó, og hina, sem áttu heima í sveitum, eintóm skuldaverslun. Viðskiftamenn voru vel flestir hneptir á skuldaklaffann við verslunina, þannig, að þeir urðu að afhenda henni afurðir sínar, og þar urðu þeir að kaupa það, sem þeir þurftu og ekki gátu án verið. Verðinu rjeði lánardrottinn, kaupmaðurinn, bæði á innlendu og útlendu vörum. Mjer sýnist vel geta stefnt til þess, ef erfið ár kæmu fyrir bátaútvegin, að fjelagið vildi nota sjer aðstöðu sína til þess að ná samskonar tókum á vjelbátaeigendum. Það gæti bundið eigendur bátanna við sig með lánum og síðan neytt þá til þess að kaupa af fjelaginu einu nauðsynjar sínar og afhenda því aftur afurðir sínar. Hverja þýðingu það hefði fyrir vjelbátaútgerðina í landinu, þarf ekki að skýra hv. þm. frá. Fjelagið gæti þá skamtað verðið bæði á vörum sínum og afurðum skuldunautanna.

Ef maður lítur á málið frá þessu sjónarmiði, þá er skiljanlegt, hversu rík áhersla er lögð á, að það sje ísl. fjelag með ísl. rjettindum, sem á stöðvarnar og geymana hjer. Af því

að það hefir ísl. rjettindi, getur það hagnýtt sjer allar þessar eignir, ef til þarf að taka, eins og ísl. borgari. Erlendu fjelagi væri það ókleift, ef t. d. ganga þyrfti að útgerðarmönnum vegna skulda og selja eignir þeirra eða yfirtaka þær og hagnýta, t. d. gera skipin út um hríð til fiskveiða. Jeg taldi þörf á að benda á þetta í viðbót við það, sem jeg benti á í fyrra.

Jeg skal ekki teygja mál mitt miklu lengur. En hv. þm. verða að gera sjer ljóst, að það, sem um er að ræða í þessu efni, er hvort hollara sje þjóðinni að hlíta forsjá þessara þriggja erlendu auðfjelaga eða hlíta einni forsjá í þessu efni. Hvort þeir treysta þeim betur til þess að fullnægja þörfum landsmanna á svo hagkvæman og kostnaðarlítinn hátt, sem auðið er, heldur en mönnum, sem þjóðin sjálf velur til þess.

Jeg gat þess, að þegar samþ. var að leggja einkasöluna niður 1925, var það með sáralitlum atkvæðamun. Þeir flokkar, sem þá stóðu öndverðir gegn því, ráða nú á Alþingi. Því er full ástæða til að ætla, að þessir flokkar nú ákveði að neyta heimildarinnar aftur og taki upp einkasölu á steinolíu, og því fremur, sem þess er gætt, að það er tiltölulega auðveldara en það áður var. Nú er sjálfsagt hægt að fá með góðum kjörum — eða taka eignarnámi — það, sem þarf til starfrækslu versunarinnar, geyma og annað slíkt. Tækin eru til, og ekki annað en yfirtaka þau og halda síðan versluninni áfram.

Í þessu sambandi er vert að geta þess, að jeg hefi heyrt því fleygt, að það yrði ekki þolað skaðabótalaust af Englendingum, sem lagt hafa fje í

geyma og stöðvar hjer, að þetta alt yrði gert verðlaust með því að banna þeim steinolíuverslun. En yfirlýsingin frá hv. 1. þm. Skagf. (MG) í fyrra að því er snertir Shell-fjelagið, sem hann er formaður fyrir, sýnir, að þetta er ástæðulaust með öllu. Þegar Spánverjar tóku upp einkasölu á steinolíu í sínu landi, þá höfðu olufjelög byggt þar mikil mannvirki. Eitthvað af þeim mun ríkisstj. hafa keypt, en skaðabætur fyrir hitt, sem ónothæft varð, voru engar greiddar.

Jeg verð að ségja, að mjer leikur mjög forvitni á að heyra undirtektir hæstv. stj. og flokks hennar undir þessa till. Jeg vil ekki trúá því fyr en jeg tek á, að hæstv. stj. geti ekki fallist á till., sem er nákvæmlega í samræmi við starf og stefnu flokksins á undanförunum árum. Að vísu verð jeg að játa, að þegar jeg sá afgreiðsluna á frv. um einkasölu á tóbaki ekki alla fyrir löngu, þá komu nokkrar efasemdir upp í huga mínum. Jeg vænti þess, að jeg fái að heyra undirtektir hæstv. stj., þannig að jeg verði losaður við þennan efa og fái fullvissu um það, að henni sje ekki snúinn hugur í þessu þýðingarmikla máli.

Þorleifur Jónsson*): Jeg ætla ekki neitt að fara út í ræðu hv. flm. og skal ekki að neinu leyti fara að mót-mæla henni. Og jeg skal játa það, að jeg álit, að það hafi verið stigið skakt spor á þinginu 1925, þegar ákveðið var að leggja niður einkasölu á steinolíu. Þá var hún nokkurn veginn komin á laggirnar. Það er svo fyrstu árin eftir að byrjað er á slíkum fyrirtækj-

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

um fyrir ríkisheildina, að maður má ekki búast við óskaplegum gróða. Það er margt til fyrirstöðu, að slík fyrir-tæki geti sýnt sig á mjög skömmum tíma. Jeg fyrir mitt leyti lít svo á, að það hafi ekki verið liðinn svo langur tími frá því einkasala á steinolíu var upp tekin og þangað til henni var lokið, að hægt sje að segja um það, hve miklu hún hefði getað áorkað, ef hún hefði mátt halda áfram um lengri tíma.

Nú hefir afleiðingin af því að leggja niður einkasölu ríkisins orðið sú, að það hafa a. m. k. tvö stór erlend fjelög fengið tækifæri til að hreiðra vel um sig hjer á landi. Þau hafa byggt hjer stóra geyma og kostað ærnu fje til þess að geta haft á hendi olíusöluna. Og jeg skal alls ekki lá þeim mönnum, sem óar við því, að þessi útlendu olíufjelög geti orðið einvöld hjer til eilíðar. En það er svo fyrir þakkandi, að við höfum lög um þessi mál, sem standa í fullu gildi. Það eru lög in um einkasölu á steinolíu frá 7. nóv. 1917. Þau er hægt að nota hvenær sem svo horfir við. Samkv. þeim lögum var framkvæmd einkasala af ríkinu í þrjú ár. 10. febr. 1923 gefur stj. aðeins út auglýsingu um það, að nú taki ríkið í sínar hendur einkasölu á steinolíu samkv. l. frá 1917. Eins og hv. flm. tók fram, var hjer áður eitt útlent fjelag, sem hafði gengið svo hart að landsmönnum hvað verðlag og okur snertir, að ekki þótti lengur sæma að una við það, og þess vegna tók stj. til þessa ráðs. Eins og menn vita, varð sú stj. ráðandi á þingi 1925, sem mót-fallin var slíkum einkasölum. Meiri-hl.flokkurinn og stj. rjeðu þá niðurlög-um einkasölu ríkisins, sem var nýkom-

in á. Maður hefði nú getað væntst þess af hinni marglofuðu frjálsu sam-kepnri, að hún bæri blessunarrika ávexti og ekki mundi rísa óánægja út af henni á ný. En það getur náttúr-lega farið svo, eins og hv. flm. tók fram, að þessum fjelögum komi ekki saman um annað en það að selja olíu með háu verði. En jeg hefi satt að segja ekki heyrt kvartað um það, að olíuverðið sje geipilegt.

Jeg lít svo á, að ekki sje nægur undirbúningur til þess að taka olíu-verslunina í ríkisins hendur. Enda sje jeg ekki betur en stj. hafi það ætíð í sinni hendi á hverjum tíma sem er að taka þessa einkasölu að sjer aftur, ef sjeð verður, að fjelögin ætla að beita landsmenn einhverjum þræla-tökum. Þá álit jeg sjálfsagt, að ríkis-stj. noti sjer einkasölulögin. Jeg er og þess fullviss, að sú stj., sem nú sit-ur, er fús til þess að taka upp einka-sölu, ef olíufjelögin sýna sig í að íþyngja landsmönnum með alt of háu verði, eða þau reyni að ná óeðlileg-um samböndum, eins og hv. flm. tók fram, að komið gæti fyrir, nefnil. að þau skuldbindi útgerðarmenn til þess að versla við sig.

En sem sagt álit jeg ekki þörf á þáltill. um þetta mál. Bæði vegna þess, að við höfum heimildarlög frá 1917 og við höfum þá stj. ríkjandi hjer í landi, sem er þess albuin að taka í sínar hendur einkasölu, ef útlit verður fyrir, að fjelögin ætli að íþyngja landsmönnum alt of mikið. Heimildar-lögin eru hangandi sverð yfir olíu-fjelögunum. Þau eru vopn, sem stj. getur hæglega gripið til. Og jeg er alls ekki hræddur um, að stj. muni ekki nota sjer þau, ef í harðbakka

slær og olíufjelögin ætla að okra og neyða menn til viðskifta við sig.

Af því að jeg álit ekki þörf á þáltill. í þessu máli, vil jeg leyfa mjer að bera fram till. til rökst. dagskrár, sem jeg leyfi mjer að lesa hjer upp:

Með því að ríkisstjórnin getur hvenær sem er gripið til heimildarlaganna frá 1917 um verslun steinolíu, og í trausti þess, að stjórnin hafi nánar gætur á því, að landsmönnum verði ekki íþyngt af olíukaupmönnum, tekur þingið fyrir næsta mál á dagskrá.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Það er að sjálfsögðu altaf gott að fá nokkurn veginn greinileg svör við því, sem maður spyr um. Og þó að ekki verði sagt, að svarið, sem hv. þm. A.-Sk. (Þorl.) greiddi hjer við spurningu minni, væri greinilegt, þá má þó nokkurn veginn komast að meiningunni, og sennilega talar hann í umboði síns flokks. Hann telur ekki ástandið þannig, að ástæða sje til að neyta heimildarlaganna, m. ö. o. flokkurinn vill ekki að heimildarlaganna verði neytt og upp tekin rikiseinkasala á olíunni. — Svo skil jeg svar hans. Það var alveg óþarfi af þessum hv. þm. að skýra frá því, að heimildarlög væru til um þetta efni.

Ef hann hefir lesið till., þá hlýtur hann að hafa sjeð, að við vissum það fullvel, því að þar stendur:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að neyta heimildarlaganna nr. 77, 14 nóv. 1917 ...“.

Okkur flm. var því ljóst, að lögin voru til, enda gat jeg þess ósjaldan í fyrri ræðu minni.

Hv. þm. viðurkendi, að það hefði ver-

ið misráðið að leggja einkasöluna niður 1925. Þetta undrar mig ekki. Jeg hefi hjer fyrir framan mig ræðu flokksbróður hans, hv. 1. þm. S.-M., sem jeg skal lesa eina setningu úr, með leyfi hæstv. forseta:

„Jeg vil yfirleitt vona, að flestir eða allir hv. þm. sjeu fyrir löngu búnir að gera sjer ljóst, hvílíkt nytjafyrirtæki Landsverslunin er og hvílík fásinna er að leggja hana niður“.

Þetta er af handahófi tekið. Margir flokksmenn hans tóku miklu dýpra í áriani. Var yfirleitt ekki á annan hátt unt að skilja orð þeirra og athafnir en að þeir teldu einkasöluna sannarlegt „nytjafyrirtæki“.

En nú bregður svo undarlega við, að eftir að Framsókn er tekin við völdum og nýtur stuðnings frá flokki, sem fylgir málinu fast og eindregið, þá er þess ekki lengur minst af Framsóknarmönnum, hvílíkt „nytjafyrirtæki“ einkasalan var.

Hv. þm. A.-Sk. gat þess rjettilega, að einkasalan væri nýlega lögð niður. En er núverandi stjórn tók við völdum var hún ekki hætt störfum. Og ef þáltill. sú, sem við jafnaðarmenn bárum fram í fyrri um sama efni, hefði verið samb., þá hefði Landsverslun getað starfað alveg óslitið. En þó nú þetta eina ár komi inn á milli, þá verður þó miklu auðveldara að byrja nú heldur en árið 1923, er einkasalan var upp tekin.

Hv. þm. A.-Sk. tók svo til orða — og það er ekkert nýtt, slík orðatil-tæki hafa svo sem oft heyrst áður — að „heimildarlögin hjengju sem sverð yfir höfði olíufjelaganna“. „Það er vopnið, sem við getum beitt á fjelög-

in“, sagði hv. þm., og í trausti þess, að stjórinn ógni þeim með því, vill hann vísa málinu frá.

Jeg vil því spyrja hæstv. atvmrh., hvort hann áliti að ástæða sje til að neyta heimildarlaganna. Ef svo er og hann lýsir yfir, að hann muni neyta þeirra, þá get jeg tekið till. aftur. Jafnframt vil jeg beina til hans þeirri spurningu, hvort hann hafi ekki kynt sjer olíuverð hjer á landi samantborið við olíuverð annarsstaðar í heiminum. Hvort hann hafi nokkra hugmynd um, hvað fjelögin skamta sjer mikla álagningu. Það er ekki til neins að hafa heimildarlög, ef ekki er litið eftir, hvort olíufjelögin skattleggja landsmenn úr hófi fram, hvort ástæða er til að neyta þeirra. Jeg hefi bent á þá möguleika, sem fjelögin hafa til þess að skamta sjer geysigróða án þess að þurfa að óttast samkeppni annarsstaðar að. Jeg er þess fullviss, að þau nota sjer þessa aðstöðu. Forsætisráðherrann hæstv. hefði löngu átt að vera búinn að láta rannsaka þetta atriði. Við þessa rannsókn dugir ekki að líta eingöngu á það, hvort fjelögin græði óhæfilega mikið. Stofnkostnaður þeirra allra er margfaldur á við það, sem þarf að liggja í olíuversluninni, eins og jeg hefi sýnt fram á. Við það á að miða, en ekki það stofnfje, sem að óþörfu er bundið í fyrirtækjunum. Það er heldur ekki nóg að bera verðið saman við verðlag hjá hinum sömu fjelögum í nágrannalöndunum. Það verður einnig að bera það saman við verð á olíu, sem seld er utan við þessi fjelög, t. d. olíu rússneska olíuhringsins. Hann hefir selt olíu sömu gæða við lægra verði nokkur undanfarin ár

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

viða um lönd. Og sala hans eykst ár frá ári. Sagt er, að hann hafi vakið svo ugg og ótta hjá fjelögunum á Englandi, að þau hafi tekið þann kost að kaupa hann út. Þau hafi sjálf keypt af honum meira af olíu en hann hafði líkur til að geta selt, og selji hana svo sjálf, til að losna við samkeppni hans. Við rússneska hringinn skiftir spánska ríkiseinkasalan að miklu leyti.

Alt þetta hlýtur að falla undir þá rannsókn, sem stjórinn verður að fremja. En jeg get þó sagt fyrir mitt leyti, að jeg álít slíkrar rannsóknar ekki þörf. Því það liggur í hlutarins eðli, að fjelögin hafa hjer aðstöðu til að græða. Og auðvitað nota þau þessa aðstöðu til hins ýtrasta. Mikið meiri kostnaður en með þarf er við rekur olíuverslunarinnar. Það verða landsmenn að borga í viðbót við gróða fjelaganna. — Auðvitað hugsa fjelögin um það eitt, að hafa sem mestan arð af fje sínu hjer. En þann arð hljóta þau að taka af landsmönnum. Væri hann áreiðanlega betur kominn í þeirra vasa.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Þegar ákveðið var, að ríkið færi að versla með steinolíu, þá lá ekki fyrir nein sjerstök áskorun frá Alþingi um það umfram lögin. Til þess að stj. taki aftur upp einkasölu á steinolíu, þá þarf ekki heldur neina sjerstaka áskorun frá Alþingi. Jeg er sammála hv. flm., að það er auðveldara að byrja á versluninni nú á ný heldur en var að hefja hana í fyrstu. Það er því tiltölulega auðvelt nú að taka ákvörðun um, hvort taka skuli upp einkasölu.

Nú er liðið ár frá því fjelögin hófu olíuverslun hjer af fullum krafti. Jeg er einnig sammála hv. flm. um það, að nú sje kominn tími til að taka til rannsóknar verðlag á steinölfu hjer á landi, samanborið við verð annarsstaðar. Ríkisstj. mun sjá um, að það verði tekið til gaumgæfilegrar rannsóknar. Ríkisstj. mun ekki hika við að taka þær ákvarðanir, sem slík rannsókn leiðir í ljós að gera þarf til að gæta hagsmuna landsmanna.

Jeg vænti þess út frá þessari yfirlýsingu, að hv. flm. geti fallist á að draga till. sína til baka. Vilji hann það ekki, þá vil jeg mæla með, að dagskrá hv. þm. A.-Sk. verði samþ.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Hæstv. atvmrh. gat þess, að engin áskorun frá Alþingi hefði legið fyrir, þegar einkasalan var upp tekin árið 1923. Þetta er rjett, en það segir ekkert um það, að Alþingi nú hafi ekki ástæðu til að láta álit sitt í ljós, og að minsta kosti sætti það að vera hæstv. stj. kærkomin vísbending, þótt ekki sje dregið í efa, að hún hafi fullan rjett til þess að gera þetta upp á sitt eindæmi samkv. heimildarlögunum. Tillagan er einmitt fram borin af því að hæstv. stj. hefir ekki notað heimildina, til þess að herða á hæstv. stj. sem nú virðist hafa gleymt sínum fyrri áhugamálum.

Hæstv. ráðh. lofaði — og er það góðra gjalda vert — að láta rannska gaumgæfilega verðlag á ölfunni. En það er furðulegt, þar sem stjórnin hefir sverðið í hendi sjer, eins og hv. þm. A.-Sk. orðaði það, ef hún hefir hingað til ekkert gert til þess að kynna sjer þetta. Það var þó tvímæla-

laus skylda hennar. Það gefur mjer tilefni til að halda, að meira tólmæti ríki hjá stjórninni í þessu efni en ætla mætti af fortíðinni.

Jeg býst við, að það þýði ekki að fjölyrða um málið, enda er örðugt að deila við sjálfan sig, því hæstv. ráðh. fjelst á allar röksemdir mínar. En jeg vil að lokum segja það, að við síðustu alþingiskosningar voru áreiðanlega margir af þeim, sem með atkvæðum sínum komu því til leiðar, að hæstv. forsætisráðherra komst í það sæti, sem hann nú skipar, sem greiddu atkvæði einmitt með tilliti til þess. hvaða afstöðu „Framsókn“ hafði tekið á undanförunum þingum til tveggja mála: einkasölu á steinölfu og einkasölu á tóbaki. Og það er fullvíst, að það var von allra þessara manna, að fengi „Framsókn“ færi á, þá mundi hún neyta máttar síns og setja upp aftur þessi þjóðþrifa- og nytjafyrirtæki, sem íhaldsflokkurinn kreisti lífið úr. Og jeg er viss um, að eftir þetta þing, eftir að stjórnin og flokkur hennar hefir tortímt báðum þessum málum, runnið frá fyrri orðum sínum, loforðum og stefnu í þeim, þá skiftir og mjög um hug til hennar og flokks hennar hjá miklum fjölda kjósenda, sem telur þetta bein brigið á kosningaloforðum — og það með rjettu.

Magnús Guðmundsson: Hv. flm. kvartaði yfir því, að enginn svaraði sjer. En jeg tel það ekki nema von. Hann flutti sömu ræðuna nú og undir þinglokin í fyrra, og það getur vel verið að hann ætli sjer að veita okkur árlega skemtun með því að endurtaka hana á hverju þingi framvegis. Jeg svaraði honum þá, og með því að það

svar stendur í þingtiðindunum, læt jeg mjer nægja að vísa til þess, því að mjer þykir dýrt fyrir ríkissjóðinn að prenta ár eftir ár hið sama í Alþt.

Eitt nýtt hefir hann þó fundið upp síðan í fyrra, og það er það, að „Shell“ ætli sjer að eignast allan mót-orbátaflota landsins, til þess að verða völdugra. Þetta á kannske að vega á móti því, að svo hefir illa til tekist fyrir þennan hv. þm., að síðan í fyrra er kominn hæstarjettardómur fyrir því, að fjelagið sje löglegt, svo að hann getur ekki lengur kryddað ræður sínar með því, að fjelagið sje ólöglegt, eins og hann leyfði sjer að halda fram í fyrra.

Hann var að tala um, að það ríkti ekki samkeppni um verð milli hinna þriggja olíufjelaga, er hjer versluðu; það væri sami rassinn undir mjer og hans elskulega flokksbróður, hv. 2. þm. Reykv. En af því að mjer var ekki vel kunnugt um, af hverju bensínhækkunin, sem hann var að vitna í, stafaði, þá fór jeg til hv. 2. þm. Reykv. og spurði hann um, af hverju hún hefði stafað. Og af því að það er svo góð heimild, þá skal jeg geta svarsins: Það var af því bensín hækk-aði í verði erlendis, svaraði hv. þm.

Þetta tvent var hið eina nýja, sem kom fram í ræðu hv. flm. Jeg svaraði honum í fyrra, og ef jeg vildi, gæti jeg náttúrlega lesið þá ræðu upp og látið prenta hana aftur. En þar sem það verður ekki til annars en kostnað-arauka fyrir ríkissjóð, þá sleppi jeg því.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Það má segja, að ræða hv. 1. þm. Skagf.

væri veigamikil! Hann upplýsti það, að ástæðan til þess að bensín hækk-aði í verði hjer, hafi verið sú, að það hækk-aði erlendis. Þetta vissu nú reyndar allir, að er vanasvarið. En ef hv. þm. hefði hlýtt á orð mín, þá hefði hann getað tekið eftir, að það var ekki hækkunin út af fyrir sig, sem jeg var að tala um, heldur hitt, að fjelögin hefðu öll hækk-að verðið samtímis og jafnmikið, selt við sama verði öll þrjú, og hefðu ávalt gert. Hvað er þá orðið úr samkeppninni? Samkeppni er það, þegar einn býður vöruna niður fyrir annan. En fjelögin hafa öll sama verð, hækk-a verðið jafnmikið og á sama tíma. Þar er eng-in samkeppni. — Þessu er hv. 1. þm. Skagf. allra manna best kunnugur, því að hann er einmitt að nafni til formaður þess fjelagsins. sem er meingallaðast frá sjónarmiði allra ísl. manna.

Hv. þm. var að gera gys að því, að jeg hefði sagt, að „Shell“ vildi eignast allan mótorbátaflotann. Vitaskuld sagði jeg ekki neitt slíkt. En jeg benti á, að með því fyrirkomulagi, sem er á lánveitingum til bátaúttegs-ins, þá væri ekkert líkleggra en það, að „Shell“ gæti rígbundið eigendur bátanna á skuldaklafann og trygt sjer með því viðskifti þeirra. Jeg benti á þetta í sambandi við hina óskiljanlega miklu áherslu, sem fjelagið lagði á það, að fá hinn fylsta rjett á við ísl. borgara. Og það stóð ekki á því að fá þennan rjett. Hv. þm. var sporlipur við hið erlenda auðfjelog, lánaði því nafn sitt, og er nú formaður að nafn-bót í leppfjelogi þess.

Hv. þm. sagði, að sami rassinn væri

undir sjer og hv. 2. þm. Reykv. Þeir um það. En ef hann með þessu á við samkomulag olíufjelaganna um verðið, þá er það einmitt staðfesting á því, sem jeg sagði, að milli þeirra ríkti ekki samkepn, heldur samvinna um að skattleggja landsfólkið.

Magnús Guðmundsson: Hv. flm. sagði, að ræða mín hefði verið veigamikil, og get jeg þakkað „komplimentin“. Það fanst mjer að vísu ekki sjálfum, en þetta finst nú honum.

Honum fanst það tortryggilegt, að öll fjelögin hefðu hækkað bensínverðið samtímis, og væri það ekki samkepn, ef varan væri seld við sama verði. En getur hann ekki hugsað sjer, að samkepnin komi verðinu niður, þangað sem hægt er? (HG: Nei!). Það var leitt.

Hann sagði, að „Shell“ væri meingallaðasta fjelagið. Það er harður ástandur yfir hestarjetti, því mjer er ekki kunnugt um, að annað fjelag hafi ákveðinn ákveðinn fjelagardóm fyrir því, að það sje löglegt.

Þá sagði hv. þm., að „Shell“ væri svo völdugt, að það gæti bundið vjelbátaflotann á klafa sinn með stórlánum. Það hefir ½ milj. kr. höfuðstól. En hvað getur þá „B. P.“ með sínum 66½ milj. kr.? Ef hv. þm. er hræddur við ½ milj. kr., er hann þá ekkert hræddur við þær mörgu? Eða gerir hann sjer dálítinn mannamun hjer?

Hv. þm. fanst ilt, að jeg skyldi hafa „lánað nafn“ mitt, eins og hann orðaði það, erlendu olíufjelagi. En hví finnur hann ekki að þessu líka hjá flokksbróður sínum, hv. 2. þm. Reykv.? Eða er nokkuð verra að lána „Shell“ nafn sitt heldur en „B. P.“? (ÓTh:

„Shell“ er fátækara!). Já, það skyldi þá vera af því, að „Shell“ er fátækara, og þá meiri burgeisabragur á hv. 2. þm. Reykv. en mjer. Sannar þetta best heilindin hjá hv. þm. Ísaf., er hann ræðst að mjer fyrir að vera í stj. fjelags, sem hefir ½ milj. kr. hlutafje, en lætur óátalinn flokksbróður sinn, sem er framkvæmdastjóri auðfjelags, sem hefir 66½ milj. kr. hlutafje. Mjer finst, að hv. þm. Ísaf. væri sæmra að þegja um þetta.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá þm. A-Sk. feld með 16:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁÁ, BSt, HStef, HJ, IngB, JónJ, LIL, SvÓ, ÞorlJ, MT.

nei: BK, EJ, EF, HG, HK, HV, JJós, JAJ, JBald, JÓl, JS, JKr, MJ, ÓTh, SE, SÁÓ.

BSv, BÁ, EÁ, HSteins, IHB, JóhJóh, JP, MG, PO, TrP greiddu ekki atkv.

Sex þm. (GÓ, GunnS, IP, JónasJ, JörB, PH) fjarstaddir.

Tillgr. feld með 19:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, EF, HG, HV, JBald, LH, SÁÓ.

nei: BSv, BK, EJ, HStef, HSteins, HK, IHB, JJós, JóhJóh, JAJ, JÓl, JS, JP, JKr, MJ, ÓTh, PO, SE, SvÓ.

MT, ÁÁ, BSt, EÁ, HJ, IngB, JónJ, MG, TrP, ÞorlJ greiddu ekki atkv.

Sex þm. (GÓ, GunnS, IP, JónasJ, JörB, PH) fjarstaddir.

Till. þar með fallin.

C.

Afgreidd með rökstuddri dagskrá.

Skólasjóður Herðisar Benediktson
(till. í Ed.)

Á 74. fundi í Ed., 18. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um skólasjóð Herðisar Benediktson (A. 694).

Á 75. fundi í Ed., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skamt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 76. fundi í Ed., s. d., var till. tekin til einnar umr.

Of skamt var liðið frá því er umr. var ákveðin. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Till. til þál. á þskj. 694 er komin hjer fram vegna þess, að samskonar till. frá hv. þm. Barð., hv. þm. Snæf. og mjer var tekin út af dagskrá í sameinuðu þingi í gær og kom því ekki til umr. þar.

En það er sjálfsagt, að þingið láti uppi skoðun sína á þessu máli áður en því slítur.

Þegar frú Herðis sál. Benediktson ánafnaði eigur sínar til stofnunar kvennaskóla á Vesturlandi, mælti hún svo fyrir í arfleiðsluskrá sinni, að „allar þær ráðstafanir, sem lúta að því, að koma skólanum á fót og ákveða fyrirkomulag hans, skulu gerðar af landshöfðingja í samráði við amtsráð Vesturamtsins“.

Eins og kunnugt er, þá breyttist stjórnarskipun landsins, og við þá breyt. voru bæði landshöfðingjaembættið og amtsráðin lögð niður. Við það fjell það starf að hafa íhlutun um stofnun og starfrækslu skólans, er til kæmi, að nokkru leyti undir stjórnarráð Íslands, en þeim hluta þess, sem áður heyrði undir amtsráð Vesturamtsins, var ráðstafað með sjerstakri konunglegri tilskipun, er gefin var 2. mars 1908.

III. liður tilsk. hljóðar þannig:

„Þá er til þess kemur að stofna kvennaskóla í hinu fyrverandi Vesturamti af sjóði „Minning Herðisar og Ingileifar Benediktson“, skal leita á-

lita sýslunefndanna í nefndu amti um þau atriði, er amtsráði vesturamtsins var ætlað að hafa afskipti af samkvæmt gjatabrjefi frú Herðísar Benediktson“.

Tilskipun þessi er enn í fullu gildi og er því ómögulegt að ganga framhjá henni, eigi að ráðstafa eignum fyrnefnds sjóðs. Það verður eigi gert með löglegum hætti án þess að leita um það samþykkis sýslunefndanna í Vestfirðingafjórðungi.

Nú hefir hæstv. stj. látið sem hún bekti ekki tilsk. þessa og gengið algerlega framhjá henni, sem sjá má á því, að í frv. stj. til fjárlaga fyrir árið 1930 er feldur burtu styrkur til húsmæðraskólans á Staðarfelli, af þeirri ástæðu, að sjóður frú Herðísar Benediktson eigi nú að taka skólann að sjer.

Þessa er aðeins stuttlega getið í aths. aftan við fjárlagafrv. með svofeldum orðum:

„Styrkveiting til húsmæðraskólans á Staðarfelli er látin falla niður, þar eð ákveðið er, að Herðísarsjóður taki hann að sjer. Í hans stað kemur húsmæðraskólinn við Alþýðuskóla Þingeyinga. Er honum ætlaður sami styrkur og hinn hafði“.

Þetta er sjóðnum ætlað að gera að fornspurðum þeim aðila, sem hjer á íhlutunarrjett, engu síður en ríkisstj., nefnilega sýslunefndunum í hinu forna Vesturamti.

Þáttill. sú, sem hjer liggur fyrir, er fram komin til þess að mótmæla þessari aðferð. Munu hv. þm. sjá, að engin lög standa til þess, að farin verði sú leið, sem ætluð er samkv. till. fjárlagafrv.

Þá er og önnur ástæða engu lítil-

vægari; hún er jafnvel enn veigameiri en hin fyrri, og skal jeg nú víkja að henni nokkrum orðum.

Í eifðaskrá frú Herðísar Benediktson eru skýr og ótvíræð ákvæði um það, hvernig hún vill að fyrirkomulag skólans verði. Þar segir svo:

„Það er ósk mín, að fyrirkomulag hins fyrirhugaða skóla verði sem líkast kvennaskólanum í Ytri-Ey, eins og hann er nú“ (c: 15. jan. 1890).

Skóli sá, sem frú H. B. hjer tekur sem fyrirmynd að skóla sínum, hafði eins og kunnugt er á sjer hið mesta álit og var talinn fullnægja þeim kröfum, sem menn þá gerðu mestar til almennrar kvenmentunar hjer á landi.

Ytri-Eyjarskólinn var ekki húsmæðraskóli, heldur veitti hann nemendum sínum almenna mentun til munns og handa. Að vísu tóku nemendur hans á víxl þátt í heimilisstörfum skólaheimilisins, en á það var ekki lögð aðaláhersla kenslu þeirrar, er skólinn veitti.

Eins og kunnugt er, þá er Staðarfellsskólinn eingöngu hússtjórnarskóli og veitir eigi aðra bóklega mentun en þá, sem nauðsynleg er í sambandi við þá verklegu fræðslu, sem nemendurnir fá.

Starfsskrá eða reglugerð skólans — sje hún annars til — er öll önnur en sú, sem frú H. B. sál. kaus þeim skóla, er starfræktur yrði fyrir gjöf hennar.

Að mínu álti — og jeg veit að flestir landsmenn eru þar sömu skoðunar — er það með öllu ósæmilegt að ganga þannig alveg framhjá hinsta vilja þess gefanda, sem ánafnar eigur sínar til alþjóðarheilla. Enda er það svo með

öllum siðuðum þjóðum, að í þessu falli eru þeim heilög þau ákvæði, sem slíkum dánargjöfum fylgja, og þeim kemur ekki til hugar að rjúfa slíka samninga.

Þess meiri menningu og þroska sem ein þjóð hefir til brunns að bera, þess annara lætur hún sjer um að hlíta vilja þeirra, sem dánargjafir gefa. Hin- ar auðugustu þjóðir, svo sem Eng- lendingar, eru mjög nákvæmir í því að framfylgja fyrirmælum slíkra arf- leiðsluskráa sem þessarar, og sama er að segja um fleiri þjóðir, t. d. Svía, sem allra Norðurlandþjóða mest hljóta slíkar dánargjafir, bæði marg- ar og miklar, til ýmsra almennings- þarfa.

Það liggur nú í augum uppi, að eigi má með nokkru móti kippa burtu þeim grundvelli, sem hver sá byggir á, er af skilningi á þörfum framtíðar- innar gefur fje sitt eftir sinn dag til einhvers þess málefnis eða stofnunar, sem honum er sjerstaklega hjart- fólgin.

Jeg vil ganga svo langt að segja, að jafnvel þó gjöfinni fylgdu einhver á- kvæði, sem erfitt væri að fylgja, þá megi þó ekki ganga í bága við þau nema í ýtrustu nauðsyn. En um slíka nauðsyn er hjer alls ekki að ræða. Að því er snertir gjöf frú Herðísar Bene- diktsen, þá verður ekki með nokkru móti sagt, að þar sje neitt skilyrði sett, sem erfitt sje að uppfylla, nje heldur að tímarnir hafi breytst svo, að ekki sje hægt að framkvæma hennar hinsta vilja.

Kröfurnar til almennrar mentunar ungra kvenna eru að mestu þínar sömu og þá voru, og þótt nú beri að vísu meira á kröfum um sjermentun

húsmæðra — og æskilegt sje að full- nægja þeim —, ætti ríkisstj. á hverj- um tíma að vera kleift að verða við óskum í þá átt, án þess að brjóta fyr- irmæli, sem örlátir og framsýnir mannvínir setja á deyjanda degi.

Undanfarin ár, síðan húsmæðraskól- inn á Staðarfelli tók til starfa, hefir hann notið sjerstaks styrks í fjárlög- um, eins og aðrir skólar. Það sýnist því engin frambærileg ástæða til þess að strika skólann út af fjárlögum — eins og gert var — og fela framfærslu hans sjóði, sem enga skyldu hefir til að starfrækja skólann í þeirri mynd, sem hann nú er.

Hvers vegna má ekki halda áfram að veita fje til hans í fjárlögum?

Til þess að Staðarfellsskólinn geti eignast rjett — lagalegan rjett — til þess að komast á framfærslu hjá sjóði frú H. B., þarf samþykki sýslunefnda Vesturamtsins fyrir., eins og jeg þegar hefi bent á í upphafi ræðu minnar hjer. Þessa samþykkis hefði ríkisstj. átt að vera búin að leita, áður en hún tók ákvörðun þessa. Það hefir hún ekki gert, svo sem kunnugt er.

Nú stendur svo á, að ekki færri en 8 hv. þm. sitja hjer á þingi fyrir hið forna vesturamt. Það eru: hv. þm. Mýr., hv. þm. Snæf., hv. þm. Dal., hv. þm. Barð., hv. þm. V.-Ísaf., hv. þm. Ísaf., hv. þm. N.-Ísaf. og hv. þm. Str. Það hefði nú mátt búast við, að af 8 hv. þm., er teljast til hins fyrir. Vesturamts, hefðu fleiri en tveir vilj- að hreyfa andmælum gegn þessari ráðstöfun, en svo var þó ekki, því vit- anlegt er það, að bæði Stykkishólmur, Flatey og Ísafjörður hafa hver um sig látið í ljós þá ósk, að skólinn yrði stofnaður þar. En þeir hv. þm. Barð.

og hv. þm. Snæf. voru ásamt mjer flm. þessarar till. í sameinuðu þingi.

Til þess að Staðarfellsskólinn geti eignast rjett — siðferðislegan rjett — til framfærslu eða rekstrar af sjóði frú H. B., þarf fyrirkomulag hans, þ. e. tilhögun starfrækslu, að breytast og samrýmast ákvæðum gjafabrjefs frú Herdísar. Þetta má gera með því að **setja á stofn á Staðarfelli — náist samkomulag** hlutaðeigandi sýslunefnda til þess — almennan kvennaskóla og hafa þar í sambandi við hann hús-mæðradeild með því fyrirkomulagi, sem nú er. Ætti engum að blandast hugur um, að með því er betur fylgt vilja hins stórhuga gefanda. Auk þess er með þessu einnig tekið tillit til þeirra gefenda, er ljetu af hendi jörðina Staðarfell sem væntanlegt skólasetur Herdísarskólans og í gjafabrjefi sínu ljetu þá ósk í ljós, að ef h æ g t væri, yrði hússtjórnardeild komið þar fyrir í sambandi við skólann.

Þeir, sem á sínum tíma tóku við gjöf þeirra Staðarfellshjóna, hafa heldur ekki nægilega athugað það, sem athuga þurfti í því sambandi áður en Staðarfell varð eign hins íslenska ríkis.

Vonandi er, að hið háa Alþingi sjái nú, að sú braut, sem hjer er stefnt inn á, er því eigi sæmileg, og að það heimili stj. að veita hús-mæðraskólanum á Staðarfelli **hæfilegan styrk** til starfrækslu af ríkisfje, en láti sjóð frú H. B. liggja óhreyfðan þar til málið er svo undirbúið sem arfleiðsluskrá hennar mælir fyrir.

Það væri ekki vansalaust, ef hið háa Alþingi, löggjafarsamkoma ísl. þjóðarinnar, ljeti svo merkilegt mál sem þetta afskiftalaust, ljeti fótum troða

vilja hinnar þjóðkunnu, **stórhuga** heiðurskonu. Jeg hefi hjer bent á óhæfuna og vona, að hv. deild taki vel í mál mitt.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Jeg, hefði getað búist við, að hv. flm. hefði komið með þessar athugasemdir og beint þeim þá — ekki til mín — heldur þeirrar stjórnar, er tók við gjöf Magnúsar Friðrikssonar. Öll þessi reki-stefna er byggð á reginmisskilningi. Þegar Jón heitinn Magnússon tók við Staðarfellsgjöfinni, þá setti gefandi það skilyrði, að Herdísarskólinn skyldi settur að Staðarfelli. Það samþ. ríkisstjórnin fyrir sínæ hönd með því að taka við gjöfinni, og Alþingi einnig, því það var borið undir fjvn. þingsins, og siðar með því að samþ. heiðurslaun til þeirra Staðarfellshjóna. Á þeirri stundu, er ríkið tók við Staðarfellsgjöfinni, var því slegið föstu, að Herdísarskólinn átti að standa á Staðarfelli. Um það var ekki deilt, síður en svo.

Jeg skal ekki segja, hvort Jón heitinn Magnússon hefir borið þetta aðalatriði undir sýslunefndirnar í Vestfirðingafjórðungi. En jeg vil slá því föstu gagnvart þáttill., að hjer er ekki nema ein leið opin fyrir Alþingi og stjórnina, sú, að framkvæma samninga Jóns heitins Magnússonar um að Herdísarskólinn skuli standa á Staðarfelli.

Jeg hefi ekkert gert í þessu máli ennþá. En stjórnin lítur svo á, að hún sje bundin við gerða samninga þeirra Jóns Magnússonar og Magnúsar Friðrikssonar. En það hafa engar ráðstafanir verið gerðar í þessu efni og hv. þm. getur verið óhrædd um það, að hnígi núv. stjórn að því ráði að franu-

fylgja samningnum, þá mun verða gætt allra þeirra forma, er samkvæmt lögum þarf að gæta.

Fm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Ræða hæstv. dómsmrh. gefur mjer tilefni til að svara henni nokkrum orðum. Það hefir fyr verið vitnað í afskipti fyrirv. stj. í þessu máli. Jeg hefi ávalt — einnig við fyrirv. stj. — haldið því fram, að ekki mætti með nokkru móti ráðstafa dánargjöf frú Herðisar Benediktson á nokkurn þann hátt, sem ekki væri í fyllsta samræmi við arfleðsluskrá hennar. En það er ekki fyr en nú, að tilraun hefir verið gerð til að verja gjöfinni á öloglegan hátt.

Jeg skal ekki fara inn á það hjer, hvað Jón heitinn Magnússon hefir haft mikinn þingvilja bak við sig, er hann tók við Staðarfellsgjöfinni. En hvergi verður sjeð af Alþt., að Alþingi hafi löglega samþ. þá samninga.

Jeg verð að undirstrika það, að jeg get ekki talið það viðleitni til að fylgja fyrirmælum tilsk., ef ekki er leitað samþ. sýslunefndanna, þegar taka á ákvörðun um, hvar Herðisarskólinn verður reistur. Huggunarorð hæstv. ráðh. um, að jeg gæti treyst því, að ekki verði gerð frekari breyt. á Staðarífellsskólanum án þess að borið verði undir sýslunefndirnar í Vesturamtinu, eru eins og nú standa sakir lítils virði. (Dómsmrh.: Þetta sagði jeg aldrei. Jeg sagði, að fullnægt mundi verða þeim lögum og reglum, er þá verða í gildi). Hæstv. ráðh. talar um, „að fullnægt skuli þeim lögum og reglum, er þá verða í gildi“. Þessi lög og þessar reglur eru og verða jafnan hin sömu, og er þau að finna í erfðaskrá frú Her-
Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

dísar Benediktson og tilsk. frá 2. mars 1908. En þetta hvorttveggja er brotið með þeirri ráðstöfun, sem hæstv. stj. nú ætlar sjer að gera um fje Herðisar-sjóðs.

Tilgangur minn með þáttill. var sá, að fá um þetta skýr svör hjá hæstv. stj., og jafnvel þótt að sú tilraun mín beri ekki þann árangur, sem jeg helst mundi kjósa, þá er það þó jafngott, að alþjóð manna fær að sjá það í þing-tiðindunum, að gerræði því, sem hjer á að beita, hefir verið mótmælt.

Halldór Steinsson*): Mjer finst aðalatriði þessa máls ennþá ósvarað af hæstv. dómsmrh., og það er, hvort leitað hafi verið samþykkis hlutaðeigandi sýslunefnda um þessar ráðstafanir. Hæstv. dómsmrh. hefir ekki borið á móti því, að það sje rjett, en mjer virðist það skilyrðið fyrir því, að gjöfina megi setja í samband við skólann, að sýslunefndirnar samþykki það fyrir sitt leyti, enda er þá síðasta vilja frú Herðisar fullnægt. Jeg vona, að hæstv. ráðh. gefi upplýsingar um þetta atriði, og ef þetta hefir ekki verið gert, állt jeg, að nauðsyn beri til, að það verði gert, eftir því sem í garðinn er búið.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Það er rjett skilið hjá hv. þm. Snæf., að staðurinn er ákveðinn af Jóni heitnum Magnússyni, en það var eftir að ákveða starfsháttu skólans og hvenær hann ætti að taka til starfa. Hinsveg-
ar virðist það vaka fyrir hv. 2. landsk. að rífa upp gjöf Magnúsar Friðriks-sonar og eyðileggja allt, sem gert hefir

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

verið í málinu. Jeg hefi ekki kynt mjer, hvort Jón heitinn Magnússon hefir borið þetta undir viðkomandi sýslunefndir, en tel þó víst, að hann hafi ekki gert það. Úr því verður ekki bætt, en mjer finst það koma úr hörðustu átt, ef vinir hans verða fyrstir til að gera lítið úr störfum hans að honum látnum.

Jón Þorláksson: Jeg stóð aðeins upp til að leiðrjetta missögn hjá hæstv. dómsmrh. Hann sagði, að staðurinn hefði verið endanlega ákveðinn af Jóni heitnum Magnússyni, en það er rangt, því að ef sýslunefndirnar í Vestur-anti hefðu ekki veitt samþykki sitt til þess, hefði gjöf Magnúsar Friðrikssonar fallið aftur í hendur hans. Þetta er frekar formsatriði, en sjálfsagt er það, að þegar stj. byrjar á að nota Herdísarsjóðinn, verður hún að fara eftir ákvæðum gjafabrjefsins og uppfylla þau skilyrði, sem þar eru sett. Það er óhjákvæmilegt að framfylgja því, og jeg tel stj. gera sig seka, ef hún lætur það undir höfuð leggjast, en rekur Staðarfelsskólann fyrir fje úr sjóðnum án þess að uppfylla sett skilyrði.

Dómsmrh. (Jónas Jónsson): Mig furðar á því, að hv. 3. landsk. skuli ekki sjá, að sá samningur, sem Alþingi og stjórn gerði við Magnús Friðriksson, er í það minsta bindandi gegn honum. Í gjafabrjefi frá Herdísar eru nefnd amtsráð, en í tíð Hannesar Hafsteins er gefin út stjórnarráðsskýring, þar sem ákveðið er, að áður en skólinn yrði stofnaður og staður valinn, skuli bera málið undir sýslunefndir Vesturlands. En í gjafabrjefinu sjálfu eru sýslunefndir ekki nefndar. Þetta

hefir hv. 3. landsk. ekki vitað, en þessi skýring stendur auðvitað í fullu gildi, þar til henni er breytt af sama aðila, þ. e. stjórnarráðinu. Í öðru lagi ber þess að gæta, að Jón Magnússon virðist ekki hafa tekið tillit til þess, þegar hann gerði bindandi samning við Staðarfelshjónin, og hið eina, sem getur bjargað, er því ef þau hjón vilja gefa eftir rjettindi sín, en það munu þau ekki vilja. Annars virðist mjer það vafasamur heiður, sem hv. 3. landsk. gerir Jóni heitnum Magnússyni, er hann vill láta gera störf hans ómerk.

Jón Þorláksson: Það er eins og vant er, að þegar hæstv. ráðh. á að verja sig og sínar gerðir, reynir hann altaf að leiða athyglina frá sjer og að öðrum, en svo er hann illa að sjer, að hann virðist ekki vita, að konungleg tilsk. er eins bindandi og gildandi landslög, og er hann brýtur slíka tilsk., er það hið sama og að hann brjóti lögin. (**Dómsmrh.:** Það hefir engin konungleg tilsk. verið brotin, nema þá helst af Jóni heitnum Magnússyni). Jón Magnússon gerði sig aldrei sekan í slíku, því að það var ekki hann, sem tók Herdísarsjóðinn til afnota, en þar sem nú er farið til þess, verður að fullnægja því ákvæði, sem krefur samþykki sýslunefnda, og mjer virðist hæstv. ráðh. haga sjer mjög óviturlega, er hann neitar að gera þetta. Einkanlega ætti hann að finna hvöt hjá sjer til þess, þegar ný ástæða er komin fram, nefnil. sú, að skólinn nýtur annarar gjafar, ef samþykki sýslunefnda fæst.

Þá vildi hæstv. ráðh. halda því fram, að verið væri að gera Jón heit. Magnússon ómerkan gerða sinna, en það er

auðvitað hin mesta fásinna, því að hjer er ekki farið fram á annað en að núv. stj. fylgi lögunum. Jeg get ekki skilið, að stj. þurfi að taka það illa upp, þótt henni sje lögð sú skylda á herðar að hlýða lögunum eins og öðrum.

Þá sagði hæstv. ráðh., að sýslunefndir væru ekki nefndar í gjafabrjefinu. Það er auðvitað alveg rjett, en stj. og stjórnarráð eru ekki heldur nefnd þar, enda hefði hann mátt vita, að eins og t. d. ráðh. kom í stað landshöfðingja, eins komu sýslunefndir í stað amtsráðs. Annars er leiðinlegt að þurfa að eyða orðum að öðru eins og þessu, því að það ætti öllum að vera ljóst.

Forseti (GÓ): Mjer hefir verið afhent svo hljóðandi rökstudd dagskrá:

Með því að deildin lítur svo á, að skólastaður Herðísarskólans hafi verið ákveðinn þegar landsstjórn og Alþingi tóku við Staðarfellsgjöfinni, tekur hún fyrir næsta mál á dagskrá.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Jeg vil aðeins taka það fram, að dagskráin ræðir um alt annað atriði en hjer liggur fyrir, sem sje þetta, að leitað skuli samþykkis sýslunefnda um það, hvar skólinn skuli standa; þá fyrst er hægt að taka endanlega ákvörðun. Dagskráin fer fram á alt annað en það, sem hjer hefir verið rætt um.

Ingvar Pálmason*): Jeg veit ekki, hvort hv. 2. landsk. skilur sig sjálfur, en það eitt er víst, að jeg fæ ekki skilið, við hvað hann á. Mjer skilst, að

hann vilji ekki láta taka endanlega ákvörðun um, hvar skólinn skuli standa, fyr en samþykkis sýslunefnda hefir verið leitað. Ef svo er, þá á þessi dagskrá fyllilega við, en ef það er eitt-hvað annað, sem hv. þm. á við, þá getur það verið rjett hjá honum, að dagskráin eigi ekki við. Jeg hygg, að það megi líta svo á, að með samningum hafi verið ákveðið, að skólinn skyldi standa á Staðarfelli, en það má vel vera, að það sje ekki endanleg ákvörðun. Ef Alþingi vill hinsvegar taka aðra ákvörðun, verður það að gera það, en það verður ekki gert með þáttill. um að bera það undir þennan og þennan. Ef Herðísarskólinn verður ekki látinn vera á Staðarfelli, þá verður gjöfin tekin aftur, en jeg lít þannig á, að með því að gera þennan samning við Staðarfellshjónin hafi sjóðnum verið ráðstafað. Ef hv. þm. segir svo, að þessi dagskrá komi málinu ekki við, þá skil jeg ekki, hvert hann er að fara.

Flm. (Ingibjörg H. Bjarnason): Það er búið að benda á það, bæði af mjer, hv. 3. landsk. og hv. þm. Snæf., að það sje ekki búið að taka endanlega ákvörðun með Herðísarsjóðinn, þótt tekið hafi verið við Staðarfellsgjöfinni, en óneitanlega hefir verið gefið undir fótinn með, að skólinn skyldi standa þar. Stj. hefir ennþá á valdi sínu að segja, að hún sje ekki bundin við gerðir fyrri stjórna í þessu máli, þar sem ekki hafi verið leitað samþykkis rjettra aðila. Það er líka slöfðisleg og lagaleg skylda hennar að bæta úr því, sem vanrækt kann að hafa verið, og þá fyrst getur hún tekið ákvörðun,

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

Skólasjóður Herðisar Benediktson (till. í Ed.).

en fyr ekki. Úr þessu er auðvelt að bæta og framfylgja þannig fyrirmælum hinnar konunglegu tilsk., því að það eru lög, sem ekki má brjóta, og vil jeg því skora á stj. að fara eftir fyrirmælum hinnar konunglegu tilsk. frá 2. mars 1908.

Ingvar Pálmason*): Jeg ætla ekki að fara að deila um það við hv. 2. landsk., hvort ríkisstj. hefir brotið lög, þegar hún tók við Staðarfellsgjöfinni, en hitt er víst, að þegar samningar voru gerðir við Staðarfellshjónin, þá var ákveðið, hvar skólinn skyldi standa. Ef þetta

er rjett, þá þarf að leiðrjetta það, en það verður ekki gert með einfaldri þáttill. eins og hjer er ætlast til. Hjer er líka um það að ræða, að með slíkri ráðstöfun sje ekki endanlega ákveðið, hvar skólinn skuli standa, en hin rökst. dagskrá gengur í þá átt, að ef samþykki fáið, skuli skólinn standa á Staðarfelli og vera kostaður af Herðisarsjóðnum.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá 2. þm. S.-M. samþ. með 8:6 atkv.

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

D.

Vísað til ríkisstjórnarinnar.

1. Brúarstæði á Lagarfljóti.

Á 59. fundi í Ed., 2. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn brúarstæðis á Lagarfljóti (A. 504).

Á 60. fundi í Ed., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 63. og 65. fundi í Ed., 7. og 10. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 66. fundi í Ed., 11. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Páll Hermannsson): Svo sem hv. þdm. er kunnugt, er Lagarfljót eitt af stærstu vatnsföllum landsins. Það fellur um víðlent hjerað, bæði langt og breitt bygðarlag, og er mikil umferð yfir fljótið. Skömmu eftir aldamótin var bygð brú yfir fljótið hjá Egilsstöðum, og er það einhver dýrasta brú á landinu. Er það löng trje-

brú og mikið mannvirki. Nú hagar svo til um umferð í Fljótsdalshjaraði, að mjög margir þurfa að fara yfir fljótið annarsstaðar en þar, sem brúin er. Jeg hygg, að vegalengdin frá brúnni til sjávar sje um 45 km., en nokkurn veginn miðja vegu þar á milli er dragferja á fljótinu, sem bætir allmikið úr brúarþörfinni á þessu svæði. En þótt þessi ferja sje þarna, hefir einkum í seinni tíð borið talsvert á því, að þeir, sem búa í Fljótsdalshjaraði neðanverðu, hafa fundið til þess, að mikla nauðsyn bæri til að byggja aðra brú yfir fljótið. Umferð yfir hjeraðið utanvert er af ýmsum ástæðum mjög mikil, t. d. þurfa allir þeir, sem búa vestanvert við Lagarfljót, að vitja lækni yfir það, því að læknirinn situr á Hjaltastað. Ennfremur þurfa margir í kaupstað að sækja yfir fljótið, og er umferð því margvísleg. Þörf á brúnni hefir líka verið viðurkend meðal annars á þann hátt, að af hálfu hins opinbera hefir verið látin fara fram skoðun á þessu vatnsfalli sem undirbúningur undir rannsókn á brúarstæði. Jeg veit ekki, hve oft slík skoðun hefir farið fram, en á síðastliðnu

sumri athugaði Hannes Arnórsson verkfræðingur brúarstæði.

Hann hefir tjáð mjer, að hann álíti fleiri en eitt allgott brúarstæði þarna, t. d. væri brúarstæði rjett við Lagarfljótsfoss mjög gott. Nú hefir á því bál-að, bæði á þingmálafundum og einnig á sýslufundi í Norður-Múlasýslu, að óskað er eftir því, að fram fari rann-sókn á því, hvar fyrirhuguð brú ætti að standa og hve mikið fje slík brú myndi kosta. Svo sem mönnum er kunnugt, hefir það átt sjer stað, að byggðar væru tvær brýr á sama vatns-fall. Svo er t. d. um Jökulsá á Dal, Hvítá í Borgarfirði o. fl. Það er því ekki óeðlilegt, þótt óskir væru uppi um það, að byggð yrði önnur brú á Lagar-fljót, sem er mjög langt og rennur alt um byggðir. Þess vegna er þáltill. þessi á þskj. 504 komin fram, því að að því hlýtur að reka fyr en síðar, að byggð verði önnur brú yfir Lagarfljót.

Ætla jeg, að jeg þurfi ekki að tala meira fyrir þessari þáltill., en vænti þess, að hv. þdm. sjeu mjer sammála um það, að þessi rannsókn sje þörf.

Fjmrh. (Einar Arnason): Þar sem þetta mál heyrir aðallega undir hæstv. atvmrh., sem nú er veikur, geri jeg ráð fyrir, að jeg geti ef til vill ekki kom-ið með þau svör, er hv. flm. geti við unað.

Þegar jeg sá, að mál þetta hafði ver-ið tekið á dagskrá, bað jeg vegamála-stjóra að gefa mjer nokkrar upplýs-ingar um það. Hefi jeg nú fengið frá honum brjef, sem jeg vil leyfa mjer að lesa upp, því að jeg hefi svo ekk-ert frekar um málið að segja en í

brjefinu stendur. Það hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Á síðastliðnu sumri rannsakaði Hannes Arnórsson aðstoðarverkfræð-ingur brúarstæði á Lagarfljóti, á svæðinu frá Steinboga og upp að Steinsvaði. Utar eða ofar mun ekki koma til greina að brúa fljótið.

Koma aðallega til greina tvö brúar-stæði, annað á Steinboga, en hitt skamt (um 200 m.) fyrir ofan Lagar-foss.

Á Steinboga hagar svo til, að þar mun hentugast að gera hengibrú, 100 metra langa, sbr. meðlagðan uppdrátt, og mun hún kosta 80 þús. kr. Straum-ur er svo mikill í fljótinu, að naumast mun tiltækilegt að koma þar fyrir stöplum. Ofan við fossinn er fljótið mjóst, og mun brú verða þar 60—62 metrar að lengd. Virðist einnig að-staða þar á þann veg, að heppilegast verði að hafa hengibrú, en þó gæti steinsteyptur, járnbentur bogi komið til greina (sbr. meðl. uppdrátt). Hengi-brúin mun kosta nálægt 50 þús. kr. Bogabruin e. t. v. eitthvað dálítið minna.

Milli Steinboga og Lagarfoss er smá-hólmi í fljótinu, og gæti e. t. v. kom-ið til mála að brúa það þar, mun þar þurfa um 100 metra langa brú og kost-ar brúin 60—70 þús. kr. Samkvæmt skýrslu verkfræðingsins virðist mjer brúarstæðið ofan við fossinn líklegast, enda er það talið liggja vel við um-ferð, og þar verður brúin einnig áreið-anlega ódýrust“.

Með þessu brjefi hefir vegamála-stjóri sent mjer teikningar af þessum brúm, sem nefndar eru í brjefinu, sem sje tveim járnbrúm og einum stein-

boga, og fylgir áætlun um brýrnar. Hefi jeg svo ekki fleira að segja, en jeg veit ekki, hvort hv. flm. gerir sig ánægðan með þetta svar mitt.

Flm. (Páll Hermannsson): Mjer þykir gott að heyra, að það liggja fyrir meiri upplýsingar en jeg hafði búist við. Hinsvegar verð jeg að segja það, að jeg óska samt sem áður eftir enn ákveðnari rannsóknnum um þetta atriði en fyrir liggja nú. Jeg efast ekki um, að mælingar og kostnaðaráætlun verksins hafi verið gerð að fengnum nægum upplýsingum, enda þótt mjer þyki einkennilegt, að jeg skyldi ekkert um þetta vita. Jeg átti einmitt tal við þann mann, sem að þessu hefir unnið, Hannes verkfræðing Arnórsson, og veit um það, að hann hafði ekki aðstöðu til að gera nægilegar mælingar; hann komst aldrei yfir fljótið, heldur fór aðeins meðfram því annarsvegar. Líka væri það æskilegt, að verkfræðingur ákvæði, hvar brúin yrði sett, og þá með hliðsjón af því, hvar hún yrði best sett fyrir umferð alla og vegalagningar. Það vill stundum verða svo, að sjeu hlutaðeigendur látnir einráðir um slíkt, þá hlýttst af því óheppilegur reipdráttur.

Sem sagt: Jeg tel það gott, að þessar upplýsingar skuli liggja fyrir, en tel þó æskilegt, að þáltill. verði samþ.

Jón Þorláksson: Jeg er því náttúrlega fylgjandi, að brúarstæði á Lagarfljóti sje rannsakað. En jeg á samt bággt með að greiða atkv. með till. rjett eftir að hæstv. ráðh. er búinn að lesa upp skýrslu um þá rannsókn, mælingar og kostnaðaráætlun. Hinsvegar efast jeg ekki um, að hafi þar

eitthvað undan gengið, þá muni stj. fús á að láta rannsaka það, er á vantar. Vil jeg því skjóta því til hv. flm., hvort hann geti ekki felt sig við, að málinu verði vísað til stjórnarinnar.

Fjmrh. (Einar Árnason): Jeg geri ráð fyrir, að óhætt sje að búast við, að stj. taki vel í þetta og láti fremja þær viðbótarrannsóknir, er þurfa þykir. Það kemur ekki fram í brjefi því, er jeg las upp áðan, en jeg sje það á uppdrættinum, að botninn hefir ekki verið rannsakaður. Þess hefir ef til vill ekki verið talin þörf, því ekki er gert ráð fyrir stöplum í ánni.

Flm. (Páll Hermannsson): Jeg get lýst yfir því, ekki síst eftir yfirlýsingu hæstv. ráðh. um að stj. muni láta gera það, er þurfa þykir, og jafnframt líka yfirlýsingu hv. form. Íhaldsflokksins um að hann væri málinu hlyntur, að þá get jeg sætt mig við, að málinu verði vísað til stj., en till. sjálf ekki borin undir atkv. Aðalatriðið er, að málið verði svo undirbúið sem með þarf, svo að ekki standi á því, þegar þar að kemur, að ráðist verði í þetta mannvirki.

ATKVGR.

Till. frá 3. landsk. þm. um að vísa málinu til stjórnarinnar samþ. með 7 shlj. atkv.

2. Borgarnesbátur.

Á 58. fundi í Nd., 1. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um Borgarnesbát (A. 494).

Á 60. fundi í Nd., 3. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 69. fundi í Nd., 15. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Nd., 17. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Jeg skal vera stuttur um þessa till., sem er borin fram og flutt eftir eindregnum beiðnum á kjósendafundum, sem jeg hjelt síðastl. vetur, og sem eru sprottnar af hinni miklu samgöngubörf, sem er á milli þessara hjeraða, **Borgarfjarðar** og **Mýra annarsvegar**, en **Reykjavíkur hinsvegar**, því eins og kunnugt er, þá eru þessar sýslur taldar með bestu landbúnaðarhjeruðum landsins, og hefir þar því verið mikil börf fyrir góðar og greiðar samgöngur við höfuðstað landsins. En aftur á móti finst mjer, að það skip, sem hefir haft þessar ferðir, sje að verða nokkuð ófullkomið og á eftir tímanum, enda má búast við, að það falli úr sögunni þá og þegar, vegna aldurs og kostnaðar.

Það, sem liggur til grundvallar fyrir þessu, er þó ekki síður hin mikla breyt., sem orðið hefir á samgöngum landsins hin síðari árin. Bílsamgöngur

hófust yfir **Holtavörðuheidi** fyrir alvöru síðastl. sumar, sem kunnugt er, og með áframhaldandi vegabótum fara þær vitanlega sífellt í yöxt. Af þessum ástæðum gerbreystast samgöngur yfir sumartímann á milli þessara hjeraða og **Reykjavíkur** í náinni framtíð. Það liggur nokkurnvegin í hlutarins eðli, að þegar sæmilegar samgöngur eru komnar á milli **Norðurlands** og **Borgarness**, **Stykkishólms** og **Borgarness**, **Dalasýslu** og **Borgarness**, þá eru svo margar sýslur komnar í beint vegasamband við það kaup-tún, að mikill fólksstraumur hlýtur að liggja um það áleiðis til **Reykjavíkur**. Þetta hefir það í för með sjer, að það krefur miklu örari samgangna milli **Borgarness** og **Reykjavíkur**, og þegar það er ráðið, að komið verði upp góðri höfn með hafskipabryggju í **Borgarnesi**, þá er það sjálfsögð afleiðing, til þess að hún komi að fullum notum, að samgöngurnar á sjó komist í betra horf og fullkomnara; virðist þá eðlilegast, að skipaferðir á milli **Borgarness** og **Reykjavíkur** geti orðið að minsta kosti annanhvern dag að sumrinu til. Þá eru sumar-samgöngurnar milli **Norðurlands** og **Vesturlands annarsvegar** og **Reykjavíkur hinsvegar** komnar í það horf, að í náinni framtíð er ekki hægt að gera ráð fyrir, að þær verði betri, að minsta kosti ekki fyr en að því líður, að **Reykjavík** komist í beint vegasamband við **Norðurland**, en sem gera verður ráð fyrir, að taki nokkur ár ennþá. Það er hugsað um það, að þetta skip verði kamske ekki nema um 200 smál., vegna þess hve ferðirnar verða tíðar, sem gerir það hægt, að skipið verði minna, eða að minsta

kosti minna lestarrúm. Það má búast við því, þegar höfn er komin í Borgarnesi með hafskipabryggju, að bæði skip Eimskipafjelagsins og önnur komi með vörur þangað uppeftir, og eru þá aðeins eftir daglegu ferðirnar og fólksflutningar, sem þarf að sjá fyrir.

Jeg geri ráð fyrir, að taka verði til lit til ýmsra hluta í sambandi við smíði þessa báts, m. a. þess, að hann geti flutt á þilfari svo sem 3—4 bifreiðar, svo að hægt verði að ná bifreiðasambandi við Norðurland fyrir þá, sem vilja ferðast í sínum eigin bíl á sumrum. Sömuleiðis má gera ráð fyrir, að þyrfti að vera ofurlítið kæli-rúm í skipinu, til þess að hægt væri að flytja nýjan lax og kjöt frá hjeruðunum í kringum Borgarnes, og auk þess ýmislegt fleira, sem verður að miðast við framtíðarástæður hjeruðsins, og verður auðvitað að rannsaka allt þetta nákvæmar, þegar farið verður að athuga um smíði þessa skips.

Jeg býst nú við, að það hrfósi mörgum hugur við, að ríkið legði fje til að byggja skip eins og þetta, sem ekki hefði stærra svæði til yfirferðar, en menn, sem eru kunnugir þessu máli, hafa fullyrt það við mig, að það kæmi ekki til nokkurra mála, að skipið myndi ekki, ef því væri haganlega haldið úti, fyllilega halda uppi bæði rekstrarkostnaði og afborgunum af því fje, sem til þess færi, svo að það þyrfti ekki að verða baggi á ríkissjóði; og jeg trúir því fyllilega. Það hefir verið stungið upp á því, og mjer finst það hyggilegt, að hafa skipið með Diesel-vjel, sem mundi gera það ódýrara í rekstri.

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

Það mætti vitanlega taka ýmislegt fleira fram í sambandi við þetta, en jeg vona, að jeg hafi nú tekið fram höfuðástæðurnar fyrir þessu máli, og vænti þess, að hv. deild sýni því velvilja og lofi málinu að ganga í gegnum deildina.

Hjediinn Valdimarsson: Jeg hygg, að það sje varla rjett leið, sem hv. þm. Mýr. var að benda á hjer. Þegar till. um strandferðaskipið var hjer á ferðinni, þá var mjög um það deilt, hvort ætti að leggja út í að byggja nýtt strandferðaskip, eða leggja meiri áherslu á vegina. En það varð úr að samþykkja áskorun til stjórnarinnar um að athuga um byggingu á nýju strandferðaskipi. Jeg álit, að það sje vafaatriði, hvort á að leggja meiri áherslu á að bæta samgöngurnar yfirleitt á sjó eða landi og færi eftir því um hvaða landshluta er að ræða. Jeg veit þó, að í nágrenni Reykjavíkur eru allar óskir almennings í þá átt, að leggja sem mesta áherslu á vegalagn-ingar, og sjerstaklega er það óhjákvæmileg nauðsyn fyrir Sunnlendinga að fá vegasamband við Borgarfjörð og þar með Norðurland. Það er enginn vafi á því, að undir eins og komið er bifreiðasamband milli Reykjavíkur og Borgarness, þá verða þeir harla fáir, sem fara sjóleiðina upp í Borgarnes. Ýmiskonar varningur verður líka fluttur með bifreiðum þessa leið milli Reykjavíkur og uppsveitanna í Borgarfirði. En þótt mönnum þyki sjóferðin styttri, þá er það samt svo, að bifreiðarnar flytja fólkið alla leið á sinn stað, þangað sem ferðinni er heitið, í stað þess að ef það er flutt

sjóleiðina til Borgarness, þarf að koma bæði fólki og farangri aftur fyrir á bifreiðum. Nú er koninn bílfær vegur úr Borgarnesi suður í Hvalfjörð og úr Reykjavík til Hvalfjarðar, svo að ekki er annað eftir en að koma á bifreiðaferju yfir fjörðinn. Að vísu er þessi vegur yfir Dragháls ekki vetrarvegur, en hægt mun vera að fá góðan vetrarveg yfir Leirársveitina og fram með Hafnarfjalli upp í Borgarfjörð.

Hv. þm. Mýr. benti rjettilega á það, að þegar höfn væri komin í Borgarnesi myndu allar þungavörur verða fluttar beint frá útlöndum þangað. En það er þá því minni ástæða til að byggja nýtt skip til þess að sigla milli Reykjavíkur og Borgarness til að flytja smávarning einan þangað, og sjerstaklega nú, þegar svo stutt er þangað til fullkomið bifreiðasamband kemst á milli Borgarness og Reykjavíkur. Jeg held að það sje rangt að leggja út í það að kaupa eða byggja skip í þessum tilgangi, áður en það sjest, hver áhrif bættir vegir milli þessara staða hafa. Það er engin ástæða fyrir till., að langan tíma þurfi til að athuga þetta, því að ekki er verið lengi að því að gera teikningu af slíku skipi og leita tilboða. Jeg vil leggja algerlega á móti því, að till. þessi verði samþykkt.

Jón Ólafsson: Jeg vil fyrir mitt leyti ekki spilla fyrir þeim góða áhuga, sem fram kemur með þessari till., en jeg verð að segja það, að þegar það fer að ganga svo vítt, að ýms hjeruð koma með sín áhugamál, sem eru töluverð stórmál, þá er of langt gengið, því að það er ekki hægt

að sjá annað á till. en að ætlast sje til, að ríkið framkvæmi þetta og taki það í sínar hendur, því að annars myndi málið vera miklu betur undirbúið en hv. flm. hefir gert grein fyrir. Það sýnist vera meinlaust, að ríkið láti gera áætlun og teikningu af þessu skipi; það er hægt að fá þetta án mikils kostnaðar, en það virðist ekki vera mikill áhugi fyrir málinu í hjeraði, ef hjeraðsbúar hefðu ekki getað framkvæmt þetta sjálfir.

Nú er, eins og allir vita, að það hljóta að vera mjög skiftar skoðanir um þetta mál, vegna þess að hjeraðsbúar og nokkrir fleiri menn hafa verið að „baxa“ með núverandi Borgarneshát, og eru að því enn og í hálfgerðum vandræðum með það fyrirtæki sitt, svo að jeg geri ráð fyrir, að það myndi verða algerð eyðilegging fyrir það fjelag, sem stendur að þessum báti, ef ríkið færi að taka þetta mál að sjer og reka þarna skipaferðir. Mjer sýnist heldur ekki þetta svo aðkallandi, að það sje nein þörf á að sinna þessu eins og stendur, því að mjer er kunnugt um, að það er helst kvartað yfir því, að báturinn hafi of lítið að gera. og af þeim ástæðum bera forráðamenn hans sig heldur illa. — Ef hjeraðsbúar hefðu virkilegan hug á þessu, þá finst mjer, að þeir ættu að undirbúa málið betur.

Það hefir verið haldið fram þeirri skoðun hjer, að hjeruðin eigi að taka mikinn þátt í þeim samgöngubótum, sem þeim sjeu lagðar til af ríkisins hálfu, og það eigi jafnan að koma fram tilboð frá þeim um þátttöku, áður en nokkuð sje gert í málunum. Hjer liggur þetta ekki fyrir. Þetta eru aðeins fundarályktanir, eftir því

sem hv. þm. Mýr. sagði. En hvað er það nú eiginlega orðið, sem fundir ekki samþykkja, að ríkissjóður eigi að gera fyrir þá? Þeir samþykkja auðvitað alt, sem þeir halda, að geti orðið þeim til hagsbóta, en það er nú orðið ýmislegt, sem á ríkið kemur ársárlega. Fjárhagsáætlunin er nú komin upp í 12 milj. kr., og það þarf að taka 12 milj. kr. lán til ýmsra framkvæmda fyrir þjóðfjlagið. Mjer finst það vera í byrjun að taka nokkuð fullan munninn, ef Alþingi á nú að taka atriði, sem snerta alveg einstök hjeruð, þar sem málin þar að auki eru ekki betur undirbúin en þetta er. Það má búast við því, þótt þessi rannsókn sje gerð, þá sje það ekki mjög mikils virði, því hvað þýðir rannsóknin, ef málið er ekki nokkurn veginn undirbúið undir það, að starfað sje eitthvað að því? En hjer er, eins og jeg hefi áður tekið fram, svo ástatt, að slíkt liggur alls ekki fyrir.

Jeg fyrir mitt leyti get ekki greitt þessari þáttill. atkv. mitt, því að mjer finst hjer vera komið með mál, sem hljóti að liggja lengra frammi í framtíðinni en svo, að við getum farið að eiga við það á næstu árum. Og þar við bætist, að fjöldi af hjeruðum landsins eru miklu ver sett með samgöngur heldur en Borgarfjarðarhjerað. Flest hjeruð landsins búa við mun verri samgöngur en Borgarfjörður og Mýrar, bæði á sjó og landi. Virðist því meiri þörf á því, að líta eitthvað á þeirra nauðsynjar. Það, sem hjer er um að ræða, er ekki brýn nauðsyn, heldur það, að Borgarnesbáturinn svarar ekki til fylstu nútímakrafna, eins og hv. flm. gat um. En við get-

um ekki veitt okkur alt, sem svarar til hinna ítrustu krafna nútímans um þægindi og allan útbúnað. Við verðum að láta okkur nægja minna. Auk þess er sá bátur, sem nú gengur á milli, vel boðlegur í alla staði svo lengi sem hann er sjófær. Ætla jeg, að sumum hjeruðum þessa lands þætti gott að hafa slíkan bát, þó hann væri ekki „finni“ en „Suðurlandið“ er. Jeg get, að þessu athuguðu, með engu móti fallist á nauðsyn þessa máls, og legg því til, að þáttill. verði feld.

Jón Auðunn Jónsson*): Mjer virðist þetta mál ekki mega ná afgreiðslu áður en samgöngumálanefndir þingsins hafa fengið það til athugunar og umsagnar. Þetta mál er eitt hið stærsta samgöngumál, sem fyrir þinginu liggur. Nú vita það allir, að núverandi Borgarnesbátur fer ferðir öðruhverju til Breiðafjarðar og hefir ríkisstyrk til þess. Ef þessi bátur, sem till. ræðir um, á eingöngu að annast ferðir milli Reykjavíkur og Borgarness, þá leiðir af því það, að „skaffa“ verður nýjan Breiðafjarðarbát. Verð jeg að telja helst til mikið í sölurnar lagt, ef byggja á skip fyrir alt að 400 þús. kr. — sjerstaklega ef það á að vera með dieselvjel, sem hleypir verðinu mjög fram — fyrir ef til vill örfá ár. Rekstur skipsins ber sig vitanlega ekki, ef því er ætlað að fara svo tíðar ferðir. Með því móti verður rekstrarkostnaður þess meiri, en flutningur minni. Auk þess kostar kælrúm mjög mikið, sjálfsagt ekki undir 30 þús. kr. Svo get jeg ekki skilið, að

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

nokkur sjerstök þörf sje á kælrúmi þessa stuttu leið, því lax eða annað, sem sent er nýtt, þarf ekki að skemmast, ef vel er um búið. Auk þess virðist svo, sem ætlast sje til, að ríkið leggi ríflega af mörkum til þessa máls, ef það á að kosta teikningar að skipinu og allan undirbúning málsins. Slíkt mun vera nálega einsdæmi. Venjan er, að aðrar sýslur verða að brjótast í öllu slíku sjálfar, upp á eigin spýtur. Ísafjarðarsýsla hefir t. d. lagt yfir 40 þús. kr. í Djúpbátinn, og tapað því öllu, auk þess sem sýslan ber árlega stórkostlegan tekjuhalla af rekstri bátsins. Þó hefir sýslan ekki fengið nema sem svarar einn fimta hluta greiddan af ríkisfje, og það undir sjerstökum kringumstæðum, nefnil. að þurfti að skifta um vjel. Jeg vil því leggja til, að málinu sje vísað til samgmn.

Jörundur Brynjólfsson*): Það eru aðeins örfá orð. Jeg get að miklu leyti tekið í sama streng og hv. 3. þm. Reykv. um þetta mál. Það er fjarri mjer, að jeg vilji verða til þess að leggja stein í götu bættra samgangna hjer á landi, en þann veg getur þeim till. verið farið, sem fram koma í þeim málum, að engin tök sjeu á því að ljá þeim fylgi sitt. Svo er um þessa till. Að vísa þessu máli til samgmn. tel jeg með öllu þýðingarlaust, þar sem nú er komið að þinglausnum. En jeg get verið hv. þm. N.-Ísf. sammála um það, að slíkt mál ætti að rjettu lagi að athugast í nefnd. Jeg get trúað því, að Borgfirðingar kysu betri samgöngur en þeir eiga við að búa,

og svo myndi efalaust vera um fleiri hjeruð landsins. En hinsvegar ber á það að líta, að nú er sú stefna efst á baugi í samgöngumálum vorum, að leggja aðaláhersluna á bættar samgöngur á landi, og til mála hefir komið að leggja veg á næstu árum frá Reykjavík til Borgarness. Að því athuguðu getur eigi talist ráðlegt að ráðast þegar í að bæta sjóleiðina eða sjósamgöngurnar til Borgarness að miklum mun, ef hjá því verður komist með góðu móti. Hinsvegar gæti jeg fallist á, að stj. væri látin athuga þetta og leita álits sjerfræðinga um kostnað við byggingu skipsins. Jeg hefi ekkert við það að athuga út af fyrir sig. En í niðurlagi till. er stj. falið að leita tilboða um bygging skipsins, og skal því lokið fyrir næsta þing. Jeg er till. að þessu leyti algerlega mótfallinn. Í þessum orðum felst alt of mikil bending um það af þingsins hálfu, að það hafi þegar tekið endanlega ákvörðun um málið. En slíkt getur ekki komið til nokkurra mála, að Alþingi taki endanlega afstöðu til þessa máls að svo stöddu, fyr en gengið hefir verið úr skugga um, hvort nauðsynin sje svo brýn sem af er látið. En það vil jeg mjög draga í efa. Hinsvegar tel jeg hjeruðunum meiri þörf á bættum land-samgöngum. Jeg vil því skjóta því til hv. flm., hvort hann væri ekki fáanlegur til þess að breyta till. þannig, að síðasta línan falli niður. Ef hv. flm. vill ekki fallast á það, vildi jeg gera að till. minni, að málinu verði vísað til ríkisstjórnarinnar.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Nú hafa þegar talað fjórir hv. þdm. á móti

*) Ræðuhandr. óyfirliesið.

till., og má því með sanni segja, að ekki biási byrlega fyrir þessu skipi hjer í hv. deild. Jeg verð því að svara þeim nokkrum orðum.

Hv. 2. þm. Reykv. talaði á móti till. á þeim grundvelli, að aðaláherslu bæri að leggja á bættar samgöngur á landi. Þetta er að vísu á nokkrum rökum reist álment, en það á ekki við í þessu sambandi. Allir þeir, sem þekkja til staðhátta í þessum hluta landsins, vita, að miklum örðugleikum er bundið að leggja landveg frá Reykjavík til Borgarfjarðar, enda yrði sá vegur varla fær nema nokkurn hluta ársins. Og þrátt fyrir það, þó vegur þessi væri fær, þá yrði skipið að ganga milli Reykjavíkur og Borgarness eigi að síður. Slíkt skip sem hjer ræðir um yrði alrei ónýtt, þótt landsamgöngurnar kæmust í fullkomnara horf. Mestur hluti allra vöruflutninga milli Reykjavíkur og Borgarness yrði ávalt sjóleiðis, því það mun reynast ódýrara en landleiðis. Ennfremur verð jeg að líta svo á, að þessi fyrirheitni Hvalfjarðarvegur eigi mjög langt í land. Bryggjur beggja vegna fjarðarins, ásamt ferju eða ferjum, myndu kosta of fjár, og auk þess lítt á slíkt treystandi, ef veður eru óhagstæð. Loks er það aðgættandi, að þótt í þessar framkvæmdir verði ráðist einhverntíma í framtíðinni, þá þarf eigi að síður að bæta úr hinni brýnu og mjög aðkallandi þörf bættara samgangna á sjó milli Borgarness og Reykjavíkur. Þess vegna er þetta hin rjetta leið til þess að bæta úr samgöngubörfinni nú þegar.

Hv. 3. þm. Reykv. talaði um, að hjeraðsbúar sýndu lítinn áhuga á þessu máli, þar sem þeir hefðu ekkert af mörkum lagt til þessa máls. En

þetta er ekki að öllu leyti rjett, og mun það koma í ljós síðar. En það er hjer sem annarsstaðar, að „varðar mest til allra orða, að undirstaða rjett sje fundin“. Hjeraðsbúar þurfa að fá að vita, hvers stuðnings þeir megi vænta frá Alþingi í málinu og hvað slíkt skip mundi kosta o. s. frv. Fyrsti vísir áhuga hjeraðsbúa á þessu máli kemur fram í þessari till. Suðurlandið heldur ekki uppi samgöngum um Borgarfjörðinn til eilíðar. Það er nú þegar orðið gamalt og farið að feyskjast og fullnægir ekki til lengdar þeim kröfum, sem breyttar aðstæður gera til samgangna á þessu svæði. Það er því ærin nauðsyn þess, að hefja rannsókn um það, hvernig þessum málum verði haganlegast háttað á komandi árum. En sú rannsókn tekur nokkurn tíma, og þessi till. er fram flutt meðal annars til þess að koma skriði á málið. Hv. þm. talaði um, að sú rannsókn, sem till. fer fram á, væri ekki mikils virði. Jeg get ekki verið honum samála um það. Að mínu áliti er með henni lagður framtíðargrundvöllur málsins. Að vísu getur rannsóknin verið lítils virði, ef kastað er til hennar höndunum. En jeg vil enganvegin ætla núverandi ríkisstj. slíkt, nje heldur það, að hún láti rannsóknina undir höfuð leggjast. Hv. þm. talaði um, að hjer væri um að ræða harðari kröfur til þæginda og nútímaútbúnaðar en svöruðu til íslenskra staðhátta og fjárhagslegrar getu landsins. Þessu vil jeg einnig mótmæla, með þeim rökum, að ef rannsóknin leiðir í ljós, að hægt er að koma á fót ódýrari en þó fullkomnari samgöngum milli þessara tveggja staða, þá er stórmikið við slíkt unnið. En engum getum skal að því leitt,

hvort sú verði niðurstaða rannsóknarinnar, en ekki þætti mjer það ósennilegt.

Þá vildi hv. þm. N.-Ísf. helst, að máli þessu væri vísað til samgmn. Jeg get ekki látið hjá líða að tjá honum þakkir mínar fyrir hinn mikla áhuga hans, sem birtist í þessari till. hans. Slíkt er nefnilega alveg sama og að drepa till.; það veit hv. þm. ósköp vel. Með því væri henni einungis valinn kvalafyllri dauðdagi en ella, ef henni væri leyft að koma til atkv. og feld þar hreinlega. Jeg vil vona, að hvorug þessi örlög liggi fyrir þessari þörfu till. minni. Þess má líka geta, að hingað til hefir það ekki verið venja að vísa þáttill. til nefnda, enda þótt slíkt sje formlega rjett. Ef hv. þm. hefði gengið áhugi til, þá hefði hann sennilega komið fyr með þessa bendingu, en úr þessu er slíkt einungis grímu-klædd tilraun til þess að tortíma málinu. Reyndar get jeg ekki skilið, að þessi till. sje svo stórvægileg, að hún þurfi sjerstaka nefndarathugun. Hjer er einungis farið fram á að rannsaka, en ekki að framkvæma neitt beinlínis.

Viðvíkjandi ummælum hv. þm. um það, hvað skipið mundi kosta, þá skal jeg taka það fram, án þess þó að neinu leyti að gera lítið úr þekkingu hv. þm., að jeg vildi nú óska að fá einhverjar staðbetri upplýsingar um það atriði, enda fer slíkt eftir því, hvaða stærð og gerð verður valin. Um slíkt er ekkert hægt að segja með vissu, fyrr en ábyggileg rannsókn er fyrir hendi. (JAJ: Vill hv. þm. spyrja Nielsen?). Það er þýðingarlaust að fara til einhvers ákveðins manns og ætla að fá slíkar upplýsingar á svipstundu.

Þá var hv. 3. þm. Reykv. að tala um það, að hjeruðin ættu að fórna einhverju fyrir þetta mál. Eins og jeg drap á áðan, er þetta ekki að marka ennþá. Hinsvegar skal jeg benda hv. þdm. á það, að hjer er ekki einungis um hjeraðsmál að ræða, heldur miklu fremur mál, sem varðar mörg hjeruð landsins. Samgangnakerfi Norður- og Vesturlands við Reykjavík liggur í gegnum Borgarnes; þar er að verða einhver mesta samgöngumiðstöð þessa lands inn á við.

Viðvíkjandi því, sem hv. 1. þm. Árn. sagði um þetta, vil jeg láta nægja að vísa til þess, sem jeg hefi svarað hv. 3. þm. Reykv. Þó skal jeg taka það fram, að breyt. sú, sem hann vill gera á till., er mjer engan veginn á móti skapi, ef hv. deild þykir till. aðgengilegri þannig. Mun það ekki standa í vegi þess, að samkomulag náist um till.

Jón Ólafsson: Jeg get verið hv. flm. sammála um það, að meginþorri allra vöruflutninga milli Borgarness og Reykjavíkur muni verða sjóleiðis. Eins og getið hefir verið um undir umr., verður sjóleiðin til Borgarness og höfnin þar bætt stórlega á næstu árum, og þá munu strandferðaskipin og milliferðaskipin sigla með vörurnar beint til Borgarness. Þá eru ekki eftir aðrir flutningar en póstur og farþegar. En á hinn bóginn verður þess varla langt að bíða, að fullkomið vegasamband fáiast á milli Borgarfjarðar og Reykjavíkur, þegar Kjósarveginum verður haldið áfram. Þetta verður sennilega komið í kring eftir fá ár. Jeg get því ekki betur skilið en hjeraðsbúar sjálfir verði fyrst að segja til um, hvernig þeir vilja hafa skipið, hve

stórt og af hvaða gerð o. s. frv. Ætti þeim ekki að verða skotaskuld úr slíku, því þeir hafa margra ára reynslu að baki í þeim efnum. Þetta mál er því fyrst og fremst hjeraðsmál, og það er hjeraðið, sem verður að bera hitann og þungann af þessu fyrirtæki, og eins allan veg og vanda af því, þegar það er komið á fót. Það eru því hjeraðsbúar, sem eiga að leita tilboða í bygging skipsins, enda vita þeir best, hverjar kröfur þeir gera um stærð þess, gerð og útbúnað. Jeg get ekki sjeð, að ríkinu beri sjerstök skylda til að hafa forgönguna í þessu máli, enda þekkt vitað um, hve mikinn styrk það vill veita til byggingar og rekstrar slíks skips. Einnig verður ríkið að fara varlega í þessar sakir, því annars koma önnur hjeruð og heimta tilsvarendi samgöngubætur á sjó. Að þessu athuguðu væri eðlilegast, að málinu væri nú vísað til nefndar, ef hv. deild sjer sjer annars fært að sinna því nokkuð að svo komnu máli. Hinsvegar er í sjálfu sjer gott, að þessum málum sje haldið vakandi, en á þessu stigi málsins verð jeg að telja óráð að leita samninga um bygging þess. Ríkið hefir enn ekki sjeð sjer fært að ráðast í að byggja hið nýja strandferðaskip, en óneitanlega ætti það þó að ganga fyrir. Mjer virðist liggja beinast við, að hjeraðsbúar framkvæmi þessa umtöluðu rannsókn upp á eigin spýtur, enda hafa þeir tiltölulega besta aðstöðu til þess. Mun jeg því greiða atkv. gegn þessari till.

Hjeðinn Valdimarsson: Hv. þm. Mýr. sagði, að vegarsamband milli Reykjavíkur og Borgarness ætti langt í land. Jeg held slík fullyrðing stafi af ónógri

athugun á þessu máli. Aðalleiðin mun verða ekki inn fyrir Hvalfjörð, heldur yfir Hvalfjörð. Eins og nú standa sakir er þegar slarkfært yfir Dragháls. Að visu er það ekki góður vetrarvegur, en þess ber að gæta, að vetrarflutningur er að öllum jafnaði minni en að sumri til. Að minsta kosti liður ekki langur tími af lífi skips þangað til fullkomið vegarsamband fæst hjeðan til Borgarness. Jeg geri ekki ráð fyrir að þurfi mjög dýrar bryggjur eða útbúnað við Hvalfjörð, eins og hv. flm. gaf í skyn. Og jeg er í engum vafa um það, að þótt vöruflutningur verði mest sjóleiðis til þeirra hjeraða, sem næst liggja Borgarnesi, þá verði þó allur þorri vöruflutninga til uppsveitanna landleiðis, þegar vegurinn er kominn. Mönnum þykir hægara að geta flutt lítið hlass landvegin, enda mun það reynast ódýrara. — Það er almenn reynsla, að furðu sætir hve landflutningarnir geta kept við sjóflutningana. Jeg skal svo ekki tala lengra mál að þessu sinni, en vil leggja til að deildin vísi till. frá.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Hv. 3. þm. Reykv. vildi vísa þessu að öllu leyti til hjeraðsbúa, þar sem það væri aðeins hjeraðsmál. Það get jeg ekki fallist á. Og þó að hjer væri eingöngu um hjeraðsmál að ræða, geta þau verið svo mikilsverð, að þau eigi skilið stuðning hins opinbera. En hjer er um meira að ræða en hjeraðsmál, enda mun koma í ljós, að þetta er fyrst um sinn aðalúræðið til að koma á heppilegum og góðum sumarsamgöngum við Norðurland.

Hvaða framtíðarmúsik, sem menn

kunna að syngja í þessu efni, er rjett og sjálfsagt að kynna sjer nú þegar vilja og álit hjeraðsmanna um það, hvaða fyrirkomulag muni hentast. Á sínum tíma á þetta mál auðvitað að fara til samgmn. og verður áreiðanlega vísað þangað. Það verður aldrei gert neitt, sem kostar nokkuð að ráði, fyr en Alþingi er búið að láta í ljós sinn vilja. Það er alveg að óþörfu hjá hv. þm. að halda, að nokkuð verði gert að Alþingi fornspruðu.

Jeg skal ekki deila við hv. 2. þm. Reykv. um Hvalfjarðarleiðina. Jeg held, að tröllatru hans sje af ókunnguleik sprottin. Um Hvalfjörð er það að segja, að þegar vindur stendur af hafi, er þar mjög úfinn sjór og afaröruggt að koma bílum á væntanlega ferju, nema með ákaflega dýrum útbúnaði. Bílasamgöngur koma á sínum tíma inn fyrir Hvalfjörð.

Jeg ætla ekki að hafa fleiri orð um þessa till., en láta skeika að sköpuðu, hvernig um hana fer.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg sje enga ástæðu til að leggja á móti því, að stj. leiti álits sjerfróðs manns um byggingu þessa skips og hvað slík bygging mundi kosta. En að fara nú að gera teikningu, sem kostar þúsundir, er ómögulegt. Nýjar og nýjar brtt. koma fram, meðan enn er ekkert ákveðið, til dæmis um stærð skipsins. Annars er það bert af ræðu hv. þm. Mýr., að hjer á að stofna til mikilla

útgjalda fyrir ríkissjóð, og það aðeins fyrir þetta eina hjerað. Auðvitað koma svo hin hjeruðin á eftir og heimta báta handa sjer.

Jörundur Brynjólfsson*): Jeg skil vel, að Borgfirðingar kjósi betri samgöngur en þeir hafa, þó að þeirra samgöngur sjeu einna bestar á landinu. En mjer heyrast á undirtektum manna, að þessi till. muni eiga erfitt uppdráttar. Jeg vil því leggja til það, sem jeg tæpti á áðan, að till. verði vísað til stjórnarinnar. Það mun hjeraðsbúum hugþekkara en að hún verði kannske feld.

Jón Auðunn Jónsson*): Jeg mun greiða atkv. með því að vísa till. til stj. í því trausti, að engin teikning verði gerð, heldur aðeins leitað álits sjerfróðs manns.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 491) leyfð og samþ. með 14:1 atkv.

Till. frá 1. þm. Árn. um að vísa málinu til stjórnarinnar samþ. með 18:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MJ, PO, SE, SÁÓ, SvÓ, BSt, EJ, HJ, HG, HV, IngB, JJós, JAJ, JS, JörB, LH, MG, ÞorJ.

nei: JÓL.

BÁ, HStef greiddu ekki atkv.

Sjö þm. (BSv, ÁÁ, GunnS, HK, MT, ÓTh, TrÞ) fjarstaddir.

*) Ræðuhandr. ófirlésið.

*) Ræðuhandr. ófirlésið.

E.

Ekki útræddar.

1. Rannsókn á rekstri togaraútgerðarinnar.

Á 6. fundi í Nd., 23. febr. var útbýtt:

Till. til þál. um skipun nefndar samkvæmt 35. gr. stjórnarskrárinnar til að rannsaka hag og rekstur togaraútgerðarinnar (A. 34).

Á 7. fundi í Nd., 25. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8., 13., 14., 15. og 16. fundi í Nd., 26. febr., 4., 5., 6. og 7. mars, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi í Nd., 8. mars, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Vjer höfum nú í þessari hv. d. rætt í þrjá daga mál, er snertir ákaflega mikið togaraútgerðina. Það mun engum blandast hugur um, að ef þeim at-
Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

vinnurekstri væri ekki svo háttað sem nú er, þá hefði ekki til þess komið, að þurft hefði að ræða hjer svo lengi frv. um vinnudóm. Þó er þess að gæta, að það mál snerti aðeins eina hlið togaraútgerðarinnar.

Togaraútgerðin er ávalt að verða stærri og þýðingarmeiri þáttur í atvinnulífi þjóðarinnar, og jeg hygg, að eftir atburði þá, er gerst hafa á þessu ári, muni þeir ekki vera margir, er ekki viðurkenni, að Alþingi hafi ríkari ástæðu til að hafa bein afskipti af togaraútgerðinni en nokkrum öðrum atvinnuveg þjóðarinnar.

Það liggja tvær ástæður til þess, að löggjafarvaldið taki sjer rjett til slíkra afskipta. Í fyrsta lagi er það, sem jeg vil kalla sanngirnisástæðuna. Það heitir svo, að við eigum við lýðræði að búa hjer á landi. Allur þorri fullveðja manna og kvenna hefir að lögum jafnan rjett til að skipa mál-um þjóðarinnar. Að vísu eru ýmsar ranglátar takmarkanir á þessum rjetti, en í orði kveðnu er þetta svo. Þetta gildir um stjórn málin. En í atvinnu-málunum, sjerstaklega togaraútgerð-

inni, er þetta þveröfugt. Allur togaraflotinn íslenski mun vera um 40 skip. Á þessum skipum vinna 1000—1200 manns. Við verkun afla og umhirðu mun starfa um 3—4 sinnum fleira fólk. Þá verður það um 4000—5000 manns, sem á atvinnu sína undir togaraútgerðinni. Með fjölskyldum þessara manna verða það um 14—18 þús. manns að minsta kosti, sem á allan sinn hag og alla sína afkomu undir rekstri togaraútgerðarinnar. En enginn þessara manna hefir hinn minsta rjett að lögum til að skifta sjer af því, hvernig útgerðin er rekin, eða yfirleitt hvort hún er rekin eða ekki. Eigendur skipanna ráða því. 27—28 fjelög eiga flotann, og forráðamenn þeirra ráða því, hvernig og hvort útgerðin er rekin. Allar þær þúsundir, er alt sitt eiga undir rekstri útgerðarinnar, ráða engu þar um. Sanngirnissástæður hljóta að mæla með því, að þessu verði breytt. Stjórnarfarslegt lýðræði verður altaf innantómt orð, ef því er ekki samfara lýðræði í atvinnumálunum. Svc verður best sjeð fyrir hag alls almennings, að hann ráði þar sjálfur einhverju um. Það mælir full sanngirni með því, að þeir menn, er að útgerðinni vinna, ráði með um reksturinn, en sjeu ekki settir á bekk með óvitum, sem verða að hlíta forsjá fjárhalds- og forráðamanna.

Í öðru lagi liggja fjárhagsástæður til þess, að mál þessi verði athuguð. Skipastóll þessi hefir kostað geysifje. Það mun láta nærri, að hvert skip sje 300 þús. kr. virði. Flotinn allur yrði því um 12 milj. kr. virði. Auk skipanna eru verkunarstöðvar, hús, áhöld, fiskbirgðir og hitt og þetta, sem fje er fast í. Í togaraútgerðinni eru því

bundnir tugir milj. kr. af veltufje landsmanna. Veltufje þjóðarinnar er ekki ótakmarkað; þar vantar mikið á. Afleiðingin er því sú, að þurft hefir að takmarka lánveitingar til annara atvinnugreina meira en ella myndi og meira en holt getur talist. Þjóðin á því heimting á því að hafa hönd í bagga með um það, hvernig fjenu er ráðstafað.

Fótt þjóðin leggi togaraútgerðinni þannig til mannafla og fjárafla, þá hefir hún að lögum engan rjett til íhlutunar um rekstur hennar. Getur hv. deild fundist þetta fyrirkomulag hið heppilegasta? Finst henni engin ástæða til að rannsaka, hvort ekki verði fundið annað heppilegra?

En þegar talað er um fje það, sem bundið er í togaraútgerðinni beinlínis, þá er ekki alt þar með upp talið. Afurðir togaranna eru mikill hluti af öllum útflutningi þjóðarinnar.

Samkv. aflaskýrslunum hefir afli togaranna þrjú síðustu árin reynst þessi:

Árið 1926 80 þús. skp. fiskjar.

Árið 1927 143 þús. skp. fiskjar og 151 þús. hl. síldar.

Árið 1928 162 þús. skp. fiskjar og 182 þús. hl. síldar.

Þó er þess að gæta, að aflaskýrslurnar virðast ekki allskostar áreiðanlegar. Sennilega eru þær talsvert of lágar yfirleitt. Útflutningsskýrslur sýna meiri afla en þær. Auk þess er ótalin lifur og ísfiskur, en ísfiskssala var mjög góð síðari árin. Það liggur því í augum uppi, að það er geysilega mikill hluti af verðmætum þjóðarinnar, sem gengur í gegnum hendur útgerðarmanna. Það mun láta nærri, að afli togaranna hafi síðustu árin numið

um 40—50% af útfluttum sjávarafurðum. En sjávarafurðirnar nema um eða yfir $\frac{1}{5}$ af öllum útflutningi landsmanna. Nemur því afli togaranna um 35—40% að minsta kosti af öllum útfluttum vörum þjóðarinnar.

Það er því ekki vafi á því, að afkoma þjóðarinnar veltur að miklu leyti á því, hvernig togaraútgerðin er rekin. En þjóðin, eða þeir, sem vinna að útgerðinni, ráða engu þar um. Eigendurnir einir ráða. Jeg held að þeir verði fáir, er treystist að halda því fram, að Alþingi hafi ekki fullan rjett og óskertan til að láta rannsókn fara fram á rekstri útgerðarinnar. Einkum nú, þar sem talið er, að stj. hafi stórkostlega ljett sköttum af útgerðinni, í þeim tilgangi að fá leyst kaupdeiluna síðustu. Sumir munu ef til vill segja, að fyrsta ástæðan, sanngirnisástæðan, skifti eigi máli, ef vissa væri fyrir því, að atvinnurekstur þessi væri í svo góðu lagi sem hægt er að óska sjer. Og ef til vill eru einhverjir til, sem álíta, að svo sje, að ekki sje unt að koma rekstri þessarar útgerðar í hagkvæmara horf. — En er það svo? Það þarf að rannsaka. Það er nauðsynlegt að fá hugmynd um, hvernig ástandið er, áður en komið er fram með till. til breytinga.

Þá er fyrst að athuga, hvernig togaraútgerðin hefir reynst þeim þrem aðilum, er að henni standa, í þau liðlega 20 ár, er hún hefir verið rekin hjer á landi: útgerðarmönnum, þjóðinni og verkamönnum á sjó og landi.

Er þá fyrst að athuga, hvernig hún hefir reynst útgerðarmönnum sjálfum, hvernig eigendunum hefir vegnað, hvort þeir hafa haft hagnað eða tap.

Slíku er ekki auðsvarað til fulls. Eigendurnir telja þetta einkamál sín og vilja ekkert láta uppi um þá hluti. Og opinberar skýrslur eru engar til um það efni. Verður því að ráða af líkum. En það má telja víst, að ýmsir þeir menn, sem lagt hafa fje sitt í togaraútgerð, hafi tapað því að öllu eða miklu leyti; sumir hafa ekki fengið einn einasta eyri aftur.

En þess eru líka dæmi, að togara-fjelög hafi úthlutað hundruðum þús. kr. í arð og svo skömmu seinna orðið að fá uppgjöf skulda svo hundruðum þúsunda króna hefir skift. Það verður ekki sagt, að togaraútgerðin hafi reynst útgerðarmönnum undantekningarlaust happasæl. En þetta eru þó undantekningar. Yfirleitt mun vera litið svo á, að togaraútgerð sje og hafi reynst mjög arðsöm og álitleg atvinnugrein. Ástæðan til þeirrar ætlunar manna er í fyrsta lagi hinn geysilega öri vöxtur togaraútgerðarinnar í samanburði við aðrar atvinnugreinar. Flotinn hefir vaxið úr engu og upp í ca. 40 skip á liðlega 20 árum. Öllum er í fersku minni vöxtur flotans á síðustu árum, síðan stríðinu lauk.

Það segir sig sjálft, að menn hefðu ekki lagt svona mikið fje í þennan atvinnuveg, ef þeir hefðu ekki búist við, að hann mundi skila því aftur, og það með sæmilegum vöxtum. Vöxtur togaraflotans verður því að teljast vottur þess, að þeir menn, er þektu best til, hafi áltíð þennan atvinnuveg gróðavænlegan. Ennfremur er það víst, að margir af þeim mönnum, sem þessa útgerð stunda, hafa á íslenskan mælikvarða safnað alverulegu fje. Jeg áltíð því, að óhætt sje að segja, að yfirleitt

hafi útgerðin reynst vel fyrir útgerðarmenn. Sum skip hafa að vísu tapað töluverðu, en heildarniðurstaðan verður þó yfirleitt að teljast mjög sæmileg.

Hvað þjóðina í heild sinni snertir, álit jeg að segja meg, að vöxtur togaraútgerðarinnar hafi orðið henni til hagsældar á margan hátt. Að vísu má ekki loka augunum fyrir því, að mjög hefði mátt ljetta undir með öðrum atvinnuvegum með fje því, er togaraútgerðin hefir haft til umráða. Hún er eini atvinnuvegurinn hjer, sem rekinn er með þeim tækjum, sem fullkomin geta talist og svara til þeirra krafna, er nú eru gerðar til atvinnutækja. Og þó að mikið af tekjum ríkissjóðs hafi komið frá sjávarútveginum, þá má þó ekki gleyma því, að aðrir atvinnuvegir hefðu og getað gefið ríkissjóði drjúgar tekjur, ef þeir hefðu haft jafnmikið fje til umráða og útvegað sjer og starfað með eins fullkomnum tækjum.

Þá er að athuga, hvað verkalýðurinn hefir borið úr bítum á sjó og landi. Mun vart hægt að segja, að það sje mikið. Samt mun hann yfirleitt hafa haft til hnífs og skeiðar eins og sagt er; sumir verkamanna og sjómanna hafa safnað nokkrum krónum, en aðrir orðið að leita fátækrastryks til framfæris sjer og sínum. Allur arðurinn af útgerðinni hefir runnið til þeirra, er stjórnðu henni og tækin áttu. Hversu mikið það er, eða hvað af því hefir orðið, er ekki gott að segja um, en það yrði hlutverk þessarar nefndar, ef skipuð verður, að rannsaka það.

Í hvert skifti, sem semja þarf við útgerðarmenn um kaup á togaraflotanum, er viðkvæðið altaf þetta hjá

þeim: Jú, við viljum, að sjómönnum um líði vel og að þeir hafi hátt kaup, en gjaldþol okkar leyfir ekki, að greitt sje eins hátt kaup og þið farið fram á. — Um sannleik þessara fullyrðinga er ekki gott fyrir almenning að dæma, en oftast hefir reynslan ósannað þær, sbr. mótbárurnar gegn togaravökulögnum o. fl. o. fl. En í þessu sambandi er fróðlegt að athuga, hve mikill hluti af verðmæti aflans hefir runnið til þeirra manna allra, er á togurunum vinna. Jeg fjekk mann af hagstofunni til þess að reikna þetta út með mjer fyrir árin 1924, 1925 og 1926. Ennfremur hve mikið hefði runnið til háseta, matsveina og kyndara einna saman; en um laun þeirra er oftast deilt. Það skal tekið fram, að árið 1926 var mjög rýrt. Veiðitíminn mun það ár hafa verið tæpir 6 mán., en mun venjulega vera um 9—10 mán. Margar ástæður munu hafa legið til þess, að þetta ár var svo rýrt og veiðitíminn svo stuttur, en útgerðarmenn báru því aðallega við, að fiskurinn hefði verið í svo lágu verði og kolin dýr. (ÓTh: Það var aflaleysisár). Vertíðaraflinn var sæmilegur á hvern togdag. Niðurstaðan hvað þetta ár snerti varð þá samkv. útreikningum þessi, með leyfi hæstv. forseta:

Á öllum togaraflotanum, 46 skipum, unnu þetta ár 1153 menn. Lætur nærri, að störf þessara manna á öllum togurum landsins sjeu um 6840 mánaða vinna. Samningsbundin mánaðarlaun allra sjómanna á togaraflotanum 1926 námu tæpum 1778½ þús. kr. og fæði um 513 þús. kr. Mánaðarlaun og fæði samtals 2291½ þús. kr. Í fiskiskýrslum fyrir þetta ár er verðmæti þorsks og síldarafla metið á 10740

þús. kr. Samningsbundin mánaðarlaun verða því um 21,3% af verðmæti aflans. Sje miðað við verðmæti aflans í fiskiskýrslunum fyrir þetta ár, mun láta nærri, að þeim yfirmönnum á togurinum, sem fá hundraðshluta af afla, hafi verið greiddar 564 þús. kr. auk fastra mánaðarlauna. Mánaðarlaun allra skipverja og hundraðshluti af afla nema því um 26,5% af verðmæti aflans. Hundraðshlutinn einn er nær 20% af allri launagreiðslu útgerðarmanna.

Vinna háseta, matsveina og kyndara og þeirra manna, sem leysa af hendi erfiðustu störfun, var um 5470 mánaða vinna. Laun þeirra og fæði 1832½ þús. kr., eða 17% af verðmæti aflans.

Til jafnaðar hafa laun háseta að meðtöldu fæði þetta ár orðið um 1850 krónur auk lifrarhlutar, ca. 600 kr. að meðaltali, eða litlu hærri en fæðinu nemur um borð. Hafa þeir því haft auk fæðis um 1900 kr. til uppjafnaðar. En tekjurnar voru afarmisjafnar þetta ár, því veiðitími togaranna var frá 2½ til 9 mán.

Árið 1926 var, eins og áður er sagt, óvenjulega ilt aflaár og laun þeirra því tiltölulega hár hundraðshluti. Þó fengu hásetar, kyndarar og matsveinar aðeins 17% af fisk- og síldarafla það ár. Nú fór 26,5% af verðmæti aflans í launagreiðslur, og hafa því yfirmennirnir, skipstjóri, stýrimenn og vjelamenn, fengið ca. 1/3 af öllum launagreiðslum.

Á sama hátt var reiknað út fyrir árin 1924 og 1925, hve mikill hluti af verðmæti aflans hefði gengið til skipshafnarinnar, annara en yfirmanna, þ. e. a. s. háseta, matsveina og kyndara. Reyndist það árið 1925 14%, en 1924 11%. Síðan hefi jeg sjálfur með að-

stoð form. Sjómannafjelags Reykjavíkur reiknað þetta út fyrir árið 1927 og komist að þeirri niðurstöðu, að þá muni hlutur háseta, matsveina og kyndara hafa numið um 14% og 1928 10—12%. Meðaltal þessara 5 ára, 1924—1928, verður. Þá svo, að til allrar skipshafnarinnar hafa runnið um 20% af verðmæti aflans upp úr skipi, en til háseta, kyndara og matsveina 13—13,5%. Lifrarhlutur og andvirði lýsis er ekki talið með í þessum útreikningi.

Jeg er ekki fær um að dæma um það, hvort unt hefði verið að láta sjómenn fá meiri hlutdeild í aflanum þessi ár. Úr því verður ekki skorið nema rannsakaðir sjeu aðrir kostnaðarliðir útgerðarinnar. Einn útgerðarmaður hefir látið svo um mælt, að kaupgjaldið væri eini hreyfanlegi liðurinn í kostnaði útgerðarinnar. Jeg er alveg viss um, að þetta er ekki rétt, þar sem sá kostnaður er aðeins 13—14% af verðmæti aflans. Það er áreiðanlegt, að margir aðrir kostnaðarliðir hafa meiri áhrif. T. d. var síðasta kauphækkun 16% af þeim 13%, er kaupgjaldið er miðað við afla, og nemur það því aðeins 2% hækkun, ef miðað er við alt verðmæti aflans undanfarin ár, og hljóta allir að sjá, að slíkt hefir ekki mikil áhrif.

Annað, sem vert er að athuga í þessu sambandi, er það, hver er hlutur ísl. sjómanna samanborið við erlendra sjómanna á togurum. Launkjör ísl. sjómanna eru þau, að þeir hafa fast mánaðarkaup, auk fæðis og lifrarhluts. Vert er að athuga það, að lifrarhluturinn greiðist af brúttó afla án tillits til verðmætis hans. Erlendis er þetta nokkuð öðruvísi. Hjá Eng-

lendingum er það svo, að sjómenn fá auk fæðis fast kaup. Einnig hafa þeir lifrarhlut á sama hátt og íslensku sjómennirnir, en svo hafa þeir og hlutdeild í nettóafli til uppbótar á kaupinu. Nú hafa t. d. sjómenn í Grimsby — jeg á þar við fullgilda háseta — kaup er hjer segir: Fast kaup 42 sh. á viku og auk þess lifrarhlutur 3 pence af hverju sterlingspundi nettóverðs fiskjarins, eftir að búið er að draga frá 400 pund fyrir kostnaði við hverja veiðiför.

Laun þýskra sjómanna eru þau, að þeir hafa 135 Rm. á mánuði og 0,5% af brúttóafli, að fráðregnum ýmsum uppskipunarkostnaði. Ennfremur fá þeir helming af andvirði hroga, sundmaga og lifrar, og getur það orðið býsna drjúg upphæð, því að alt er hirt og í miklu verði þar. Af þessu er það ljóst, að bæði enskir og þýskir sjómenn eiga meira undir afkomu útgerðarinnar en íslenskir. Og eftirtektarvert er það, að þegar farið var fram á það í síðustu launadeilu hjer, að þessu yrði eitthvað breytt, þannig að sjómenn fengju hlutdeild í afla, lögðust útgerðarmenn á móti því og aftóku með öllu að fara inn á þá braut.

Þá hefi jeg reynt að gera mjer í hugarlund til samanburðar, hve mikill hluti af verði aflans renni til sjómanna á erlendu togurunum, er veiða hjer við land. Telst mjer svo til, að á þýsku skipunum sje aflahlutur skipverja með öllu og öllu $\frac{1}{3}$ meiri, ef miðað er við afla skipsins, en á íslensku togurunum. Um þá ensku er erfiðara að segja nokkuð ákveðið, en það er víst, að hlutur þeirra af afla er einnig allmikið stærri en íslenskra sjómanna. Yfirleitt mun óhætt að full-

yrða, að enskir, þýskir, belgiskir og franskir sjómenn hafi hærri hundraðshluta af verðmæti aflans en þeir íslensku. Tekjur enskra togaraháseta voru í fyrra á veiðum hjer við land öllu hærri en íslenskra og langtum hærri á þýsku skipunum. — Er þó dýrtíð í þessum löndum báðum langtum minni en hjer, og kaupmáttur sömu launaupphæðar því stórum meiri þar en hjer.

Rjett er að geta þess, að afli er yfirleitt miklu minni á þessum skipum en á þeim íslensku, og verður því tiltölulega meira af verði hans, sem gengur til skipverja, en þeir eru líka færri á útlendu skipunum en á okkar.

Hvernig er nú afkoma þessara erlendu fjelaga og hvernig líta þau á framtíðina? Í þessu sambandi er rjett að minna á það, að mikið hefir verið skrifað um það í ensk blöð, að Aberdeen-búar hafa í hyggju að byggja fiskiskipaflota til Íslandsveiða. Munu skipin eiga að vera 17—20. Segja blöðin fullum fetum, að útgerðin í Aberdeen sje nú að dragast aftur úr. Flest skipin stundi veiðar í Norðursjónum og hafi þar litla veiði. Aftur á móti gefi útgerðin við Ísland mikið af sjer og sje stórhagnaðar að vænta af henni. Af þessum ummælum má draga þá ályktun, að þær veiðar, er Englendingar hafa stundað hjer við land, hafi gefið góðan arð.

Í Þýskalandi hefir togaraflotinn aukist hin síðari árin, en aðalbreytingin hefir gengið í þá átt, að fjelögin hafa fækkað og stækkað. Þýski togaraflotinn mun hafa verið 362 skip árið 1927, og er talið, að hann sje nú eign 37 fjelaga, og verða þá um 10 skip á hvert.

Í raun og veru eru það ein 4 samsteypufjelög, sem eiga 195 skip, og auk þess eiga 3 bæjarfjelög 36 skip. Er þetta hvorttveggja samtals um $\frac{2}{3}$ af öllum þýska togaraflotanum. Eftirtektarvert er það, að þrátt fyrir miklu minni afla en hjer, hafa flest fjelögin greitt arð til hluthafa. Stóru fjelögin undantekningarlaust 8%, en þau smærri öll minna, og minst hin smæstu.

Jeg drap á það áðan, að árið 1926 hefði meðalveiðitími ísl. skipanna verið minna en 6 mán., og hv. 2. þm. G.-K. sagði, að það hefði verið aflaleysisár. En vert er að minnast þess, að á sama tíma og íslensku togarnir lágu í höfn, þótti ekki borga sig að fara á veiðar, þá var fjöldi erlendra togara á þeim sömu miðum, sem Íslendingunum þótti ekki borga sig að sækja á, enda þó mjög stutt sje til þeirra, nokkurra tíma sigling. En erlendu togurunum þykir á sama tíma borga sig að sigla marga daga til að komast á þau, og það þótt afli þeirra sje yfirleitt minni en þeirra íslensku. Þetta sýnist undarlegt. Því verður alls ekki neitað, að öll aðstaða Íslendinga til veiðanna er stórum betri en útlendinganna. Þeir erlendu verða að sigla marga daga, bæði til þess að komast á miðin og eins til þess að flytja aflann heim. Þeim er það mikið keppikefli að fá að leggja hjer upp afla, og víst er um það, að ef við slökuðum eitthvað til hvað fiskiveiðalöggjöfina snertir, þá mundi fjöldi erlendra manna fást til þess að leggja hjer stórfje til útgerðar. — Þetta sýnir ljóslega, hve mikið þeir leggja upp úr aðstöðumuninum fjárhagslega, að þeir telja sjer vísan aukinn gróða, ef þeir nytu

sömu aðstöðu og íslenskir útgerðarmenn. En íslensku útgerðarmennirnir berja sjer, segjast altaf vera að tapa, blöð þeirra halda því fram, að gjaldgeta útgerðarmanna sje mjög bágborin. Eru íslensku sjómennirnir þó viðurkendir að vera þeir ágætustu, er völ er á, og bæði kunnugir og vanir allskonar vosbúð og volki. Aflinn er og miklu meiri á ísl. togurunum en þeim erlendu, að því er veiðiskýrslur herma. Mjer virðist aðeins tvent til. Annaðhvort er ekki rjett frá sagt um afkomu íslensku útgerðarmannanna, eða útgerð þeirra er ekki rekin jafnhagkvæmlega og hinna erlendu fjelaga. Aðstaða þeirra er betri, skipin jafngóð, aflinn meiri, hlutur sá, sem til launagreiðslu gengur, minni, sjómennirnir kunnugri og vaskari en á útlendu skipunum. — Samt berja útgerðarmennirnir sjer, þykjast tapa, þegar útlendingarnir græða.

Er þetta rjett? Ef svo er, hvað veldur? Það þarf að rannsaka. Ef menn vilja leita í huga sínum að ástæðum fyrir því, að íslensk fjelög, sem hafa miklu betri aðstöðu en hin útlendu, bera þó eigi jafngóðan árangur frá borði, þá mun mönnum verða fyrst á að spyrja, hvort veiðitæki þeirra muni vera lakari. Það hygg jeg fráleitt. Íslensku skipin munu fyllilega standast samanburðinn, og sjómenn vorir munu að almannadómi þeir færustu, sem gefast. Eru þá útgerðarmenn vorir ónýtari og óslyngari en hinir erlendu og eiga þeir sök á þessu? Ef svo er ekki, í hverju liggur þá þetta? Meðal annars verður verkefni n. að grafast fyrir það. En jeg get bent hv. d. á eitt atriði, sem gerir íslenskri útgerð óhægra fyrir.

Það er, hve fjelögin eru mörg og smá. Íslensku togararnir munu nú vera 39 eða 40, en 27 eða 28 fjelög eiga þennan flota. Mörg þessara fjelaga hafa sjerstaka framkvæmdarstjóra, sum marga, og þeir fá yfirleitt hátt kaup fyrir verk sín. Ennfremur eiga sum þessara fjelaga miklar eignir á landi, t. d. hús og áhöld, og hlýtur slíkt að kosta stórfje umfram það, sem þyrfti, ef fjelögunum væri öllum steipt saman.

Af þessu leiðir það meðal annars, að hvert fjelag flytur sinn afla á sína stöð. Flest eiga fjelög þessi aðsetur sitt hjer í Reykjavík eða Hafnarfirði. Þegar svo stendur á, að togararnir eru á veiðum hjer við Suðurland, liggja staðir þessir mjög vel við, þar eð skamt er að sækja til þeirra, en stundum eru togararnir að veiðum fyrir norðan og austan land, og þá horfir þetta öðruvísi við. Þegar togararnir eru á veiðum austur á Hvalbak eða vestur á Hala, verða þeir að sigla alla leið hingað með afla sinn, og mun ærinn kostnað af því leiða og stórkostlega tímatöf frá veiðum, og mest þegar mest aflast. Hjá þessu mætti komast, ef stöðvar væru víðar; þá gætu skipin lagt upp afla sinn á Vestfjörðum eða Austfjörðum, þegar þau eru að veiðum þar fram undan. Mætti þannig spara stórmikið, og mest þegar uppgripaafli er; þá er hver dagurinn dýr og þá þarf oftast að leita hafnar til að losa. Nú vilja öll fjelög fá sinn fisk til sinnar stöðvar, til þess að láta verka hann þar. Menn þurfa ekki að hafa náin kynni af rekstri þessa atvinnuvegar, eins og haldið hefir verið fram af sumum, til að sjá, að þetta er rjett. Það liggur í

augum uppi fyrir hvern leikmann. (ÓTh: Dæmalaus fáfræði er þetta! Það eitt ætti að nægja til skýringar, að til þess að svo gæti verið, yrðu allar birgðir handa skipunum að vera fyrirbyggjandi á stöðvum þessum, t. d. kol, salt, matvæli og veiðarfæri). Hefir þm. talað? Hann hefir ekki komið með neinar nýjar upplýsingar. Birgðir af kolum og salti eru víða fyrirbyggjandi á Austfjörðum og Vestfjörðum; þar eru og bryggjur, uppskipunartæki og verkunarstöðvar. Fjelag, sem ræður yfir einu eða tveimur skipum aðeins, getur auðvitað ekki haft stöðvar víðar en á einum stað, en eitt fjelag gæti þetta, ef það hefði yfir öllum togarafлотanum að ráða. Ef fjelögin slægju sjer saman, gætu þau gert ýmsar aðrar umbætur, sem nauðsynlegar væru, auk þess sem þau gætu sjeð fyrir því, að togararnir gætu lagt afla sinn upp víðar en á einum stað. Það eitt myndi verða mikill sparnaðarauki, því að enginn getur neitað, að það er dýr tími og alger óþarfi að sigla með afla sinn í 2—3 dægur til að losa sig við hann. (ÓTh: Sjómenn þurfa að hvíla sig). Þeim hefir nú verið lögtrygð 8 stunda hvíld á sólarhring, þrátt fyrir mótspyrnu hv. þm. Hingað til hefir hv. þm. ekki borið svefn og hvíld sjómannanna svo mjög fyrir brjósti. Hvað sagði hann um vökulögin?

Jeg gat um það, er jeg mintist á þýsku útgerðina, að hún hefði miklar tekjur af hagnýtingu úrgangs og aukaafurða. Vafalaust má gera afla togaranna hjer miklu verðmætari en hann er nú. Við seljum fiskinn saltaðan eða þurkaðan og hirðum yfirleitt aðeins um bolinn og lifrina; hinu köst-

um við. Alstaðar þar, sem togaraútgerð er langt á veg komin, hagnýta menn sjer allar þær aukaafurðir, sem gefast, og þær eru stundum alt að því eins verðmiklar, fullunnar, og sjálfur fiskurinn. Við verðum að læra að notfæra okkur úrganginn engu síður en hitt, og það nægir ekki að flytja út saltaðan fisk og ísaðan eingöngu. Óumflýjanlegt er að koma hjer upp ýmiskonar fiskiðnaði. Okkur vantar verksmiðjur til að vinna úr fiskiúrgangi og sild, til að sjóða niður fisk, okkur vantar íshús, reykhus o. fl. o. fl. Það er ofvaxið hverju einstöku fjelagi að setja á stofn slík fyrirtæki, enda myndi ekki nægilegt verkefni verða fyrir hendi, ef svo væri, að um fá skip væri að ræða aðeins, en ef fjelögin gera þetta í sameiningu, myndi verkefnið ærið nóg og kostnaðurinn ekki um megn. Ennfremur er þess að gæta, að aðeins litill hluti togaraflotans sinnir síldveiðum; nú er það í mesta lagi $\frac{1}{3}$ hluti hans, sem veiðir síld á sumrum. Vonandi lagast þetta, þegar síldarbræðslustöð ríkisins er komin upp. Það ætti líka að hvetja útgerðarmenn til síldveiðanna, að síldareinkasalan gaf svo góða raun nú síðasta sumar. Stærsta útgerðarfjelagið hjer á landi hefir komið sjer upp síldarbræðslustöð. Það hefir 5 skip, en fjelag, sem ræður yfir einum eða tveimur togurum, getur ekki gert slíkt hið sama. Útgerðarmenn selja afla sinn hver í sínu lagi og keppa um söluna hver við annan. (ÓTh: En hringarnir?). Já, vel á minst. Útgerðarmenn hafa reynt að koma á slíkum samtökum, en það mun hafa tekist báglega, sbr. Coplands-hringinn og sölusamlag-

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

ið, 1926, ætla jeg. Hvernig tókust þær tilraunir?

Jeg hefi nú bent á ýmislegt, sem aflaga fer, og ekki virðist ástæðulaust, þótt reynt verði að koma því í betra horf, þannig að hið opinbera skifti sjer meira af því en það hefir gert til þessa. Alt það, sem jeg hefi nú bent á, verður rannsóknarefni þessarar n., ásamt mörgu fleiru. Með rannsóknum sínum á n. að skapa grundvöll fyrir umbótaviðleitni á þessu sviði atvinnulífs okkar.

Þá mun ekki úr vegi að drepa á í lok þessa máls það, sem nú mun vera efst í hugum flestra, sem sje vinnustöðvunina og þær endalyktir, sem fengist hafa, og atburði þá, er stóðu í sambandi við þessi lok deilunnar. Að mínum dómi er skipulag það, sem nú ríkir í atvinnuvegum okkar, mjög svo óheppilegt, einkum skipulag togaraútgerðarinnar. Frá fjárhagslegu sjónarmiði er það óhagkvæmt mjög og auk þess gagnstætt rjettarmeðvitund þorra þjóðarinnar, þar sem umráðin eru öll hjá fáeinum mönnum, en tugir þúsunda eiga afkomu sína undir útgerðinni. Jeg álit, að það sje mjög óheppilegt, að aðilarnir tveir skuli hafa gagnstæðra hagsmuna að gæta, það er að segja vinnuveitendur og verkamenn. Vinnuveitandinn sjer um sinn hagnað og vill hafa kaupið sem lægst, en verkamaðurinn vill auðvitað hafa það sem hæst. Þetta er bæði ranglátt fyrirkomulag og heimskulegt að mínu viti. Eigendur og verkamenn eiga helst að vera hinir sömu; þá fá þeir laun eftir því, hver útkoman verður, því hærri, sem þeir leggja meiri rækt við störf sín. Þetta er nú mín skoðun,

en jeg býst því miður við, að hv. dm. sjeu henni ekki samþykkir ennþá yfirleitt, en þó hefi jeg orðið þess áskynja í umr. um vinnudóminn, að þeir álíta, að ef friður geti ekki haldið milli þessara tveggja aðila, muni verulegra breyt. þurfa við. Sú hv. n., sem kynni að verða skipuð, ætti því að athuga þessa leið.

Eina ástæðu enn verður sjerstaklega að taka til athugunar, og það er, hvernig launadeilan síðasta var leyst. Henni var ráðið til lykta með því, að lofað var, að tekjuskattaukanum frá í fyrra skyldi slept í ár. Það má segja, að illa hafi til tekist, að lausn togaraflotans skyldi þurfa að kosta ríkissjóð fje, en einkanlega var þó þessi lækkun vitlaus. Útkoman verður sú, að þeir, sem áttu að greiða hæstan skattaukann, það er að segja ríkustu fjelögin, sleppa alveg við hann, en fátækari fjelögin, sem berjast í bökkum, þau fá enga lækkun eða ívilnun í sköttum, þar eð þau eiga engan slíkan skatt að borga. Þeir eru styrktir, sem síst þurfa styrks við. Hitt aðalatriðið er þetta: Er gerlegt að veita atvinnuvegunum slíkan styrk af ríkisfje? Jeg álit, að slíkt sje ógerningur og að það sje hættuleg braut, sem farið hefir verið inn á. Á þetta er heldur ekki hægt að líta sem frambúðarráðstöfun, þar eð stj. getur ekki jafnað allar vinnudeilur með slíku háttalagi. Í Englandi gerði stj. svipaða ráðstöfun til að fyrirbyggja kolaverkfall, en það sýndi sig, að slíkt gat ekki orðið nema stundarfróun, því að þar á eftir kom einhver stærsta vinnudeila, sem sögur fara af. Stjórnarvöldin bresku sáu ennfremur, að óhjákvæmilegt var sam-

tímis að rannsaka rekstrarhætti og hag atvinnuvegarins, kolaiðjunnar bresku, og til þess var skipuð sjerstök nefnd manna.

Jeg fæ ekki sjeð, hvað því væri til fyrirstöðu, að hv. d. fallist á að rannsaka, hver sje hinn raunverulegi hagur útgerðarinnar, þar eð ekki er hægt að segja, að nokkuð mæli á móti því. Jeg hefi oft heyrt sagt, að virðing Alþingis færi minkandi, og það er máské ekki sagt alveg að ófyrirsynju, því að Alþingi sinnir oft minnst þeim málum, sem mikilsverðust eru, en eyðir tíma sínum í bláberan hjegóma. Það setur lög um hin smávægilegustu og fáfengilegustu efni og eyðir oft í það miklum tíma, en mjer liggur við að segja, að oft líti svo út, að það bresti kjark til þess að skifta sjer af stærri málum, eins og t. d. skipun og tilhögun atvinnuveganna. Neitar þó enginn því, að nauðsyn beri til þess að athuga, hvort ekki geti fengist betri árangur af hagnýting fjármagns þjóðarinnar og starfsorku landsbúa en fengist hefir til þessa.

Jeg læt nú máli mínu lokið í trausti þess, að hv. d. fallist á þessa till. og veiti henni samþykki sitt.

Umr. frestað.

Á 18. fundi í Nd., næsta dag, var fram haldið einni umr. um till.

Ólafur Thors: Hv. 1. flm. þessarar till. flutti hjer í gær allanga ræðu till. til stuðnings. Ýmsar alm. hugleiðingar hans um útgerðina leiði jeg hjá mjer, aðallega af því að þær snerta ekki kjarna málsins, nefnil. hvort

nauðsynlegt sje að láta rannsaka hag og rekstur togaraútgerðarinnar, en sný mjer beint að málinu.

Till. er í þrennu lagi, — eða öllu heldur hv. þm. færði þrjár ástæður fyrir því, að nauður ræki til að rannsaka rekstur togaraútgerðarinnar. — Fyrsta ástæðan, sem hann færði, er sú, að hann vill fá upplýst — eins og hann orðaði það —, á hvern hátt unt væri að gera rekstur togaraútgerðarinnar hagkvæmari og ódýrari og tryggja fjárhagsafkomu hennar.

Um þessa ástæðu var hv. þm. allfjölórður. Hann benti á ýmislegt, sumt af fullum rökum, en flest af nokkrum skorti á þekkingu á þessu máli.

Það er alveg rjett hjá hv. þm., að það er hagkvæmt, að stj. útgerðarfyrirtækja verði færð nokkuð saman, en jeg vil leyfa mjer að benda á það, að löggjafarvaldið hefir engin tök á að neyða menn í þessu efni, á meðan eignarrjetturinn og umráðarjettur einstaklingsins yfir eign hans er viðurkendur. Það er ekki hægt að skipa útgerðarmanni að fela öðrum stj. skips síns, fremur en að skipa bónda að fela nágrannanum stj. bús síns. Hinsvegar vil jeg benda á það, að þróunin miðar öll í þessa átt. Fjelögin eru að fækka og stækka. Jeg skal í því sambandi upplýsa það, að hv. 3. þm. Reykv. hefir stj. 2 fjelaga með höndum. Og svo er um fleiri. Alt miðar í þessa átt, og er gert í eiginhagsmunaskyni af eigendum skipanna. En jeg vil leyfa mjer að leiða athygli hv. d. að því, að sparnaðurinn, sem af þessu leiðir, er alls ekki eins mikill og hv. flm. vill vera láta. Því færri sem framkvæmdarstjórnarnir eru, því fleiri starfsmenn

verður að hafa þeim við hlið, og það verður ekki mikið ódýrara. Framkvæmdarstjórnarnir hafa yfirleitt lág laun; flestir hafa þetta 3000—6000 kr. Það má því alls ekki leggja eins mikið upp úr þessu atriði og hv. flm. gerir.

Það er sömuleiðis rjett hjá hv. flm., að heppilegt er að hafa samsölu á aflanum. Þetta hafa útgerðarmenn líka sjeð og gerðu hina fyrstu tilraun um samsölu fiskjar árið 1926. Sú tilraun tókst eftir atvikum vel og varð til þess að árin 1927 og 1928 höfðu flestir togaraútgerðarmenn með sjer sölusamlag. Sama er að segja um Vestmannaeyinga; þeir hafa haft með sjer samsölu nú í tvö ár. Ennfremur má geta þess, að útgerðarmenn hafa nú komið á hjá sjer samsölu á lýsi.

Það er ennfremur rjett hjá hv. flm., að hagnýting aukaafurðanna hefir mikla þýðingu fyrir útgerðina. En það tekur tíma og kemur smátt og smátt. Fyrir tveim árum var t. d. hagnýting lifrar miklum mun verri en hún er nú. Þá var lifrin ekki unnin um borð í skipunum, heldur flutt í land og unnin þar. Með þessu móti hagnýttist hún miklu ver, enda er nú svo komið, að öll lifur er unnin á skipsfjöl. Hvað snertir vinslu hausa og hryggja á skipsfjöl, þá get jeg upplýst það, að þetta hefir verið athugað, en framkvæmdir hafa strandað á því, að skipin eru of lítil til þess að nauðsynlegum vjelum verði komið við. Sömuleiðis hafa verið gerðar tilraunir með vinslu gotu og sundmaga, en það hefir ekki þótt svara kostnaði, vegna þess hve dýr vinnan við það er. Allar þessar leiðir, sem jeg hefi nú rakið, hafa þegar verið athugaðar af útgerðar-

mönnum og verða athugaðar betur. Hv. flm. hefir því ekki komið fram með neitt það, sem er nýtt fyrir okkur útgerðarmenn. En framtíð togaraútgerðarinnar byggist í mínum augum á því, sem hv. flm. alls ekki mintist á, og sennilega veit ekki um, nefnil., að hætt verði að salta fiskinn, en farið að frysta hann og flytja hann þannig á heimsmarkaðinn. En þetta tekur alt sinn tíma. Því fleygir áfram í umheiminum, en vegna þess, hve dýrt er að reisa slík fyrirtæki hjer á landi, og hinsvegar að ekki er víst, hver frystiaðferð er heppilegust, verðum við Íslendingar að vera varkárir. Við höfum ekki efni á að hagnýta okkur hvert spor, sem stigið er í þessu efni, og verðum því að biða, þangað til fengin er full reynsla fyrir einhverri ákveðinni frystiaðferð.

Hitt er á misskilningi bygt hjá hv. flm., að útgerðinni væri hagur af að hafa stöðvar á Austur- og Vesturlandi. Hjá honum lá sú eðlilega hugsun á bak við, að hver veiðidagur væri svo dýr, að heppilegast væri að þurfa ekki að sigla til Reykjavíkur. En eins og jeg benti á í gær — jeg greip fram í hjá hv. flm. —, þá fylgir talsverður baggi þessu skammrifi. Með þessu móti verður stofnkostnaðurinn miklu meiri, og svo verða útgerðarmenn að tryggja það, að nægar vörubirgðir sjeu fyrirbyggjandi á þessum stöðvum og nægur mannaflí til að annast verkun aflans. En á þessu er sá galli, að áraskifti eru að því, hve mikið veiðist á hverjum stað. Annað árið eru farnar þetta 3—4 ferðir á Austurlandsmiðin, hitt árið ekki nema ein og jafnvel engin. Og sama er að segja um Vesturlandsmiðin. Af þessu leiðir það,

að erfitt verður að tryggja, að hæfilegar birgðir af nauðsynlegum vörum sjeu fyrir hendi á þessum stöðvum og nægur fólksafli, og af því að munurinn á notabörfinni er svo mikill frá ári til árs, hefir þetta mikinn aukakostnað í för með sjer fyrir útgerðina. En þótt að þessu væri nú horfið, væri samt ekki hægt að minka stöðvar útgerðarinnar hjer syðra. Hjer þyrfti eftir sem áður að hafa stór stakkstæði og mikinn vinnukraft, vegna þess hve þörfin er rík á að koma aflanum sem fyrst í peninga. Og afleiðingin af þessu yrði sú, að fyrri hl. sumars hefði fólk hjer syðra mikið að gera, en ekkert síðari hl. sumars. Þá yrði algert atvinnuleysi. Þetta er því hreinasti misskilningur hjá hv. flm.

Hinsvegar er mjer það vel ljóst, að tíminn er dýrmætur fyrir útgerðina og að með þessu móti sparaðist sá tími, sem skipin nú eyða í að sigla hingað til Reykjavíkur. En jeg vil benda á það í þessu sambandi, að jeg hefi aldrei talað um það, að sá tími glataðist, sem skipin eyða í að sigla í höfn. Jeg tók það þvert á móti skýrt fram — í umr. um vökulögin í fyrra —, að jeg teldi nauðsynlegt, að sjómennirnir hefðu þennan tíma til að hvíla sig. Hingað til Reykjavíkur er 36 tíma sigling frá Hvalbak og 18—20 tíma sigling af Vesturlandsmiðunum, og sjómönnum veitir ekkert af þeim tíma sjer til hvíldar, sjerstaklega þegar skipin hafa verið á veiðum á Hvalbak, því að þar aflast mestmegnis smáfiskur, og er vinna sjómanna þá miklu erfiðari heldur en á vertíð, þegar nær eingöngu veiðist stórfiskur.

Annars vil jeg segja hv. flm. það, að þessar bollaleggingar hans eru gamlir kunningar okkar útgerðarmanna. Sumar þeirra eru þegar komnar í framkvæmd og aðrar undir athugun. Ekki fyrir atbeina hv. þm. Ísaf., heldur af innri þörf og þróun þessa atvinnuvegar. En það er ekki vansalaust fyrir hv. þm. að vita þetta ekki, úr því hann reisir kröfuna um rannsókn á útgerðinni á þessum grundvelli. Jeg held, að óhætt sje að fullyrða það, að við útgerðarmenn vitum sjálfir best, hvar skórinn kreppir, og hvernig tryggja ber fjárhagsafkomu útvegarins. Við vitum, að í því eru höfuðatriðin samfærsla á stj. fyrirtækjanna, samsala á aflanum og hagkvæm kaup á þeim vörum, sem til útgerðarinnar þarf. Og eftir þessu er farið. Sömuleiðis er okkur það vel ljóst, að ekki má íþyngja útgerðinni með of miklum skattaálögum og að leggja verður áherslu á að efla varasjóðina og borga hluthöfum ekki út arð í góðærum. Það fjelag, sem jeg er riðinn við, hefir aldrei borgað út arð, og jeg held, að jeg megi segja, að sama venja sje höfð hjá því fjelagi, sem hv. 3. þm. Reykv. er fyrir. Enda álit jeg, að það eigi að vera höfuðreglan, á meðan útgerðin stendur ekki fastari fótum.

Þá er okkur það líka ljóst, að afla verður nýrra markaða, enda hefir dyggilega verið unnið að því, og sömuleiðis að hafa verður vakandi auga á hverri framför í tilhögun veiða og hagnýting aflans. En aðalmarkið er þó að breyta til um hagnýting aflans smátt og smátt, og hverfa frá því að salta fiskinn, en snúa sjer að því að koma honum nýjum á markaðinn. En

í þessu efni verðum við Íslendingar að vera varkárir vegna fátæktar.

Eins og jeg hefi nú sýnt fram á, hefir þegar verið unnið mikið í þessa átt, og því verður haldið áfram. Það er því blátt áfram broslegt að ætla að fara að skipa þingn. til að rannsaka þessa hlið málsins. Þó að um mþn. hefði verið að ræða, hefði ekki verið hægt að búast við miklum árangri, en þegar þetta á að vera þingn., sem starfar mitt í önnum þingsins, virðist satt að segja alls ekki hægt að gera ráð fyrir nokkrum árangri. Þessi nefndarskipun er því hreinasti barnaskapur.

Þá vildi hv. flm. láta rannsaka það, „á hvern hátt hægt væri að tryggja verkafólkinu lífvænleg kjör“. Í þeim hluta ræðu hans, sem um þetta fjallaði, kendi margra grasa. Hann vildi halda því fram, að útgerðarmenn hefðu yfirleitt grætt á útgerðinni. Jeg verð nú að segja það, að það eru sumir en ekki allir, því það er rjett hjá hv. flm., að margir þeirra, sem lagt hafa fje sitt í útgerð, hafa tapað, og þeir eru áreiðanlega fleiri, sem það hafa gert.

Um það er jeg sammála hv. flm., að alþjóð hefir grætt mikið á togaraútgerðinni, og það ættu menn að virða við þá, sem hleyptu henni af stokkunum. Um þriðja aðilann, verkalýðinn, sagði hv. flm. það, að hann hefði aðeins til hnífs og skeiðar. Þetta kann að vera rjett í mörgum árum um mikla barnamenn, en einhleypir menn hafa með þessu móti fengið aðstöðu til að safna sjer fje, sem síðar varð þeim undirstaða undir sjálfstæðum atvinnurekstri. Jeg þekki mörg dæmi þess, að einstakir menn hafa safnað sjer á

þennan hátt þúsundum og jafnvel tugum þúsunda króna. Við útgerðarmenn fylgjumst vel með efnahag þeirra manna, sem hjá okkur vinna. Sumir sækja laun sín jafnóðum og þau falla í gjalddaga, en aðrir einu sinni eða tvisvar á ári til þess að leggja þau í sparisjóð eða eitthvert fyrirtæki, sem þeir eru að koma upp.

Í umr. um launagreiðslur ísl. útgerðarmanna kendi grundvallarmis-skilnings hjá hv. flm. Hann hjelt því fram, að hjer á landi væri miklu minni hl. aflans varið til launagreiðslu en hjá nágrannaþjóðunum, og með þessu ætlaði hann að sanna, að hjer væru greidd verri laun en annarsstaðar. Þessi rök eru sjerstaklega ljeleg. Það liggur í því, að afli erlendu togaranna er margfalt minna virði en afli íslensku togaranna. En hinsvegar er tilkostnaður íslensku útgerðarinnar margfalt meiri. Við þurfum að kaupa helmingi dýrari skip, borga háa vexti, bera þunga skattabyrði. Allar vörur, sem til útgerðarinnar þarf, verðum við að kaupa við helmingi dýrara verði. Við eyðum meiri kolum og margfaldri upphæð í veiðarfæri. Og það er margt fleira en þetta, sem stuðlar að því, að okkar útgerðarkostnaður er meiri en erlendu togaranna.

Hv. 4. þm. Reykv. hefir haldið því fram sem rökum í þessu máli, og hv. flm. notað þau rök, að með því að Þjóðverjar greiddu sjómönnunum 28% af andvirði aflans, en við ekki nema 13%, hlytu sjómennirnir að vera verlaunaðir hjá okkur en þeim. Í „Alþýðublaðinu“ 6. des. síðastl. er því haldið fram, að ársaflí þýskra togara geri 144 þús. mörk, eða 155 þús. krónur. Hjer er miðað við, að hver

ferð geri 8000 mörk og að farnar sjeu 4½ ferð að meðaltali á 3 mánuðum. En þetta er ekki rjett. Mjer er kunnugt um það, að þeir erlendir togarar, sem hjer stunda veiðar, eyða þetta 26—30 dögum í ferðina. En segjum, að þetta væri rjett, og að ársaflí þýsks togara gerði 155 þús. kr. Af þessari upphæð fá hásetarnir 28%, eða 43400 kr. Jeg get upplýst það, að á íslenskum togurum hefir kaupgjaldið verið alt að 120 þús. kr. á ári, og að meðaltali rúm 80 þús. kr. Af þessu mætti nú álykta, að við borguðum tvöfalt og þrefalt hærra kaup en Þjóðverjar. En það er fjarri því, að þetta sanni nokkuð í því efni. Og hundraðshluti af andvirði ársaflans sannar heldur ekkert um afkomu aðila. Sjómaður, sem hefir 20% af afla 4 manna fars, getur vel borið helmingi minna úr býtum en togaraháseti, sem hefir aðeins ½% af afla togarans.

Þetta sýnir best, að ekki dugir að ætla að sanna afrakstur manna með því að tilgreina, hve miklum hluta aflans er varið til kaupgjalds. Það mætti náttúrlega hinsvegar spyrja að því, hvort íslenskir sjómenn bæru meira eða minna úr býtum en erlendir stjettarbræður þeirra. Jeg vil nú taka það fram, að það er yfirleitt ekki hægt að reisa kröfur á slíkum samanburði. Launakjör verkamanna í Bandaríkjunum eru t. d. margföld við launakjör verkamanna á Ítalíu, að jeg ekki nefni í Kína. Í þessum efnum verður og að hafa hliðsjón af því, í hverju hlutfalli launagreiðslan stendur við verðlagið í hlutaðeigandi landi. Mest fer launahæðin eftir „effektivitet“ framleiðslunnar. Ef um iðnað er að ræða, fer t. d. mikið eftir því, hver peninga-

rentan er, hvernig vjelum er fyrir komið og hvernig starfsorkan er hagnýtt. Hjer á landi fer það eftir mörgu öðru, sem erfiðara er að reikna út, ýmsu, sem tæplega verður við komið að reikna hagfræðilega. Jeg get aðeins um þetta til að sýna fram á, að það er alment ekki hægt að gera kröfur til, að Íslendingar eða nokkur önnur þjóð greiði kaupgjald, sem sje jafnhátt eða hærra en annara þjóða, sem líkan atvinnuveg reka. En ef menn annars vilja spyrja um það, hvort við greiðum okkar sjómönnum hærra kaup en venja er til með öðrum þjóðum, þá fullyrði jeg: Við greiðum hærra kaup.

Jeg veit, að það verða deilur um þetta, en til þess að reyna að forðast þær, skal jeg aðeins minna á, að hv. 4. þm. Reykv. getur þess í grein, sem hann skrifaði í Albýðublaðið í des. f. á., að á þýskum togurum hafi sjómennirnir haft 454 kr. mánaðarkaup, en á enskum togurum 363 kr., en á ísl. togurum, árið 1927, höfðu lægst launuðu hásetarnir kr. 377,54 á mánuði. Síðan hefir kaupið hækkað um 15% og mundi því með þeim kjörum hafa orðið 434 kr. á mánuði. Jeg vil líka geta um það, að auk þessa mánaðarkaups hafa íslensku sjómennirnir mikil hlunnindi. Á síldveiðum eiga þeir allan fisk, sem þeir draga, og fá ókeypis salt í hann; það er enn fremur orðið þegjandi samkomulag, að þeir beri heim til sín fullan poka af fiski eftir hverja veiðiför. Er heimilunum góð hjálp að þessu, en útgerðin bíður ekkert verulegt tap við það. En niðurstaðan verður þá sú, að við Íslendingar greiðum hærra kaup en aðrar þjóðir, og það þrátt fyrir það, þótt við höfum dýrari skip, dýrari kol og

veiðarfæri, auk þess sem við verðum að geyma fiskinn áður en við seljum hann, en erl. stjettarbræður koma honum nýjum á markaðinn. Jeg geri samt ráð fyrir, að við þolum þetta, vegna þess að við höfum betri starfsmenn og fiskimiðin nær okkur, en hjer á landi hefir samt verið gengið nær hluthöfunum í þessum fyrirtækjum heldur en nokkursstaðar annarsstaðar.

En annars er það svo, eins og jeg hefi áður getið um, að það er yfirleitt ekki hægt að gera neinar kröfur til íslensku útgerðarinnar um kaupkröfu, sem sje reist á gjaldgetu þeirra útlendinga, er senda skip sín hingað til veiða, því að öll aðstaða er svo gagnólík.

Samanburður sá, sem hv. aðalflm. hefir gert, er þá í raun og veru ekki annað en helber vitleysa. En það er sannanlegt, að íslenskir útgerðarmenn greiða hærra kaup en útlendir.

Um 3. liðinn í till. hv. þm. vil jeg þá segja það, að ísl. sjómenn á togurum eru best launaðir af verkafólki þessa lands; þeir eru betur launaðir heldur en erlendir stjettarbræður þeirra, og þeir hafa skárri vinnu heldur en flestir aðrir, sem sjómensku stunda hjer á landi. Og sönnun fyrir því, að jeg hafi lög að mæla, er sú eftirsókn, sem er eftir þessari vinnu, því hún er ákaflega mikil. Það er því torskilið, að nokkur ástæða sje til, að útgerðin verði rannsókuð fyrir þessar sakir, enda er jeg líka sannfærður um, að þetta vakir ekki fyrir hv. flm., heldur er ástæða hv. flm. til að fara fram á þessa rannsókn sú, sem gerð er grein fyrir í 2. lið till., þar sem talað er um það, „á hvern hátt best

verði fyrir komið stjórn og eignarumráðum þessara útgerðarfyrtækja“. Það er þjóðnýting, sem hv. aðalflm. hefir fyrir augum, enda hefir hann gert þannig grein fyrir þessari till. sinni á fundum í verkalýðsfjelögunum. Það, sem fyrir hv. flm. og öðrum jafnaðarmönnum vakir, er þá þetta: Við höfum ekki aðstöðu til að krefjast þjóðnýtingar á togurunum, meðan allir vita, að okkur skortir gersamlega alla þekkingu á öllum rekstri þeirra. Ef við hinsvegar fáum að hnýsast í reikningana, getum við talað digurbarkalega, jafnvel þótt þekkingin sje grunnfær. Við bætum aðstöðu okkar til að sýnast.

Rannsóknin er því til þess eins gerð að greiða götu þjóðnýtingar, en jeg ætla mjer ekki að fara að rökræða um þjóðnýtingu í þessu sambandi, vegna þess að það hefir þegar komið í ljós, að þessi hv. d. er algerlega andvíg þjóðnýtingu. Jeg tel það þess vegna fullvíst, að hv. d. fari ekki að samþ. slíka till. sem þessa, ef einu rökin fyrir henni eru undirbúningur undir þjóðnýtingu, en fyrir því hefi jeg leitt miklar líkur, jafnvel talsverðar sannanir.

Aðalkrafa hv. flm. hefir undanfarna mánuði verið þessi: Reikningana á borðið! — Jeg verð að halda því fram, að slíkur kröfurjettur sje talsvert hæpinn. Hjer er hann að minsta kosti ákaflega hæpinn, ef það er aðeins tilgangurinn að kynnst útgerðinni, til þess síðar að nota þá þekkingu til árása á útgerðarmenn. En ef það er tilgangurinn að taka afleiðingunum af þeim fróðleik, sem við slíka rannsókn fæst, þá er leiðin þegar opin, því með frv. því um vinnudóm, sem liggur fyr-

ir þessari hv. d., er fengin heimild til slíkrar rannsóknar. Ef hugur fylgir máli, er jafnaðarmönnum hjer í d. því í lófa lagið að ná markinu, með því að fylgja því frv. En annars leyfi jeg mjer að minna á, að þessir menn hafa áður heimtað reikningana á borðið. Það var í deilunni milli Eimskipafjelags Íslands og sjómanna á skipum þess. Reikningar Eimskipafjelags Íslands voru lagðir fram. En þegar þeir báru það með sjer, að fjelagið gat ekki greitt þá kauphækkun, sem farið var fram á, þá neituðu jafnaðarmenn að taka afleiðingunum af þeim upplýsingum. Af þessu mega menn marka, hvað undir býr, þegar jafnaðarmenn krefjast að fá reikninga útgerðarfjelaganna.

Upplýsingarnar nota þeir til þess eins að ráðast á fyrtækin með útúrsnúningum og offorsi, en tali reikningarnir gegn þeirra kröfum, loka þeir augum og eyrum og virða staðreyndir að vettugi. Jeg tel því, að þessi till. eigi engan rjett á sjer, en vil þó ekki gera það að neinu kappsmáli, að henni verði ekki vísað til nefndar.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Jeg held að jeg verði að víkja að því fyrst, sem hv. 2. þm. G.-K. lauk máli sínu með, sem sje því, að undanfarið og alt til þessa dags hefði sífelt verið krafa okkar jafnaðarmanna: Reikningana á borðið! Þetta er alveg rjett; sú hefir krafa okkar verið, og það, sem í raun og veru er meginefni þessarar till., er einmitt sú krafa, að útgerðarfjelögin leggi reikningana á borðið fyrir þingskipaða nefnd.

Hv. 2. þm. G.-K. komst svo að orði, að það væri þýðingarlaust og eingöngu til hins verra, að reikningarnir

væru lagðir á borðið, því að það yrði til þess, að þeir væru síðar notaðir til árása á útgerðina.

Hv. þm. tók það mjög skýrt fram, að hann ætti þar við útgerðina, en jeg veit, að hv. þm. meinar ekki útgerðina, heldur útgerðarmenn. — Hv. þm. óttast, að reikningarnir verði notaðir til árása á útgerðarmenn. Og hvað felst þá í orðum hv. þm.? Ekkert annað en það, að hv. þm. býst við, að hægt verði að finna að stjórn útgerðarfjelaganna, ef reikningarnir eru lagðir á borðið. Það er viðurkenning á því, að ólag sje á þessum málum, og þessi hv. þm. (ÓTh) veit það sjálfsagt manna best, að það er býsna margt, sem má finna að stjórn útgerðarfjelaganna. Vitaskuld dettur heldur engum í hug að neita þessu. En þessi ummæli hv. þm. benda ennfremur til þess hugsunarháttar, sem er mjög ríkur hjá mörgum stjettarbræðrum hv. þm. Þeir hugsa nefnilega: Útgerðin, það eruð við útgerðarmennirnir. En þetta er alls ekki rjett; útgerðin er samstarf allra þeirra manna, sem að þessum fyrirtækjum standa, í fyrsta lagi þeirra manna, sem leggja til fjáraflann, annaðhvort af eign sinni eða sem lánsfje, og í öðru lagi þess aðilans, sem veltur miklu meira á, mannanna, sem veiða fiskinn og verka hann. Þegar talað er um útgerð, er aldrei hægt að sjá, að útgerðarmenn telji verkamennina og sjómennina með; það eru aðeins eigendurnir, útgerðarmennirnir, sem þeir tala um, afkoma þeirra og hagar, en ekki sjómanna og verka-fólks.

Þessi sami hv. þm. sagði í sambandi við kröfuna um að leggja reikningana

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

á borðið, að í frv. því um vinnudóm, sem rætt hefir verið hjer, sje ákveðið, að þeir skuli lagðir á borðið. En þetta er fjarstæða; þeir verða alls ekki lagðir á borðið, þótt frv. það verði að lögum, sem jeg vona ekki verði; þeim er aðeins laumað til vinnudómsins og dómendur mega rjett skygnast í þá og lofa að þegja um efni þeirra og innihald. En það er ekki að leggja reikningana á borðið; það mætti alveg eins segja, að það að leggja fram skattskýrslu sína í skattstofunni væri að leggja reikningana á borðið. Almenningur veit alls ekkert um efnahag eða kostnað við atvinnufyrirtæki það, sem um er að ræða, þótt dómur sje kveðinn upp um kaupgjaldið. Hv. þm. sagði líka, að þýðingarlaust væri að leggja reikningana á borðið fyrir verkamenn, því að þeir færu ekkert eftir því, hver gjaldgetan væri, og minti í því sambandi á Eimskipafjelagið. Jeg skal með ánægju játa það, að Eimskipafjelagið sýndi þeim mun meiri sanngirni en aðrir vinnuveitendur, að það lagði reikningana á borðið. Ljet fulltrúa sjómanna fá þá til athugunar. En einmitt þeir reikningar sýndu það, að sú upphæð, 11000 krónur, sem um var deilt, hafði svo litla þýðingu, að það gat engu breytt um hag fjelagsins, þótt gengið væri að hækkuninni. Þeir sýndu ennfremur, að það var beinlínis skaðlegt fyrir fjelagið að stöðva skipin; það munu og reikningarnir fyrir 1929 áreiðanlega sýna, því miður. Það dettur engum í hug að halda því fram í alvöru, að þær 11 þús. kr., sem deilt var um, hefðu valdið nokkru um efnahag fjelagsins, sem veltir miljónum króna árlega.

Jeg skal þá víkja að því, sem hv. þm. áleit, að myndi vera aðalástæðan til þess, að við jafnaðarmenn flytjum þessa till. hjer í d. Hv. þm. áleit, að ástæðan væri sú, að við, sem vildum þjóðnýta togaraflotann, þektum ekki rekstur útgerðarinnar nógu vel til þess að geta lagt fram slíka tillögu og rökstutt til hlítar nú, en rannsóknin myndi gefa okkur gögn í hendur til stuðnings þjóðnýtingarkröfunni. Mig furðar á því, að hv. þm. skuli vera svo ófeiminn að halda þessu fram gegn till. hjer í þessari hv. d., því að það bendir á, að hann óttist einmitt sjálfur, að rannsóknin leiði í ljós ágalla núv. fyrirkomulags og auki kröfunni um þjóðnýtingu fylgi meðal þjóðarinnar eða hljóti að minsta kosti að leiða til gagngerðra breyt. á fyrirkomulaginu. Þetta sýnir, að honum er kunnugt um ágallana, þótt hann vilji leynd þeim fyrir almenningi. Jeg er líka alveg viss um, að samviskusamleg rannsókn á rekstri togaraflotans myndi færa mýmörg gögn upp í hendur manna því til stuðnings, að endurbætur á stjórn og fyrirkomulagi togaraútgerðarinnar sje nauðsynlegar. Hinsvegar dettur mjer ekki í hug að ætla það, eins og Alþingi nú er skipað, að krafa um fullkomna þjóðnýtingu nái fram að ganga. Ef hv. þm. hefði verið jafnsannfærður um það eins og hann vildi láta í veðri vaka, að alt væri í himnalagi hjá útgerðarmönnum, þá hefði hv. þm. átt að geta verið með því að samþ. þessa till. ásamt okkur, því að rannsóknin hefði þá ekki orðið til annars en að sýna, hve vel væri stjórnað af þessum mönnum. Ef það er rjett, að sífeldar umbætur sje gerðar og ómögulegt sje að ætlast til þess með sann-

girni, að togaraflotinn sje rekinn á hagkvæmari hátt en nú er, þá mundi rannsóknin sanna þetta og engum þá deita í hug að æskja breytinga. En hv. þm. er andvígur till. og vill ekki, að hún nái samþykki deildarinnar. Hann óttast, að rannsóknin sýni einmitt ágalla og annmarka á stjórn þessara manna.

Jeg held, að jeg verði að drepa hjer örlítið á nokkuð af því, sem hv. þm. sagði um, að stjórn og rekstur togaraflaganna væri í góðu lagi. Meiri hl. ræðu hv. þm. átti að sanna það, að þetta væri í svo góðu lagi sem framast væri hægt að ætlast til. Hv. þm. játaði, þó, að það mætti spara meira með því að stækka fjelögin, fækka framkvæmdarstjórum o. s. frv. Um þetta erum við þá báðir sammála; það er ómótmælanlegt, að mikið vantar á, að þessu sje svo langt komið sem hægt er, ef sú hagnýtni á að nást, sem mögulegt er. Með þessu má og spara fleira en laun framkvæmdarstjóranna; skrifstofu- og sölukostnaður og kostnaður við hús, áhöld og stöðvar myndi og minka stórlega, ef fjelögunum væri slegið saman og þetta betur hagnýtt. Þá sagði hv. þm., að í þessu efni gæti að sjálfsögðu löggjafarvaldið ekki skorist í leikinn, á meðan það viðurkendi friðhelgi eignarrjettarins, því að það væri ekki hægt að skipa manni, sem ætti skip, að láta einhvern annan mann stjórna rekstri þess. Þetta er ekki nema að litlu leyti rjett. Þessu líkt hefir fyrr verið gert; má því til sönnunar benda á lögin um einkasölu á síld, sem síðasta þing samþ. Auðvitað er hv. þm. andvígur því, að umráðarjettur hans og stjettarbræðra hans yfir þessum framleiðslutækjum sje takmarkaður, að jeg

nú ekki nefni, af þeim tekinn með öllu. En þess eru ótal dæmi í löggjöf okkar og annara þjóða, að eignar- og umráðarjettur einstakra manna er mjög takmarkaður til þess að tryggja almenningsheill.

Og jeg verð að segja, að möguleiki er á því að gera þetta að talsverðu leyti og til talsverðs gagns, án þess að horfið sje að fullkominni þjóðnýtingu, sem jeg ált einu framtíðarúrlausnina á þessum málum.

Hv. 2. þm. G.-K. segir, að laun framkvæmdarstjóra útgerðarfelaganna sjeu lág. Fáir framkvæmdarstjórar munu hafa undir 6000—10000 kr. árs-launum, og ekki eru þeir allfáir, sem kunnugt er um, að hafa miklu hærri laun.

Þá játaði sami hv. þm. því, að samsala aflans væri hagkvæmari en ef hver hokraði í sínu horni út af fyrir sig. Þetta orkar vitanlega ekki tvímælis hjá þeim mönnum, sem á annað borð bera nokkurt skynbragð á þessa hluti. En þó kom mjer þessi játning þm. kynlega fyrir. Mig minnir ekki betur en að annað væri uppi á teningnum í fyrra, er frv. um einkasölu á saltfiski var til umr. í þessari hv. d. Þá lagðist hann mjög á móti því frv. og fordæmdi það fyrirkomulag um sölu saltfiskjar, sem þar var stungið upp á. Þó var það ekki annað en samsala aflans í stærri stíl. Nú játar hann, að samsala aflans sje hagkvæm, og bætir við, að þetta hafi útgerðarmenn sjeð sjálfir, er þeir stofnuðu samlagið 1926. Það er rjett, að þá höfðu nokkrir útgerðarmenn samsölu á einhverju af sínum afla, en hún fjekk sorglegan endi. Upp á þessu samlagi var svo fitj-

að aftur 1927 og 1928, en um þann árangur er mjer ekki jafnkunnugt. En saga samlagsins 1926 sýnir einmitt erfiðleikana, sem eru á takmarkaðri samsölu. Þegar útgerðarmenn stofnuðu samlagið um sölu á fiski 1926, keyptu erlendir fiskkaupmenn fyrst hvern ugga, sem þeir gátu fengið utan samlagsins. Samlagið varð því að bíða með sinn fisk, og olli það ýmsum erfiðleikum og verðfalli, ætla jeg, svo að samlagsmenn urðu illa úti, og vildu sumir þeirra ekki bindast slíkum samtökum aftur. En það er ekki nema eðlilegt, á meðan frjáls samkepniræður í þessu efni og varan fæst utan samlagsins, að fiskikaupmenn kaupi á meðan kostur er utan samlagsins, sem neyðist svo til að liggja með sína vöru von úr viti. Hinsvegar er enginn vafi á því, að þar sem um svo öfluga samsölu er að ræða, að engin vara sömu tegundar er boðin fram utan samlagsins, þá er það ómetanlegur aðstöðumunur og hlýtur að halda verðinu uppi. En samkepnir um framboð hvaða vöru sem er hlýtur altaf að lækka verð hennar. Samkepnir íslenskra fiskútflytjenda hlýtur að lækka verð fisksins.

Þá viðurkendi hv. sami þm., að hagnýting aukaafurða fisksins væri mikilsvert atriði fyrir útgerðina. En hann kvað útgerðarmenn hafa sjeð þetta sjálfa og gert þar á ýmsar umbætur, sem hann virtist vera harðánægður með; t. d. hefði verið að því horfið fyrir 2 árum að bræða lifrina um borð í skipunum, í stað þess að flytja hana í bræðslustöðvar í landi.

Það er að vísu rjett, að þetta er skárri en það, sem áður var. En það

þarf að gera betur. Aðrar þjóðir láta sjer ekki nægja að bræða lifrina, heldur hreinsa þær lýsið og vinna úr því dýra vöru. Þess vegna finst mjer enn langt frá, að hagnýting þessara aukaafurða sje í góðu lagi, á meðan lýsið er selt óhreinsað út úr landinu.

Um hagnýting hausa og beina sagði hann, að útgerðarmenn hefðu hug á þessu máli og látið það til sín taka, en það væri enn undir rannsókn og árangur hennar ókominn. En það þarf að gera meira en að ræða um þetta og hitt sín á milli. Og það er hægt að vinna fleira en mjöl úr fiskbeinum og hausum. Það er ekki ofmælt, að við Íslendingar fleggjum miljónum króna í sjóinn árlega, þar sem hausar og úrgangur er.

Þá tók sami hv. þm. það fram, og það rjettilega, að öllum væri að verða það ljósara og ljósara, að til frambúðar þyrfti ekki að gera ráð fyrir nægilegum markaði fyrir saltfisk. Framtíðarsalan yrði því að miðast við að koma fiskinum nýjum á markaðinn, en ekki söltuðum og þurkuðum. Þetta býst jeg við, að sje rjett athugað. Eftir því sem samgöngurnar batna, munu kröfur um nýjar matvörur verða háværari og auðveldara að verða við þeim, og verða þá saltaðar vörur lítt seljanlegar, eða jafnvel óseljanlegar.

En hvað líður þá bollaleggingum útgerðarmanna í þessu efni? Úr því þeir viðurkenna, að þeir hafi heyrt rödd tímans og skilið hana, þá skyldu menn ætla, að þeir hefðu hafist handa til umbóta í þessu skyni. Enn sem komið er hafa þeir verið, að mínum dómi, alveg ótrúlega sinnulausir og tómblátir í þessum efnum. Mjer er ekki kunnugt um, að þeir hafi annað gert til

þessa en að senda togarana nokkurn tíma ársins með ísfisk til Englands. Lengra hafa framkvæmdir þeirra ekki náð. Það er erlent fjelag, sem er að reisa hið stóra frystihús, sem verið er að byggja hjer við höfnina, og hygst með því að koma á rekspöl verslun með kældan fisk í Mið-Evrópulöndunum. Íslendingarnir, útgerðarmennirnir hjer, hafa látið það ógert til þessa.

Jeg get ekki neitað því, að mjer þótti dálítið broslagt, þegar hv. 2. þm. G.-K. sagði: „við útgerðarmenn höfum vakandi auga á öllum framförum í þessu efni, og þegar fylling tímans er komin og endanleg fullnaðar-uppfundning í frystiaðferðum gerð, þá hefjumst við handa“. (ÓTh: Þetta sagði jeg ekki). Jeg er hræddur um, að ef biða á eftir „endanlegri fullnaðaraðferð í frystiaðferðum“, þá geti biðin orðið nokkuð löng. Menn bæta aðferðirnar stig af stigi og ár frá ári og framfarirnar halda sífellt áfram. Fullnaðaraðferðin verður hvorki fundin upp á meðan jeg lifi eða hv. þm. En þegar talað er um að taka eitthvað nýtt upp, breyta frá gamla sleifarlaginu, þá segja útgerðarmenn æfinlega eins og hv. þm. nú: Þetta kostar of mikið; við skulum biða eftir að annað og betra verði fundið upp. Þetta er afsökun útgerðarmanna fyrir því að breyta ekki til frá því, sem nú er, ef afsökun skyldi kalla. Ef taka á mark á slíkri afsökun, þá mundi hún eflaust endast heilan mannsaldur, og hver veit hvað lengi. En útvegurinn þolir ekki svona langa bið. Afkoma hans nú og í framtíðinni byggist á því, að útgerðarmenn skelli ekki skolleyrum við, þegar kröfur tímans kalla.

Um framangreind atriði hefir hv. 2. þm. G.-K. verið mjer að mestu sam-mála, um það, að eitthvað þyrfti að gera í þessa átt. Hann hefir aðeins haldið því fram, að útgerðarmenn hafi nú þegar gert alt það, sem hægt er að ætlast til af þeim og nauðsynlegt er í bili. Hann er þessum málum ef-laust kunnugri en jeg. En því vil jeg halda fram, að með fullkomnu sam-starfi útgerðarmanna og minna ein-ræði, þá hefði eflaust mátt komast miklu lengra. En það er einmitt rann-sóknarefni fyrir hina væntanlegu n., hvort ekki muni hægt að greikka gönguna þangað, hvort það er rjett hjá hv. þm., að gert hafi verið nú þegar alt, sem hægt og hagkvæmt sje að gera í þessum málum. Hinsvegar var hv. þm. ósammála mjer um það, að bót væri að því að hafa stöðvar víða um land, þar sem hægt væri að leggja afla togaranna á land. Hann sagði, að þetta væri ekki hægt, en ástæða hans fyrir fullyrðingunni var næsta barnaleg, þegar þess er gætt, að hún er borin fram af útgerðar-manni.

Hann brigslaði mjer um þekkingar-skort, en jeg verð að segja, að rök hans eða rakaleysi sýna átakanlega þekkingarskort sjálfs hans á þessu atriði. Hann sagði eitthvað á þá leið, að af því að mikið fje væri komið í fisk-stöðvar hjer sunnanlands, þá mundi það kosta alt of mikið að koma upp stöðvum fyrir austan og vestan.

Jeg skal nú upplýsa hv. þm. um það, að á Vestfjörðum yfirleitt er mjög auðvelt að koma þessu við, og það án tilfinnanlegs kostnaðar. Í flestum fjörðunum vestanlands, öllum helstu þorpunum þar, eru bæði bryggj-

ur, uppskipunartæki og fiskverkunar-stöðvar og fleiri tæki, sem með þarf. Þar fást líka í öllum kaupsúnunum kol, salt og annað það, sem útgerðin þarfnast. Og verkamenn til þess að vinna að aflanum má fá í þorpunum sjálfum, eða þá í nærliggjandi sveit-um, þann tíma, sem aðrar annir kalla ekki að. Um Ísafjörð skal jeg geta þess sjerstaklega, að þar eru margar bryggjur, sem togarar geta fengið af-greiðslu við; þar er líka ávalt nóg af verkafólki og nægar birgðir af kolum og salti. Og líkt þessu mun það vera á Austfjörðum. Á Seyðisfirði, Norðfirði, Eskifirði og Fáskrúðsfirði eru haf-skipabryggjur, og þar mun hvorki skortur á kolum eða salti. Þessi þorp eru líka talsvert mannmörg, en lítið um atvinnu í sumum þeirra. T. d. hefir mikið atvinnuleysi verið á Eski-firði undanfarin ár, sem kunnugt er.

Hv. þm. sagði, að ef horfið yrði að því ráði að leggja aflann upp fyrir aust-an eða vestan, þá mundi það draga mikið af fiski bæði frá Reykjavík og Hafnarfirði. Þetta má vera rjett að nokkru leyti. En benda má á það, að skip þau að austan eða vestan, sem stundað hafa veiðar hjer við Suður-land, hafa oft siglt heim til sín, er þau höfðu fyllt sig. Yrði sú regla upp tekin, að skipin legðu upp aflann þar, sem styst væri til lands af fiskimið-unum, þá mundi þetta jafnast. Ann-ars játa jeg, að það er hugsanlegt, að í byrjun gæti þetta fyrirkomulag dregið eitthvað lítilsháttar úr atvinnu hjer sunnanlands, en alt bendir til, að það mundi fljótt jafnast.

Þó að horfið yrði að þessari uppá-stungu minni, að leggja aflann víðar á land, þá mundi það ekki hafa nema

lítinn kostnað í för með sjer fyrir útgæðina. Engin þörf á að byggja dýrar stöðvar til þess að byrja með; viðast er hægt að komast af með þau tæki, sem eru á hverjum stað. En tímasparnaðurinn orkar ekki tvímælis og að aflinn myndi aukast.

Um þá ástæðu hv. þm., að togarnir sigli alla leið vestan af Hala eða austan af fjörðum til þess, að sjómennirnir geti hvílt sig eftir túrinn, finst mjer óþarft að ræða. Jeg trúí því ekki, að hv. þm. beri hana fram í alvöru. Til þessa hefir hann ekki hugsað mikið um að tryggja sjómönnum hvíld. Og sama má segja um stjettarbræður hans flesta; þeir hafa jafnan talið eftir hvíldartíma háseta, ekki síst þegar mikið veiddist.

Þá sagði þessi sami hv. þm., að sjer virtist næsta tilgangslítið að setja nefnd til þess að rannsaka hag og rekstur togaraútgæðarinnar, og það af þeirri einföldu ástæðu—svo jeg viðhafi hans eigin orð —, að útgæðarmenn væru allra manna færastir að dæma um þetta, af því að þeir ættu þarna hagsmuna að gæta. En þm. gleymir því, að það eru fleiri en útgæðarmenn einir, sem hafa þarna hagsmuna að gæta. Þjóðin öll, og ekki síst þeir menn, sem aflann sækja í djúpið og vinna að honum í landi, þeir eiga afkomu sína undir því, hvernig þessi atvinnuvegur er rekinn. Þessum aðilum gleymir hv. þm. alveg. Honum og öðrum útgæðarmönnum er það nóg, ef þeir sjálfir hagnast. Þá er vel stjórnað, ef reikningarnir sýna gróða, góða niðurstöðu fyrir sjálfa þá.

En sjómenn og verkamenn eru aðili í þessu máli. Í þeirra augum gefst útgæðin vel, þegar afkoma þeirra er

góð og atvinnan stöðug. Í augum þjóðarinnar er stjórn þessa atvinnuvegar góð, þegar fje það, sem útgæðarmenn hafatekið að láni, er ávaxtað jafnvel eða betur en á sjer stað annarsstaðar í viðskiftalífínu fyrir þjóðarheildina, þegar þeir, sem við útgæðina vinna, fá þaðan nóg til að uppfylla þarfir sínar, og ríkissjóður skatta og skyldur. Að útgæðarmenn einir dæmi um sinn eigin atvinnurekstur, nær vitanlega ekki nokkurri átt. Blindur er hver í sjálfs sín sök, segir máltækið, og það á eflaust ekki síður við um þessa atvinnurekendur en aðra menn.

Jeg held, að hv. þm. hafi verið mjer að nokkru leyti sammála um það, að samtök og samvinna á þessu sviði væri góð, enda skildist mjer á orðum hans, að þau væru altaf að eflast. Þetta kann nú að vera að sumu leyti rjett. Þó hygg jeg að hann eða fjelag það, sem hann stjórnar, Kveldúlfur, hafi sjerstöðu einmitt í þessu efni. Mjer er ekki kunnugt um, að hann hafi verið eða sje nokkur samvinnupostuli. Kveldúlfur er eins og kunnugt er stórt og öflugt fjelag, sem segja má kannske um, að sje sjálfu sjer nóg að ýmsu leyti fremur en hin smærri fjelögin. Það er auðveldara fyrir fjelag, sem hefir mörg skip og mikið umleikis, að standa út af fyrir sig, búa að sínu, en fyrir fjelag með eitt eða tvö skip. Kveldúlfur hefir t. d. einn ráðist í það að tryggja sjer síldveiðarnar með því að koma upp síldarverksmiðju. Þetta hefir honum reynst auðvelt, af því að hann er stórt fjelag, sem ræður yfir miklu fje og mörgum skipum, sem sjá verksmiðjunni fyrir nægu verkefni. Smærri fjelögunum hefði vitaskuld verið þetta ofvaxið með öllu.

Þá drap sami hv. þm. á það, hvernig útgerðarmenn ráðstöfuðu arði þeim, sem útvegurinn gæfi, og sagði, að yfirleitt væri það venja útgerðarfjellaganna að greiða hluthöfum engan arð, heldur safna slíku fje í varasjóð til þess að tryggja sig betur fyrir allskonar óhöppum, sem að höndum kynni að bera. Jeg vildi óska, að rjett væri frá skýrt; svona ætti það að vera. En jeg hygg, að hjer sje ekki allskostar rjett frá sagt. Jeg veit t. d. um fjelag, sem greiddi svo hundruðum þúsunda skifti í arð til hluthafanna á meðan vel gekk, en fjeck svo síðar jafnmörg hundruð þúsunda eða fleiri eftirgefin af skuldum sínum við banka og aðra lánardrottna, 85% af óveðtrygðum skuldum, ætla jeg. Og þetta og þessu líkt hefir áreiðanlega komið fyrir oft, þó að jeg kunni ekki að skýra frá því nú. Hitt má satt vera, að Kveldúlfur hafi ekki greitt arð til hluthafa. En mjer er spurn: Hvernig er höfuðstóll Kveldúlfs, hlutafje hv. þm. og annara eigenda hans, til orðið? Er það ekki gróði þeirra af útgerðinni, sem þeir nú telja innieign hjá fjelaginu sem hlutafje? Mjer er sagt, að hlutafjeð skifti nokkrum miljónum. Hvaðan hafa hluthafarnir haft þessar miljónir, ef þær eru ekki arður af útgerðinni? Eða er hlutafjárhæðin aðeins til málamynda? Auðvitað er að sumu leyti betra, að arðurinn gangi til fjelagsins sem hlutafje, en að hann sje jetinn upp. Þá má stækka fyrirtekið og tryggja. Jeg vildi aðeins benda á, að einhversstaðar yrðu peningarnir að koma frá, og meiri hlutinn hefir komið frá togaraútgerðinni sjálfri. Væri því lítið vit í, að hlut-

hafar væru heimtufrekir til arðs af slíku fje.

Hv. þm. sagði einnig, að fiskverkuunarstöðvarnar hefðu jafnan borið sig, þó að togarafjelögin sjálf hefðu tapað á rekstrinum. Þetta er óefað rjett. (ÓTh: Um þetta sagði jeg ekkert). En það sýnir einmitt, hvernig útgerðin er skattlögð. Altítt er, að sumir hluthafar eigi verkunarstöðvarnar og leigi þær eða taki fiskinn til verkunar af togurunum. Þeir hafa oft stórgróða, þótt hluthafar, aðrir, tapi.

Þá sagði þessi hv. þm., að það væri broslagt að ætla þingnefnd að rannsaka svo margþættan atvinnuveg sem útgerðin væri, og mátti á orðum hans skilja, að hann ætlaðist til, að nefndin starfaði aðeins á meðan þetta þing situr. Jeg geri nú ráð fyrir, þó að tíminn væri ekki lengri en þetta, þá mætti þó mikið rannsaka og margt það koma í dagsins ljós, sem nauðsynlegt er, að almenningur fái vitneskju um og byggja mætti umbótatillögur á. En búist nefndarmenn sjálfir við, að þeir verði svo hlaðnir öðrum þingstörfum, að þeir geti ekki sint þessu nægilega, geri jeg ráð fyrir, að hæstv. forsetar mundu að sjálfsögðu sjá nefndinni fyrir nægilegri aðstoð launaðra manna til útreiknings og skýrslugerða. En auk þess sje jeg ekki, að samkv. 35. gr. stjkskr. sje neitt því til fyrirstöðu, að nefndin haldi starfi sínu áfram milli þinga, ef ástæða þykir til þess.

Þá kom allangur kaflí í ræðu þessa hv. þm., þar sem hann vildi sanna, að kjör háseta á íslenskum togurum væru mun betri en tíðkaðist á erlendum togurum og að kjör íslenskra háseta væru betri en annara verkamanna hjerlendis.

Það er vitanlegt, að sjómenn, sem atvinnu stunda á íslenskum togurum, hafa yfirleitt sem maður segir til hnifs og skeiðar, ef vel gengur og atvinnan er nokkurn veginn stöðug, en ekkert þar umfram. Hv. þm. sagði ennfremur, að þess væru dæmi, að hásetar, sem byrjað hefðu að stunda þessa atvinnu sem einhleypir menn, hefðu á fáum árum safnað sjer allmiklu fje, komið með því fótunum undir sjálfstæðan atvinnurekstur og væru nú margir orðnir vel fjáðir menn. Jeg skal að vísu ekki neita því, að finna megi einstöku dæmi þess, að togaraháseti hafa lagt fyrir lítilsháttar fje, en áreiðanlega eru slík dæmi fá, hreinustu undantekningar, eins og hv. þm. mun vera vel kunnugt um. Alment hefir reynslan orðið sú, að togarakaupið hefir ekki gert meira en hrökkva fyrir nauðsynlegum útgjöldum. Auðvitað mætti segja, að einhleypir menn þyrftu ekki að eyða öllu kaupinu, en það er nú einu sinni svo, að þeir þurfa mörgu til að kosta, sem giftir menn gleyma. (Hlátur). Og svo þurfa þeir að safna til að reisa bú og búa sig undir hjúskap og barneignir. Ef kaupið ætti eingöngu að miða við brýnustu þarfir einhleyptra manna, yrði að banna verkafólkinu að eiga börn — og hvar fengi hv. þm. þá verkafólk? — eða ríkið að taka að sjer alt uppeldi barna. Jeg hygg, að hv. þm. sje því ekki meðmæltur. Það er áreiðanlega sjaldgæft mjög, að togaramenn safni svo tugum skifti þúsunda, eins og hv. þm. orðaði það. Það mætti þó ekki vera minna en 20–30 þús., til þess að hægt væri að segja, að það skifti tugum þúsunda, og til þess að geta lagt fyrir slíka upphæð, þyrfti að

minsta kosti 15 ár, og væru þó lagðar fyrir tvær þúsundir á hverju ári, og hygg jeg þess finnist varla dæmi.

Þá sagði hv. þm., að samanburður sá, sem jeg gerði á aflahlut og kaupi íslenskra og erlendra togaraháseta, væri ef til vill rjettur tölulega, en sýndi hinsvegar ekkert um, hvað útgerðin gæti borgað eða hvað sanngjarnt væri í þeim efnum. Játaði hann að vísu því, að íslenskir togarar öfluðu margfalt meira en útlendir togarar. en vildi um leið halda því fram, að þetta æti sig upp, þar sem íslensk útgerð væri miklum mun kostnaðarfrekari en útlend. Það, sem hann taldi gera rekstur hinnar íslensku útgerðar dýrari en útlendrar, var aðallega þrent: Fleiri menn á togurunum, meiri kol og veiðarfæri og loks hærri skattar. Vil jeg nú víkja nokkrum orðum að þessum ástæðum, hverri um sig.

Hvað mannahaldinu viðvíkur er þess að geta, að það skiftir engu máli fyrir útgerðina, hvort hún greiðir ákveðinn hluta af brúttóafla til fleiri eða færri manna. Það kemur t. d. í sama stað niður, hvort útgerðin greiðir 13% af brúttóafla til 15 manna eða 25 manna. Það, sem hún fær í sinn hlut, er jafnmikið í báðum tilfellum.

Um kolanotkun íslensku togaranna er mjer ekki beint kunnugt. Þó fæ jeg varla skilið, að íslenskir togarar þurfi meiri kol en útlendir, því þeir þurfa aðeins að fara inn á næstu höfn, þegar þeir eru á saltfiskveiðum, en á sama tíma þurfa útlendir togarar að sigla fyrst hingað og síðan með aflann alla leið til útlanda. Það hlýtur þó að kosta ærna kolaeyðslu fyrir erlenda togara að þurfa að sigla til Íslands og svo út aftur, þegar íslensku togararn-

ir þurfa ekki nema að skreppa austur í Eyrarbakkabugt eða vestur á Halamið. (ÓTh: Íslensku togarnir eru stærri og kolafrekari. — MG: Var ekki átt við verð kolanna?). Vitanlega fellur nokkur flutningskostnaður á kolin hingað upp, það af þeim, sem togarnir þá ekki taka um leið og þeir selja ísfisk sinn í Englandi. En jeg veit nú ekki til, að neinar kolanámur sjeu t. d. í Cuxhafen, svo að ekki losna erlendir togarar alveg við flutningskostnaðinn.

Það mun vera rjett hjá hv. þm., að íslenskir togarar slíti meiri veiðarfærum en þeir útlendu. En þetta er bein afleiðing af því, að þeir afla meira. (HK: Og eru meira að veiðum í vondum veðrum). Alveg rjett, en einmitt meiri sókn gefur meiri veiði, oftast miklu meiri en veiðarfærasliti nemur.

Hvað skattana snertir, þá get jeg fullyrt, að beinir skattar eru síst nærri hjer en annarsstaðar. Að vísu er hjer útflutningsgjald á fiski, og það losna enskir og þýskir togarar við. En þetta græðist margfalt, því að afli íslensku togaranna er miklu meiri bæði að vöxtum og verðmæti en afli útlendu togaranna, eins og áður er sagt.

Hv. þm. virðist álíta, að einmitt af því að aflinn er meiri á íslensku skipunum en þeim útlendu, þá verði hundradshlutinn, sem gengur til að greiða kaup og fæði íslenskra skipverja, stærri. Þetta er hreinasta meinloka. Þess meiri sem aflinn er, þess minni hluta af honum þarf til launagreiðslu og þess meira verður eftir fyrir útgerðina að öðru jöfnu. Af þessu leiðir beint, að útgerðin hjer ætti að geta

Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

greitt herra verkakaup. Að þetta sje rökrjett niðurstaða, sjest best á því, að útgerðin kemst betur af með t. d. 80% af aflaverði til annara útgjalda en hásetakaups, ef brúttóafllinn er t. d. 500 þús. kr., heldur en að fá til sömu útgjalda 10% meira, eða 90%, ef aflinn er ekki nema t. d. 300 þús. kr. Í fyrra tilfellinu er rekstrarkostnaðurinn að vísu meiri, en arðurinn, og um leið getan til að greiða herra kaup, langtum meiri. Í fyrra tilfellinu fær útgerðin 400 þús., í því síðara 360 þús. Þá drap þessi sami hv. þm. á útreikninga Alþýðublaðsins á aflahlut þýskra togaraháseta og vildi vjefengja þá í ýmsum atriðum. Jeg hefi sjeð gögn þau, sem útreikningar þessir eru bygðir á, og get því leiðrjett misagnir hv. 2. þm. G.-K.

Í fyrsta lagi er það rjett reiknað, að þýskir togarahásetar, matsveinar og kyndarar hafi fengið í kaup, premíu og hlut í aukaafurðum h. u. b. 28% af andvirði fisksins þá 3 mánuði, sem skýrslurnar ná yfir. En það er þó eigi rjett reiknað hjá hv. þm., að laun skipshafnarinnar yfir árið, annara en yfirmanna, sje um 42 þús. Rm. Enn fjær sanni er þó hitt, að íslenskir togarahásetar sjeu jafnvel launaðir og þeir þýsku. En göngum þó út frá því, að þetta sje rjett, að skipshöfnin fái 42000 Rm., og að þessi upphæð skiftist milli 9 manna, þá verður hlutur hvers ca. 4700 Rm., eða yfir 5000 íslenskar krónur. En nú ber þess og vel að gæta, að þar sem peningar eru verðmeiri í Þýskalandi en hjer (minni dýrtið), þá mun láta nærri, að 5000 ísl. kr. í Þýskalandi sjeu jafngildi 6—7 þús. kr. hjer á Íslandi.

Hv. þm. gat þess rjettilega, að meðallaun allrar skipshafnar á íslenskum togara hafi verið kringum 100 þús. kr. fyrir þann 10 mánaða veiðitíma, sem hjer er venjulegur, og er í því talin lifur. Fullur þriðjungur þessarar upphæðar fer til yfirmanna. Þá verða eftir ca. 65 þús. kr., sem eru því laun háseta, matsveina og kyndara. Nú er venjulegt mannahald á togurum 25 manns á saltfiskveiðum og 15 manns á ísfiski. Meðaltal 20 menn. Milli þessara 20 manna ber því að skifta 65 þús. kr., og verður þá hvers hlutur í kringum 3250 kr. að meðaltali. Þessa upphæð á nú að bera saman við laun býskra og enskra sjómanna, ef finna á hlutfallið milli launakjaranna.

Hv. þm. vildi ekki vjefengja útreikninga form. Sjómannaþjelagsins hjer, sem birtir voru í Aðbláðinu í nóvember í haust, þar sem sagt er, að tekjur býskra togaraháseta á mánuði hafi verið um 417 Rm., eða yfir 450 ísl. kr., og tekjur enskra sjómanna um 363 kr. Nú reiknast hv. þm. svo til, að íslenskt togarakaup sje um 440 kr., en það er langt of hátt reiknað sem meðalkaup, eins og jeg hefi sýnt fram á með hans eigin tölum. Ef meðaltal er tekið yfir allan togaraflo-ann, yrði 330 kr. áreiðanlega nógu hátt, ef ekki of hátt. Jafnvel þótt reiknað sje með 360 kr. meðaltekjum á mánuði þann tíma, sem skipin ganga, verða þó ensk og þýsk togaralaun mun hærri, og miklu hærri, ef það er tekið með í reikninginn, að dýrtíðin er miklu minni erlendis en hjer. Það er vitanlega ekki einhlítt að miða kaupgjald einungis við krónuupphæð, heldur verður og að taka til greina, hvort dýrtíðin er meiri í einu landi en öðru.

Þá sagði hv. þm., að íslenskir sjómenn væru best launaðir af öllum verkalyð þessa lands. Þetta er alrangt. Ekki nægir að horfa á krónuupphæðina eina. Það er ákaflega villandi. Starfhættir og vinnutími sjómanna er alt annað en þeirra, sem á landi vinna. Sjómenn eru skyldugir til að vinna, ef þarf, 16 tíma á sólarhring, jafnt nótt sem dag, helga daga sem virka. Verkamenn í landi hafa hjer 12 kr. á dag með 10 tíma vinnu. Með 300 vinnudögum gerir það 3600 kr. Þeir, sem vinna 12 tíma á dag, hafa á sama hátt 4800 kr. árstekjur. Að vísu er þetta kaup ekki alment, vegna þess að vinnan er venjulega stopulli. Hinsvegar hafa iðnaðarmenn venjulega hærri tekjur. Þó er vinnutími þeirra einatt ekki nema 8 stundir. Hafa þeir þannig hærri kaup en sjómenn, fyrir helmingi skemri vinnu þó, auk þess sem vinna þeirra er samfeld 12 mánuði.

Jeg ætla nú, bótt fáir hafi talað í þessu máli, að því verði ekki neitað, að umr. hafi gefið hv. þdm. nokkurt íhugunarefni. Hygg jeg, að því verði nú vart neitað lengur, að víða sje umbótþörf á rekstri þessarar útgerðar. Hv. 2. þm. G.-K. viðurkennir þetta, en telur útgerðarmönnum einum treystandi til þess að gera þær endurbætur, sem þurfi. Hann vill, að hjer eftir sem hingað til hlíti bæði þjóðin og verkalyðurinn forsjá útgerðarmanna skilyrðislaust. Þeir hv. þdm., sem eru á sömu skoðun og trúá því, að útgerðarmenn einir sjeu allra manna best færir um að sjá rjett og gera rjett í þessum efnum, þeir munu að sjálfsögðu ekki sjá ástæðu til slíkrar rannsóknar og því greiða atkv. gegn till. En allir hinir, sem álíta útgerðarmenn breyska

sem aðra menn, og að þeim geti og yfirsjást, þeim ætti að vera það vel ljóst, að aðeins ein hlið þessa máls snýr að útgerðarmönnum, önnur að þjóðinni og hin þriðja að sjómönnum og verkalýð landsins, og þeir ættu því að vera okkur flm. sammála um, að í till. felist ekki einungis rjettmæt, heldur og sjálfsögð krafa þúsunda manna, sem eiga atvinnu- og bjargarvonir sínar tengdar við rekstur þessarar atvinnugreinar, rjettmæt krafa um að fá að vita allt um rekstur og hag þessarar atvinnugreinar, sem er svo þýðingarmikil fyrir þjóðina alla.

Sigurður Eggerz: Það var sjerstaklega annar liður till., sem mjer skilst, að ekki verði gengið þegjandi framhjá. Jeg vildi því, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp það, sem þar stendur. Það á sem sje að skipa nefnd til að rannsaka „á hvern hátt verði best fyrir komið stjórn og eignarumráðum þessara útgerðarfyrirtækja, með tilliti til hagsmuna starfsfólksins alls og þjóðarheildarinnar“.

Nú er að athuga, hvaða ráð eru til þess að breyta eignarumráðum þessara fyrirtækja. Þar mælir 63. gr. stjskr. svo um, að eignarrjetturinn sjefriðhelgur og að engan megi skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji, og þarf til þess laga-fyrirmæli og komi fullt verð fyrir. Eftir þessu verður engin breyt. gerð á eignarumráðum þessara fyrirtækja nema að taka þau eignarnámi. (HG: Hægt er það öðruvísi). Og það er enginn minsti vafi á því, að í þeim tilgangi er þessi till. komin fram. Orðalagið virðist benda ótvírætt til þess,

að það, sem vakir fyrir flm., sje að láta þjóðnýta togarana. En mjer er nú sem jeg sjái framan í suma hv. þdm., ef fram kæmi till. um, hvernig haga skuli eignarumráðum yfir jörðum. Og þó er margt ólíklegra en að slík till. kæmi fram. Hv. flm. hefir sjálfur haldið því fram, að taka bæri af bændunum eignarumráðin yfir jörðunum. Það getur því engum dulist, að þessi þáttill. er til þess ætluð að gefa þjóðnýtingunni byr undir báða vængi, og jeg vil taka það fram, að jeg er, að þessu athuguðu, mjög andvígur þessari till. og óska þess, að hún komist aldrei lifandi út úr þessari hv. d.

Mjer kemur ekki til hugar að neita því, að það kunni að vera einhverjir gallar á togaraútgerðinni eins og henni nú er háttað. Ekkert er alfullkomið í þessum heimi. Og þar eru fyrirtæki þau, sem ríkið lætur reka fyrir sinn reikning, áreiðanlega engin undantekning, og síst standa þau einstaklingsfyrirtækjum alment framar. Ríkisrekstur á þeim fyrirtækjum, sem áður hafa verið í einstökum höndum, hefir ennþá ekki reynst nein fyrirmynd að einu eða neinu leyti, og er því síst um gott fordæmi að ræða þar. En hinu verður ekki neitað, að það er einstaklingsframtakið, sem skapað hefir togaraútgerðina. Það voru nokkrir áræðnir menn, og sumir ekki langt frá mjer hjer í þessari deild, sem byrjuðu með því að lána fje til þessarar atvinnugreinar og koma henni af stað. Þá studdi það og ekki lítið vöxt og viðgang þessarar atvinnugreinar, að við áttum og eigum framúrskarandi duglega sjómenn. Þessu tvennu er það að þakka, að togaraútgerðin hefir náð

þeirri framþróun, sem raun ber vitni um. Botnvörpuskipaútgerðin er nú, fyrir framtak og dugnað einstaklinganna, orðin einn stærsti liðurinn í þjóðarbúskap vorum. Þess vegna dettur mjer í hug, hvort einstaklingsframtakið, sem skapað hefir þessa atvinnugrein, muni ekki einnig vera færast um að gera þær umbætur, sem nauðsynlegar eru.

Till. ætlast til, að nefndin sje skipuð samkv. 35. gr. stjkskr. En sú gr. gerir efalaust ráð fyrir, að slíkar nefndir starfi einungis meðan þingið situr. Og athugi menn, hvað það er, sem á að rannsaka, verður það nokkurnveginn einsætt, að þingnefnd er ofvaxið að leysa slíka rannsókn af hendi. Að hugsa sjer, ef ætti að taka slíkt alvarlega, að þm. ættu að fara að rannsaka, með hverjum hætti væri hægt að gera rekstur togaraútgerðarinnar ódýrari! Þess væri síst að vænta, að hv. þm., að þeim ólöstuðum, gætu leyst slíka rannsókn sómasamlega af hendi, bæði vegna anna um þingtímann og vegna skorts á sjerþekkingu á þessum málum. Á hinn bóginn er mjer kunnugt um, að margir útgerðarmenn eru sífellt að gera slíka rannsókn. Jeg þekki t. d. útgerðarmann, sem skiftir við Íslandsbanka, sem beinlínis hefir það markmið að endurbæta útgerðarháttu alla, og hann hefir þegar gert margar þarfar nýjungar, og hann er altaf að finna nýtt og nýtt. Jeg verð því að halda, að þótt settir væru til þessa starfa menn úr þessari hv. deild, að slíkt myndi bera fremur ljelegan árangur.

Jeg vil að lokum endurtaka það, sem jeg sagði í byrjun ræðu minnar, að bak við þessa till. liggur þjóðnýtingar-

hugsunin; um það er ekki að villast. Orðalag greinarinnar og efni bendir skýlaust til þess. Hjer er þjóðnýtingarkenningin á ferðum. Og jeg skal segja það fyrir mitt leyti, að jeg er hræddur við þessa stefnu og jeg vil biðja hv. þdm. vel að athuga það, að því meiri ástæða er til að vera sjerstaklega á verði, þar sem forvígismenn stefnunnar hafa miklu stærri aðstöðu hjer á þingi en alment gerist, ráða miklu um úrslit mála og láta ekkert tækifæri ónotað til þess að læða inn áhugamálum sínum og flokksmálum, án þess að beri mikið á. Og eðlilegt er, að þeir reyni að koma að sínum áhugamálum, en hitt er ásökunar-efni, ef hv. d. athugar ekki, hvert er verið að fara. Hv. flm., sem er mjög slyngur ræðumaður, mintist ekkert á þjóðnýtingu í sinni ræðu, en reyndi hinsvegar að læða þessu með lagni inn í huga manna, sem allir eru á móti nema jafnaðarmenn. Hvað sem annars verður um þetta mál, hvort sem það fer í n. eða ekki, þá verður að stráðrepa þessa till., því að hún miðar fyrst og fremst að þjóðnýtingu togaranna; svo koma jarðirnar á eftir, og er þá lítið orðið úr friðhelgi eignarrjettarins.

Jón Ólafsson: Það skaut því að mjer einn hv. þdm., að þessi hv. d. væri nú upp á síðkastið orðin nokkurskonar fiskiþing. Hjer hefir dag eftir dag ekki verið rætt um annað en útveg á útveg ofan, og nú allra síðast er farið að draga einkamál einstaklinganna inn í umr. í þessu sambandi. Jeg ætlaði eiginlega ekki að segja neitt í þessu máli núna, því að jeg bjóst fastlega við, að till. yrði umræðulaust

vísað þangað, sem hún á að fara, og til þess staðar, þar sem hún á heima. Þetta hefir samt snúist á annan veg, þar sem hjer er þegar komið út í langar umr.

Menn tala hjer af miklum myndugleika um þessa rannsókn, sem verður framkvæmd af mönnum, sem ekkert vit hafa á þessum málum og engin skilyrði hafa til þess að botna nokkurn skapaðan hlut í þeim. Það er talað um skýrslu þessara manna eins og áfengisskýrslur og starfsmannaskýrslur og aðrar slíkar, sem ekkert hafa gefið í aðra hönd og reynst mjög svo óábyggilegar hingað til. Á sama hátt mun fara um skýrslur þessarar rannsóknarnefndar. Þær verða ekki til annars en að seðja forvitni þeirra manna, sem aldrei lesa rjett og sækjast eftir fróðleik til þess að snúa út úr og rangfæra í pólitískum tilgangi. Þessi nefnd yrði algerlega tilgangslaus og valdalaus. Hún gæti aðeins dregið ályktanir, en ekki tekið neinar ákvarðanir. (HG: Hún má ekki þjóðnýta).

Þá vil jeg víkja fáeinum orðum að till. sjálfri og einstökum liðum hennar. Fyrsti liður ræðir um að rannsaka, hvernig hægt sje að gera rekstur togaraútgerðarinnar ódýrari og hagkvæmari og að tryggja fjárhagsafkomu hans. Í þau 23—24 ár, sem þessi útvegur hefir verið starfræktur, hafa bæði jeg og aðrir, sem nokkuð hafa við hann fengist, verið að reyna að finna ráð til þess að gera reksturinn ódýrari. Jeg hefi áður tekið það fram, að mjer er vel kunnugt um það af minni löngu reynslu í þessari grein, að það eru sárafaír útgjaldaliðir, sem hægt er að koma nálægt í þessum tilgangi. Flestir eru þeir algerlega háðir

útlendum markaði, og er ekki á þessu sviði hægt að hugsa um annað en að gera sem allra best kaup á öllu, sem við þurfum að skifta með við aðrar þjóðir. Sparnaður, beinn sparnaður er ekki til á þessu sviði. Lækkun útgjalda er ekki möguleg á öðrum liðum en vinnulaununum. Þau eru eini hreyfanlegi liðurinn á reikningum togarafjlaganna og eru mikill hluti af útgjöldum þeirra. Þessi hluti útgjalda, sem er langsamlega stærsti hlutinn, var árið 1927, að því er ætla má, mjög nálægt helmingi af verðmæti aflabragðanna á meðalskipi í togaraflotanum. (HG: Hvaða hluti?). Hluti hinna vinnandi stjetta á sjó og landi. Skipshöfnin sjálf mun hafa fengið um helminginn af þessu, eða sem næst einum fjórða af verðmæti alls aflans. Hv. flm. taldi rjett áætlað, að hluti skipshafnarinnar væri ekki meira en 14% af verðmæti aflans, en svo er ekki. Eftir mínum útreikningum er hann að minsta kosti full 20%. (HG: Hjá hásetum, matsveinum og kyndurum?). Já. (HG: Eru lifrarpeningarnir teknir þarna með? — Forseti (hringir): Ekki samtal!). Auðvitað er það gert, því að lifrin er hluti af afla skipsins, og ekki hægt að slíta hana úr rjettu samhengi, þegar talað er um verðmæti alls aflans. Er því um algerðar rangfærslur að ræða, þegar hv. þm. talar um, hve miklar sjeu tekjur háseta á togurunum yfirleitt.

Hv. flm. drap lítilsháttar á tekjur skipstjóra og annara slíkra manna, sem væru í hans augum óeðlilega háar. Í fljótu bragði kann að vera, að svo sýnist. Það er nú samt svo með slíka menn, að nú á síðari árum hefir verið mjög lítið um þá, og á þeim tím-

um, þegar þrengt hefir að á ýmsa vegu, á aflaleyfisárunum, hafa góðir aflamenn í skipstjórastöðum verið næsta fágætir. Af þessum ástæðum eru þessir fáu afburðamenn mjög eftirsóttir, og verður að láta þá hafa góð kjör, þar sem ekki eru nema sárfáir menn í flotanum, sem fullnægja þeim skilyrðum að vera úrtaksmenn. Er aukaatriði, þótt þessum mönnum sje greitt kaup nær eingöngu eftir aflamagni. Þó segja meg, að sumir þeirra sjeu ljelegir, þá fara rýrari mennirnir niður í sama hlutfalli og hinir fengsælli hækka, svo að það verða ekki nema afburðamennirnir, sem miklu tekjurnar fá, og verður það að teljast fyllilega verðskuldað.

Annar liður till. ræðir um, á hvern hátt best verði fyrir komið stjórn og eignarumráðum togarafjelaganna með tilliti til starfsfólksins og þjóðarheildarinnar. Er engu líkara en öll afkoma þjóðarinnar eigi að vera komin undir þessum fáu skipum, sem eru nú ekki nema tæp 40, og þurfi ekki að hugsa um neitt annað. En það sýnir sig nú best, þegar eitthvað þrengir fyrir dyr-um, að það er einmitt ekki þessi útvegur, sem heldur velli. Nú í ár hafa togararnir ekkert fiskað, hafa alls ekki verið á veiðum, en þó hefir á þessum mánuðum, sem liðnir eru af því, ekki einungis komið eins mikill fiskur á land hjer eins og á sömu mánuðum í fyrra, heldur töluvert meiri. Þessi útvegur er því alls ekki sá stóri í landinu. Nú á seinna tímum hefir komið í ljós, að hann á mjög erfitt uppdráttar, og nú lítur helst út fyrir, að ekki verði viðlit að halda honum áfram, vegna þess að nú er, að mörgu leyti af skilnings- og þekking-

arleysi, farið að þrengja svo mjög að honum, þessum útvegi, sem er stórvirkastur og skapar sínum vinnandi lýð langhæstu tekjurnar. Þá er og um algerðar rangfærslur að ræða hjá hv. flm., þegar hann tekur samanburð á tekjum vinnandi manna við samskonar útveg hjá öðrum þjóðum. Þær rangfærslur grunar mig samt, að sjeu ekki runnar frá honum sjálfum, heldur hafi hann þær eftir öðrum hv. þm. hjer í hv. deild. Er þar alt slitið úr rjettu samhengi og ekki tekið tillit til misjafns verðmætis aflans þar og hjer. Þá er og ekki tekið með mismunandi verðlag og dýrtið hjá okkur og samanburðarþjóðunum. Ef tekið væri tillit til veiðitíma og afla í sambandi við kaupgreiðsluna, kemur í ljós, að okkar sjómenn hafa miklu meiri tekjur og við betri kjör að búa en hjá öðrum þjóðum. Okkar útvegur veitir líka fjölda manns góða atvinnu, sem stunda hann ekki nema 2 til 3 mánuði ársins, en hafa svo annan starfa á milli, og hafa þannig góðar aukatekjur upp úr útgerðinni.

Þá má líka minnast á, að það er togaraútgerðin, sem að miklu leyti hefir bygt Reykjavík upp. Ekki þó vegna þess, að útvegurinn sjálfur hafi safnað auði, heldur hefir frá honum flotið sú peningauppspretta, sem bygt hefir bæinn á stuttum tíma. Auðvitað hefir það hjálpað til, að mikið fje hefir komið frá útlöndum gegnum veðdeildir, en mikill meiri hluti þess fjár, sem farið hefir í byggingar hjer í bæ, stafar af eignaauka, af auðsafni, sem komið hefir á vissar hendur, sjerstaklega háseta og annara slíkra. Þessir menn hafa svo ýmist bygt sjálfir eða lánað öðrum, vinum og vandamönnum, fje til

Þess að byggja yfir sig. Er því algerlega rangt, þegar hv. flm. segir, að hásetar á togurunum hafi ekki nema rjett til hnífs og skeiðar. Þeir eru ein af allra blómlegustu stjettum í landinu og höfðu síðastliðið ár lægst 4000 kr. í tekjur, og auk þess frítt fæði.

Jeg sje, að hv. 4. þm. Reykv. er farinn að skrifa niður. Getur hann hæglega sparað sjer það ómak, ef hann vill líta í skattskýrsluna. Hann getur farið til skattstjóra og athugað þann lista, sem jeg sendi til hans. (HG: Eru það ekki einkamál sjómanna?). Þar sjest, að jeg á ekki við neina einstaka sjómenn, heldur fleiri hundruð.

Það vakir yfirleitt mest fyrir hv. flm., hverjir eigi að hafa eignarumráð yfir skipunum, og er auðvitað ekki sama, hvernig þeim er fyrir komið. Jeg veit nú ýmislegt um þetta af minni löngu reynslu. Jeg hefi að einhverju leyti altaf verið riðinn við útgerðina frá árinu 1895, þegar jeg fyrst fór að gera út á smábáta, síðan þilskip og síðast togara og vjelbáta. Sú reynsla, sem jeg hefi fengið, er á þá leið, að því fleiri, sem eru í einu fjelagi, því verri verði afkoman. Það var reynt á kúttaratímanum að slá sjer saman, og jeg held, að flest hafi 15 menn átt kúttar saman. En í þessu fjölmenna fjelagi gekk hver ríkt eftir sínu, og allir vildu fá sem mest í sinn eigin hlut, en hugsuðu ekki um hag fjelagsins í heild. Fór þetta svo, að fjelagið lognaðist út af, vegna þess að eigendurnir toguðu sinn skækilinn hver. Má nefna mörg slík dæmi. Eitt fyrirtæki, sem jeg stjórna, hefir marga hluthafa. Vill bera á því þar, að hluthafarnir hugsu meira um að fá sem mest í sinn hlut, í arð af því fje, sem þeir hafa

lagt fram, heldur en að tryggja hag fjelagsins og láta hann haldast á góðum grundvelli. Þessir menn hafa þó lagt stórfje í fyrirtækið og eiga því mikið undir því, að hagur þess sje öruggur, en hvað mundi þá verða, ef miklu fleiri menn væru komnir saman í fjelag, með litlu eða nær engu framlagi hver, og vildu allir fá sem mest í arð. Jeg gæti trúað því, að hv. flm. reki sig einhverntíma á þetta hjá Samvinnufjelagi Ísfirðinga, að hinir mörgu hluthafar hugsu ekki mikið um að safna í sjóði til þess að tryggja fjárhagslegan grundvöll fjelagsins. (HG: Ákvæði um sjóðatillög eru í lögum fjelagsins). Það getur líka verið erfitt fyrir þá, sem stjórna slíkum fjelögum, að halda í fje fjelagsins fyrir hluthöfunum. Þegar illa gengur og illa selst, er gengið hart að þeim með greiðslu á arði af þeim, sem í fjelaginu eiga, og er þeim þá vorkunn, þó þeir haldi ekki fjenu fyrir þurfandi fólki, ef nokkuð er til. Sje ógætilega farið að, getur rekið að því sama og á kúttaratímanum, að fjelögin geti ekki greitt skuldir, sitji eftir með töp og verði að selja skipin út úr landinu.

Þriðji liður till. ræðir um, á hvern hátt sje hægt að tryggja verkafólkinu, sem að útgerðinni starfar á sjó og landi, lífvænleg kjör. Það er rjett, að erfiðleikar eru miklir á að útvega lífvænleg kjör, og er búið að berjast við það alla tíð fram að þessari öld. Getur ekki talist, að þjóðin í heild sinni hafi haft lífvænleg kjör fyr en ef til vill síðan um aldamót, og vantar þó mikið á, að svo sje. Er altaf verið að reyna að finna ráð til þess að öllum líði vel; það er hápunkturinn, sem altaf er verið að keppa að og sem hjer

er verið að rifast um. Þó að hv. þm. Ísaf. hafi ekki sjálfur þurft að eiga í slíkum bardaga fyrir lífskjörum sínum, þá geri jeg ráð fyrir, að hann þekki svo vel til vestur á fjörðum og vestur á Ísafirði, að hann viti, að mjög mikið vantar á, að kjör almennings þar sjeu eins góð og sjómanna hjer í Reykjavík. Er vonandi, að þessu fari fram. Það getur alls ekki talist, að togaraútvegurinn standi í blóma. Hann hefir frá upphafi barist við miklar skuldir, háa vexti og hátt verð á öllum nauðsynlegustu tækjum. Auk þess á hann í höggi við mikla óvild ýmsra manna, eins og líka kom fram í ræðu hv. flm., sem talaði af talsverðum illvilja í garð útgerðarinnar. Nú þrengir enn fyrir dyrum, og skal jeg því til sönnunar taka eitt dæmi.

Síðastliðið ár var framleitt mjög mikið af lýsi, sem seldist yfirleitt fyrir gott verð og var töluverð tekjulind fyrir útgerðina. Kaupendurnir birgðu sig vel upp, en athuguðu ekki, að heimsmarkaðurinn er lítill fyrir þessa vöru, of lítill fyrir alla framleiðslu síðasta árs. Nú sitja þeir eftir með mikil töp og miklar birgðir af vörunni, og hefir jafnvel komið til orða að selja miklar birgðir af fyrsta flokks lýsi sem iðnaðarlýsi, þar sem ekki er brúk fyrir það til annars. Afleiðingin af þessu verður sú, að kaupendurnir kippa að sjer hendinni, framleiðslan verður of mikil og verðið fellur. Má alveg eins búast við, að enginn hagnaður verði af lýsisframleiðslunni þetta ár, og er þá ein góð tekjugrein útgerðarinnar úr sögunni.

Enginn getur ætlast til, að hv. flm. hafi mikið vit á útgerð. Hann hefir samt

auðsjáanlega verið eitthvað að burðast við að leita sjer upplýsinga um hana. Hefir hann snapað saman ýmsa mola, sinn úr hverri áttinni, alla aðfengna og mjög sundurlausa.

Þá telur hv. þm., að stórútgerðin hafi vaxið mjög ört á síðari árum, en jeg fyrir mitt leyti lít ekki svo á, þegar tekið er tillit til þess, að hún byrjaði fyrir nær 25 árum og ennþá eru ekki nema tæp 40 skip, og það er eftirtektarvert, að á síðasta ári hefir ekkert skip verið keypt í flotann, nema aðeins eitt, sem af tilviljun varð eign innlands manns.

Þá var það ekki rjett hjá hv. þm., að hægt væri að minka útgerðarkostnaðinn með því að hagnýta stöðvarnar betur og hafa þær stærri, því að reynslan er sú, að því verra er að eiga við stöðvarnar, því stærri sem þær eru. Það er því hrein og bein hugsunarvilla hjá hv. þm., að halda, að það sje aðalatriðið að hafa stöðvarnar sem stærstar og sem mest á þeim. Að hafa mikinn fisk á stöðvunum getur orðið til þess, að hann beinlínis dagi uppi af þurkleysi; verður því það sem annað að hafa sín takmörk. Þeirri hugmynd frummælanda, að hafa margar stöðvar úti um land, hefir þegar verið svarað. Það atriði hefir mjög komið til athugunar, en því fylgir sá annmarki, að slíkar stöðvar yrðu að vera svo stórar, að útgerðarfjelögin gætu haft þar liggjandi allar nauðsynjar til útgerðarinnar, til þess að skipin gætu lagt þar upp vist tímabil. En gallinn við það er aftur sá, að fiskiveiðarnar eru ekki svo staðbundnar, að hægt sje að ganga út frá því, að á neinum vissum slóðum fiskist til

lengdar, því að reynslan er sú, að varla er hægt að ná nema tveimur túrum á sama stað.

Þá virtist mjer hv. flm. gefa í skyn, að það væri ekki með feldu, ef við þjenuðum ekki á ísfiskveiðunum eins og útlendingar. En það er nú samt svo, að við gerum það ekki, vegna þess hve miklu við þurfum að svara til annara. Reynslan hefir því orðið sú, að ísfiskveiðarnar hafa í mörg ár ekki gert betur en standa undir sjer.

Að endingu vil jeg taka það fram, að jeg sje eftir þeim tíma, sem farið hefir í það að ræða þetta marklausa mál, enda þótt jeg hafi ekki sjeð mjer annað fært en að taka dálítinn þátt í vitleysunni, úr því á annað borð var búið að leiða hana inn í deildina.

Umr. frestað.

Á 19., 20. og 21. fundi í Nd., 11., 12. og 13. mars, var till. tekin til frh. einni umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Nd., 15. mars, var enn fram haldið einni umr. um till.

Ólafur Thors: Það er nú svo langt síðan þessari umr. var frestað, að mjer er áreiðanlega sumt það úr minni liðið, sem jeg hefði viljað svara í síðustu ræðu hv. 1. flm. Jeg hefi líka talað áður allitarlega í þessu máli, og tel því eigi þörf á að víkja að nema nokkrum hluta þess, sem hv. flm. færði fram máli sínu til stuðnings.

Hv. flm. sagði, að ekkert væri því til fyrirstöðu, að löggjöfin skyldaði einstaka útgerðarmenn til að fela öðrum mönnum stjórn þeirra fyrirtækja, sem

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

þeir hafa eignarumráð yfir. En mjer er eigi ljóst — og jeg hygg, að honum sje það eigi ljóst heldur —, með hverjum hætti sú ráðstöfun megi verða. Þessari till. var í vetur varpað fram í stjórnarblaðinu „Tíminn“, í grein eftir ritstjóra þess blaðs. Við, hv. flm. og jeg, lögðum þá báðir fyrirspurnir fyrir ritstjóra Tímans út af þessu og komumst að raun um, að hugmynd hans var helber vitleysa og annað ekki. Nú skilst mjer, að hv. flm. hafi skift um skoðun og sje farinn að trúá á þessa hugmynd. Vildi jeg því óska frá honum skýringa á því, hvernig hann nú hugsar sjer að koma henni í framkvæmd, því hv. þm. hlýtur að skilja, að sitt er hvað samsala afla eða lögbvingaður samrekstur togaranna.

Hv. flm. benti á, að það væri hagur fyrir útgerðarmenn að vera í fje-lagi um sölu afurðanna. Jeg tók vel á þessu í síðustu ræðu minni og gaf hv. flm. þær upplýsingar, að slík samsala hefði einmitt átt sjer stað meðal útgerðarmanna í 3. ár. Af þeim orðum mínum dró hv. flm. þá ályktun, að jeg væri hlyntur einkasölu á saltfiski. En því fer fjarri, eða er hv. þm. svo illa að sjer, að hann þekki ekki muninn á einkasölu og samsölu? Jeg held, að sá munur sje svo kunnur hv. deild, að óþarft sje að tala mikið um hann. Í samsölu ráða framleiðendurnir sjálfir stjórn og rekstri verslunarinnar. En stjórn einkasölu er skipuð af löggjafarvaldinu, og ræður þeirri skipun oft annað meir en hæfileikar. (HV: Hvernig var það um útflutningsnefndina?). Hv. þm. spyr kannske um þetta af því að maður, mjer venslaður, átti sæti í útflutningsnefnd, en engin regla er

án undantekninga, og það sannar ekkert um ágæti fyrirkomulagsins, þótt hægt sje að benda á, að slík skipun hafi ekki æfinlega tekist illa. — Val manna í stjórn einkasölu getur tekist vel einstaka sinnum. En það er aldrei nein trygging fyrir því, að það takist vel.

Þá talaði hv. flm. um hagnýting lifrarinnar. Nú sem stendur er lifrabræðsla á skipsfjöl. En hv. flm. vill láta hreinsa lýsið. Jeg get nú frætt hv. þm. um það, að útgerðarmenn hafa í hyggju að koma upp lýsishreinsunarstöð, og hefði líklega verið ráðist í það á síðastl. ári, hefði fje verið fyrir hendi. — Það er annars býsna skemtlegt, að öll þau úrræði, sem hv. flm. er að bollaleggja til hagsmuna fyrir útgerðarmenn, hafa þeir sjálfir fundið fyrir löngu og eru annaðhvort búnir að framkvæma þau eða í þann veginn að gera það.

Aljer þykir líklegt, að hv. þm. viti þetta, þótt hann látist fáfróður. Till. sínar hefir hann því lært af útgerðarmönnum, og er það að líkum, að hann geti lært af þeim, þó hann geti ekkert kent þeim.

Næst talaði hv. flm. um vinslu á skipsfjöl á beinum og öðrum fiskúrgangi. Staðhæfingar hans um það efni voru á miklum misstilningi bygðar. Hann heldur, að litlu útgerðarfjelögin sjeu þess eigi megnug að koma á slíkri vinslu vegna smæðar sinnar. En möguleikarnir til hennar eru ekkert undir því komni, hvort útgerðarfjelögin eru stór eða lítil. Það er alveg jafnt hægt að koma vjelum fyrir í skipinu, hvort sem fjelagið, sem á það, er stórt eða lítið. Það, sem á veltur, er stærð skipsins, en ekki fjelagsins.

Framkvæmdir hjer stranda eingö á því, að íslensku skipin eru of lítil.

Þá sagði hv. flm., að íslensku útgerðarmennirnir væru smátækir í framförum. Þetta hygg jeg vera af lítilli athugun mælt. Íslenska togaraútgerðin er ekki nema 20 ára gömul. Nú eru íslensku togararnir um 40. Fyrir tveim tugum ára stunduðu Íslendingar fiskveiði á smáskipum eingöngu. Nú eru togararnir íslensku í röð hinna bestu í heimi. Frakkar eiga að vísu stærri skip, en að öðru leyti taka þau ekki fram okkar skipum. Utgerðarmennirnir hafa komið upp bræðslustöðvum. Þeir hafa stofnað fisksölusamlag. Nýjar markaðsleiðir hafa þeir troðið. Þeir hafa komið upp samtryggingu fyrir flotann, og margt fleira mætti nefna. Hv. flm. mælir af vanefnum, þegar hann segir, að íslenskir útgerðarmenn hafi verið smátækir. Hitt er rjett, að þeir þurfa að fara varlega, og þá fyrst og fremst af fjárhagsástæðum. En þess mundi ríkið þurfa, eigi síður.

Þá kem jeg að frystivjelunum. Hv. fim. hafði það eftir mjer, að við útgerðarmenn ætluðum að bíða eftir því, að einhver betri tæki yrðu fundin upp en þau, sem nú þekkjast, og kvað hann þetta gamla viðbáru þeirra, sem ekkert vildu aðhafast. Jeg sagði aldrei, að við værum að bíða eftir nýjum tækjum. En hitt er rjett, að ennþá er ekki fengin einhlit reynsla á neinni þeirri aðferð, sem nú eru að ryðja sjer til rúms. Engin þeirra hefir ennþá hlotið viðurkenningu fram yfir aðra. Eitt árið er þessi aðferðin talin best, næsta ár önnur e. s. frv. Og það er beinlínis skylda íslenskra útgerðarmanna að

leggja ekki út í miljönaðfyrirtæki, nema vissa sje fyrir því, að tjaldað sje lengur en til einnar nætur.

Þá hefir hv. flm. og mig mjög greint á um það, hvort hagkvæmt væri fyrir útgerðina að hafa fiskverkunarstöðvar á Austur- og Vesturlandi. Hefi jeg áður fært full rök að því, að hv. flm. talar þar ekki af nægri þekkingu, og skal því ekki fara mörgum orðum um það atriði nú. Ein af þeim rökum, er hv. flm. bar fram þessari uppástungu sinni til málsbóta, var það, að fiskverkunarstöðvarnar væru þarna áður til. Það er að vísu rjett, en þær stöðvar voru byggðar áður en togaraflotinn kom til sögunnar og eru því ekki miðaðar við þá þörf, sem nú er fyrir hendi. Ef einnig ætti að nota þessar stöðvar til verkunar á afla togaranna, yrði að stækka þær að miklum mun, og auk þess þyrfti þar nærtækan mannafla í ríkarí mæli en nú er. En á hvoru-veggja eru mikil vandkvæði. Hitt get jeg tekið undir, að úr þessu mætti bæta, ef floti Vestfirðinga og Austfirðinga hefði bækistöð sína hjer einhvern hluta árs. Hugsar hv. þm. sjer eflaust að stýra vjelbátunum vestfirsku hingað suður, en togurunum vestur. Sjest glögt, að hjer er þjóðnýtingareinvaldurinn að tala.

Þá þótti hv. þm. það hin mesta meinloka að rugla saman útgerðarmönnum og útgerð. Jeg er nú svo barnalegur að halda það, að á meðan útgerðarmenn eiga skipin, sje hagur sjómanna mjög háður getu og afkomu útgerðarmanna. Jeg minni aðeins á, að við samninga á milli sjómanna og útgerðarmanna 1923 var það viðurkent af báðum aðiljum, að kaup sjómanna

mætti í rauninni ekki lækka frá því, sem það var, en hinsvegar þyldi útgerðin ekki svo hátt kaup. Gjaldgetan var ekki meiri en svo, og fjellust þá báðir aðilar á kauplækkun. (SÁÓ: Þetta man jeg ekki). Jeg hefi áður mint á þetta á opinberum fundum, og hefir hv. þm. þá munað eftir því, en til þess að hv. þm. geti glöggvað sig betur á þessu, skal jeg geta þess, að sú kaupdeila, er jeg gat um, var til lykta leidd af þáverandi forsrh., núv. hv. þm. Dal.

Þá spyr hv. þm., hvaðan miljónir Kveldúlsfjelagsins hafi komið. Það kemur þessu máli ekkert við, en við skulum hugsa okkur, ef um miljónir væri að ræða, að arði þessa fjelags hafi verið varið til þess að stækka hlutafjeð. Það verður í reyndinni hið sama og ef varasjóðirnir hefðu verið eflidir. (HG: En hjer er um einkaeign hluthafanna að ræða). Já, en hv. þm. hlýtur þó að skilja, að hlutafje er ábyrgt fyrir skuldbindingum hvers hlutafjelags, alveg án tillits til þess, hver er eigandi hlutabréfanna.

Jeg hefi bent á, að rannsókn þessara mála væri óþörf og hún mundi ekki leiða til þess að tryggja sjómönnum lífvænlegri kjör. Sjómenn á togurunum eru yfirleitt betur launaðir en nokkur önnur vinnandi stjett í landinu; þeir eru betur launaðir en stjettarbræður þeirra erlendis og vinna skárri vinnu en margir aðrir sjómenn. Sannast þetta best með aðsókninni, sem er að þeirri vinnu.

Þá lýsti jeg það einnig rangt í fyrri ræðu minni, er hv. flm. hjelt því fram, að sjómenn hafi aðeins til hnifs og skeiðar. Margir þeirra hafa aflað sjer

nokkurra sjóða, sem síðar verður þeim undirstaða til sjálfstæðs atvinnurekstrar. Sömuleiðis er það rangt hjá hv. flm., að þýskir sjómenn hafi hærri kaup en íslenskir sjómenn. Íslenskir sjómenn eru talsvert hærri launaðir en erlendir stjettarbræður þeirra.

Alt, sem hv. þm. sagði um kaupgjald, miðað við hundraðshluta af afla, bar vott um óskýra hugsun í miklu ríkari mæli en venja er til um þennan hv. þm. Mig hafði hann misskilið, og sjálfan sig skildi hann sýnilega heldur ekki. Í fyrri ræðu sinni taldi hann nefnilega, að hár hundraðshluti af andvirði afla væri sönnun um hátt kaup. En nú segir hann: „Þess meiri sem aflinn er, þess minni hluta af honum þarf til launagreiðslu.“ Þetta er alveg rjett og ekkert við það að athuga, annað en það, að nú, þegar hv. þm. er kominn á mína skoðun, lætur hann sem hann sje að andmæla mjer.

Jeg sje, að ef jeg á að svara öllu því, er hv. þm. hjelt fram, yrði þetta nokkuð karpkent, en það vil jeg forðast, að svo miklu leyti sem hægt er.

Jeg gat þess í fyrri ræðu minni, að aðalkrafa hv. flm. væri þessi: Reikningana á borðið. Jeg benti á, að reikningar Eimskipafjelags Íslands hefðu legið á borðinu. Hv. flm. sagði, að þeir hefðu sýnt, „að glæpsamlegt hefði verið að stöðva skipin vegna þeirra fáu þúsunda, sem á milli bar“. En ef það er glæpsamlegt, að stjórn fjelags, sem í mörg ár hefir þurft að lifa á styrk frá ríkissjóði, veigrar sjer við að gjalda hærri kaup en sá keppinautur, sem hæst kaup greiðir, er það þá ekki miklu fremur glæpsamlegt af forkólfum sjómanna að gera slíka kröfu til fjelagsins?

Hv. flm. lætur sem einhver óvenjuleg leynd hvíli yfir afkomu útgerðarinnar. Þó er það svo, að reikningar sumra fjelaganna eru árlega prentaðir. En auk þess er yfirleitt óhugsandi, að afkoma útgerðarinnar sje almenningi hulin, meðal annars vegna þess, að hluthafar í útgerðarfjelögunum skifta hundruðum.

Reikninganna er heldur ekki krafist í þeirri von, að þeir í raun og veru gefi ný gögn í málinu, en þó vakir það fyrir sósíalistum að greiða götu þjóðnýtingar. Þeir vita, að sem stendur tekur enginn mark á fullyrðingum þeirra um útgerðarmálin, en halda, að ef þeir fá að hnýsast í reikningana, geti þeir betur talið mönnum trú um, að þeir hafi vit á útgerð.

Sje tilgangurinn sá, að taka afleiðingum af þeim fróðleik, sem felst í reikningum útgerðarinnar, hafa þeir lögin um vinnudóm. Þar er gert ráð fyrir, að reikningarnir sjeu lagðir á borðið (HG: Hvaða borð? — Ekki borð almennings). Jú, einmitt borð almennings. Dómsniðurstaðan er vitneskja um gjaldgetu útgerðarinnar. Aðra eða meiri vitneskju um útgerðina á almenningur enga kröfu á — varðar yfirleitt ekkert um

Krafan um reikningana á borðið byggist á lönguninni til að taka reikningana í þjónustu blekkinganna. En ef sósíalistar álíta sundurliðaðar upplýsingar um afkomu útgerðarinnar þjóðarnauðsyn, af hverju kaupa þeir þá ekki togara sjálfir, gera hann út, safna sjer óbyggjandi fræðslu og birta hana almenningi til hagsbóta? Þeir geta ekki barið við getuleysinu. Margir þeirra eru vel efnum búnir, eiga mikið í stórum fyrirtækjum og njóta mikils

lánstrausts. Með þessu gætu þeir gert margt í senn. Ausið upp auðnum, sem þeir sýknt og heilagt öfunda okkur af, trygt almenningi þessa bráðnauðsynlegu vitneskju um afkomuna, en sjálfum sjer þann fróðleik, sem þá nú vanhagar svo um.

Ef till. um rannsókn fellur — og það gerir hún áður en lýkur — verða sósíalistar að kaupa og gera út skip. Geri þeir það ekki, sýnir það og sannar, að þeir trúa ekki á gróðann að þeir skilja þrengingar útgerðarinnar og óar við misærinu, skattabyrðunum og kauphæðinni, og að þeir hagsmunir, sem vitneskjan um afkomu útgerðarinnar á að færa alþýðum nnum, er þeim ekki hjartfólgnari en svo, að þeir þora ekki að hætta sinni eigin buddu til að öðlast hana.

Ætla sósíalistar að kaupa togara, eða ætla þeir að gerast berir að óheilindum?

Forseti (BSv): Fram hefir komið till. frá hæstsv. forsrh., að málinu verði vísað til sjútvn.

Ólafur Thors: Jeg vil leyfa mjer að bera fram þá till., að málinu verði vísað til allshn., ef það á annað borð fer til nefndar. Frv. um vinnudón liggur fyrir þeirri n. og færi vel á, að bæði þessi mál færu til sömu n., svo að þau gætu komið á dagskrá saman. Hitt mundi einungis lengja umr., ef þau kæmu á dagskrá sitt í hvoru lagi.

Gunnar Sigurðsson: Jeg er hv. 2. þm. G.-K. ósammála um, að þetta mál eigi að fara til allshn. Það er ljóst, að þetta mál á heima í sjútvn., og ættu

málin að geta komið samtímis á dagskrá, enda þótt þessi till. færi til þeirrar n.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Mjer er ekkert kappsmál, í hvora nefndina þessi till. fer og get alveg eins fallist á, að hún fari til allshn.

Hákon Kristófersson: Jeg vil aðeins leyfa mjer að spyrja hv. 2. þm. Rang., hvort hann hafi skift um skoðun síðan í morgun um það, til hvorrar n. málið á að fara.

Gunnar Sigurðsson: Þetta er miskilningur hjá hv. þm. Jeg sagði aðeins, að málin væru skyld, en ekkert um það, að nauðsynlegt væri, að þau færu í sömu n.

Sveinn Ólafsson: Út af þeirri deilu, er hjer hefir risið um meðferð till., vil jeg leyfa mjer að benda á það, að þetta er ekkert sjávarútvegsmál og útkrefur enga sjerþekkingu á sjávarútvegi; miklu fremur er það lögfræðilegs efnis. Annars virðist mjer, að það, sem áður hefir verið tekið fram um vinnudómsmálið, ætti að vera nægilegt til þess, að bæði þessi mál færu til sömu n.

Magnús Torfason: Jeg er í báðum þeim n., sem um hefir verið rætt, og ætti mjer því að standa á sama, til hvorrar n. málinu verður vísað. En jeg hefi skilið till. hæstsv. forsrh. þannig, að hann teldi meiri tryggingu fyrir athugun málsins, ef því yrði vísað til sjútvn., því að eins og við vitum, eru fulltrúar beggja aðilja þessa máls í þeirri n. Auk þess er vinnudómsfrv.

fyrir allshn., og hygg jeg, að meiri friður yrði í n., ef þetta mál kæmi ekki þangað líka.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til sjútvn. feld með 15 : 6 atkv.

Till. um að vísa því til allshn feld með 13 : 13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HV, IngB, JS, MT, SÁÓ, TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BÁ, HStef, HJ, HG, BSv.

nei: HK, JJós, JAJ, JÓl, LH, MG, MJ, ÓTh*), PO, SE, SvÓ. EJ**), GunnS.

Tveir þm. (BSt, JörB) fjarstaddir.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á fimm manna nefnd, kosinni hlutfalls-kosningu, til þess að athuga málið.

ATKVGR.

Samþ. með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, að kjósa sjerstaka 5 manna nefnd í málið, og sögðu

já: HStef, HJ, HG, HV, IngB, MT, SÁÓ, SvÓ, TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BSt, BÁ, BSv.

*) Með svoíeldri greinargerð: Jeg læt mig litlu skifta, hvort frv. fer í nefnd eða ekki, en af ræðu hv. 2. þm. Árn. hefi jeg sannfærst um, hvílkur friðarspillir muni að því verða, ef málinu verður vísað til allshn., svo að jeg segi nei.

**) Með svoíeldri greinargerð: Það er öllum kunnugt, hve mikið ból verkfallið, sem nú er nýafstaðið, hefir leitt yfir þjóðina. Og með því að það gerir ekkert annað en tefja málið að vísa því til nefndar, og auka þannig á bölið, segi jeg nei.

nei: GunnS. HK, JJós, JAJ, JÓl, JS, LH, MG, MJ, ÓTh. PO, SE, EJ.

Einn þm. (JörB) fjarstaddur.

Forseti (BSv): Það er fram komin ósk frá hæstv. forsrh. um, að frestað sje að kjósa í nefndina, þar sem sú kosning er óundirbúin. Tek jeg því málið út af dagskrá.

Umr. (kosningu nefndar) frestað.

Á 25. fundi í Nd., 18. mars, var enn fram haldið einni umr. um till.

Nefndarkosning.

Fram komu þrír listar, merktir A, B og C. Með því að eigi voru fleiri nöfn á listunum en kjósa skyldi í nefndina, lýsti forseti þessa menn rjett kjörna: Magnús Guðmundsson og Pjetur Ottesen af A-lista.

Bjarna Ásgeirsson og Bernharð Stefánsson af B-lista.

Harald Guðmundsson af C-lista.

Umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

2. Almannatryggingar.

Á 11. fundi í Nd., 1. mars, var útbýtt:

Till. til þál. um skipun millipinganefndar til þess að undirbúa og semja frv. til l. um almannatryggingar (A. 51).

Á 12. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 14., 18., 19. og 20. fundi í Nd., 5., 9., 11. og 12. mars, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 21. fundi í Nd., 13. mars, var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Það mun síst ofmælt, að um fá mál sje meira rætt meðal þeirra þjóða, er siðaðar vilja teljast, en almannatryggingar. Þetta er líka eðlilegt. Breyttir atvinnuhættir og fjölgun verkafólks, er ekkert á nema vinnu sína, leiðir beint til þessa, og þá einnig auknar kröfur manna til öryggis og bættra kjara. Fyrir allan þorra manna, sem ekki á eignir sje til tryggingar, er bilið örmjótt frá því að bjargast og til algerðrar örbirgðar. Ef atvinna bregst, slys eða veikindi ber, að höndum, þá eru öll sund lokuð og ekki annað fyrir höndum en að leita á náðir þess opinbera eða góðgerðasemi meðborgaranna. Jeg hygg, að þótt margt sje öðruvísi en það ætti að vera og kjör almennings bágborin á margan hátt, þá sje ekkert böf ríkara en öryggisleysi almennings um afkomu sína og sinna.

Þetta hafa nágrannaþjóðirnar sjeð

fyrir löngu. Þær hafa sjeð, að það er óumflýjanlegt að grípa til sjerstakra ráðstafana, eigi ekki sífeld hætta um örbirgð og úrkynjun að vofa yfir fjölmennustu stjett þjóðanna.

Við erum afarskamt á veg komnir með þessar ráðstafanir, þó við stöndum í einstaka atriði nokkurn veginn jafnfætis nágrönnunum. Hín eina opinbera forsjá hjá okkur, er nokkru nemur, felst í berklavarnalögum. En tryggingar okkar eru einungis vísir ennbá. Eina tryggingarlöggjöfin, sem er hliðstað tryggingum annara landa, er slysatryggingin. Skipulagið er hið sama, það er bygt á sömu grundvallarskoðunum, en bæturnar eru alt of lágar og hún nær til alt of fárra manna. Hjer er í rauninni ekki um aðrar tryggingar að ræða. Ellitryggingin svokallaða er hveint og beint til athlægis. Á síðasta þingi var samþ. þáttill. um að skora á stj. að láta endurskoða ellitryggingarlögin, en ávöxtur þeirrar iðju hefir ekki enn sjest, svo jeg viti til. En eins og er, þá er hjer alls engin ellitrygging. Þar er aðeins að ræða um nefskatt, sem varið er til jólaglaðninga til fáeinna gamalla manna og kvenna, 30—50 kr. til hvers ár og ár.

Sjúkratryggingar eru hjer sama og engar. Hjer í Reykjavík er að vísu sjúkrasamlag, er hefir um 3000 meðlimi. Í hinum kaupstöðunum eru og vísar til sjúkrasamlaga, er styrks njóta. En árið 1928 erum við ekki lengra komnir en það, að einungis um 13% af fullorðnum íbúum Reykjavíkur eru í sjúkrasamlögum. En Reykjavík stendur þó langfremst í þessu efni. Mun óhætt að telja, að af öllu landsfólkinu sjeu ekki nema 4% í sjúkrasamlögum. Hafa þau og lág iðgjöld og greiða því lítinn

styrk. Mun það helst vera eitthvað hjer í Reykjavík, en víða annarstaðar munu þau ekki vera nema nafnið.

Þá er að athuga, hvernig þessum málum er skipað í nágrannalöndum okkar. Er óhætt að segja, að þau hafa kepst um að koma þessum málum í sem best horf, síðan Þjóðverjar brutu ísinn seint á 19. öld og gerðust forgöngumenn þessara mála. Stafar þessi áhugi þjóðanna af því, að það hefir sannast, að þetta er einhver öruggasta tryggingin fyrir fjárhagslegri eflingu þjóðarheildarinnar, jafnframt sem það er besta tryggingin fyrir sæmilegri afkomu einstaklinganna. Get jeg að öðru leyti látið mjer nægja að vísa til grg. fyrir frv. hvað þetta snertir.

Hjer hjá okkur er þetta svo, að hjer er engin skipulagsbundin trygging, að undanskildri slysatryggingunni. Allar aðrar trygginganefnur vorar eru af handahófi og mjög ruglingslega fyrir komið. Til þess að sýna dálítið fram á, hvað þetta er á ólíkum grundvelli bygt, ætla jeg að drepa á helstu atriðin.

Er þá fyrst fátækraframsærslan. Fje til hennar er tekið með sköttum, útsvörum eftir efnum og ástæðum, eins og til almennra þarfa. Þurfamennirnir verða að sækja um styrkinn og fátækrastrjórnin að úrskurða um þörf þeirra og upphæð styrksins, sem síðan varðar missi rjettinda, sem kunnugt er. Þá er slysatryggingin. Hún er sú eina grein þessarar starfsemi, sem er með nýtísku sniði. Þar er atvinnurekendum gert að greiða iðgjöld fyrir verkamenn sína. Er það í samræmi við þá grundvallarskoðun, að hver atvinnuvegur verði að bera þá áhættu, sem honum fylgir. Þessi löggjöf nær þó ekki lengra en til slysfalla, enda er þar auðveldast

að segja um, hver eigi að bera áhættuna. Þá kemur það, sem greitt er beint úr ríkissjóði, nefnilega það, sem fer til berklavarna og holdsveikra, og sjúkrahúsvist samkvæmt fátækralögum. Fje til þessa er tekið af almanna-fje með sköttum, og á hver maður heimtingu á að fá styrk af því til lækninga, ef hann getur ekki kostað sig sjálfur og uppfyllir að öðru leyti sett skilyrði. Þetta er ekki persónutrygging, heldur kostar ríkissjóður beinlínisframsærslu þessara manna. Enn má telja þann styrk, er ríkið leggur til sjúkrasamlögum og öðrum slíkum fjelögum. Loks er hin svokallaða ellitrygging. Er það í sannleika sagt einkennilegt fyrirbrigði, því til hennar greiða allir, en enginn á rjett til að fá styrk úr henni, heldur verða menn að sækja um það og eiga það undir náð og miskunnsemi þeirra, er stjórna henni, hvort þeir fá nokkuð, og þá hve lítið, því um mikið er ekki að ræða.

Menn sjá nú af þessu litla yfirliti, að allar þessar ráðstafanir eru bygðar á mjög mismunandi grundvelli og koma eins og sín úr hverri áttinni.

Það má ef til vill deila um það, hvort ástæða sje til þess að taka upp almennar tryggingar. Sumir líta svo á, að rjettara sje að breyta fátækralögum, svo að enginn þurfi að missa nein rjettindi, þó að hann fái til framsærslu sjer og sínum af fje hins opinbera. En það er athugandi, að eðlismunur fátækrastyrks og tryggingar er mjög mikill, þótt styrkurinn varði ekki rjettindamissi. Í síðara tilfellingu eiga menn rjett á og kröfu til að fá ákveðna fjárupphæð, en ef um fátækrastyrk er að ræða, þá verða menn að sækja um hann sem styrk eða ölmusu og eiga það

undir mati fátækra stjórna, hvaða úrlausn þeir fá. Ef um tryggingu er að ræða, þá eiga menn rjett og kröfu til ákveðinna fjárhæða og þurfa ekki að fara bónleiðis eða eiga undir mati og geðþótta einstakra manna. Almennungi er það og vafalaust mikill siðferðislegur styrkur að vita það og finna, að hann hefir sjálfur lagt fram fje til þess að tryggja afkomu sína og sífjalliðs síns og á vissar bætur, ef eitthvað ber út af.

Jeg hefi reynt að gera mjer nokkra grein fyrir því, hvað ríkið og sveitar- og sýslufjelög og bæir greiða nú mikið til þessara mála og hve mikið mætti spara af því, ef komið væri á fót almannatryggingum.

Útgjöld allra sveitar- og bæjarfjelaga á landinu til þess, sem kalla mætti opinbera forsjá, munu vera hátt á aðra miljón kr., og fer stöðugt vaxandi. Þar af er fátækraframfærslan sennilega ca. 1400 þús. kr., kostnaður við berklavarnir um 200 þús. kr. og til ýmsra annara ráðstafana segjum 100 þús. kr. Er þetta samtals um 1700 þús. kr., er bæjar-, sýslu- og sveitarfjelögin leggja fram í þessu skyni.

Þá kem jeg að útgjöldum ríkissjóðs. Mun helst að leita þess kostnaðar, er spara mætti á, í 12. gr. fjárlaganna. Þar er áætlað, að til lækna og heilbrigðismála sjeu veittar 690 þús. kr. En það mun áreiðanlega reynast of lítið. Þar af eiga 210 þús. að fara til spítala, en það mun vart duga, svo óhætt er að gera ráð fyrir 250—260 þús. kr. til þeirra. Laun lækna og yfirsetukvenna eru áætluð 250—300 þús. kr. Þessir tveir liðir gera því samtals 550 þús. kr. Í 17. gr. fjárl. eru áætlaðt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

aðar 675 þús. kr. til almennrar styrktarstarfsemi. Af því eiga 500 þús. kr. að fara til berklavarna. En mjer skildist á hæstv. forsrh. um daginn, að þessi liður hefði farið allverulega fram úr áætlun. (Forsrh.: Hann fór 250 þús. kr. fram úr áætlun). Þessi liður verður því varla undir 800 þús. kr. Þá eru og ýmiskonar styrkir að upphæð ca. 200 þús. kr. Mjer reiknast því til, að framlög af ríkisins hálfu til þessa alls nemi ca. 1700 þús. kr.

Þá er ótalið það, er einstakir menn greiða til slysa- og ellitryggingarinnar og annara tryggingastofnana, en það er vart undir 400 þús. kr. Telst mjer þá svo til, að allur þessi kostnaður við opinbera forsjá nemi 3,8—4 milj. kr.

Það er nú ekki auðvelt að segja, hvað mikið mætti spara af þessum upphæðum, er jeg hefi talið, ef almannatryggingum væri komið á. Þó hyg jeg, að óhætt sje að gera ráð fyrir 80% sparnaði á fátækraframfærslunni, því af því fje, er hún greiðir, mun aðeins 10% vera greitt til manna, sem hafa orðið sveitarstyrksþurfar vegna leti, óreglu, slæpingsskapar eða þvilíks. Það er því óhætt að gera ráð fyrir því, að með slíkum almannatryggingum mundi fátækraframfærsla hjeraðanna ljettast að ákaflega miklu leyti. Hve mikið mætti draga úr útgjöldum ríkisins, fer eftir því, hvernig tilhögun trygginganna væri. Væri komið á fót fullkominni örorkutryggingu, þá mundi mikill hluti berklavarnakostnaðarins falla þar undir.

Nú vildi jeg biðja hv. þdm. að athuga það vel, að sá styrkur, er veittur er af opinberu fje, er ekki nema lítið brot af öllum þeim kostnaði, er þjóðfjelagið í

heild sinni verður að bera. Góðgerðasemi fólks er mikil, hún hjálpar mörgum. Ýmsir lifa á ættingjum, vinum og venslafólki, enn aðrir á lánum hjá kaupmönnum og kaupfjelögum, og mætti svo lengi telja. En allir lifa þeir á einhverju, og einhverstaðar að verður fjeð að koma þeim til framfærslu; alt kemur það frá þjóðinni.

Þá ætla jeg að taka til athugunar, hvað Danir, sem eru sú þjóð á Norðurlöndum, er lengst er komin í þessum málum, hafa gert. Þeir hafa 9 lög, sem fjalla um opinbera forsjá og sem venjulega er talað um í einu lagi, þegar minnst er á þessi mál. Vil jeg, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp nokkrar tölur, er sýna, hvernig þessi forgönguþjóð telur þessum málum haganlegast fyrir komið og hvað hún leggur fram. einstaklingar, hjeruð og ríki, til þessarar starfsemi. Eru tölurnar fyrir árin 1924—25.

Fyrst koma þá sjúkratryggingar. Til þeirra hafa verið greiddar 40,4 milj. kr. Skiftist það svo, að ríkið hefir greitt 12,9 milj., hjeruðin 1,0 milj. og þeir trygðu 26,5 milj. Að þessu sinni skal jeg ekki fara út í það, hve hár styrkurinn er. Læt nægja að geta þess, að auk læknishjálpar, sjúkrahússvistar og annars beins kostnaðar eru og greiddir dagpeningar, alt að $\frac{2}{3}$ venjulegra launa.

Næst er slysatryggingin. Til hennar hafa verið greiddar 11,2 milj. kr. Af því hefir ríkið greitt 0,6 milj., en atvinnurekendur 10,6 milj. Er fyrirkomulagið sama og hjer, að vinnuveitendur greiða iðgjöldin og styrkur veittur lítilsháttar úr ríkissjóði.

Þá kemur örorkutryggingin. Til hennar hafa verið greiddar 16 milj.

kr. Þar af hefir ríkið greitt 2,9 milj., hjeruðin 2,2 milj., þeir trygðu 6,6 milj. og vinnuveitendur 4,3 milj. Örorkutryggingin er sjerstök, en ekki saminuð slysatryggingu, eins og hjer er.

Þá kem jeg að því, er Danir kalla „Aldersrente“. Jeg vil kalla það ellilaun. Til þessa er samtals varið 74,1 milj. kr. Af því greiðir ríkið 40,7 milj., en hjeruðin 33,4 milj. Þessi gjöld eru lögð á borgarana sem aðrir skattar. Ekki þarf að sækja um þennan styrk eða ellilaun, heldur á fólk rjett á að fá greiðslu úr sjóðnum, er það hefir náð vissum aldri. T. d. fá hjón, sem komin eru yfir 60 ár, 12—13 hundruð kr. á ári, auk ýmsra þæginda, svo sem eldsneytis. húsaleigustyrks o. fl. Er það nokkuð annað en þær 30—40 kr., sem hjer eru greiddar í ellitryggingunni og sem vitanlega er sannkölluð smánargreiðsla. Annars virðist það mjög sanngjarn, að fólk, sem alla sína æfi hefir greitt skatta og skyldur til þjóðfjelaagsins og slitið kröftum sínum í þágu þess, eigi rjett til slíkra launa.

Rjett er og að nefna styrk þann, sem veittur er til ekkna og munaðarlausra bauna. Eru það samtals 2,4 milj. kr. Greiðir ríkið 1,2 milj. kr. og hjeruðin 1,2 milj., eða helming hvor aðili.

Loks hafa Danir tvær stofnanir (Iljælpekasse og Offentlig Forsorg), sem veita ýmiskonar styrk, án þess að það sje talið fátækrastrykur. Til þeirra eru veittar 17,5 milj. kr. og greiðir ríkið aðeins 0,8 milj., en hjeruðin 16,7 milj. kr.

Þá koma loks atvinnuleysistryggingarnar. Þær eru í tvennu lagi. Fyrst eru þær, sem tryggja gegn atvinnuleysi alment. Til þeirra eru greiddar samtals 22,5 milj. kr. Af því greiða þeir trygðu

mest, eða 11,4 milj. kr. Ríkið 6,2 milj. og hjeruðin 4,9 milj. En auk þessara tryggingar er önnur, er Danir kalla „Ekstraordinær Arbeidsløshedsunderstøttelse“. Er gert ráð fyrir, að til hennar megi grípa, þegar sjerstaklega vond ár koma, bæði til þess að styrkja atvinnuleysingja beint, og eins til þess að styrkja ýmiskonar atvinnuleysissjóði og lána til verka, sem ráðist er í vegna atvinnuleysis. Greiðslur til þessara trygginga hafa skiftst svo: Ríkið 2,3 milj. kr., hjeruðin 1,7 milj., þeir trygðu 0,1 milj. og vinnuveitendur 4,9 milj. Samtals 9 milj. kr. Alls hefir þá verið greitt til atvinnuleysistrygginga 31,5 milj. kr.

Greiðslur samkv. þessum 9 lögum hafa þá orðið svo: Ríkið 67,6 milj. kr., hjeruðin 61,1 milj., tryggjendur 44,6 milj. og atvinnurekendur 19,8 milj. Samtals eru þetta 193,1 milj. danskar kr., eða því sem næst 234 milj. kr. í okkar peningum. Þetta er allhá upphæð, og á þinginu danska 1926 flutti vinstrimannastjórnin, er tók við völdum á eftir jafnaðarmönnum, till. um að lækka þessi útgjöld um 33 milj. kr. Tæpur helmingur þess „sparnaðar“ náði fram að ganga. Var aðallega dregið úr gjöldum til ellilaunanna. Eru því þessar greiðslur nú 175—180 milj. danskra kr.

Jeg hefi nú gert mjer í hugarlund, hvað við Íslendingar þyrftum að leggja mikið fram til þessara mála, ef gert væri ráð fyrir eins fullkomnu skipulagi og er í Danmörku. Það er að vísu ekki vel gott að miða við Danmörku, því atvinnuhættir eru mjög svo ólíkir og ýmislegt annað, er kemur til greina í þessu sambandi. Þó hefir mjer talist

svo til, að við yrðum að greiða sem næst $\frac{1}{30}$ af þeirri upphæð, er Danir greiða, eða um 7 milj. kr. á ári, til að koma þessum málum í jafngott horf. Og ef maður hugsaði sjer, að fjárins yrði aflað á svipaðan hátt og í Danmörku, þá yrði það svo, að ríkið legði til $\frac{1}{3}$, hjeruðin tæplega $\frac{1}{3}$ og atvinnurekendur og þeir, er hjá þeim vinna, og ýmsir aðrir rúml. $\frac{1}{3}$. Greiðslan mundi þá skiftast svo, að ríkið yrði að greiða 2,3 milj. kr., hjeruðin 2,2 milj. og svo atvinnurekendur og aðrir tryggjendur afganginn. Sje þetta nú borið saman við þann framfærslukostnað, er ríkið nú hefir, mundi hann þurfa að hækka um ca. 600 þús. kr. Framlag hjeraðanna mundi þurfa að hækka um svipaða upphæð, en framlög þriðja aðilans yrði að hækka langmest, það er að segja þau, sem hægt er nú að henda reiður á. En þau eru aðeins lítill hluti þess kostnaðar, sem einstaklingurinn ber.

Af því, er jeg las upp um framlög Danmerkur í þessu skyni, sást það, að meira en $\frac{1}{6}$, eða 31,5 milj. kr., er framlag til atvinnuleysistrygginga. Hjer á landi er ekkert svipað til, nema ef telja mætti þær upphæðir, er einstök hjeruð og ríkið hafa lagt til atvinnubóta, er sjerstakt atvinnuleysi hefir verið.

Menn munu nú vera sammála um það, að almennar tryggingar sjeu nauðsynlegar, þar með taldar atvinnuleysistryggingar. En margir eru þeirrar skoðunar, að þær siðarnefndu sjeu nokkuð sjerstaks eðlis, þar sem þær eru aðeins gegn atvinnuleysi fullhraustra manna. Þetta er þó misskilningur, því í rauninni eru allar þessar

tryggingar — svo sem elli-, slysa-, örorku — til tryggingar starfsorkunni, þ. e. a. s. getunni til þess að stunda atvinnu, og eru því eiginlega sama og atvinnuleysistryggingin sjálf. Nú er það svo, að starfsorkan er yfirleitt eina verðmæti alls þorra manna, og verður því ekki sjeð, að ástæða sje til að setja eina tegund tryggingar, er ná til hennar, skör lægra en aðrar. Verði því horfið að því ráði að skipuleggja tryggingarnar, virðist sjálfsagt að taka hana með.

Í sambandi við atvinnuleysistrygginguna mætti athuga, hvort ekki væri rjett, að gert væri meira að því af hálfu hins opinbera að vísa mönnum á, hvar vinnu væri að fá og hvar væri atvinnuleysi, svo að menn þyrpist ekki þangað, er enga atvinnu væn að fá, en leituðu þangað, sem fólk vantar. Mundi líklega fara best á því, að það opinbera setti upp nokkurskonar upplýsingaskrifstofu í þessu skyni. Má benda á það í þessu sambandi, að á síðasta þingi voru samþ. l. um það, að safnað skyldi skýrslum um atvinnulausa menn í kaupstöðum 4 sinnum á ári og hagstofunni gert að búa til útdrátt úr skýrslum þessum.

Rjett þykir mjer að geta þess, að í Svíþjóð er heldur lítið um atvinnuleysistryggingar. Stefnan þar er sú, að veita þeim vinnu, er hana skortir. Hafa Sviar látið vinna ósköpin öll að opinberum framkvæmdum þau ár, sem atvinnulífið er dauft, en aftur dregið heldur úr, þegar atvinna er næg. Gildir þetta jafnt um ríkið og hjeruðin.

Viða erlendis er þessum tryggingum haldið aðgreindum, þannig að hver tegundin er út af fyrir sig, enda er það hægt þar í fjölmenninu, þar

sem hver tryggingargrein hefir margar milj. kr. til umráða. Hjá okkur er þetta óhægra, því að það yrði of dýrt og vafstursamt. Þess vegna verður að sameina allar þessar tegundir og láta þær lúta einni stjórn, enda myndi þá verða meira samræmið.

Í niðurlagi till. er dregið á það, að nefndin taki jafnframt til athugunar og láti álit sitt í ljós um, hvort ekki myndi heppilegt að gefa almannatryggingunni einkarjett til líftrygginga hjer á landi. Með því móti mætti ná gríðarmiklu af iðgjaldafje því, er nú rennur út úr landinu. Starfsfólki myndi vart þurfa að fjölga til muna og kostnaður við skrifstofuhaldið þyrfti ekki að aukast við þetta neitt svipað því, sem líftryggingastofnun út af fyrir sig mundi kosta. Jeg býst við því, að flestir hv. dm. fallist á það með mjer og álíti það æskilegt, að almannatryggingum sje komið á fót, en mig grunar, að einhverjir kunni að koma með þá viðbáru, að fjárhagurinn leyfi þetta ekki, að það muni kosta of mikið. Þetta hefir ekki við rök að styðjast; jeg hygg, að ef þessari stofnun er stjórnað sémilega, muni hún ekki kosta þjóðfjelagið einn eyri umfram það, sem nú er greitt til þessara mála. Eins og jeg drap á í byrjun ræðu minnar, lifa allir þessir menn, sem jeg gat um, þjáðir af sjúkdómum, elli og atvinnuleysi, og hafa ekkert við að styðjast nema bróðurkærleika og góðgerðasemi annara, opinber framlög eða sveitarstyrki, en alt það fje er tekið frá þjóðfjelinu. Það yrði því starf þeirrar nefndar, sem skipuð yrði í málið, að athuga, hvort ekki mætti tryggja betur afkomu og rjett þessara manna, hvort ekki

væri hægt að tryggja þá fyrir allskonar áföllum og hvort ekki mætti skifta betur niður þeim kostnaði, sem af framfærslu þeirra stafar, en nú er gert, því að eins og sakir standa lendir hann alveg af handahófi á landsmönnum.

Jeg hefi tekið eftir því, að það er sama, hvaða nýmæli er rætt, altaf endar það með því, að vikið er að alþingishátíðinni 1930. Jeg ætla mjer nú að taka upp sama sið. Það væri vel til fallið á hátíð eins og 1000 ára hátíð Alþingis, að þingið gæfi þjóðinni minningargjöf, og sú gjöf ætti að vera hliðstæð hinni, sem þjóðin fjekk árið 930. Til þess tíma höfðu engin lög eða reglur verið settar um sambúð manna og viðskifti, en brýn og knýjandi þörf var á því að koma föstu skipulagi á og kippa sameiginlegum málum þjóðarinnar í ákveðið horf. Nú er þörfin á því jafnbrýn að koma þessum málum, sem hjer um ræðir, í skipulagsbundið og fast horf og ljetta byrðar þeirra manna, sem fjelausir eru og bjargarlausir, ljetta áhyggjufarginu af þessum mönnum, svo þeir þurfi ekki að örvænta, þótt í móti blási, heldur geti trygt framtíð sína og sifjaliðs síns. Öryggisleysið er þyngsti krossinn á hinum eignalausum lýð. Honum má og á að ljetta af. Jeg álit, að það sæmi íslensku þjóðinni betur að minnast 1000 ára afmælis Alþingis á þennan hátt heldur en t. d. að hugsa um það fyrst og fremst að halda veislur fyrir útlendinga. Ef þetta yrði gert, myndi það festa djúpar rætur í hug og hjarta þjóðarinnar og myndi ljetta öryggisleysi, áhyggjum og kvíða af fjölda manns. Þótt viðfangsefni nefndar þessarar óneitanlega sje æði-

viðtækt, hygg jeg þó, að hún muni geta lokið störfum sínum fyrir þingið 1930, þannig að hægt verði að stíga þetta heillaríka spor.

Bjarni Ásgeirsson: Jeg vil nota tækifærið til að minna á það, að siðasta þing samþ. till., sem jeg ásamt öðrum þm. kom fram með í þessari hv. d. Till. okkar gekk í svipaða átt og var svo hljóðandi:

„Neðri deild Alþingis skorar á ríkisstjórnina að láta fram fara rannsókn og undirbúning undir að koma á almennum ellitryggingum í landinu og leggja fyrir næsta þing tillögur í því efni“.

Vil jeg nú leyfa mjer að spyrja hæstv. forsrh., hvað þessu máli líður, og vona, að hann gefi d. upplýsingar um það. Jeg álit fulla þörf á að flýta þessu máli, en álit enga nauðsyn bera til að draga það á langinn, þar til fært verður að koma fullkomnu skipulagi á allar þessar tryggingargreindir, sem hv. þm. Ísaf. mintist á í framsögu sinni, þó að jeg hinsvegar viðurkenni fyllilega hina knýjandi þörf á róttækum aðgerðum í þessum málum.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þór-hallsson): Jeg vil geta þess út af þeirri fyrirspurn, er hv. þm. Mýr. kom fram með, að stj. hefir snúið sjer til eins af færustu sjerfræðingum, sem völ er á hjer, um þetta, Brynjólfs Stefánssonar skrifstofustjóra, og beðið hann um að taka mál þetta til athugunar og láta stj. í tje álit sitt. Jeg kom aftur að máli við hann nú nýlega og inti hann eftir, hvað gengi, en hann hefir svo mikið að gera, að litill tími vinst honum til annara

starfa, svo að jeg býst ekki við, að álit hans geti komið fyrir þetta þing.

Jeg tók ekki eftir, hvort hv. flm. óskaði eftir, að málinu yrði vísað til n., en vildi beina því til hans, að rjettast myndi vera að vísa því til allshn.

Jóhann Jósefsson*): Þessi till., sem hjer hefir komið fram, fjallar um merkilegt mál, sem lýtur að þörfum þjóðarinnar, og jeg vil lýsa yfir því, að mjer þykir vænt um, að við getum tekið sem flest spor, sem miða að því að koma almennum tryggingum, sem við eiga hjer á landi, í sem best horf. Það, sem mjer virðist, að okkur liggi mest á, er elli- og sjúkratrygging. Sjúkrasamlög munu að vísu vera til víða hjer á landi, en eins og segir í grg. fyrir till., gengur þeim seigt að fá fótfestu. Það er fyrst nú á síðari árum, að menn hafa farið að fá skilning á gagnsemi sjúkrasamlaga. Einkanlega mun því svo farið í Rvík, og máske fleiri kaupstöðum, en annarsstaðar munu menn vera daufir fyrir slíkum nýmælum. Jeg hallast að þeirri skoðun, að nauðsynlegt sje að koma á lögskipuðu fyrirkomulagi í þessum efnum, aðallega þó í elli- og sjúkratryggingum. Hinsvegar vil jeg taka það fram, að jeg hallast því aðeins að þessu, að það verði gert með lögum, þar eð hin aðferðin er alt of seinvirk og nær ekki fótfestu. Hvað ellitryggingu snertir er jeg alveg sammála flm. í því, að þeir, sem unnið hafa dagsverk sitt og eru komnir að fótum fram, eiga ekki að þurfa að kvíða ömurlegri elli og því að komast á vonarvöl, þar eð ellistyrkurinn ætti að vera

nógur. Mjer þætti líklegt, úr því að þetta mál á að athugast í nefnd, að menn ljetu í ljós skoðanir sínar á því, áður en til nefndar kemur. Jeg þóttist verða þess var, að það vakti fyrir flm., að iðgjaldabúninginn ætti að hvíla á atvinnurekendum, og svo ætti að vera með allar tryggingar. Ennfremur þóttist jeg verða þess áskynja, að hv. flm. áleit, að útgerðarmönnum bæri frekari skylda til þess að greiða slysatryggingar en aðrar, en æskilegast virtist mjer, að hver einstaklingur legði sem mest af mörkum sjálfur, því að eins og hv. flm. sagði, er það „móralskur“ styrkleiki fyrir allan almenning að finna til þess og vita af því, að hafa lagt fje til hliðar fyrir sig og sína, og tryggja með því afkomuna. Það er mín skoðun, að löggjafinn eigi að skirrast við að draga úr framtaki og sjálfsbjargarviðleitni einstaklingsins með því að ákveða, hvað ríkið, bæir eða hreppar og atvinnuvegirnir eigi að leggja til. Það kom eitt sinn fram frv., sem hv. þm. Skagf. flutti í deild þessari, en í grg. var þess getið, að Kristján Linnet, fyrv. sýslum. Skagf., væri aðalhvatamaður þess. Jeg hefi orðið var við mjög mikinn áhuga hjá honum um þessi mál, enda hefir hann skrifað um þau ýmsar greinir, og þar á meðal reit hann nú nýlega grein í „Vöku“, er hann nefnir „Öryggi afkomunnar“. Bendir hann þar á ýmiskonar ágreiningsatriði, sem eru á milli þeirra manna, sem vilja koma afkomunni í trygt og gott horf, en greinir aðeins lítið eitt á í rauninni.

Jeg ætla ekki að vera orðmargur um það, sem munar, en vildi hinsvegar minnst á það, að auðvitað

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

verður það sjálfsgert rannsóknarefni þeirrar þingnefndar, sem um mál þetta kann að fjalla, hvað ríki og hjeruð eigi að leggja til og hvað einstaklingar. Jeg sagðist vera samþykku-ur elli- og sjúkrastyrknum í byrjun ræðu minnar, en till. þessi er viðtækari og fer fram á fleiri tryggingar en það. Nú eftir að hæstv. forsh. hefir komið hjer fram með þær upplýsingar, að Brynjólfur Stefánsson hafi sagt sjer, að rannsókn sú, er honum var falið að gera, væri allmikið verk, — en þó var það nú aðeins ein greinin —, þá efast jeg um, að n. sú, er fengi mál þetta til athugunar, gæti lokið starfi sínu fyrir næsta þing, því að slíkt nál. verður að vera staðgott í öllum greinum, enda yrði slíkt fyrirtæki sem þetta að styðjast við haldgóða löggjöf. Eins og jeg sagði áðan, legg jeg aðaláhersluna á sjúkra- og ellistyrk, enda virðist hv. flm. hafa verið þar á sama máli, er hann telur þá styrki upp fyrst. Jeg hefi ekki athugað frá mínu sjónarmiði þær ástæður, sem hv. flm. flutti fyrir því, að nauðsyn bæri til að koma góðu ástandi á í tryggingum, og hvaða leiðir skyldu farnar í því efni, en jeg vildi leiða athygli að því, einkanlega hvað atvinnuleysistryggingar snertir, að óvíst er, hvort það fyrirkomulag, sem er í Danmörku, getur átt við hjer, þar eð menn verða að taka tillit til allra staðháttar. Hitt virðist mjer liggja nær, að hið opinbera sjái frekar fyrir atvinnu en gert hefir verið til þessa, þar eð nauðsyn ber til, að þeir menn, sem geta sannað, að þeir vilji fegnir vinna, en geti engan starfa fengið, fá styrk frá því opinbera. Jeg hefi heyrt, að þeir, sem notið hafa atvinnuleysis-

tryggingar í Danmörku, hafi ekki viljað taka að sjer aðra vinnu en þá, sem greitt væri fyrir hærra kaup en styrknum nam. Þess vegna er jeg hræddur við, að þessi atvinnuleysistrygging geti orðið hættuleg atvinnuvegunum, en þó sjerstaklega landbúnaðinum, því að eins og allir vita, myndi hann eiga erfitt með að greiða hátt kaupgjald.

Jeg verð nú að segja það fyrir mitt leyti, að þótt ekki verði stigið stærra spor í áttina en það, að komið verði á slysa- og elli-tryggingum fyrir árið 1930, þá má kalla, að vel sje af stað farið, og mitt álit er það, að atvinnuleysistryggingar sjeu ekki nauðsynlegar í sambandi við hinar.

Jeg vil nú ekki orðlengja þetta frekar, þar eð till. mun verða send til n., eins og er líka rjett.

Magnús Guðmundsson: Jeg ætla einungis að leggja til, að þetta mál fari til fjhn., en ekki til allshn., eins og stungið hefir verið upp á.

Gunnar Sigurðsson: Jeg fell frá orðinu, af því að hv. síðasti ræðumaður tók það fram, sem jeg ætlaði mjer að segja, nefnilega að það á að vísa frv. til fjhn., en ekki til allshn.

Fim. (Haraldur Guðmundsson): Mjer þykir vænt um þessar góðu undirtektir, sem till. þessi hefir fengið, en verð þó að svara hv. þm. Vestm. nokkrum orðum. Hv. þm. taldi slysa- og elli-tryggingar nauðsynlegastar, en jeg hygg, að örðugt sje að skera úr því, á hverri þessara trygginga sje mest þörf; jeg fyrir mitt leyti get ekki gert mun á þeim. Eru ekkna- og mæðra-

tryggingar minna áriðandi en slysa-eða ellitryggingar? Jeg get engan mun gert þar á. Okkur getur að vísu borið á milli í einstökum atriðum, og þá einkanlega hvað viðvíkur atvinnuleysistryggingunum, en í rauninni er þetta alt saman einskonar atvinnuleysistryggingar, og því má ekki heldur fella þær burt. Enginn mun geta neitað því, að alt er þetta náskyld hvert öðru. Hv. þm. benti einnig á það, að að því er virtist ætti meginþungi iðgjaldanna að hvíla á atvinnuvegunum. Það er líka skoðun okkar, sem að till. þessari stöndum, enda mun það í fullu samræmi við skoðanir manna alment. Það er enginn efi á því, að hver atvinnuvegur verður að rjettu lagi að bera alla þá áhættu, sem honum er samfara; annars á hann ekki rjett á sjer.

Þessir fjórir aðilar greiða nú og hljóta jafnan að greiða allan kostnað við opinbera forsjá: ríkið, hjeruðin, verkamenn og atvinnurekendur. Það er aðeins fyrirkomulagsatriði, hvernig kostnaðinum er jafnað niður. Jeg get nú raunar sagt það, að það skiftir ekki afarmiklu máli þjóðhagslega sjeð, hvort menn greiða tillög sín sem skatta til hins opinbera eða í beinum iðgjöldum til tryggingarstofnunarinnar, þar eð fjeð kemur alt frá borgurunum, hvort sem heldur er. Jeg get hinsvegar ekki látið því ómótmælt, sem hv. þm. sagði um atvinnuleysistryggingarnar. Hann hjelt því fram, að ef atvinnulausir menn fengju styrk, þá gæti svo farið, að þeir kysu heldur að fá þennan „ríflega“ styrk en að taka þá vinnu, er þeim byðist og sem þeir fengju mäske ekki hærri laun fyrir en atvinnuleysisstyrknum

næmi. Nefndi hann einkanlega landbúnaðinn í þessu sambandi og að hann myndi ekki geta staðist samkepnina við tryggingarnar. Jeg verð nú að segja það, að mönnum innan þessarar hv. d. virðist ákaflega ant um landbúnaðinn, en jeg hygg, að ástæðulaust sje fyrir þá að óttast þetta.

Styrkurinn verður tæplega ákveðinn svo ríflaga, og flestir vilja heldur vinna fyrir kaupi en að sitja auðum höndum, jafnvel þótt þeir fái nokkurn styrk. Hitt skal jeg taka fram strax, að það er ekki tilætluð okkar flm., að hægt sje að skipa þeim, sem atvinnulausir eru og styrks njóta, að vinna verk undir venjulegu kaupgjaldi. Slíkt væri óhæfa. Aftur á móti á það opinbera að sjá um atvinnubætur. Það er ekki óvíða, sem nokkur hluti tryggingafjárins er lagður til atvinnubóta sem lán. Í Danmörku er til dæmis nokkru af fjenu varið sumpart sem lánnum til ýmissa verklegra framkvæmda, til þess að bæta úr atvinnuleysi, og sumpart sem lánnum til atvinnuleysisstöða.

Jeg held, að það sje ekki fleira, sem ástæða er til að taka fram að svo stöddu. Jeg get vel felt mig við till. hæstv. forsrh. um, að málinu sje vísað til allshn. En jeg geri það ekki að neinu kappsmáli, hvort það fer til allshn. eða fjhn.

Út af því, sem hv. þm. Vestm. mintist á, að torvelt mundi vera að ljúka af smíði svo mikils lagabálks fyrir næsta þing, vildi jeg mega segja það, að hv. þm. hefir vaxið þetta óþarflega í augum. Jeg er ekki viss um, að það sje miklu erfiðara eða meira verk að semja einn heildarlagabálg um þetta efni en að semja lög um sjúkratrygg-

ingar, ellitryggingar og örorkutryggingar. Mikið af þeim rannsóknnum, sem gerðar eru um einstakar tryggingagreinar, má nota fyrir hinar jafnframt.

Jóhann Jósefsson*): Það eru bara örfá atriði, sem jeg ætla að minnst á. Hv. flm. benti á það, að mjer virtist þetta verkefni vera ofvaxið n., af því að jeg álit, að það megi ekki dragast að koma á nauðsynlegustu tryggingum. Sjúkra-, elli-, mæðra- og slysa-tryggingar hangir alt saman, en jeg álit, að mest liggi á sjúkra- og elli-tryggingum. Jeg vildi minna á, hvort ekki væri hugsanlegt, að í sambandi við skyldutryggingarnar væru tryggingadeildir, þar sem menn gætu trygt sjer til dæmis sjúkrastyrk eða meiri ellistyrk en lögin ákveða.

Síðasta atriðið í till. hv. flm. er um lífsábyrgðarstofnun, sem starfaði í sambandi við tryggingastofnun ríkisins. Sú till. er þess verð, að hún sje vandlega athuguð. Jeg veit ekki, hversu mikið fje fer árlega út úr landinu fyrir líftryggingar, en mjer er óhætt að fullyrða, að það sje mjög mikið, og væri æskilegt, ef hægt væri að tryggja sig fyrir það fje í landinu sjálfu. Samt sem áður álit jeg varhugavert, að sú stofnun hefði einkarjett á tryggingum. En þó að til væri stofnun, sem starfaði á grundvelli frjálsrar samkepní, hugsa jeg, að margir landsmenn vildu heldur tryggja sig hjá stofnun ríkisins, því að það hefir komið fyrir, að menn hafa mist fje sitt hjá slíkum stofnunum. Þegar

fram í sækti, mundi áreiðanlega vera tryggari sú stofnun, sem ríkið ætti. Í Danmörku starfar ennþá „Statsanstalten“. Það er stofnun, sem er undir sjerstakri vernd ríkisins, og í þeirri stofnun hafa flestir embættismenn þessa lands verið trygðir, alt þar til stofnaður var lífeyrissjóður embættismanna.

Um atvinnuleysistryggingarnar ætla jeg ekki að fjölyrða. Jeg skaut því fram — og jeg veit, að margir eru mjer sammála —, hvort ekki væri heppilegra, að reynt væri að stuðla að atvinnubótum en að koma upp sjóðum, sem beinlínis greiða framlag til atvinnuleysingja. Annars býst jeg við, að mjer gefist kostur á að ræða þetta mál síðar.

Gunnar Sigurðsson: Jeg fjell frá orðinu, af því að hv. 1. þm. Skagf. tók fram það, sem jeg ætlaði að segja, að rjett væri að vísa þessu máli til fjhn. En jeg sje, að frekari áherslu verður að leggja á þetta. Þó að hæstv. forsrh. hafi stungið upp á að vísa því til allshn., skildist mjer á honum, að honum væri ekkert kappsmál, í hvora n. það færi. Sama er að segja um hv. þm. Ísaf. Jeg sje ekki betur en að þetta mál sje eins hreint fjárhagsmáls og nokkurt mál getur verið. Það hefir fjárútgjöld í för með sjer, bæði fyrir einstaklinga og þjóðina í heild. Þó að fjhn. hafi að vísu ærið nóg að starfa, er þó ekki eins miklu hlaðið á hana og allshn., sem verður að halda fundi á hverjum degi. Jeg legg því eindregið til, að þessu máli verði vísað til fjhn.

*) Ræðuhandr. óyfíresið.

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

Pjetur Ottesen: Hv. flm. þessarar þáttill. gera ráð fyrir, að skipuð verði þriggja manna mþn. af ríkisstj., til þess að fjalla um málið. En það hefir verið venjan, þegar um slíkar n. hefir verið að ræða, að Alþingi hefir skipað þær. Jeg vil því skjóta því til þeirrar n., sem fær mál þetta til athugunar, hvað það er í efni þessarar till., sem mælir með því, að brugðið sje út af fastri venju um skipun mþn. Annars hefði mjer fundist það viðeigandi útlausn þessa máls, að stj. væri falið að búa það undir næsta þing. Það er vitanlegt, að stj. getur fengið sjer til aðstoðar þá sjerfræðinga, sem um er að ræða, eins og hæstv. forsrh. hefir lýst yfir, að hann hafi gert við undirbúning ellitrygginganna. Það er nú orðið svo mikið um nefndarskipanir yfirleitt til þess að athuga ýms mál, að jeg held, að ekki sje gerlegt að halda lengra á þeirri braut, sökum kostnaðar. Þessar n. eru nú orðnar nær 20.

Jeg man eftir því, að árið 1916, þegar sú breyt. varð á skipun ríkisstj., að þrír ráðh. komu í staðinn fyrir einn, var það gert að miklu leyti með tilliti til þess, að þá stæði stj. betur að vígi um að búa ýms mál undir þingið. Jeg verð að segja, að mjer finst það fullsæmileg afgreiðsla þessa máls, að vísa því til stj.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Jeg get ekki sjeð, að það munu neinu um kostnað, hvort stj. er falið þetta mál eða mþn. er skipuð. Jeg geri ráð fyrir — enda skildist mjer á hv. þm. Borgf., að hann gera það líka —, að stj. fái sjer sjerfræðinga til aðstoðar, ef henni er falið að undirbúa málið. En jeg skal

ekki gera það að neinu kappsmáli, hvor leiðin er farin, svo framarlega sem hæstv. stj. lýsir yfir því í d., að hún telji sig meðmæltá málinu og vilji eitt-hvað fyrir það vinna. En meðan ekkert er vitað um vilja stj. í þessu efni, álit jeg betra, að skipuð sje sjerstök n.

Pjetur Ottesen: Ef gengið er út frá því, að stj. leggi ekkert verk í undirbúning þessa máls, þá má segja, að kostnaðurinn sje samur við að fela henni það til undirbúnings og að skipa sjerstaka n. En ef stj. vinnur eitthvað að málinu sjálf, og þess verður að krefjast af hverri stj. að hún vinni að undirbúningi þingmála, þá leiðir það af sjálfu sjer, að kostnaður við undirbúning málsins mundi verða minni en ella.

ATKVGR.

Till. vísað til fjhn. með 16 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 44. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt nál. minni hl. fjhn., á þskj. 333, og á 52. fundi, 23. apríl, nál. meiri hl., á þskj. 388. En till. var ekki á dagskrá tekin framar.

3 Þjóðaratkvæðagreiðsla um samkomustað Alþingis.

Á 45. fundi í Nd., 15. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um þjóðaratkvæðagreiðslu um samkomustað Alþingis (A. 335).

Á 47. fundi í Nd., 17. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 64., 69. og 70. fundi í Nd., 8., 15. og 16. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., 18. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

Fm. (Sveinn Ólafsson): Jeg veit, að till. þessi um þjóðaratkvæðagreiðslu vegna samkomustaðar Alþingis vekur umrót í hugum margra manna, og jeg veit, að út af henni muni hervæðast andstað öfl til sóknar og varnar. Við þessu er ekki hægt að gera. — Öll stórfeld og örlagarík nýmæli vekja baráttu, en barátta, sem drengilega er háð og af hreinum hvötum, á að leiða til heillavænlegrar niðurstöðu.

Auðvitað er þetta mál öðrum þræði tilfinningamál og er vandfarnara með það fyrir þá sök, en svo viðtæk áhrif hefir það á kjör og menningu þjóðarinnar á komandi tímum, að skylt er og sjálfsagt að fara með það og afgreiða með fylstu alvöruhefni.

Að visu felur till. í sjer það eitt, að gefa þjóðinni færi á að lýsa yfir ósk sinni um það, hvar Alþingi skuli háð í framtíðinni; en flestir munu líta svo á, að þá ósk, sem fram kemur við atkvgr., beri að taka til greina, á hvorn veg sem hún fellur.

Í sjálfu sjer er hjer ekki um nýmæli að ræða, heldur um gamla, óuppfylta ósk mikils hluta þjóðarinnar, sem

oft hefir látið til sín heyra, þótt hljótt hafi verið um hana nú um skeið. Fyrir og eftir 1840 var spurningin um samkomustað Alþingis alvarlegt ágreiningsmál. Fjölnismenn og þorri landsbúa kaus Þingvöll, en ástæðurnar, eins og þær voru þá, kjarkleysið, örbirgðin og vantraustið um mátt og getu þjóðarinnar aftraði því, að óskin rættist. Jón Sigurðsson, sem sannanlega hylti hugmyndina um Óxarárþing í hjarta sínu, beitti sjer þó fyrir því, að þingið yrði endurreist í Reykjavík. Hann lagði, eins og eðlilegt var, alla áhersluna á það, að fá þingið endurreist og sá vel, að deilan um samkomustaðinn mátti ekki tefja framkvæmdirnar. Eins og þá var ástatt, gat varla um annað verið að ræða en setja þingið niður í Reykjavík. Flest skorti, sem þörfin krafði. Húsaskjól vantaði alveg fyrir þingið, og það var ekki hægt að fá nema hjer. Ekki svo mikið sem vaðmálsdúkarnir ofan af lögrjettunni fornu voru til að skýla því með. Fjárráð öll voru á þeim tíma í höndum útlendrar stj. og fátækt landsmanna var svo mikil vegna fellivetra, óárunar, útlendrar stjórnar og langvinnrar áþjánar, að enginn vegur var til þess að byggja yfir þingið. Þess vegna var lotið að lægsta boðinu og þinginu holað inn í latínuskólann gamla, þar sem það varð að hýrast nær 40 ár. Landsmenn beygðu sig fyrir nauðsyninni, og alla stund síðan Alþingi var endurreist og fram til 1918 hafa hugir landsmanna framar öllu öðru snúist um endurheimt þess ríkisrjettar, sem til varð með stofnun Alþingis 930, en sem um aldaraðir hafði verið í járngreipum útlendra þjóða.

Það er fyrst eftir 1918, er sjálfstaðisbaráttunni lauk, að verulega fer að bóla af nýju á ósk Fjölnismanna um Öxarárþing og hún hefir síðan orðið háværari með ári hverju. Ritgerðir hafa birtst í tímaritum og blöðum, sem nær allar hafa hnigið í eina átt og hvatt til þingflutnings og endurreisnar Öxarárþings. Ýmsir hinna ritfærustu manna hafa fylkt sjer um málið og ritað um það snjallar hugvekjur, og skal jeg, eftir minni, nefna nokkrar þeirra.

Með þeim fyrstu, sem þögnina rufu um þetta, má nefna prófessor Magnús Jónsson, hv. 1. þm. Reykv., og ritaði hann um þingflutninginn í Eimreiðina 1923 mjög vel og einarðlega. Í sama tímariti hefir einnig birtst tilþrifamikil ritgerð um þingflutning eftir ritstjóra Svein Sigurðsson, og önnur eftir dr. Björn Þórðarson, sem þó að mestu snertir hátíðahöld á Þingvelli 1930. Þá ræðir Jónas ráðh. Jónsson um Öxarárþing í ritinu „Komandi ár“ og hvetur til flutnings. Ennfremur hafa þeir Hákon Finnsson bóndi í Borgum í Tímanum og Steinn K. Steinþórsson í Íslandi ritað af mikilli alvörugefni um þingflutninginn. Loks nefni jeg Jóhannes skáld úr Kötllum, sem næstliðið haust birti í Iðunni erindi um þingflutning til Þingvalla, fult af fjöri og áhuga. Hefir hann einnig í því sambandi bent á annarskonar stofnun, sem rísa ætti við Öxará á næstu árum og vinna um ókomnar aldir í þágu íslenskrar menningar, stofnun, sem meiri rjett á á sjer en bygging leikhúss eða gildaskála í Reykjavík.

Fleiri hafa stutt þetta mál í blöðum, þótt jeg hafi ekki litið eftir fleiri

nöfnum. Hitt er víst, að á dagskrá hefir það víða verið á mannfundum, og minnst jeg sjerstaklega skörulegs fylgis við það af hendi Kristins E. Andriessonar kennara á Hvítárbakka. Hefir hann unnið einarðlega að þessu máli, haldið um það fyrirlestra og vakið hreyfingu því til fylgis í nærsveitum skólans. Yfirleitt hefir þessi hreyfing fylgi um alt land, svo fremi jeg veit, og hefir hún óðfluga útbreiðst síðan 1926.

Nokkrar hjáróma raddir hafa að vísu heyrst, sem mælt hafa móti þingflutningi, en einhliða hafa rök þeirra verið, svo sem síðar mun sýnt.

Jeg skal jata það, að alt frá æsku, er jeg las Fjölni og kyntist skoðun þeirra Fjölnismanna um þingstaðinn, hefir þingflutningur vakað fyrir mjer eins og glæsilegur framtíðardraumur, en aldrei hefir sá draumur heillað mig eins mikið og nú síðustu árin, árin, sem jeg hefi á þingi verið og kynst mest skuggahliðum þingstaðarins núverandi.

Mig minnir, að það væri haustið 1919, að jeg fyrst hreyfði opinberlega þessu áhugamáli mínu á landsmálafundi nokkurra þingmanna hjer í Reykjavík, og var með fám orðum um þetta getið rjett á eftir í Tímanum, ásamt öðrum till. fundarmanna. Afleiðingin varð sú, að rjett á eftir kom út í Ísafold hvatvísleg ádeila til mín fyrir þá ofdirfsku að hreyfa slíku máli. Valdi blaðið mjer ýms hnjóðsyrði og lagði megináhersluna á þá lítilsvirðingu, sem höfuðstaðnum væri sýnd með till. um burtflutning þingsins. Jeg mun hafa svarað þessari hlálegu gagnrýni með nokkrum spaugsyrdum, en man ekki,

hvar þau voru birt. Hitt man jeg, að nokkru síðar birtust sumar ritgerðir þær um þingflutning, er jeg áður nefndi, og ýttu þær víða undir hreyfinguna, enda kom málið fram á nokkrum þingmálafundum 1924 og 1925, og fjekk það hvarvetna góðar undirtektir, að minsta kosti í Múlaþingi, og svo hefir verið ætíð síðan.

Eðlilegt framhald af fyrnefndum rit-smíðum og undirtektum þingmálafundanna var svo það, að fram var borin hjer í hv. Nd. 1926 till. til þál. sama efnis og sú, sem nú liggur fyrir. Hana flutti ásamt mjer hæstv. deildarforseti (BSv) og hv. þm. V.-Ísf. (ÁÁ). Afdrif hennar urðu svo sem grg. þessarar till. ber með sjer, að hún fjell með 14:12 atkv., en hún var ekki gleymd að heldur.

Átta mánuðum síðar, eða á öndverðu ári 1927, birtist í nokkrum blöðum Varðar allþung ádeila til stuðningsmanna till. eftir Einar Kvaran rithöfund, og snerist hún fyrst og fremst að frsm. Þessi rithöfundur fann enga skynsamlega ástæðu fyrir þingflutningi í umr. um málið á þingi og taldi þær, sem fram voru bornar, „rómantískt“ tilfinningahjal og fornaldardýrkun, en áleit hugmyndina um þingflutning eiga rætur í óvild til Reykjavíkur. Hinsvegar virtist honum, að þinghald í Reykjavík mundi hafa bæði holl og mentandi áhrif á einstaka þm. og þingið í heild sinni.

Þessi málsvörn sór sig öll í ætt við ádeiluna í Ísafold, sem jeg hefi áður um getið, er málinu var hjer fyrst hreyft. Miðdepill alls átti að vera Reykjavík, hvað sem liði óskum og þörfum annara landsmanna. Þessari

Varðargrein mun aldrei hafa verið svarað beinlínis, en óbeint hefir svarið birtst í nýrri sókn þeirra, er þingflutnings óska, og aldrei þó svo eindregið sem nú.

Um 30 áskoranir liggja nú fyrir þinginu um þjóðaratkvgr. vegna þingflutnings, sumpart í þingmálafundargerðum, sumpart í skeytum eða skriflegum erindum frá ungmennafjelögum víðsvegar af landinu.

Um rök með eða móti þingflutningi má að sjálfsögðu margt segja, þótt ekki liggi það beinlínis fyrir að þessu sinni. Hjer er um það eitt að ræða að gefa þjóðinni færi á að láta óskina um þingflutning í ljós, eða hafna honum, og vissulega væri óviðfeldið að neita þjóðinni um atkvgr., eftir að hennar hefir svo alment verið óskað.

Færi atkvgr. fram með þeim hætti, að fleiri mæltu móti flutningnum en með, myndi máli þessu lokið um langan tíma. Færi hinsvegar svo, að fleiri óskuðu flutnings en móti mæltu, yrðu að sjálfsögðu rökin vegin með og móti og úrslitum hagað eftir því.

Opinber mótmæli gegn þingflutningi hafa fá önnur verið en þau, sem jeg hefi nefnt. Þó hefir nýlega birtst í Verði ritstjórnargrein til mótmæla, en hún er lítið annað en endurtekning á Varðar-grein Einars H. Kvarans um fornaldardýrkun og óvild til Reykjavíkur, auk nokkurra óvenju fátæklegra umbúða um þessi gömlu slagorð. Þann skiljanlega metnað höfuðstaðarins, sem Ísafoldargreinin fyrnefnda lagði svo mikla áherslu á, kunna víst flestir að meta. En hollustu- og menningaráhrifin, sem þingið njóti af verunni í Reykjavík eftir kenningu Varðar-

höfundarins frá 1927, hygg jeg, að fáir utan Reykjavíkur vilji viðurkenna.

Vegur höfuðstaðarins og skynsamlegur metnaður á að vera vel trygður, þótt Alþingi sje á brautu flutt, með öllum opinberum stofnunum, sem í Reykjavík eru og verða. Að krefjast þess, að hagsmunir og óskir alls þorra landsmanna lúti í lægra haldi fyrir hagsmunavonum og metnaði nokkurra höfuðstaðarbúa er fjarstæða, sem hefnir sín sjálf fyr eða síðar. Það verður hvort sem er ljósara með ári hverju og áþreifanlegra, að vera þingsins í Reykjavík er því og þjóðarheildinni enginn ávinningur. Þeirrar skoðunar verður jafnvel ósjaldan vart í fjarlægum landshlutum, að áhrif bæjarins á þingið sjeu því skaðvænleg. Öfugmælin hjá Varðarhöfundinum um holl og mentandi áhrif höfuðstaðarins á þingmenn og þingið í heild verða tæpast tekin alvarlega, enda hafa þau vissulega fáa sannfært.

Það er lýðum ljóst, að virðingu þingsins er hætta búin af sambýlinu við bæinn. Um þingið er talað og ritað í höfuðstaðnum eins og það væri fjelag stigamanna eða ræningjabæli. Hver óvalinn kaffihúsagestur og götu-drós getur leyft sjer átölulaust að óvirða það í orðum og einstaka þm. Þarf enga fjölvitringa til að sjá og skilja, hve banvæn slík sambúð er og fjarri því að færa hollustu, hvort heldur er þingmönnum eða bæjarbúum.

Um menningargildi bæjarins fyrir þm. er það að segja, að það mundi engu minna, þótt Alþingi flyttist á brautu og losnaði að einhverju leyti við þann ófagnað, sem sukki og reki-stefnu bæjarmanna fylgir. Þm. hafa

ærin störf og vandasöm og um þing-tímann geta þeir ekki að ósekju öðru sint. Jafnvel viðkynningin við þá mörgu fræði- og andans menn, sem í bænum dvelja, verður oftast að litlu liði vegna annríkis, en götulíf bæjarins, lýðskrum, skrípisháttur, kröfugöngur o. fl., sem jeg hirði ekki að telja, getur hvorki orðið til menningarauka eða sálubótar fyrir oss gömlu sveitakarlana nje heldur, að minni hyggju, þá yngri kynslóð. Og jeg held því hiklaust fram, að þau illu, tefjandi, lamandi og truflandi áhrif, sem bærinn hefir á þm. og þingstörf, yfirgnæfi margfaldlega þá kosti, sem sambýlið hefir að bjóða.

Um þá ógeðslegu tilgátu Varðarhöfundanna, að óvild til Reykjavíkur sje undirrót kröfunnar um þingflutning, þarf eigi margt að ræða. Óvild eða kala til bæjarins verður að skilja eins og óvild eða kala til Reykvíkinga. Slík getsök er hvorki viturleg eða góðgjarnleg, þótt handhæg kunni að vera í rökþrotum, þegar slæman málstað á að verja, og hún verður að hreinni fjarstæðu, þegar þess er gætt, að krafan er annarsvegar borin fram af íbúum Reykjavíkur og innfæddum Reykvíkingum. Auk þess eiga víst flestir stuðningsmenn till. þeirrar, sem fyrir liggur, vini og frændur í Reykjavík, sem þeir mundu alls góðs unna. Varðarhöf. frá 1927 hefir vissulega mistekist um tilgátu þessa, og verð jeg að segja, að mjer þykir fyrir því, að hann, sem jeg met svo mikils vegna andlegs atgervis, mannkosta og þjóðnýtrar starfsemi, skyldi villast út í þessar fjarstæður.

Ummæli hans um fornaldardýrkun eru hinsvegar meinlaus og ljettvæg til-

raun til að andmæla þingflutningi, en kraftlítil er hún og verður. Slagorð eins og fornaldardýrkun má nota um alla viðleitni manna til að geyma forn- an menningararf þjóðarinnar, svo sem starf Konráðs Gíslasonar og Jónasar Hallgrímssonar að leiða forntunguna aftur til öndvegis í íslenskum bók- mentum sem líkasta þeim forna bún- ingi hennar. Líka mætti á sama hátt kalla fornaldardýrkun rannsókn fornra fræða og rústa, alt, sem lýtur að varðveislu þeirrar þjóðlegu menningar. En það verða þeir að muna, sem nota vilja orðið „fornaldardýrkun“ um slíka hluti, eða eins og hnjóðsyrði, að það lætur ekki vel í eyrum þeirra, sem meta kunna slík fræði.

Jeg ætla ekki að eyða fleiri orðum að röksemdum þessara gömlu andmæl- enda í Ísafold og Verði. Óneitanlega hafa þeir framar öllu öðru borið hag og metnað höfuðstaðarins fyrir brjósti, og má vel vera, að þetta verði þeim til rjettlætningar talið á dómsdegi, þótt lítt sje metið hjer.

Í umr. um þetta mál 1926 var ein höfuðröksemd borin fram gegn því, sem öllu öðru átti að vera máttugri, og var það kostnaðurinn, sem af flutningnum mundi leiða. Úr honum og erfiðleikunum var gerð sú grýla, sem ekkert átti að hrökkva við. Talað var um þinghúsbyggingu fyrir hálfa mil- jón króna og margvíslegan aukakostn- að og erfiðleika, sem þjóðinni mundi ofviða. Svipaðar viðbárur hafa síðan heyrst hjá þeim fáu mönnum, sem and- mælt hafa flutningi Alþingis, og í ný- útkominni Varðargrein er kostnaðar- áætlunin færð upp í nokkrar miljónir.

Um erfiðleikana við þinghald á Þingvöllum er allsendis óþarft að tala.

Með samgöngutækjum nútímans eru þeir hverfandi litlir í samanburði við erfiðleika fyrri tíðar, sem yfrstignir voru þó um 900 ár, og það á meðan öll samgönguskilyrði voru margfalt erfiðari en nú gerist. Kostnaður við þinghúsbyggingu á Þingvelli, með nauðsynlegum aukabyggingum þings- ins vegna, hygg jeg að muni eigi mjög óvarlega áætlaður um 500 þús. kr. Með þeirri fjárhæð hygg jeg, að sjeð sje fyrir byggingarþörf þar, og 500 þús. kr. er ekkert fjárhagslegt Grettistak og þjóðinni engin ofraun, og síst af öllu þegar þess er gætt, að núverandi þinghús getur þá fullnægt þörfum há- skólans og losað ríkissjóð við dýra byggingu háskólans vegna.

Að sjálfsögðu mundi þingflutning- urinn hafa nokkurn kostnað í för með sjer vegna ferðalaga milli Reykjavíkur og Þingvalla, en önnur aukin gjöld er ástæðulaust að meta mikils. Enda er það mála sannast, sem hv. þm. V.-Ísf. sagði 1926, er um kostnað vegna þing- flutnings var deilt, að til eru þeir hlutir, sem ekki hæfir að meta til pen- inga. Það á hvergi betur við en hjer. Enginn reynir að meta starf þingsins til peninga, enginn telur í verðlagsskrá andlega eða líkamlega heilbrigði þjóð- arinnar, gáfur hennar, þrótt eða menningu, og engum kemur til hugar að meta til peningaverðs uppeldisáhrif góðs heimilis á æskumanninn eða hjúkrun móður við barn. Alt er þetta hafið yfir mat og getur aldrei orðið metfje. Líkt er því farið um þá stofn- un, sem öll velfarnar þjóðarinnar styðst við, að öryggi hennar verður ekki metin í aurum, álnum eða fisk- um. Aðeins andleg afstyrmi eða aura- sjúkar smásálir geta í alvöru miðað

störf og starfhæfi Alþingis við álnir eða fiska, en svo virðist mér þó þeir gera, sem einblína á aurana eins og það allra helgasta, þegar um þingflutninginn er að ræða.

Jeg hefi haldið því fram, og geri það enn, að líkurnar bendi sterklega til þess, að árlegur þingkostnaður yrði minni á Þingvöllum en í Reykjavík, og það byggist fyrst og fremst á því, að þingið mundi standa skemur og tíminn notast betur. Auðvitað er ekki hægt að sanna þetta án reynslu, en hver, sem þekkir þingstörfin eins og þau venjulega ganga hjer, með kjósendaræðum dag eftir dag vegna pallbúa og annara tilheyrenda, lýðskrumi einstakra manna og milliburði erinda milli utan- og innanþingsmanna, mun geta farið nærri um tímaeyðsluna, sem af þessu stafar. Þó er enn verri sú sífelda truflun, sem bæjarsukkið og vafningar um allskonar bæjarerindi valda, og sem á öllum tímum draga hugann frá þeim störfum, sem einmitt þarf að njóta næðis við.

Eftir þeirri reynslu, sem jeg hefi fengið um þingstörf, og kynnum þeim, sem jeg hefi af starfhæfi einstaklinganna, virðist mér efunarlaust, að Reykjavík sje lakasti staðurinn, sem hægt er að velja þinginu, ef miða á við starfhæfi þess og greiðlega og góða afgreiðslu málanna. Hvern annan stað sem væri á landi hjer mundi jeg heldur kjósa því þeirra hluta vegna. Hitt er annað mál, að vegna þess að stjórnarsetrið er og verður fyrst um sinn að vera í Reykjavík, þá leiðir af því, að samkomustaður þingsins verður helst að vera þar, sem tiltölulega er auðvelt að ná til Reykjavíkur, og eins fyrir það, þótt stjórnarskrifstofa

yrði höfð opin á þingstaðnum um þingtímann.

Það er út af fyrir sig mikið lán, að ekki þarf að deila um samkomustað þingsins, ef flutt verður. Það er ómetanlega mikilsvert, að allir geta orðið sammála um staðinn og að hann uppfyllir flest eða öll bestu skilyrði fyrir hentugan samkomustað þings og er í svo hæfilegri fjarlægð frá Reykjavík, að engum verulegum erfiðleikum valda nauðsynlegar milliferðir að sumri.

Það er ómetanlegt, að yfir Þingvöllum hvílir sú helgi í hugum alls þorra þjóðarinnar, að hún vill vernda staðinn eins og dýrmætt hnoss og minningarnar, sem við hann eru tengdar. Þess vegna er líka ósk hennar um að flytja landsins dýrstu allsherjarstofnun á þennan stað auðskilin og eðlileg. Óskin er annarsveggar byggð á skynsamlegri ályktun um haldkvæmi staðarins, en hinsveggar á þeirri trú, að þinginu farnist þarna betur en annarsstaðar, og sú trú á engu minni rjett á sjer en aðrar trúarsetningar. Sú trú er líklegri til að styrkja alla góða viðleitni þingsins í að inna vel af hendi sitt vandastarf en vantraust þjóðarinnar á sambýlinu við Reykjavík.

Mjer kemur ekki á óvart, þótt lýðskrumarar bæjarins ypti öxlum og kalli þetta fornaldardýrkun. Þeim er auðvitað sá mikli vandi á herðar lagður að gæta hagsmuna bæjarins, og þeir eru margháttaðir. Sjónhringur sumra þeirra manna virðist eigi ná út fyrir bæinn og bærinn er sá gullkálfi, sem þeir dansa um.

Auðvitað er þinghaldið bænum og bæjarbúum nokkur uppspretta atvinnu og tekna, og hún mundi ekki al-

veg þorna, þótt það flyttist austur um heiði, en að sjálfsögðu mundi hún minka. Hitt er aftur víst, að róður þyngdist fyrir þeim bæjarmönnum, sem nota vilja nálægð þingsins til að ota fram einkahagsmunum og sjerstökum erindum einstakra manna og fjelaga hjer. Aðstaða bæjarins yrði þá lík og annara hjeraða og bæja landsins, og þingið um leið óháðara nágreenninu.

Hjer er yfirleitt ekki ástæða til að fara að rökræða öll þau mörgu atriði, sem til greina geta komið við flutning þingsins, eða að telja upp alt, sem mælir með honum eða móti, enda yrði það efni seintækt. Höfuðatriðin eru þau: Fyrst, að þingið er illa sett hjer, annað, að þingflutnings er mjög alment óskað, þriðja, að hvorki kostnaðurinn eða aðrir erfiðleikar við þingflutninginn eru neitt fráfælandi, og fjórða, að bersýnilegt er, að Alþingi á Þingvöllum verður miklu frjálsara og óháðara dægurþrasinu en hjer getur orðið, og þá um leið afkastameira og kostnaðarminna.

Marga aðra kosti þingflutnings mætti telja og hefir oft verið á þá bent, bæði af höf. þeim, sem jeg áður nefndi og um málið hafa ritað, og öðrum, sem það hafa rætt, en með því að komið er svo að segja að þinglausnum, ætla jeg ekki að tefja tímann við að skýra frekar skoðanir þeirra og tillögur.

Eins og aukaatriði, sem þó er mikilsvert, skal jeg þá nefna samneyti og sambúð allra þm. á Þingvöllum, ef þingið yrði flutt og heimavist allra á einum og sama stað. Jeg veit ekkert líkleggra til að draga hugi þeirra sam-

Alþt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

an og laða þá til bróðurlegrar samvinnu og skyldurækni en slíka sambúð. Fyrir öll störf þingsins mundi það einnig til mikils ljettis og öryggis, að allir þm. væru líkt settir um auka-störf og heimilisumhyggju. Hvorki mundu þá embættisstörf eða heimilis að neinu ráði grípa inn í þingstörfin. Og í stað þess að stuðla að langri þingsetu, eins og heyrst hefir stundum, að einstakir þm. búsettir í Reykjavík gerðu, mundu allir verða samtaka um að vanda þingstörfin og hraða þeim eftir föngum, til þess meðal annars að geta komist til heimila sinna í tæka tíð.

Um þau heilsusamlegu, örvandi og göfgandi áhrif hins fríða umhverfis þingstaðarins forna við Öxará ætla jeg ekki að ræða. Sá þáttur þessa máls er þó ekki sá ómerkasti, en hann verður aldrei rjettilega metinn af þeim, er skoða framtíðina í ljósi þeirrar erlendu sníkjumennningar, sem flæðir yfir Reykjavík frá stórborgum Evrópu og gagnsýrt hefir bæi og kaup-tún þessa lands.

Munurinn á fegurð og tign fjalla-hjeraðsins við Öxará verður ætíð í huga mínum og mikils fjölda landsmanna eins og uppspretta ljóss og lífs, sem ekkert á hliðstætt í erli og tiskuglaumi fjöldans á götustjettum bæjarins. Og undarlega má þeim mönnum vera farið, sem ekki finna áhrif náttúrufegurðar á slíkum stað og geta notið hennar í starfi sínu eins og eggjunar og orkugjafa.

Jeg ætla nú ekki að lengja mál mitt að ráði úr þessu. Þó verð jeg áður lýkur að nefna nokkur erindi, sem þessu þingi hafa borist um þjóðaratkvæða-

greiðslu vegna flutnings Alþingis til Þingvalla, en mjer hefir ekki unnist tími til að lesa þau öll. Eins og áður er nefnt, eru þau um 30, þar af tvö, sem jeg man eftir í þingmálafundargerðum úr Múlaþingi, en þau, sem hjer skulu talin, eru frá U. M. F. ýmsra hjeraða. Þessi hefi jeg lesið:

Frá U. M. F. Ársól í Eyjafirði,

- ——— Stjarnan í Dalasýslu,
- ——— Dagsbrún í Höfða-
hverfi,
- ——— Reykhverfinga,
- ——— Höfðahverfis,

Samb. þingeyskra ungm.fjel.,

Frá U. M. F. Þróstur á Skógarströnd,

- ——— Þórsmörk,
- ——— Eyrarbakka,
- ——— Vestur-Kollsvíkur,
- ——— Vorblóm Ingjaldss.,
- ——— Akraness,
- ——— Smári Strandasýslu,
- ——— Holtshr. Fljótum,
- ——— Þorsteinn Svörfuður,
- ——— Máni Skaftafellss.,
- ——— Vísir Skaftafellss.,
- ——— Vísir Hvalfj. strönd,
- ——— Ólafur Pá Búðardal,
- ——— Vísir Arngerðareyri,
- ——— Biskupstungna.

Mjer kemur ekki á óvart, þótt einhverjir vilji líta á óskir ungmennafjelaganna eins og barnaskap eða marklítið hjal reynslulausra manna, og jeg myndi ef til vildi líta líkt á málið, ef jeg vissi ekki, að mikill fjöldi reyndra og ráðinna manna styður af heilum hug þessar óskir æskumannanna. Jeg veit vel, að margir bæjarbúar, einkum hjer í Rvík, andæfa þessum óskum og halda þær sprotnar af undirróðri og fljótfærni, en það er helber misskilningur. Óskirnar eru sprotnar af ást og

velvild til niðjanna og umhyggju fyrir velfarnan þeirra. Hvatirnar eru þess vegna svo hreinar og óeigingjarnar sem mannlegar hvatir geta verið. Óskirnar eru komnar frá öllum landshlutum og bæði ungir og gamlir bera þær fyrir brjósti.

Þessi alda er nú þegar risin svo hátt, að hvorki er hyggilegt nje holt að neita þjóðinni um þann tillögurjett, sem atkvæðagreiðslan veitir, rjett, sem hún á fulla heimting á og sem er sína rjettláta aðferðin til að skera úr þessu máli, og jafnframt sú viturlegasta.

Hjeðinn Valdimarsson: Hv. 1. þm. S.-M. játaði og virtist vera frekar hreykinn af því, að hann hefði vakið upp þennan gamla draug, sem Jón Sigurðsson hafði komið fyrir í sinni tíð. Hann hefir bersýnilega búist við andstöðu og hefir því búið sig vel undir, og heldur nú 1½ klt. ræðu, en það er ein-kennilegt við þessa ræðu hv. þm., að hann snýr sjer aðallega gegn ímynduðum mótbárum, en gerir lítið að því að sýna rök fyrir flutningi Alþingis. Það er skiljanlegt, að þessi hv. þm. aðhyllist flutning þingsins, af því að hann er nú kominn fram á efri ár og lifir í forneskjunni, en skilur lítið í nýja tímanum og breytingum þeim öllum á þjóðháttum, sem honum eru samferða. Því hefir hann einn fengist til að verða frsm. þessa máls, en hinir flm. láta sig hvergi sjá hjer í deildinni. Jeg get ekki skilið, hvað er meiri ljettúð en þetta, að koma fram með slíka till. nú á síðasta degi þingsins, enda mun þetta ekki vera flutt af brennandi sannfæringu þeirra, sem ljá nöfn sín á það, heldur vegna hins, að hv. flm. óttast nú þennan draug, sem

vakinn hefir verið upp af þeim í hugsunarleysi og ætlar nú þá sjálfa lifandi að drepa.

Ef menn athuga þetta mál í alvöru, sjá þeir, hve þetta er ákaflega vitlaust. Hjer er risinn upp bær, Keykjavík, sem í eru 25000 manns og uppfyllir öll skilyrði höfuðstaðar. Hjer er æðsta stj. landsins og stofnanir og allir þeir sjerfræðingar í hverri grein, sem Alþingi verður að leita til og fá umsögn um í ýmsum þeim vandamálum, sem að höndum ber. Við skulum nú hugsa okkur, að þetta frv. yrði samþ. og Alþingi væri flutt til Þingvalla. Hvernig ættu þessir 42 þm. þá að hafa samband við hjarta og heila þjóðarinnar og fá allar nauðsynlegar frjettir og upplýsingar, þegar þeir eru orðnir einangraðir á Þingvöllum eins og munkar í klaustri? Þm. hefðu það raunar ekki eins gott og munkarnir, því að samkv. tilætlun hv. 1. þm. S.-M. eiga þeir víst að búa í tjöldum, sem að vísu er óhugsandi til frambúðar. Fyrir utan þá líðan vil jeg leggja áherslu á það, að jeg hygg, að hvorki hafi hv. 1. þm. S.-M. nje aðrir flm. þessa frv. alt það í höfðinu, sem þeim er nauðsynlegt við löggjafarstarfið, og er þá hætt við, að þeir yrðu að leita til annara, eins og nú gerist. Þegar Alþingi væri flutt á Þingvöll, yrði altaf að hafa þessa menn við hendina, sem nefndir þingsins nú leita til um margvíslegar upplýsingar. Ennfremur þyrfti að flytja stjórnarráðið, þinghúsið og heimavistir handa þm. þangað, og hús handa öðrum stofnunum, því að tjaldbúðir mundu fljótt gera út af við eldri þingmennina a. m. k., og er hætt við, að þeir mundu þá varla horfa í kostnaðinn við bygging-

arnar til að bjarga lífi sínu. Hvenær ætti þingið að starfa? Hvernig yrði um flutninga, ef það stæði nú um háveturinn? (SE: Það væri hægt að leggja járnbraut.—ÓTh: Já, úr þjóðarmetnaðinum). Sú járnbraut þyrfti þá að hafa öflugan snjóplóg, því að hún yrði altaf að vera á ferð millum Reykjavíkur og Þingvalla. En segjum nú, að ekki yrði horfið að þessu ráði, en sumarþing væri haldið á Þingvöllum; þá má gera ráð fyrir því, að ýmsir þeir menn, sem nú eiga sæti á þingi, yrðu að láta af þeim starfa, en gæti svo farið, að í þeirra stað yrðu kosnir menn, sem væru andvígir bændum, — og hvað segðu bændurnir þá? A. m. k. hefir þingið fyr verið haldið að vetri til vegna þess að sumarannir bænda mundu gera þeim ónögulegt að sækja sumarþing. Þegar búið væri að koma öllum þeim umbótum á, sem þyrfti að gera, væri risinn upp bær á Þingvöllum, með 4000—5000 íbúum, fyrir utan ferðafólkið, sem myndi streyma þangað. Þá hygg jeg, að næðið myndi fara af og að hv. 1. þm. S.-M. muni hafa litla ró til að hugsa, þegar hann væri kominn út í gjálífið á Þingvöllum. Jeg er hissa á því, að hv. flm. skuli hafa svo mikið ábyrgðarleysi til að bera, að þeir geti verið þektir fyrir að bera þessa till. fram. Við sjáum það, að nú er gert ráð fyrir, að þing verði haldið á Þingvöllum í einn eða tvo daga sumarið 1930, og það er stórvandamál fyrir undirbúningsnefnd 1000 ára hátíðarinnar að koma þessu stutta þinghaldi fyrir, en þó er þetta á besta tíma, sem hugsast getur og aðeins hugsað í eitt sinn.

Hv. þm. vjek að því, að hjer í Rvík

væri ýmislegt, sem truflaði þingfriðinn, eins og t. d. kröfugöngur og annað þessháttar, og svo væri nú komið, að hver tískudrós talaði um þingið með lítilsvirðingu. Jeg hygg nú, að hvaða lög, sem út væru gefin, gætu ekki þaggað niður í öllum þeim, sem litla virðingu hafa á þinginu og störfum þess eins og það er skipað nú, en jeg álit hinsvegar, að nauðsynlegt sje að hafa þingið í Reykjavík, sökum þess að þau áhrif, sem borgarlífið hefir á þingmenn, geta verið mjög sterk, og kröfugöngurnar geta ýtt við gömlum og afturhaldssömum bændum, sem fylgjast ekki lengur með tímanum, svo að þeir finni þó a. m. k. að þeir sjeu ennþá lifandi.

Hv. þm. taldi upp ýmsa merka menn, sem hefðu verið því fylgjandi, að Alþingi væri háð á Þingvöllum, en jeg hygg, að ef þeir hafa ekki verið aðrir en þeir, sem hann taldi upp, sje ástæðulaust fyrir þingið að beygja sig undir vilja þeirra.

Jeg vænti þess, að hv. þm. hafi aðgætt það atriði, hvort hann bryti ekki í bág við stjórnarskrána, en jeg vil þó lesa upp fyrir honum 33. gr. hennar, ef ske kynni, að hún hefði farið framhá honum eða hann hefði ekki skilið innihald hennar. Þar segir svo:

„Samkomustaður Alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík. Þegar sjerstaklega er ástátt, getur konungur skipað fyrir um, að Alþingi skuli koma saman á öðrum stað á Íslandi“.

Þetta ætti hv. þm. að vita og skilja, og því má hann ekki álíta, að þetta mál sje klappað og klárt, þótt meiri hluti þings yrði með því, þegar stj. skr. stendur á móti. Fyrst þyrfti að rjúfa þingið og samþ. lög að nýju af hinu

nýkosna þingi. Jeg sje, að hv. þm. er að svipast um eftir stj. skr. og vil jeg hjer með lána honum mitt eintak, svo að hann geti gengið úr skugga um, hvort leyfilegt sje að flytja þingið. Það má kallast mikil hræðsla við kjósendur, er þessi hv. þm. vill fá þjóðaratkvæðagreiðslu um það, hvort þingmenn eigi yfirleitt að samþ. slíkt frv., sem þó gæti ekki orðið að lögum, nema með þingrofi og nýjum kosningum, sem er sama sem önnur þjóðaratkvæðagreiðsla. Ef heilindi væru í málinu af hálfu flm., mundu þeir vilja láta þingið samþ. till. tafarlaust og fá svo kosningar um málið, en jeg legg til, að hún verði feld, en sje enga ástæðu til að vísa henni til stj.

Jeg vil svo ekki eyða fleiri orðum að þessu endemismáli.

Ólafur Thors: Hv. 1. flm. þessarar till. hefir haldið hugðnæma ræðu í 1½ klst. og hann var svo klökkur í rómnunum og jeg gat ekki í fyrstu skilið, hvernig stóð á því. Þegar jeg svo leit á dagskrána, sá jeg, að næsta mál á henni var hið svokallaða „ömmufrv.“, sem hv. þm. hefir verið kallaður afi út af. Þá skildi jeg, að þessi hugðnæma ræða var nokkurskonar húskveðja. Því af hans löngu framsöguræðu í þessu máli leiðir óhjákvæmilega, að „amma“ „dagar uppi“. Hv. þm. hefir verið frsm. margra stórra mála, en hann hefir þá ekki fengist til að svara og neitað að gefa skýringar, þó fram á það hafi verið farið við hann, en nú bregður mær vana sínum og heldur ræðu 1½ klst. Hinni löngu ræðu svara jeg með stuttri fyrirspurn. Hvaða mál er það, sem þm. hafa vit á að dæma um til jafns við kjósendur, ef ekki einmitt þetta: hvar

Alþingi eigi að vera háð? Ef við getum ekki best dæmt um það sjálfir, álit jeg best að leggja niður þingið og fá kjósendum öll mál í hendur.

Magnús Guðmundsson: Jeg varð hissa á því, að hv. aðalflm. skyldi halda eins langa ræðu og hann hjelt nú á síðasta degi þingsins. Jeg hygg, að þessi ræða hafi verið ætluð til birtingar annarsstaðar en hjer. Þótt ræða hv. 1. þm. S.-M. væri löng, saknaði jeg þó þess, sem nauðsynlegast var, og það er kostnaðaráætlunin. Hv. þm. skaut henni til hliðar með þeim orðum, að heilbrigði þjóðarinnar yrði ekki metið til fjár. Ef hjer væri um að ræða heilbrigði þjóðarinnar, væri þetta kannske rjett, en jeg hygg, að hv. þm. muni reynast örðugt að sanna það. Hinsvegar geri jeg ráð fyrir, að erfitt yrði að búa til nákvæma og sundurliðaða kostnaðaráætlun. Eins og hv. 2. þm. Reykv. benti rjettilega á, þarf til þessa stjórnskrárbreytingu, og svo er annað atriði, sem miður fer, og það er, að samkv. skoðun hv. 1. þm. S.-M. á þi ríð að vera á sumrin, því að þá telur hann öll verk vinnast betur en á veturna. Þegar þetta er tekið með í reikninginn, má fastlega gera ráð fyrir því, að margir þingbændur verði mótfallnir þessu. Þeir vilja yfirleitt alls ekki sumarþing. Það hefir verið rætt hjer um ýmsar byggingar, sem þyrfti að reisa, cf Alþingi yrði flutt, en ein hefir ekki verið nefnd, og það er prentsmiðja. Þá yrðu ríkisprentsmiðjurnar að vera tvær, því að varla yrði hægt að taka Gutenberg upp með rótum. Þá verður stj. og stjórnarráðið að flytjast á Þingvöll sökum þess, að ómögulegt er fyrir ráðh. að gegna störfum sínum á báðum

stöðum, þótt ekki sjeu nema 60 km. á milli. Mjer virðist óumflýjanlegt að gera kostnaðaráætlun, og það er bæði hægt að athuga það í n. og hjá stj., og enda þó að jeg sje ekki vanur að vera fylgjandi því, að málum sje vísað til stj., mun jeg þó vera það í þetta sinn, af því að jeg veit, að stj. er ósamdóma um málið, og mun því mega gera ráð fyrir, að það verði rannsakað frá öllum hliðum. Jeg geri því það að till. minni, að málinu verði vísað til hennar, að loknum umr.

Hákon Kristófersson*): Eins og sjá má á þskj. 355, er jeg einn af flm. þálli. þeirrar, sem hjer er til umr. Þessi till. hefir þegar sætt allmikilli mótspyrnu hjer í deildinni, og kemur okkur flm. það ekki á óvart. Skal jeg einnig játa, að jeg sje nú galla á till., sem mjer duldust í fyrstu. Einkum tel jeg það galla, að till. skuli vera borin fram í Nd., en ekki í Sp., eins og beinast hefði við legið.

Jeg vil í fáum orðum skýra frá mínu sjónarmiði, hvað meint er með till. Hv. aðalflm. skýrði svo frá, að tilætlunin væri að gefa þjóðinni kost á að segja álit sitt um þetta mál. Jeg vildi gera þessum merka þm. það til geðs að flytja till. með honum, en jeg gat þess þegar í upphafi, að jeg væri andvígur þeim flutningi Alþingis, sem till. fer fram á að þjóðaratkvæði verði greitt um, enda þótt jeg sæi ekki ástæðu til þess að vera á móti því, að þeir, sem óska eftir slíkri breyt., fengju að sjá, hvort meiri hl. þjóðarinnar væri með eða móti.

Jeg álit, að ekki sje hægt að mæla á

*) Ræðuhandr. óyfirlesid.

móti því, að hv. aðalflm. flutti mörg rök fyrir máli sínu um það, að æskilegt væri, að þingið væri haldið á Þingvöllum. Þó virtist mér sem aðalástæðan væri trygð við þennan fornhelga sögu- stað, en ekki kröfur tímans, enda má benda á, að ekki ómerkari maður en Jón Sigurðsson taldi þann þingstað óhentugan. Jeg vil þó á engan hátt gera lítið úr röksemdum hv. aðalflm., því að jeg veit, að hann hefir frá upphafi verið einlægur í þessu máli; því tel jeg hvorki mig nje aðra hafa rjett til þess að taka framkomu hans í þessu máli illa upp eða gera lítið úr henni.

Hitt verð jeg að telja miður viðeigandi hjá hv. flm., að um leið og hann rökstuddi álit sitt á málinu, gerði hann gys að skoðun þeirra, sem eru þingflutningnum andvígir. Sagði hann, að það væru einungis einstaka hjáróma raddir, sem á móti væru. Verð jeg að segja, að jeg tel hv. þm. hafa tekið þar fulldjúpt í árinni. Jeg játa það, að bæjarlífið kunni að einhverju leyti að hafa spillandi áhrif á þingið, en jeg held, að hjá þeim áhrifum yrði ekki komist með sumarþinghaldi á Þingvöllum. Gæti jeg trúað, að hv. aðalflm. þætti sem nokkrum folskva brygði á hinn fornhelga stað, er hann færi að sitja þar á sumarþingum, og að hann sæi, að þingið væri ekki laust við bæjaráhrifin, þótt það væri ekki lengur í Reykjavík.

Það hefir verið bent á það hjer, og framhjá þeim rökum verður ekki komist, að hjer í Reykjavík er höfuðstaður landsins og hjer eru menn og gögn samankomin, sem þingið verður ávalt að styðjast við í störfum sínum. Sje jeg ekki, að hjá því verði komist, að

stj. flytji sig til Þingvalla meðan á þingi stendur.

Jeg get trúað því, að ef margar álíka ræður eru fluttar fyrir þessu máli og sú, er hv. aðalflm. flutti hjer, verði hægt að koma allmörgum óþroskuðum og breytingagjörnum mönnum á þá skoðun, að þingflutningurinn sje nauðsynlegur. Má vel vera, að stjórnarskrárbreyting verði afleiðingin, en það tel jeg vera aukaatriði, því að hjer er ekki um það að ræða, hvenær þessi flutningur eigi að komast í framkvæmd, og þótt till. verði samh., er ekki hætta á, að þjóðaratkvæðagreiðsla fari fram á næsta ári, því að eins og hv. 1. þm. Skagf. sagði, þarf kostnaðaráætlun að vera fyrir hendi, áður en atkvgr. fer fram. (PO: Hví gera flm. ekki ráð fyrir því?).

Það er rjett, að flm. hafa ekki komið fram með kostnaðaráætlun, en það stafar af því, að það hefir aðallega vakað fyrir flm. að fá vitneskju um það, hvort meiri eða minni hl. landsbúa væri flutningnum hlyntur. Mér fyrir mitt leyti hefir aldrei dottið í hug, að meiri hl. atkv. fengist með þingfærslunni. Því að auk þess, að ekki yrði með henni synt fyrir þá galla, sem voru á því að halda þing hjer, yrði bændum jafnframt gert erfitt eða ómögulegt að sitja þingið, sem þá yrði að sjálfsögðu sumarþing.

Það þykir nú mäske undarlegt að flytja till. og vera ekki hlyntari henni en þetta. En minn stuðningur við málið stafar eingöngu af kurteisí við hv. aðalflm., þar sem jeg vildi ekki setja mig upp á móti því, að hann fengi álit þjóðarinnar um þetta óskabarn sitt. (HStef: Þess stuðnings þurfti ekki

með). Það getur rjett verið, en jeg hjelt, að hv. 1. þm. N.-M. kæmi það ekki við, þó að jeg vildi votta hv. aðal-
fím. samúð mína. Mjer er satt að segja spurn um það, hvort það er hjartans meining hv. 1. þm. N.-M., að þessa till. eigi að samþ. Jeg held satt að segja, að sumir fím. kunni að hafa sömu skoðun um málið og jeg, enda þótt þeir sjeu ekki svo hreinskilnir að kannast við það. Jeg man það að vísu, að Jónas Hallgrímsson kallaði þingið hjer í Rvík „hrafnaþing kolsvart í holti, fyrir haukaþing á bergi“. En hvaða litur sem er á þinginu, held jeg að hann breyttist lítið, þótt það yrði flutt.

Jeg þykist þá hafa gert grein fyrir afstöðu minni í þessu máli. Meðan engin kostnaðaráætlun liggur fyrir, tel jeg ótímabært að ræða málið, og vildi jeg því mælast til, að hv. aðalflm. vildi taka till. aftur að þessu sinni. En eins og jeg hefi þegar sagt, tel jeg alveg ómaklegt að álasa hv. aðalflm. fyrir framkomu hans í þessu máli, því að jeg veit, að skoðun hans um það hefir verið hin sama frá því fyrsta. Ekki vil jeg þó gera þau orð hans að mínum orðum, að þingið sje óvirt hjer af hverjum kaffihúsagesti og götudurós. Jeg veit ekki, hvaða heimild hv. þm. hefir til að flokka fólk þannig niður, og satt að segja held jeg, að það sjeu fleiri en Reykvíkingar, sem ekki fara sem virðulegustum orðum um þingið, þó að jeg vilji nú álíta, að þingið eigi sjaldnast þá dóma skilið. (MJ: Það er sjálfsagt misjafnt, hve mjög þetta fólk leitar á þm.). (Hláður). Jeg veit, að ekkert af þessu fólki hefir gert árásir á mig.

Mjer þótti það einkennilegt, að þrátt fyrir hinar mörgu óskir frá ungmennafjelögunum um slíka atkvgr., hafa ekki

borist tilmæli um hana nema frá tveim þingmálafundum. Bendir það ef til vill til, að það sjeu einkum hinir yngri og óreyndari, sem eru flutningnum hlyntir. Hinsvegar geri jeg ráð fyrir, að fæstir fím. hafi ákveðið afstöðu sjálfra sín til flutningsins, en vilji aðeins taka tillit til þeirra óska, er fram hafa komið um þjóðaratkvgr.

Hinsvegar mótmæli jeg því, að nokkur ljettúð liggi á bak við þetta mál. Og það liggur í augum uppi, að það getur á engan hátt verið eiginhagsmunamál hv. aðalflm.

Magnús Jónsson*): Það er ekki hægt að neita því, að búið er að gera úr þessu máli hjegómamál, með því að láta þessa till. koma til umr. nú, síðasta dag þingsins, þegar alveg augljóst er, að langar umr. geta ekki komið til mála; en þó kemur þetta enn betur í ljós, þegar sjálfir flm. fara að bitast um till. Jeg held nú satt að segja, að rjettast væri að lofa þeim að eigast við út af henni sín á milli. Hv. þm. Barð. gaf í skyn, að það væru fleiri flm. en hann einn, sem væru veikir í trúnni. Jeg held, að þó flm. einir greiddu atkv. um þáltill. þessa, þá yrði hæpið, að hún flyti í gegn. (ÓTh: Hún yrði strá-drepin!). Já, því gæti jeg best trúað. Flm. till. hjer í þinginu eru eins og nefnd, sem klofnað hefir í minni og meiri hl., og nú hafa framsögumenn beggja nefndarhlutanna talað, og skal jeg ekki segja um, hvor hefir þar talað fyrir meiri eða minni hl.

Þetta er langstærsta mál, sem fyrir þinginu hefir legið að þessu sinni, hvort sem lítið er á það frá fjárhags-

*) Ræðuhandr. óyfirlesið.

legu sjónarmiði eða öðru. Alstaðar myndi lítið svo á, að það væri stórmál að flytja til samkomustað löggjafarþingsins. Jafnvel Norðmenn, sem þó hafa lagt talsvert meira á sig en við af þjóðernislegum ástæðum, hafa ekki sjeð sjer fært að flytja þingið úr Osló á einhvern fornhelgan þingstað.

Hv. flm. sagði, að þetta mál væri tilfinningamál öðrum þræði. Hvar er hinn þráðurinn? Jeg hefi enga ástæðu heyrt koma fram fyrir flutningnum, sem er ekki spunnin af toga tilfinninganna. Jeg skal játa, að tilfinningamál eiga talsverðan rjett á sjer, en þá á að játa, að þau sjeu tilfinningamál. Ef hv. aðalfilm. hefir gengið svo vel frá málinu sem skilja mátti á honum, þá eru öll skynsemissrökin á móti.

Þetta mál hefir nú á sínum tíma verið sótt og varið svo vel á milli Jóns Sigurðssonar og Fjölnismanna, og þá einkum Tómasar Sæmundssonar, að vafasamt er, að umr. hjer bregði nokkru nýju ljósi yfir það. Svo fór, að menn fjellust á hin sterku skynsemissrök Jóns Sigurðssonar. Hv. aðalfilm. sagði, að Jón Sigurðsson hefði fallist á að hafa þingið í Reykjavík, til að tefja ekki fyrir að þingið yrði sett á stofn. Hjer er öllu beinlínis snúið við. Það var Jón Sigurðsson, sem vakti deilumálið, til þess að hindra að Alþingi yrði háð á Þingvöllum, eins og stóð í konungsboðskapnum. Hefði Jón Sigurðsson ekki risið upp hefði Alþingi verið sett deilulaust á Þingvöll. En Jóni Sigurðssyni þótti svo miklu skifta, að Reykjavík yrði þingstaðurinn, að hann kaus fremur að hefja deilur um málið, enda þótt hann kynni að tefja setningu þingsins með því, en að láta það afskiftalaust. Það sýnir best,

hve rök hans voru sterk, að enda þótt menn stæðu á móti, sem jeg tel fyllilega jafnoka hv. aðalfilm., með allri virðingu fyrir honum, þá varð hans málstaður þó ofan á.

Hv. aðalfilm. sagði, að ástæður hefðu þá verið alt aðrar en nú. Það er rjett að því leyti, að ástæður til þess að hafa þingið í Reykjavík voru miklu minni þá en nú. Við sjáum það í einni af okkar þektustu skáldsögum, hvernig málið var í Reykjavík á þeim dögum. Reykjavík var þá aðalfulltrúi dönsku menningarinnar hjer á landi. Fjölnismenn hjeldu því líka fram, að Reykjavík myndi gera þingið danskt. En Jón Sigurðsson sagði þessi fallegu orð: „Alþingi á að gera Reykjavík íslenska“. Hvort sem það er rjett eða ekki, að Alþingi hafi gert Reykjavík íslenska, þá er víst, að Reykjavík er nú orðin engu útlendari staður en hvert annað hjerað á landinu.

Þegar jeg kom hingað til Reykjavíkur, var fjöldi útlendra orða notaður í daglegu tali, sem nú heyrast varla. Þá var altaf talað um að ganga á „Fortovinu“ og á „Galoschium“. Nú erum við mjög vel á veg komnir með að útrýma þessum orðum, enda hefir verið uppi allsterk hreyfing í þá átt að bæta málið. Á síðari tímum hafa skapast ýmsar ástæður gegn færslunni, sem ekki voru fyrir hendi á dögum Fjölnismanna. Þá var ekkert hús til. Það mátti eins byggja á Þingvöllum eins og hjer. — Jeg ætla ekki að fara að draga fram aftur það, sem hv. 2. þm. Reykv. dró fram í sinni röggssamlegu ræðu um það, hvernig allir straumar þjóðlífsins hafa langörasta rás hjer í Reykjavík. Það var sjerstaklega eitt mál, sem lá fyrir þinginu þegar það

var flutt hingað, og lengi á eftir, og það var sjálfstæðismálið. Ef þingstað-urinn ætti að hafa áhrif á nokkurt mál, þá var ástæða til að ætla, að hann hefði það á þetta mál. Þetta var eng-um ljósara en Jóni Sigurðssyni, en samt var hann óhræddur við að setja þingið hjer í Reykjavík, sem þá var mjög danskur bær. Nú er þetta mjög breytt. Sambandsmálinu hefir verið ráðið til lykta í bráð, þó það sje ekki fullleyst. Nú eru viðfangsefni þingsins einkum innlend mál, atvinnumál ýms, og aðstaðan til að þá þau leyst er hvergi betri en í stærsta bæ landsins.

Hv. 1. þm. S.-M. vitnaði í ýmsa merka menn, sem hefðu lagt þessu máli lið sitt. Þar á meðal held jeg, að hann hafi gert mjer þann heiður að nefna mitt nafn. Það er nú langt síðan jeg skrifaði þessa grein, sem hv. þm. átti við, í tímarit, sem jeg hjelt úti um tíma. Jeg hefi ekki náð í hana, en jeg held, að jeg hafi heldur lítið sagt um þetta mál sjerstaklega, sem hjer ligg-ur fyrir. Jeg talaði þar um ýmsar hugs-anir, sem þá voru ofarlega á baugi, og meðal annars um þjóðgarð á Þingvöll-um. Þeirri hugmynd hefi jeg verið og er altaf fylgjandi. Jeg held, að jeg hafi sagt eitthvað á þá leið, að þegar þjóðin væri orðin fullkomlega sjálfstæð og hefði fengið fulla meðvitund um það, þá myndi hún flytja þing sitt til Þing-valla. Fyrst og fremst verða menn að vera samhuga um þetta til þess að nokkur meining sje í að hreyfa mál-inu, en nú er útkoman sú, að flm. till. eru strax farnir að deila um hana sjálfa.

Þá eru ungmennafjelögin, sem vitn-að hefir verið í. Það er nú um þau að Alpt. 1929, D. (41. löggjafarþing).

segja, að þau eru mjög takmarkaður fjelagsskapur. Það er svipað um sam-byktir þeirra að segja eins og þegar góðtemplarar fá eitthvað samþ. í öllum stúkum landsins, eða eins og þegar verkamenn eru að safna sínum mót-mælum frá sínum fjelögum. Það þarf ekki nema fáa forgöngumenn til að koma slíku í verk. Áskoranir um þetta hafa aðeins komið frá tveim þingmála-fundum. Við þekkjum nú þær samkom-ur. Þar koma venjulega aðeins fáir menn saman, og það er venjulega auð-velt fyrir þm. að fá samþ. mál, einkum þegar þau eru lítið undirbúin. Það virð-ist svo, að aðalástæðan í augum hv. flm. sjeu skuggahliðarnar á Reykjavík. En þær skuggahliðar, sem hann helst dró fram, fanst mjer ærið einkennileg-ar. Hann nefndi t. d. kröfugöngur, götulíf, kaffihúsasetur, götutrósir og jafnvel eitthvað fleira af því tægi.

Jeg held nú, að þeir menn, sem eru svo næmir fyrir áhrifum af þessu öllu saman, að þeir geta ekki notið sín á þingi af þeim ástæðum, sjeu yfirleitt ekki færir um að sitja á Alþingi. Þeir ættu helst að geymast í glerskáp heima hjá sjer, svo að þeim væri óhætt.

Það er alveg rjett, sem Einar H. Kvaran hefir sagt, að þetta, að menn vilja ekki hafa þingið hjer í bænum, er beinlínis af óvild til Reykjavíkur. Enda sagði hv. flm. blátt áfram, að sambúðin milli þingsins og Reykjavík-ur væri slæm og að í fjarlægum hjer-uðum væri lítið á þetta sem eitthvað skaðlegt.

Eitt af því, sem hv. flm. talaði um, var það, að þm. væru skammaðir í blöðunum og talað um þá eins og stigamenn. Jeg vil nú aðeins spyrja

hv. þm., hvort hann heldur, að blöðin mundu hætta að skamma þm., ef þingið væri flutt til Þingvalla. (ÓTh: Hvert get jeg flúið frá þínum anda?). Já, heldur hv. þm., að hann geti umflúið blaðaskammir með því að færa sig um set? Nei, þetta eru yfirleitt alt gatslitnar röksemdir, sem ekki eru nokkurs virði. Hitt gat hv. flm. öllu minna um, hvað hjer væri þm. til gagns. Jeg vil ekki segja, að hjer í Reykjavík hafi þingið nóg hjálparmeðul, en hjer hefir það a. m. k. þau bestu, sem völ er á. Hjer höfum við bestu bókasöfn, sem til eru, og bestu sjerfræðinga, sem til eru á landinu, þ.á.m. þá, sem ríkisstj. hefir á að skipa. Hjer er yfirleitt það besta, sem þjóðin hefir á að skipa í hverri grein. Hvergi á landinu er betri aðstaða til þess að mynda sier heilbrigða skoðun á málefnum þjóðarinnar en hjer í Reykjavík. Jeg býst við, ef þingið væri haldið á Þingvöllum, að þá yrðu menn sífellt að vera þjótandi fram og aftur í bifreiðum, flugvjelum eða járnbrautum hingað til Reykjavíkur, til þess að sækja sjer fróðleik um og gögn í ýmsum málum, og sjálfsagt mundi það líka kosta eitt-hvað.

Þá hjelt hv. flm. því fram, að þingið mundi verða styttra á Þingvöllum, vegna þess að þar væri færra, sem glepur fyrir. Blaðmenn hafa nú skammað þm. mikið, en enginn hefir þó skammað þá eins og hv. þm. gerir með þessu. Ætlar hann að telja mönnum trú um, að þm. slæpist við þingstörfin? Slíkt er mjög fjarri sanni. Hjer á þingi vinna menn baki brotnu. En það, sem einkum veldur því, að afgreiðsla mála fer ekki eins vel úr hendi eins og skyldi, er það, að þingið er

of stutt. Þingmenn hafa ekki nægan tíma til að kynna sjer málin nógu vel.

Hv. flm. hjelt því fram, að á Þingvöllum væru allir jafnt settir um samband við sitt heimili. En hvað er unnið við það, að taka þá, sem hjer eiga heima, líka frá heimilum sínum, til þess að allir sjeu jafnilla settir? Það yrði aðeins til þess, að allir yrðu jafnákafir á að hlaupa frá þingstörfunum hálfunnum, til að komast heim til sín, eins og margir utanþéjarmenn eru nú.

Reynslan hefir sýnt, að þingstörfin geta ekki tekið styttri tíma en þau taka nú. Um þetta hefir margsinnis verið rætt, og menn hafa komist að raun um, að hjer er um ákveðið verk að ræða, sem ekki er hægt að lúka á skemri tíma, jafnvel þótt því sje hroðað af. Það eru þó ekki nema 24 stundir í sólarhring, og hv. þm. þurfa líka að sofa eins og aðrir menn.

Svo er nú þessi dæmalausa náttúrufergurð á Þingvöllum, sem hv. flm. taliði svo mikið um. En einhvern tíma þurfa þm. þó sennilega til að horfa á hana, ekki síður en götutrósirnar í Reykjavík.

Hv. 1 þm. S.-M. taldi, að þm. væru eiginlega að nokkru leyti bundnir því að samþ. þessa till., vegna þess hvað almennar óskirnar væru um þetta og hvað góðar undirtektir málið hefði fengið. Þeir, sem hafi skrifað um það, hafi flestir verið því meðmæltir. Gat hann þó um a. m. k. tvær greinar, sem hefðu verið ritaðar mjög eindregið a móti málinu. En jeg hefi minst á það fyr í minni ræðu, að þó að þessar óskir sjeu frá mörgum, þá er það í rauninni ein einasta hreyfing í landinu, sem hefir verið með þessar áskoranir til Alþingis. Og þessi hreyfing — sem

er ágæt og heilbrigð, en alls ekki sjerlega fjölmenn eða sterk — er ungmennafjelögin. En jeg verð að segja, að jeg er ekki svo vel kunnugur þeim fjelögum, að jeg viti, hvort það er meginþorri þeirra eða aðeins lítil hluti, sem stendur að þessum áskorunum. Maður gæti hugsað sjer, að þessi fjelög sjeu svo mörg úti um landið, að það sje ekki nema örlítið brot þeirra, sem óskar eftir þessu. Um þetta hefir ekki verið upplýst. En það, sem að mínu viti er mest að athuga við þessar óskir, er það, að málið hefir yfirleitt alls ekki verið tekið á þeim grundvelli, sem þarf að taka það. Það er alment talað með hrifningu um þennan fornhelga stað, Þingvöll, en hinsvegar málað með mátulega svörtum litum þetta spillingardiki, sem Alþingi sitji nú í, Reykjavík. En það er algerlega forðast að horfast í augu við veruleikann, framkvæmdirnar í þessu máli, flutning þingsins til Þingvalla. Menn horfa aðeins á hina fornu dýrð þingsins þarna, hina merkilegu þjóðarsamkomu á fyrri öldum. En þeir hugsa ekki út í það, að ómögulegt er að endurreisa þessa þjóðarsamkomu nú í sama stíl eða sama svip. Það er bæði af því, að þingið er orðið miklu lengra, og ekki geta þeir menn farið að lifa í búðum, tjölduðum vaðmálum eins og í gamla daga, sem vanir eru að vinna störf sín í hlýjum og góðum íbúðum. Það er ekki til neins að tala með tilfinningu um það að endurreisa þingið í gamalli mynd.

Það er svo langt frá að vera óforsvaranlegt að vilja ekki bera þetta undir þjóðaratkvæði. Það mætti miklu fremur segja, að óforsvaranlegt væri

að bera málið undir þjóðaratkvæði að svo komnu. Einmitt það, hvað lítið hefir verið skrifað um málið, sýnir, hvað það væri óforsvaranlegt. Það þarf að ræða það fyrst frá báðum hliðum vel og vandlega, og eftir þær umræður gæti þjóðaratkvæði komið til mála. Mjer er nær að halda, að jafnvel þó að þjóðin samþykki þetta, þá mundi mörgum mannum snúast hugur, er hann sæi veruleikann og farið væri að ræða málið. Við höfum dálítið dæmi fyrir okkur. Bannlögin voru á sínum tíma sett undir þjóðaratkvæði. Málið hafði verið sótt mjög fast af mjög öflugum fjelagsskap hjer á landi, en mjög lítið frá hinu sjónarmiðinu. Svo þegar búið var að samþ. bannið við atkvgr. og þingið hafði talið sig bundið af þessu, þá fyrst er hafin barátta móti málinu. Og þetta mál hefir leitt okkur út í hina mestu ógæfu. Er betra að vanda til næstu þjóðaratkvgr. meir en gert var þá.

Jeg veit ekki, hvað maður á að fara langt út í það, hvaða kostnað þingflutningur mundi leiða af sjer. En þó er ómögulegt annað en gera sjer einhverja hugmynd um það, eða gera sjer ljóst, að kostnaðurinn er allmikill. Hv. 1. þm. S.-M. sýndi nokkra viðleitni í þessa átt. Hann sagði, að það hefði verið áætlað, að það mundi kosta um hálfa miljón, þær byggingar og mannvirki, sem gera þarf á Þingvöllum. Aftur á móti sagði hann, að búið væri að færa kostnaðinn upp í nokkrar miljónir, og þetta væri svo óákveðið, að ekki væri hægt að henda reiður á. Ef það er rétt, að þingflutningur mundi kosta nokkrar miljónir, býst jeg við að menn mundu skoða huga sinn áður

en þeir vildu leggja út í hann. Maður sjer undir eins, að það kemur til kostnaðar að reisa þinghús á Þingvelli, og það miklu stærra og veglegra en það, sem við nú erum í. Bæði eru fundarsalir þessa húss of litlir, og sjerstaklega vantar margvislegt annað pláss. Á Þingvöllum yrði að hafa mjög rífllegt pláss fyrir bókasafn og ýmislegt það, sem frekar þyrfti að hafa á einangruðum stað heldur en í Reykjavík. Ekki yrði að tala um annað en hafa allvænar íbúðir fyrir umsjónarmenn hússins. Jeg er alveg viss um, að slíkt hús kostaði aldrei undir miljón krónum. Það er óhugsandi, að komist yrði af með minna hús en það, sem Landsbankinn nú er í. En það kostaði, má jeg segja, eitthvað yfir miljón krónur. (SvÓ: 800 þús.). Jeg hygg það hafi verið nær 1200 þús. en 800 þús. Jeg heyrði að vísu þá lægri upphæð nefnda, en þá var ekki búið að ljúka við húsið, og dýrast er það venjulega, sem síðast kemur. Jeg er ekki í vafa um, að þinghúsið yrði að sínu leyti dýrara en bankahúsið. Vitanlega yrði svo að byggja stórt íbúðarhús fyrir þingmenn, þar sem þeir gætu haft sitt mótuneyti. Þar yrði að rúmast allur sá fjöldi fólks, sem ætti að sjá þm. fyrir þeirra þörfum, og auk þess alt starfsfólk þingsins. Sennilega væri best að sameina það gistihúsinu, sem yrði að vera mjög stórt. Slíkt hús myndi kosta mörg hundruð þús. króna.

Ekki er til neins að berja höfðinu í steininn um að flytja stj. til Þingvalla. Þær þjóðir, sem hafa tekið það ráð að flytja þing sín út fyrir stærstu borgirnar og setja þau á einhverja fagra staði, eins og Bandaríkin og Ástralía, þeim dettur ekki annað í hug

en að flytja sín stjórnarráð og opinberar skrifstofur þangað á sama stað, enda er annað óhugsandi. Það er öllum augljóst, hvað besta að byggja hús yfir stjórnarráðið og þær opinberu skrifstofur. Veglega kirkju þyrfti að byggja á Þingvöllum. Og Þingvallan. áleit, að þar þyrfti að byggja bæ. Myndi það hvorttveggja aldrei fara undir 100 þús. En fyrir utan þetta, sem öllum er augljóst, að ríkið yrði að byggja, þá myndi rísa á Þingvöllum allstór bær og ýmiskonar rekstur. Og þó að það væri ekki beint ríkiskostnaður, væri það kostnaður fyrir ríkið að flytja hús til Þingvalla úr höfuðstaðnum.

Það er þess vegna alveg augljóst, að þessi áætlun er vitlaus, en hitt mun rjettara, að flutningur mundi kosta svo miljónum skifti. Upp í alt þetta ætti að koma það, að þetta alþingishús mætti nota fyrir háskóla, svo að ríkið gæti losnað við að byggja háskóla. Þetta er skoðun, sem hefir stundum verið sett fram, en jeg vil aldrei heyra án þess að mótmæla. Því að þótt þetta hús sje allsæmileg bygging fyrir þingið og þingið komist af með það lengur, þá er það svo illa lagað fyrir háskóla sem nokkurt hús getur verið. Ef maður lítur á, hvað margar stofur eru hæfar fyrir kenslustofur, þá er auðsjeð, að hagur háskólans mundi mjög lítið batna frá því, sem er, sem er alveg óviðunandi. Það eru smákompur uppi, fyrir utan fundarsalina, sem eru alveg óhæfar fyrir kenslustofur. Jeg held, að fyrir utan deildirnar og Hlaðbúð, sem er lág undir loft, sje ekki ein einasta stofa hæf fyrir kenslu. Aftur á móti má segja með fullum rjetti, að þinghúsið mundi

batna stórum til afnota fyrir þingið, ef háskólinn færi burt. Því að herbergin, sem háskólinn notar, væru hentug til afnota fyrir þingskrifara við sínar ræðuskriftir. Þeir þurfa nauðsynlega að hafa einhversstaðar frið og næði við sitt mikla starf.

Jeg vil ekki ámæla hv. 1. þm. S.-M. fyrir þessa skoðun; það hafa aðrir komið fram með hana á undan honum, en hún er algerlega byggð á sandi. En mörgum hefir fremur dottið í hug, að hægt væri að nota þetta hús sem dómhús fyrir hæstarjett.

Hv. þm. kvað þann aðalerfiðleika, sem var áður á flutningi þingsins, nefnilega erfiðar samgöngur, nú horfinn úr sögunni. Jeg skal koma að því seinna. En af þessu má draga þá ályktun, að hv. þm. hugsar sjer sumarþing, því að það er langt frá, að góðar samgöngur sjeu á veturna. Jafnvel á sumrin eru samgöngur ekki sjerlega góðar, og a. m. k. er það dýrt að fara mjög oft á milli Reykjavíkur og Þingvalla. Samgöngurnar er ekki hægt að hugsa sjer fullkomnar fyr en ef við ættum kost á tíðum og ódýrum flugferðum. Þó að þjóðarembingsvindurinn sje talsvert mikill, þá býst jeg ekki við, að menn geti fleygt sjer á honum til Þingvalla og allur þessi skötubarðsvængjaði fjandafjöldi, sem á að fljúga á milli kvölds og morguns og alla daga og nætur; ef ætti að heyja þing á Þingvöllum án þess að flytja hinar nauðsynlegustu stofnanir þangað.

Það er einmitt þessi kostnaður við að starfa þannig á tveimur stöðum, sem er alveg óútreiknanlegur fyrirfram, en myndi eflaust fara í hundruð þúsunda á ári.

Jeg vil þá koma að því, sem jeg

drap á áðan, að það virðist vera skoðun hv. flm., að þingið ætti að vera að sumrinu. Nú er það alkunnugt, að þessi hv. þm. hefir manna mest barist fyrir því, að Alþingi væri háð að sumri til. Hefir hann talið, að íshætta og allskonar erfiðleikar gætu gert sumum þm. erfitt fyrir með það að komast til þings, Jeg býst nú við því, að hv. flm. geri ráð fyrir, að Alþingi verði háð að sumri til, og skulum við nú athuga nokkuð, hvernig málið horfir við frá því sjónarmiði.

Jeg skal fúslega játa, að á sumrin eru Þingvellir ákaflega yndislegur staður frá náttúrunnar hendi. En það eru svo miklir ókostir við það að hafa sumarþing, að þeir vega fyllilega á móti þeim hollu áhrifum, sem þm. eiga að verða fyrir vegna náttúrufegurðarinnar. Það er t. d. hið mesta óhagræði fyrir alla að sitja á þingi á sumrin. Þá er hábjargræðistíminn. Allar hendur verða þá að vinna að því að afla sjer og sínum viðurværis. Og svo eiga þeir, sem þm. eru, að fara að loka sig inni vikum saman. Það verður til þess, að þessir menn missa öll sumur úr æfi sinni, ef svo mætti segja. Það mætti þá alveg eins segja, að rjett væri að láta alla skólana starfa að sumrinu til. En hvers vegna er það ekki gert? Það er af því, að það þykir svo fráleitt, og svo væri það alveg ómögulegt.

Hv. flm. var mjög hneykslaður yfir því, að Einar H. Kvaran skyldi einhverntíma hafa kallað þetta umtal um flutning Alþingis „rómantískt hjál“. En þetta er alveg rjett hjá Einari. Þetta er ekkert annað en „rómantískt hjál“. Og jeg tel það þroskamerki hjá sjálfum mjer, að jeg skuli vera vaxinn

frá þessu „rómantiska hjali“ um flutning Alþingis: En menn þurfa ekki að flytja Alþingi til Þingvalla til þess að göfgandi áhrif geti verið fyrir hendi frá náttúrunnar hendi. Því hvar getur yfirleitt fegurri stað en Reykjavík? Og þá skortir ekki rómantíkina. Hvað það snertir er ekki til merkilegri staður í víðri veröld. Það er ekki lítil rómantik yfir því, að goðin skyldu velja fyrsta landnámsmanninum bústað einmitt þar, sem síðar reis upp höfuðborg landsins. Þrælar Ingólfs skildu þetta ekki, er þeir sögðu: Til lítils fórum við um fögur hjeruð og blómleg til þess að byggja útnes þetta. Þeir voru maurapúkar þess tíma og skildu ekki rómantíkina. En nú er Reykjavík einmitt sá staður, er maurapúkarnir vildu helst eiga. Reykjavík er langrómantiskasti staðurinn á öllu landinu. Þar var fyrsti bærinn, fyrsti höfðinginn og fyrsta þingið. Hjer er einmitt sá upprunalegi þingstaður. Og hvað er nú þessi bær, með allri sinni spilling og löstum, eins og fjandmenn hans orða það? Hann er ekkert nema lítið þorp á yndislega fögrum stað, umvafinn af náttúruvegurð, og henni svo mikilli, að hún er engu meiri á Þingvöllum. Þetta hafa skáldin líka fundið, sbr. t. d. kvæði Þorsteins Erlingssonar „Ef hefir þú sumarkvöld verið í Vík“. Nei, Reykjavík er ekkert annað en lítið og yndislegt þorp. (MT: Er þm. fá þorpari? — ÓTh: Hann er a. m. k. ekki yfirþorpari). Það er rjett, að ýmsar þjóðir hafa flutt þing sín í smábæi, en þær hafa þá altaf jafnframt flutt stjórnarsetrið og aðrar þær stofnanir, sem eru nauðsynleg umgerð um þingið. En hvað okkur snertir, þá er það áreiðanlegt, að ef nokk-

ursstaðar er skilyrði til þess að heyja hjer Alþingi á skynsamlegan hátt, þá er það einmitt hjer í Reykjavík.

Í þessu sambandi er það algerlega ómaklegt að nú okkur Reykvíkum því um nasir, að sjóndeildarhringur okkar nái ekki út yfir bæinn og að við viljum halda Alþingi hjer vegna þess ágóða, sem við höfum af því, að það sje háð hjer. Reykvíkingar mega þvert á móti eiga það, að þeir eru mjög lausir við alla hreppapólitík.

Hv. flm. dró saman í 4 bálka hinar mikilvægu ástæður sínar fyrir flutningi Alþingis. Fyrst taldi hann, að það væri illa sett. Jeg hefi sýnt fram á, að sú skoðun hans er byggð á skamm-sýni og misskilningi. Í öðru lagi sagði hann, að þetta væri ósk almennings. En hjer er aðeins um einn fjelagsskap að ræða, nefnilega ungmennafjelögin. Í þriðja lagi sagði hann, að flutningurinn mundi ekki kosta neitt. Jeg hefi sýnt fram á, að það mundi ekki kosta minna en 2—3 milj. Og í fjórða og síðasta lagi sagði hann, að þm. yrðu frjálssari og óháðari. Við þessu er í raun og veru ekkert svar, því það er aðeins orðagjálfur. Hvaða ófreskjur eru það, sem hv. flm. á við og sem hann heldur, að hafi svona mikil áhrif á hv. þm.? Ef hann á við „agitatorana“, þá getur hann verið viss um, að þeir verða ekki betri á Þingvöllum en hjer, eftir að þeir eru búnir að eyða bæði fje og tíma í það að komast þangað. Og hvað ónæði snertir, þá þekki jeg a. m. k. ekkert slíkt. Jeg hitti ákaflega sjaldan menn, er reyna nokkuð til þess að hafa áhrif á skoðanir mínar. Það hittir mig að vísu einstaka maður, sem biður mig fyrir áhugamál sín. Þyki mjer þau þess verð að líta við þeim,

þá stýð jeg þau, en annars ekki. Og jeg verð blátt áfram að telja það skyldu mína að reyna þannig að koma áhugamálum kjósenda minna eða annara á framfæri.

Jeg skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta. Aðeins skal jeg geta þess út af því, sem hv. flm. sagði um það, hversu uppbyggileg áhrif það mundi hafa á þm. að vera saman í heimavist, að jeg held, að þeir sjeu nógu leiðir hver á öðrum, þó þeir þurfi ekki að sofa saman líka.

Flm. (Sveinn Ólafsson): Hjer er tekinn upp sama aðferð og stundum undanfarið, sem sje að hefja málþóf til þess að tefja fyrir og aftra afgreiðslu málsins. En þegar nú er ákveðið, að þingi verði slitið í dag, þá er sjáanlegt, hvert stefnir með þessa till. Jeg hefi undanfarið setið að mestu hjá við umr. og ekki látið það á mig fá, þó stundum hafi verið nokkuð kuldalega að mjer vikið. Hefi jeg gert það til flýtis öðrum málum og með þeirri von að fá því fremur tíma til að sinna þessu máli. Sje jeg nú að vísu — og um seinan —, að tími vinst hjer eigi til afgreiðslu.

Jeg mun nú ekki svara orði til orðs þeim andmælum, er fram hafa komið í þessu máli. Þeir munu alls 5, er tekið hafa til máls og mælt gegn till. Hafa mótmæli þeirra aðallega verið byggð á því þrennu, að þingflutningur mundi valda ókleifum kostnaði, að stjórnarsetrið yrði að flytja jafnframt þinginu, en það mundi ógerningur, og að flutningurinn færi í bága við stjórnarskrána. Þetta er alt utan við efnið hjá andmælendum. Hjer er aðeins um það að ræða að gefa þjóðinni

færi á að greiða atkv. um það, hvort hún vill flytja Alþingi til Þingvalla eða ekki. Þá fyrst, er úrslit þeirrar atkvgr. eru kunn orðin, er ástæða til þess að gera áætlanir um kostnað, ef atkvæði falla fleiri með flutningi en móti. Illitt, að stjórnarsetrið þurfi að flytja jafnframt Alþingi, er hjákátleg firra, á engu byggð. Og að því er snertir ákvæði stjkskr. um samkomustað þingsins, þá kemur fyrst til breytinga á þeim, ef þjóðin með atkvæðagreiðslu krefst þingflutnings.

Að jeg mintist á kostnað við byggingar á Þingvöllum, var vegna þeirra áætlana um hann, sem fram komu 1926 og sem voru hófi nær en fjarstæðunnar hjá hv. 1. þm. Reykv., sem áætlar milljónir til bygginga. 1926 miðudu mótmælendur máls þessa við 12 milj.

Vegna þess, hve mjer er skamtaður tæpur tími, get jeg ekki vikið að einstökum atriðum mótmælendanna frekar. Mótmælendurnir hafa að mestu tekið sömu orðin hver eftir öðrum. Aðeins 1. þm. Reykv. var dálítið viðföfull, og get jeg reyndar dáðst að því, hve vel hann hefir flegið kött og farið gegnum sjálfan sig í þessu máli. Jeg hafði vænst þess, að hv. þm. myndi sína fortíð og hrifninguna frá 1923. Hver, sem les Eimreiðargrein hans frá 1923 og ber saman við ræðu hans í dag, mun veita sinnaskiftunum eftirtekt, og þau eru alger endaskifti á sannfæringu mannsins.

Auðvitað má skilja þetta og skýra. Hv. þm. mun nefnilega ekki hafa verið orðinn þm. Reykvíkinga, er hann reit greinina. (MJ: Jeg varð þm. 1921, en greinin birtist 1923). Jæja, hún hefir þá legið svona lengi í skrifborðs-

hólfinu hjá hv. þm. áður en hún birtist. En engum getur hjer leynst kjósendaáhrifin og lýðskrumið.

Jeg verð að segja, að mjer fanst talað af lítilli virðingu um Jónas Hallgrímsson, Tómas Sæmundsson og aðra Fjölnismenn af hv. 2. þm. Reykv., er hann komst svo að orði, að hjer væri aftur verið að vekja upp gamlan draug frá dögum Jóns Sigurðssonar. Þarna lýsir sjer þjóðerniskend, sem rætur sínar á í úthverfum stórborganna, og skal ekki frekar um hana rætt.

Út af því, sem sagt hefir verið um vilja Jóns Sigurðssonar í þessu máli, skal jeg geta þess, að til eru skýr rök fyrir því, að Jón vildi líka hafa þingið á Þingvöllum, ef landsmenn hefðu haft kjark og efni til að krefjast þess. En hann var hygnari en svo, að hann vildi stofna málinu í voða með slíkri kröfu, er alt skorti, sem til þurfti.

Jeg verð nú að láta máli mínu lokið. En það vildi jeg að lokum sagt hafa út af framkomu hv. þm. Barð. í þessu máli, þar sem hann hefir nú vikið frá flutningi till. og mælt móti henni, þótt meðflutningsm. sje, að mjer þykir honum eigi drengilega farast. Vil jeg þó óska honum þess, að ekki hrífi hann svo iðrunin yfir fráhvarfi þessu, að hann fylgi dæmi Júdasar Ískariots og fari af heiminum með líkum hætti sem hann. Og í þeirri von, að hv. þm. sjái sig enn einu sinni um hönd, ætla jeg hjer að ljúka máli mínu. Jeg veit nú, hver verða forlög málsins í þetta sinn og sje því ekki ástæðu til þess að svara frekar mótmælunum. En ekki er ómögulegt, að öðru sinni gefist færi að hreyfa því og svara öfgum mótmælenda.

Hákon Kristófersson*): Mjer þykir leitt, að minn gamli og góði vinur, hv. flm., skuli hafa reiðst því, hvernig jeg lýsti afstöðu minni til þessa máls. Annars þakka jeg honum fyrir velvildina og hugulsemina og efast ekki um, að hann mundi lána mjer snæri, ef jeg þyrfti einhverntíma á því að halda. En um leið og við skiljum nú að þessu sinni, þá vildi jeg óska honum þess, ef svo kynni að fara, að hann kæmi einhverntíma síðar til mín til þess að leita míns fulltingis í einhverju máli, að hann yrði aldrei fyrir því, að við hann yrði sagt: Vík frá mjer o. s. frv.

Umr. frestað, og með því að þessi var síðastur starfsdagur deildarinnar, varð till. ekki útrædd.

4. Hverarannsóknir.

Á 68. fundi í Nd., 14. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um hverarannsóknir (A. 627).

Á 69. fundi í Nd., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 71. fundi í Nd., 17. maí, var till. tekin til fyrri umr.

*) Ræðuhandr. ófyrirlesað.

Hverarannsóknir. - Lóðir undir þjóðhýsi. -- Skólasjóður Herðisar Benediktsen (till. í Sp.).

Þóknun fyrir milligöngu við enska lánið 1921.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin fram-
ar.

Á 6. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

5. Lóðir undir þjóðhýsi.

Á 53. fundi í Ed., 24. apríl, og á 53. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir til þess að ná eignarhaldi á lóðum undir þjóðhýsi (A. 405).

Till. var ekki á dagskrá tekin fram-
ar.

Á 4. fundi í Sp., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

7. Þóknun fyrir milligöngu við enska lánið 1921.

Á 70. fundi í Ed., 15. maí, og á 69. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um þóknun fyrir milligöngu við enska lánið 1921 (A. 655).

Á 6. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., næsta dag, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin fram-
ar.

6. Skólasjóður Herðisar Benediktsen (till. í Sp.)

Á 70. fundi í Ed., 15. maí, og á 69. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um skólasjóð Herðisar Benediktsen (A. 647).

Á 6. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Till. var ekki á dagskrá tekin fram-
ar.

Fyrirspurnir.

1. Landsspítalinn.

Á 30. fundi í Ed., 23. mars, var útbýtt:

Fyrirspurn til dómsmrh. um landsspítalann (A. 191).

Á 31. fundi í Ed., 25. mars, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 13 shlj. atkv.

Með brjefi, dags. 25. mars, sendi forseti Ed. dómsmrh. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig viðlátinn að svara.

Við þessu brjefi barst aldrei svar, og var fyrirspurnin því ekki á dagskrá tekin framar.

2. Samgöngubætur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins.

Á 42. fundi í Nd., 11. apríl, var útbýtt:

Fyrirspurn til atvmrh. um samgöngubætur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins (A. 319).

Á 45. fundi í Nd., 15. apríl, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 14 shlj. atkv.

Með brjefi, dags. 15. apríl, sendi forseti neðri deildar atvinnumálaráðherra fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig viðlátinn að svara.

Við þessu brjefi barst aldrei svar, og var fyrirspurnin því ekki á dagskrá tekin framar.

VIÐBÆTIR

Alþingisreikningur

frá 1. janúar til 31. desember 1928.

(Yfirlit).

TEKJUR:

I. Fyrir seld Alþingistíðindi og Landsreikninga	kr.	1222.56
II. Fyrir seldan prentpappír	—	231.40
III. Endurgreitt oftalið þingfararkaup Bernharðs alpm. Stefánssonar 1927	—	120.96
IV. Vextir af innstæðu í hlaupareikningi við Landsbankann	—	43.59
V. Ávísað úr ríkissjóði, samkvæmt ávísana- og gjaldabókum þingsins	—	226787.57
Samtals		kr. 228406.08

Viðbætur.
Alþingisreikningur 1928.

GJÖLD:

I. Þingfararkaup alþingismanna (<i>fylgiskjal I</i>)	kr.	73478.30
II. Goldið starfsmönnum:		
a. Föst laun [laun skrifstofustjóra kr. 6020.00 og fulltrúa kr. 5880.00]	kr.	11900.00
b. Lausum starfsmönnum [skrifst. og prófarkal. (þar í aðstoð við útgáfu á umræðum) kr. 3269.00, skjalavarsla og afgreiðsla kr. 1587.00, lestrarsalsgæsla kr. 1418.00, innan- þingskriftir kr. 16034.00, dyra- og pallavarsla kr. 3294.00, þingsveinsstörf kr. 1540.00] —		27142.00
		— 39042.00
III. Útgáfukostnaður Alþingistíðinda og Landsreikninga og önnur prentun:		
1. Útgáfukostnaður Alþingistíðinda:		
A. Skjalapartur og þingskjöl [Samningur 21. febr.: Arkarverð með sjerprentun- um kr. 167.00, kápuverð kr. 15.00]:		

a.	Samkvæmt munnlegum samningi: 22 arkir A-deildar án sjerprentana, 1 kápa	kr.	2972.30	
b.	Samkvæmt samningi 21. febrúar: 142 arkir A-deildar með sjerprent- unum, 7 kápur	—	23819.00	
c.	Aukaumbrot og þjetting á 4 örk- um til þess að spara áliming	—	20.00	
				kr. 26811.30
B.	Umræðupartur [Samningur 21. febr.: Arkarverð kr. 119.00, 1 aðalefnisyfirliti kr. 182.95, kápuverð kr. 15.00. Auk þess greitt fyrir lokun kápu og liming utanáskrifta á hvert hefti kr. 18.00]: B-deild (305 arkir, 15 kápur, aukalíming á 15 hefti) kr. 36790.00; C-deild ($42\frac{1}{2}$ örk, 2 kápur, aukalíming á 2 hefti) kr. 5123.50; D-deild ($26\frac{1}{2}$ örk, 1 kápa, aukalíming á 1 hefti) kr. 3246.00; Aðalefnisyfirlit ($6\frac{1}{2}$ örk, 1 kápa, aukalíming á 1 hefti) kr. 1222.18; Viðbætur (alþingisreikningur 1927, 1 örk, munnl. samn. kr. 154.35	—	46536.03	
C.	Pappír í skjalapart og umræður o. fl., keyptur í heild- sölu erlendis ($502\frac{1}{2}$ ris), kr. 5857.65) (<i>fylgiskjal II</i>), ásamt kápupappír (kr. 201.98)	—	6059.63	
D.	Útsending (burðareyrir kr. 2701.45, vinna við umbún- að, afgreiðslu og útburð kr. 255.00, umbúðir kr. 22.75)	—	2979.20	
				kr. 82386.16
2.	Útgáfukostnaður Landsreikninga ásamt launum yfirskoð- unarmanna:			
A.	Til yfirskoðunarmanna (þriggja), 1000 kr. til hvers + verðstuðulsuppbót (40%)	kr.	4200.00	
B.	Prentkostnaður og heftingar	—	3138.20	
				— 7338.20
				Yfir um kr. 89724.36 kr. 112520.30

	Handan að	kr. 89724 36	kr. 112520.30
3. Önnur prentun (lagaprentun o. fl. kr. 1790.62, prentun á fundakápur o. m. fl. kr. 190.15, fjölritun á dagskrám o. m. fl. með tilfæringum kr. 1182.98)	—	3163.75	92888.11
IV. Bókband (kr. 531.75), bækur (kr. 346.20), ritföng (kr. 618.80)	—		1496.75
V. Ljós, hiti, ræsting og viðhald á húsi og munum:			
1. Ljós (kr. 1189.03) og ljósfæri (kr. 48.56)	kr.	1237.59	
2. Hiti	—	2022.30	
3. Ræsting (ræstingarvinna kr. 2165.10, ræstingarvörur kr. 322.55)	—	2487.65	
4. Viðhald á húsi (kr. 384.97) og munum (kr. 130.85)	—	515.82	6263.36
VI. Önnur gjöld:			
1. Aðstoðarvinna [þar af 700 kr. til Karls Einarssonar fyrir aðstoðarvinnu í þarfir forseta og 159 kr. fyrir ýmislega aðstoðarvinnu]	kr.	859.00	
2. Kostnaður við einstakar nefndir:			
A. Fjárfreitinganefndir [þar af til skrifara nefndanna kr. 364.00 og bifreiðarferð kr. 4.00]	kr.	368.00	
B. Undirbúningsnefnd alþingishátíðar 1930 [aðstoðarvinna kr. 1200.00; símskeytakostnaður kr. 255.30]	—	1455.30	
	—	1823.30	
3. Símagjöld Alþingis [talsmaleiga o. fl.]	—	578.90	
4. Símanot þingmanna [stímtöl og símskeyti kr. 2722.20 (<i>fylgiskjal I</i>), símavarsla kr. 1130,00]	—	3852.20	
5. Þinghúsgarðurinn	—	237.10	
6. Opinber gjöld [vatnsskattur]	—	482.50	
7. Ýms gjöld:			
A. Silfurskjöldur til minningar um Magnús Kristjánsson fjármálaráðherra	kr.	347.00	
B. Sjúkrastyrkur til Þorláks Davíðssonar pallavardar	—	1000.00	
C. Ferðastyrkur til þriggja þingmanna, Ásgeirs Ásgeirssonar, Haralds Guðmundssonar og Magnúsar Jóns-			

sonar, á norrænt þingaping í Stockholm sumarið 1928, 1500 kr. til hvers	—	4500.00	
D. Til Ólafs próf. Lárussonar, fyrir samning yfirlits um íslenska löggjöf 1927 í Árbók þingmannasambands Norðurlanda	—	150.00	
E. Risnukostnaður forseta	—	1207.75	
F. Kostnaður af þingskrifaraprófi	—	36.50	
G. Auglýsingar og frímerki	—	163.31	
		7404.56	
			15237.56
			<u>Samtals kr. 228406.08</u>

Skrifstofu Alþingis, 21. mars 1929.

Jón Sigurðsson.

Vibbætr.
Alþingisreikningur 1928.

Þingfararkaup alþingismanna 1928

og símanot á kostnað Alþingis s. á.

Nöfn	Dagpeningar og verðstuðulsuppbót			Ferðakostnaður	Þingfararkaup alls	Símanot á kostnað Alþingis
	Dagpeningar	Uppbót 40 %	Dagpeningar og uppbót alls			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	105.70
Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	51.95
Bernharð Stefánsson, 2. þm. Eyf., á Þverá	1200.00	480.00	1680.00	320.00	2000.00	39.25
Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr., á Reykjum	1104.00	441.60	1545.60	36.00	1581.60	60.20
Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	15.15
Einar Árnason, 1. þm. Eyf., á Eyrarlandi	1236.00	494.40	1730.40	196.00	1926.40	102.90
Einar Jónsson, 1. þm. Rang., á Geldingalæk	1152.00	460.80	1612.80	240.00	1852.80	49.25
Erlingur Friðjónsson, þm. Ak., á Akureyri	1212.00	484.80	1696.80	166.00	1862.80	73.15
Guðmundur Ólafsson, þm. A.-Húnv., í Ási	1236.00	494.40	1730.40	267.00	1997.40	150.00
Gunnar Sigurðsson, 2. þm. Rang., á Selalæk	1152.00	460.80	1612.80	240.00	1852.80	64.75
Halldór Stefánsson, 1. þm. N.-M., á Torfastöðum	1272.00	508.80	1780.80	188.00	1968.80	75.00
Halldór Steinsson, þm. Snæf., í Ólafsvík	1236.00	494.40	1730.40	95.00	1825.40	67.55
Hannes Jónsson, þm. V.-Húnv., á Hvammstanga	1200.00	480.00	1680.00	135.00	1815.00	49.35
Haraldur Guðmundsson, þm. Ísaf., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	89.45
Hákon Kristófersson, þm. Barð., í Haga	1308.00	523.20	1831.20	88.00	1919.20	150.00
Hjebinn Valdimarsson, 2. þm. Reykv., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	22.70
Ingibjörg H. Bjarnason, 2. landsk. þm., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	7.65
Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ., í Fjósatungu	1260.00	504.00	1764.00	258.00	2022.00	150.00
Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M., í Neskaupstað	1212.00	484.80	1696.80	118.00	1814.80	35.70
Jóhann Jósefsson, þm. Vestm., í Vestmannaeyjum	1152.00	460.80	1612.80	50.00	1662.80	150.00
Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf., í Reykjavík	1092.00	436.80	1528.80		1528.80	

Viðbætur.
Alþingisreikningur 1928.

Jón Auðunn Jónsson, þm. N.-Ísf., á Ísafirði	
Jón Baldvinsson, 5. landsk. þm., í Reykjavík	
Jón Ólafsson, 3. þm. Reykv., í Reykjavík	
Jón Sigurðsson, 5. þm. Skagf., á Reynistað	
Jón Þorláksson, 3. landsk. þm., í Reykjavík	
Jónas Jónsson, 1. landsk. þm., í Reykjavík	
Jónas Kristjánsson, 6. landsk. þm., á Sauðárkróki	
Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn., í Skálholti	
Lárus Helgason, þm. V.-Sk., á Kirkjubæjarklaustri	
Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf., í Reykjavík	
Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv., í Reykjavík	
Magnús Kristjánsson, 4. landsk. þm., í Reykjavík	
Magnús Torfason, 2. þm. Árn., á Eyrarbakka	
Ólafur Thors, 2. þm. G.-K., í Reykjavík	
Páll Hermannsson, 2. þm. N.-M., á Eiðum	
Pjetur Ottesen, þm. Borgf., á Ytrahólmi	
Sigurður Eggerz, þm. Dal., í Reykjavík	
Sigurjón Á. Ólafsson, 4. þm. Reykv., í Reykjavík	
Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M., í Firði	
Tryggvi Þórhallsson, þm. Str., í Reykjavík	
Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk., á Hólum	

Þingmannafjelagið

Samtals

Viðbætur.
Alþingisreikningur 1928.

1176.00	470.40	1646.40	65.00	1711.40	150.00
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	21.15
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	7.50
1248.00	499.20	1747.20	297.00	2044.20	143.90
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	79.55
1248.00	499.20	1747.20	297.00	2044.20	124.80
1188.00	475.20	1663.20	180.00	1843.20	134.20
1260.00	504.00	1764.00	934.00	2698.00	14.95
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	1.95
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	2.70
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	13.55
1164.00	465.60	1629.60	135.00	1764.60	76.60
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	11.75
1284.00	513.60	1797.60	341.70	2139.30	95.85
1128.00	451.20	1579.20	65.00	1644.20	80.35
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	8.55
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	13.55
1212.00	484.80	1696.80	106.00	1802.80	47.00
1092.00	436.80	1528.80	. . .	1528.80	10.60
1248.00	499.20	1747.20	419.00	2166.20	133.35
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	40.65
48744.00	19497.60	68241.60	5236.70	73478.30	2722.20

Fylgiskjal II.**Skilagrein****fyrir prentpappír í Alþingistíðindi o. fl. 1928.**

I. Pappírsleifar frá f. á. samkv. síðasta þingreikningi	586 ⁹ / ₂₀ rís,	kr. 7157.62
II. Pappír, keyptur erlendis á árinu	502 ¹ / ₂ — —	5857.65
	Alls 1088 ¹⁹ / ₂₀ rís,	kr. 13015.27

Jafnaðarverð ca. kr. 11.95 rísið.

Af pappír þessum hefir farið:

1. Í <i>skjalapart og þingskjöl</i>	197 ³ / ₄ rís,	kr. 2363.11
2. Í <i>umræðupart</i>	332 ³ / ₂₀ — —	3969.20
3. Til <i>fjölritunar á dagskrám</i> o.m.fl.	10 ² / ₅ — —	124.28
Seld hafa verið á 13 kr. rísið . .	17 ⁴ / ₅ — —	231.40

558¹/₁₀ rís, kr. 6687.99En eftir er óeytt 530¹⁷/₂₀ rís, kr. 6327.28